

ΧΑΡΙΤΩΝ

Τὰ περὶ Χαιρέαν καὶ Καλλιρρόην

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΤΟΜΟΣ

Βιβλία Ε' - Η'

1050 «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

Ἐκδότης Ὀδυσσέας Χατζόπουλος

Ο Χαρίτων από την Αφροδισιάδα της Καρίας, γραμματέας κάποιου δικηγόρου Αθηναγόρα, είναι αβέβαιο πότε ακριβώς έζησε. Παρ' ότι επί μακρόν πολλοί φιλόλογοι τον τοποθετούσαν στον 4ο, ακόμη και στον 5ο μ.Χ. αιώνα, άλλοι δε στον 1ο π.Χ., πρόσφατα παπυρικά ευρήματα περιορίζουν τη χρονική περίοδο κατά την οποία έζησε ανάμεσα στο τρίτο τέταρτο του 1ου και το πρώτο τέταρτο του 2ου μ.Χ. αιώνα.

Είναι ο πρώτος μυθιστοριογράφος της ιστορίας, του οποίου σώζεται ακέραιο έργο.

Τὰ περὶ Χαιρέαν καὶ Καλλιρρόην, μια ερωτική ιστορία με περιπετειώδη πλοκή, κατορθώματα, εξωτισμό και ευτυχές τέλος, με χρονολογία δράσης τον 5ο π.Χ. αιώνα, είναι ένα ψυχολογικό μυθιστόρημα με δομή τραγωδίας. Συμπυκνώνει τις αφηγηματικές τεχνικές της εποχής και χαρακτηρίστηκε από πολλούς σαν μια αλληγορία της περιπέτειας της ψυχής.

Χαρίτων

Τὰ περὶ Χαιρέαν καὶ Καλλιρρόην
Βιβλία Ε΄-Η΄

Για τη σειρά της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ» ελήφθησαν υπόψη οι στερεότυπες εκδόσεις *Oxford Classical Texts* και *BSB B.G. Teubner Verlagsgesellschaft* καθώς και οι:

- *Loeb Classical Library*. Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, London, William Heinemann Ltd.
- *Les Belles Lettres*. Collection des Universités de France, publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Budé.
- *Tusculum Bücherei*. Heimeran Verlag, München.
- *I poeti greci tradotti da Ettore Romagnoli*. Bologna, Nicola Zanichelli editore.
- *Pubblicazioni dell' istituto universario di magistero di Catania*. Serie filosofica. Testi e documenti.
- *Les auteurs grecs expliqués d'après une méthode nouvelle par deux traductions françaises*: l'une littéraire et juxtaposée présentant le mot-à-mot français en regard des mots grecs correspondants, l'autre corrigée et précédée du texte grec. Paris, Librairie Hachette et Cie.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΕΙΡΑΣ
Ὅδυσσέας Χατζόπουλος

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΕΡΓΟΥ
Ἀθηνᾶ Χατζοπούλου

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
1050 ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ 1050

Χ Α Ρ Ι Τ Ω Ν

Α Π Α Ν Τ Α 2

*Τὰ περὶ Χαιρέαν καὶ Καλλιρρόην
Βιβλία Ε΄-Η΄*

Κ Α Κ Τ Ο Σ

Αποκλειστική ιδιοκτησία

© ΚΑΚΤΟΣ 1992

Κάθε τόμος της παρούσας σειράς
είναι αυτοτελές έργο, δεκτικό χωριστής
εκμετάλλευσης, και πωλείται χωριστά.

Εισαγωγή - Μετάφραση - Σχόλια
Φιλολογική Ομάδα Κάκτου

Πρώτη έκδοση
2002

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ & ΣΙΑ Ο.Ε.

Πανεπιστημίου 46 Αθήνα 106 78

Τηλ. 38.40.524 - 38.44.458

Fax: 33.03.098

KAKTOS EDITIONS

ODYSSEAS HATZOPOULOS & CO.

46, Panepistimiou Athens 106 78

Tel. 38.40.524 - 38.44.458

Fax: 33.03.098

Σημείωμα του Εκδότη

Όταν οι Έλληνες πολιτικοί μιλάνε σήμερα, το 2002, για ελληνικό πολιτισμό, είναι δυνατόν να μην αναφέρονται στη μεγαλύτερη εποχή της Ιστορίας, την Κλασική Ελλάδα;

Είναι δυνατόν να θεωρούν παρελθόν και μόνο τα έργα του Αριστοτέλη, του Πλάτωνα, του Ηροδότου, του Θουκυδίδη, έργα που τα μεγαλύτερα πανεπιστήμια του κόσμου διδάσκουν στους φοιτητές τους και που όλοι αναγνωρίζουν ως θεμέλια του σύγχρονου πολιτισμού;

Αλλά, μετά την επικράτηση του Χριστιανισμού, τότε ήταν τα κλασικά γράμματα παρόντα;

Πότε η μεγάλη μάζα του λαού μας έμαθε τι έγραψαν ο Αριστοτέλης, ο Πλάτων και οι άλλοι Έλληνες;

Ποτέ!

Πότε μάθαμε οι Νεοέλληνες τις περιγραφές του Πελοποννησιακού Πολέμου, αυτές που έκαναν πριν λίγα χρόνια τον τότε στρατηγό των Αμερικανών και σήμερα υπουργό Εξωτερικών Πάουελ να πει ότι ο πόλεμος στον Κόλπο ερμηνεύεται με βάση τον Θουκυδίδη;

Εάν, από το 1821 που ελευθερώθηκε η Ελλάδα, δεν είναι σχέδιο να μη βγουν τα αρχαία κείμενα, τότε τι είναι;

Οι Ιταλοί έχουν εκδώσει τη λατινική γραμματεία, ήσσονος σημασίας σε σχέση με την ελληνική.

Οι Εβραίοι το Ταλμούδ.

Η ελληνική γραμματεία πότε θα εκδοθεί;

Επιτρέπεται να έρχονται αρχηγοί κρατών — της Αμερικής, της Ρωσίας, της Κίνας, της Ιαπωνίας, πρόσφατα ακόμα και του Ιράν — και να μιλούν για Σωκράτη και Πλάτωνα, για Αριστοτέλη και Ηράκλειτο, και την ίδια στιγμή οι Έλληνες ηγέτες να τ' αντιπαρέρχονται ασυγκίνητοι με ένα πονηρό γέλακι;

Επιτρέπεται να μην υπάρχουν στην Ελλάδα όλα τα στερεότυπα κείμενα, και να υπάρχουν στη Λειψία, στην Οξφόρδη, σε ιδιωτικές συλλογές ή σε ξένες βιβλιοθήκες;

Επιτρέπεται οι Έλληνες φιλόλογοι να μην εξεγείρονται για την απουσία των στερεοτύπων κειμένων;

Για μένα, δεν υπάρχουν Έλληνες πολιτικοί ή Έλληνες φιλόλογοι. Υπάρχουν πολιτικοί και φιλόλογοι.

Υπάρχουν όμως Έλληνες πολίτες, οι οποίοι θ' αντιταχθούν στο κύμα που θέλει αυτό το «παρελθόν», η Κλασική Ελλάδα, να θαφτεί για πάντα.

Απρίλιος 2002

Οδυσσέας Χατζόπουλος

Περιεχόμενα

Κείμενο - Μετάφραση	11
Σχόλια	205

Κείμενο - Μετάφραση

ΤΑ ΠΕΡΙ ΧΑΙΡΕΑΝ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΡΡΟΗΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ Ε΄

Ι. 1 Ὡς μὲν ἐγαμήθη Καλλιρρόη Χαιρέα, καλλίστη γυναικῶν ἀνδρὶ καλλίστῳ, πολιτευσαμένης Ἀφροδίτης τὸν γάμον, καὶ ὡς δι' ἐρωτικὴν ζηλοτυπίαν Χαιρέου πλήξαντος αὐτὴν ἔδοξε τεθνάναι, ταφεῖσαν δὲ πολυτελῶς εἴτα ἀνανήψασαν ἐν τῷ τάφῳ τυμβωρύχοι νυκτὸς ἐξήγαγον ἐκ Σικελίας, πλεύσαντες δὲ εἰς Ἰωνίαν ἐπώλησαν Διονυσίῳ, καὶ τὸν ἔρωτα τὸν Διονυσίου καὶ τὴν Καλλιρρόης πρὸς Χαιρέαν πίστιν καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ γάμου διὰ τὴν γαστέρα καὶ τὴν Θήρωνος ὁμολογίαν καὶ Χαιρέου πλοῦν ἐπὶ ζήτησιν τῆς γυναικὸς ἄλωσιν τε αὐτοῦ καὶ πρᾶσιν εἰς Καρίαν μετὰ Πολυχάρμου τοῦ φίλου, 2 καὶ ὡς Μιθριδάτης ἐγνώρισε Χαιρέαν μέλλοντα ἀποθνήσκειν καὶ ὡς ἔσπευδεν ἀλλήλοις ἀποδοῦναι τοὺς ἐρῶντας, φωράσας δὲ τοῦτο

ΤΑ ΠΕΡΙ ΧΑΙΡΕΑΝ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΡΡΟΗΝ

ΒΙΒΛΙΟ Ε΄

Ι. Το ότι η Καλλιρρόη παντρεύτηκε τον Χαιρέα, η ωραιότερη γυναίκα τον ωραιότερο άντρα, με γάμο προσχεδιασμένο από την Αφροδίτη, και ότι από ερωτική ζήλια ο Χαιρέας τη χτύπησε και νόμισε ότι είχε πεθάνει αλλά μετά από την πολυτελή κηδεία που της έκανε εκείνη ανέκτησε τις αισθήσεις της μέσα στον τάφο, και ότι κάποιοι τυμβωρύχοι την πήραν μια νύχτα μακριά από τη Σικελία, την πήγαν στην Ιωνία και την πούλησαν στον Διονύσιο... Και τον έρωτα του Διονυσίου, την πίστη της Καλλιρρόης στον Χαιρέα, την υποχρέωσή της να παντρευτεί εξαιτίας της εγκυμοσύνης της, την ομολογία του Θήρωνα, το ταξίδι του Χαιρέα προκειμένου να αναζητήσει τη γυναίκα του, τη σύλληψη και την πώλησή του στην Καρία μαζί με το φίλο του τον Πολύχαρμο... Και ότι ο Μιθριδάτης αναγνώρισε τον Χαιρέα τη στιγμή που επρόκειτο να πεθάνει αλλά, καθώς προσπαθούσε να σμιξει τους δυο ερωτευμένους, τον αντιλήφθηκε ο Διονύσιος από κάτι

Διονύσιος ἐξ ἐπιστολῶν διέβαλεν αὐτὸν πρὸς Φαρνάκην, ἐκεῖνος δὲ πρὸς βασιλέα, βασιλεὺς δὲ ἀμφοτέρους ἐκάλεσεν ἐπὶ τὴν κρίσιν, ταῦτα ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ δεδήλωται· τὰ δὲ ἐξῆς νῦν διηγῆσομαι.

3 Καλλιρρόη μὲν γὰρ μέχρι Συρίας καὶ Κιλικίας κούφως ἔφερε τὴν ἀποδημίαν· καὶ γὰρ Ἑλλάδος ἤκουε φωνῆς καὶ θάλασσαν ἔβλεπε τὴν ἄγουσαν εἰς Συρακούσας· ὡς δ' ἦκεν ἐπὶ ποταμὸν Εὐφράτην, μεθ' ὃν ἡπειρός ἐστι μεγάλη, ἀφετήριον εἰς τὴν βασιλέως γῆν τὴν πολλήν, τότε ἤδη πόθος αὐτὴν ὑπεδύετο πατρίδος τε καὶ συγγενῶν <καὶ> ἀπόγνωσις τῆς εἰς τοῦμπαλιν ὑποστροφῆς. 4 σταῖσα δὲ ἐπὶ τῆς ἡϊόνος καὶ πάντας ἀναχωρῆσαι κελεύσασα πλήν Πλαγγόνος τῆς μόνης πιστῆς, τοιούτων ἤρξατο λόγων· “Τύχη βάσκα-νε καὶ μιᾶς γυναικὸς προσφιλονεικοῦσα πολέμῳ, σὺ με κατέκλεισας ἐν τάφῳ ζῶσαν, κάκειθεν ἐξήγαγες οὐ δι' ἔλεον, ἀλλ' ἵνα λησταῖς με παραδῶς. 5 ἐμερίσαντό μου τὴν φυγὴν θάλασσα καὶ Θήρων· ἡ Ἑρμοκράτους θυγάτηρ ἐπράθην καί, τὸ τῆς ἀφιλίας μοι βαρύτερον, ἐφιλήθην, ἵνα ζῶντος Χαιρέου ἄλλῳ γαμηθῶ. σὺ δὲ καὶ τούτων ἤδη μοι φθονεῖς· οὐκέτι γὰρ εἰς Ἰωνίαν με φυγαδεύεις. ξένην μὲν, πλήν Ἑλληνικὴν ἐδίδους γῆν, ὅπου μεγάλην εἶχον παραμυθίαν, ὅτι ἑθαλάσση παρακάθημαι·” νῦν δὲ ἔξω με τοῦ συνήθους ρίπτεις ἀέρος

γράμματα και τον κατηγορήσε προς τον Φαρνάκη και ετούτος προς το βασιλιά κι ο βασιλιάς τούς κάλεσε και τους δύο σε δίκη, όλα αυτά έχουν ήδη ειπωθεί στο προηγούμενο μέρος της διήγησής μου¹. Τώρα θα εξιστορήσω τι έγινε από δω και στο εξής.

Η Καλλιρρόη λοιπόν στο ταξίδι μέχρι τη Συρία και την Κιλικία ήταν ξένοιαστη, γιατί και τα ελληνικά άκουγε και τη θάλασσα έβλεπε, που ήταν ο δρόμος για τις Συρακούσες. Όταν όμως έφτασε στον ποταμό Ευφράτη, μετά τον οποίο αρχίζει η απέραντη ασιατική ήπειρος και είναι το φυσικό όριο της τεράστιας έκτασης που ανήκει στο βασιλιά, τότε πια την κυρίεψε η νοσταλγία για την πατρίδα και τους συγγενείς της και έχανε σιγά-σιγά τις ελπίδες της για επιστροφή. Στάθηκε στην όχθη του ποταμού και αφού τους έδιωξε όλους από κοντά της, εκτός από την Πλαγγόνα, το μοναδικό άτομο που εμπιστευόταν, άρχισε να λέει: «Τύχη φθονερή, που τα έχεις βάλει με μια μονάχη γυναίκα και την πολεμάς, εσύ με έθαψες ζωντανή μέσα σε μνήμα και με γλίτωσες, όχι βέβαια από καλοσύνη, αλλά για να με παραδώσεις στα χέρια ληστών. Μοιράστηκαν την εξορία μου η θάλασσα και ο Θήρων. Η κόρη του Ερμοκράτη πουλήθηκε σαν εμπόρευμα και το χειρότερο ακόμα κι από την κακομεταχείρισή μου είναι ότι με αγάπησε κάποιος άλλος και αναγκάστηκα να τον παντρευτώ, ενώ ο Χαιρέας ζούσε ακόμα. Αλλά ο φθόνος σου δεν έφτασε μόνο μέχρι εκεί. Τώρα με εξορίζεις μακριά και από την Ιωνία. Ήμουν βέβαια έτσι κι αλλιώς εξόριστη, αλλά με είχες αφήσει τουλάχιστον σε ελληνική γη, όπου είχα μια μεγάλη παρηγοριά, το ότι μπορούσα να κάθομαι δίπλα στη θάλασσα· με παίρνεις όμως μακριά από την ατμό-

καὶ τῆς πατρίδος ὅλῳ διορίζομαι κόσμῳ. 6 Μίλητον ἀφείλω μου πάλιν, ὡς πρότερον Συρακούσας· ὑπὲρ τὸν Εὐφράτην ἀπάγομαι καὶ βαρβάροις ἐγκλείομαι μυχοῖς ἢ νησιῶτις, ὅπου μηκέτι θάλασσα. ποίαν ἔτ' ἐλπίσω ναῦν ἐκ Σικελίας καταπλέουσαν; 7 ἀποσπῶμαι καὶ τοῦ σοῦ τάφου, Χαϊρέα. τίς ἐπενέγκῃ σοι χοάς, δαῖμον ἀγαθέ; Βάκτρα μοι καὶ Σοῦσα λοιπὸν οἶκος καὶ τάφος. ἄπαξ, Εὐφρᾶτα, μέλλω σε διαβαίνειν· φοβοῦμαι γὰρ οὐχ οὕτως τὸ μῆκος τῆς ἀποδημίας ὡς μὴ δόξω κάκεϊ καλὴ τινι.” ταῦτα ἅμα λέγουσα τὴν γῆν κατεφίλησεν, εἴτα ἐπιβᾶσα τῆς πορθμίδος διεπέρασεν. 8 ἦν μὲν οὖν καὶ Διονυσίῳ χορηγία πολλή· πλουσιώτατα γὰρ ἐπεδείκνυτο τῇ γυναικὶ τὴν παρασκευὴν· βασιλικωτέραν δὲ τὴν ὁδοιπορίαν αὐτοῖς παρεσκεύασεν ἢ τῶν ἐπιχωρίων φιλοφρόνησις· δῆμος παρέπεμπεν εἰς δῆμον, καὶ σατράπης παρεδίδου τῷ μεθ' αὐτόν, πάντας γὰρ ἐδημαγώγει τὸ κάλλος. καὶ ἄλλη δέ τις ἐλπίς ἔθαλπε τοὺς βαρβάρους, ὅτι ἦδε ἡ γυνὴ μέγα δυνήσεται, καὶ διὰ τοῦτο ἕκαστος ἔσπευδε ξενίας διδόναι ἢ πάντως τινὰ χάριν εἰς αὐτὴν ἔχειν ἀποκειμένην.

II. 1 Καὶ οἱ μὲν ἦσαν ἐν τούτοις· ὁ δὲ Μιθριδάτης δι' Ἀρμενίας ἐποιεῖτο τὴν πορείαν σφοδροτέραν, μάλιστα μὲν δεδοικώς μὴ καὶ τοῦτο ἐπαίτιον αὐτῷ γένηται

σφαιρα που είχα συνηθίσει και πλέον με χωρίζει από την πατρίδα μου ένας ολόκληρος κόσμος. Ξανά μου στερείς τη Μίλητο, όπως κάποτε τις Συρακούσες. Θα με πάνε πιο πέρα από τον Ευφράτη, εμένα τη νησιώτισσα, και θα με κλείσουν στα βάθη της βαρβαρικής γης, όπου δεν υπάρχει θάλασσα. Τι καράβι θα ελπίζω πια να έρθει από τη Σικελία; Αποχωρίστηκα και τον τάφο σου, Χαιρέα. Ποιος θα φέρνει τώρα νεκρικές προσφορές στην αγαθή ψυχή σου; Τα Βάκτρα και τα Σούσα θα γίνουν πια το σπίτι και ο τάφος μου. Προαισθάνομαι ότι μια μόνο φορά θα σε διασχίσω, Ευφράτη. Και δεν με φοβίζει τόσο η διάρκεια αυτού του ταξιδιού, όσο το να με βρει κι εκεί κάποιος ελκυστική». Με αυτά τα λόγια έσκυψε και φίλησε το χώμα κι έπειτα ανέβηκε στη βάρκα για να περάσει απέναντι. Ωστόσο, η ακολουθία του Διονυσίου ήταν μεγάλη, γιατί ήθελε να φανεί στη γυναίκα του ότι δεν τσιγκουνευόταν τις προμήθειες. Ταυτόχρονα, η πορεία τους γινόταν ακόμα πιο μεγαλοπρεπής από τις εκδηλώσεις θαυμασμού των ντόπιων. Ο κάθε λαός τούς ξεπροβόδιζε μέχρι να τους υποδεχτεί ένας άλλος λαός, ο κάθε σατράπης τούς παρέδιδε στον επόμενο και όλοι γοητεύονταν από την εξαίσια ομορφιά. Αλλά υπήρχε και μια ακόμα προσδοκία που παρακινούσε τους βαρβάρους να συμπεριφέρονται έτσι, ότι η γυναίκα τούτη θα έπρεπε να έχει μεγάλη ισχύ, και γι' αυτό όλοι έτρεχαν να της προσφέρουν φιλοξενία και να κερδίσουν με οποιοδήποτε τρόπο την ευγνωμοσύνη της.

II. Σε μια τέτοια κατάσταση περίπου ήταν ετούτοι. Ο Μιθριδάτης, από την άλλη, είχε διαλέξει το δύσκολο δρόμο, να διασχίσει την Αρμενία, από φόβο μήπως κατηγορηθεί επιπλέον ενώπιον του βασιλιά ότι δήθεν

πρὸς βασιλέως, ὅτι κατ' ἔχνος ἐπηκολούθει τῇ γυναικί, ἅμα δὲ καὶ σπεύδων προεπιδημῆσαι καὶ συγκροτῆσαι τὰ πρὸς τὴν δίκην. 2 ἀφικόμενος οὖν εἰς Βαβυλῶνα (βασιλεὺς γὰρ αὐτόθι διέτριβεν) ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἠσύχασε παρ' ἑαυτῷ· πάντες γὰρ οἱ σατράπαι σταθμούς ἔχουσιν ἀποδεδειγμένους· τῆς δ' ὑστεραίας ἐπὶ θύρας ἐλθὼν τὰς βασιλέως, ἠσπάσατο μὲν Περσῶν τοὺς ὁμοτίμους, Ἀρταξάτην δὲ τὸν εὐνούχον ὃς μέγιστος ἦν παρὰ βασιλεῖ καὶ δυνατώτατος πρῶτον μὲν δώροις ἐτίμησεν, εἶτα "ἀπάγγελον" εἶπε "βασιλεῖ· Μιθριδάτης ὁ σὸς δοῦλος πάρεστιν ἀπολύσασθαι διαβολὴν "Ἕλληνας ἀνδρὸς καὶ προσκυνῆσαι." 3 μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐξελθὼν ὁ εὐνούχος ἀπεκρίνατο ὅτι "ἔστι βασιλεῖ βουλομένῳ Μιθριδάτην μηδὲν ἀδικεῖν· κρίνη δὲ ἐπειδὰν καὶ Διονύσιος παραγέννηται." προσκυνήσας οὖν ὁ Μιθριδάτης ἀπηλλάττετο, μόνος δὲ γενόμενος ἐκάλεσε Χαιρέαν καὶ ἔφη πρὸς αὐτὸν "ἐγὼ καίομαι καὶ ἀποδοῦναί σοι θελήσας Καλλιρρόην ἐγκαλοῦμαι· τὴν γὰρ σὴν ἐπιστολὴν, ἣν ἔγραψας πρὸς τὴν γυναῖκα, Διονύσιος ἐμέ φησι γεγραφέναι καὶ μοιχείας ἀποδείξιν ἔχειν ὑπολαμβάνει· πέπεισται γὰρ σὲ τεθνάναι, καὶ πεπείσθω μέχρι τῆς δίκης, ἵνα αἰφνίδιον ὀφθῇς. 4 ταύτην ἀπαιτῶ σε τῆς εὐεργεσίας τὴν ἀνταμοιβήν· ἀπόκρυψον σεαυτόν· μήτε ἰδεῖν Καλλιρρόην μήτ' ἐξετάσαι τι περὶ αὐτῆς καρτέρησον." ἄκων μὲν, ἀλλὰ

ακολουθούσε τα ίχνη της γυναίκας. Ταυτόχρονα, διαζόταν να φτάσει νωρίτερα και να προετοιμάσει το έδαφος για τη δίκη. Όταν λοιπόν έφτασε στη Βαβυλώνα (εκεί όπου ζούσε ο βασιλιάς), την πρώτη μέρα έμεινε μόνος του να ξεκουραστεί σ' ένα από τα ειδικά δωμάτια που υπήρχαν για τους σατράπες. Την επομένη έφτασε ως το κατώφλι του βασιλιά και χαιρέτησε τους άλλους Πέρσες που είχαν το ίδιο αξίωμα μ' αυτόν². Ειδικά προς τον Αρταξάτη, τον ευνούχο³, που ήταν από τα πιο κοντινά πρόσωπα στο βασιλιά και είχε μεγάλη εξουσία, έδειξε πρώτα με δώρα την εκτίμησή του κι ύστερα του είπε: «Πήγαινε να αναγγείλεις στο βασιλιά ότι βρίσκεται εδώ ο δούλος του ο Μιθριδάτης, με σκοπό να απαλλάξει το όνομά του από τη συκοφαντία του Έλληνα και να τον προσκυνήσει». Ο ευνούχος μετά από λίγη ώρα βγήκε έξω και του είπε: «Είναι ευχή και επιθυμία του βασιλιά να είναι πραγματικά αθώς ο Μιθριδάτης. Η ώρα της κρίσης όμως θα έρθει όταν θα έχει φτάσει και ο Διονύσιος». Ο Μιθριδάτης τότε προσκύνησε κι έφυγε αλλά, όταν έμεινε μόνος του, κάλεσε τον Χαιρέα και του είπε: «Εγώ τώρα κάθομαι σε αναμμένα κάρβουνα και προσάγομαι σε δίκη επειδή θέλησα να σου φέρω πίσω την Καλλιρρόη. Ο Διονύσιος, βλέπεις, ισχυρίζεται ότι το δικό σου γράμμα, εκείνο που έγραψες στην Καλλιρρόη, το έχω γράψει εγώ και το θεωρεί απόδειξη για μοιχεία. Είναι πεπεισμένος ότι εσύ έχεις πεθάνει και θέλω να μείνει έτσι μέχρι τη δίκη, ώστε η εμφάνισή σου να είναι αναπάντεχη. Αυτό μόνο σου ζητώ σαν αντάλλαγμα για το καλό που σου έκανα: να μείνεις κρυμμένος. Να κάνεις υπομονή κι ούτε να δεις την Καλλιρρόη ούτε να ρωτάς γι' αυτήν». Ο Χαιρέας με

ἐπείθετο Χαιρέας καὶ λανθάνειν μὲν ἐπειρᾶτο, ἐλείβετο δὲ αὐτοῦ τὰ δάκρυα κατὰ τῶν παρειῶν· εἰπὼν δὲ “ποιήσω, δέσποτα, ἃ προστάττεις,” ἀπῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον ἐν ᾧ κατήγετο μετὰ Πολυχάρμου τοῦ φίλου, καὶ ῥίψας ἑαυτὸν εἰς τὸ ἔδαφος, περιρρηξάμενος τὸν χιτῶνα, ἀμφοτέραις χερσὶ περιελὼν

κόνιν αἰθαλόεσσαν

χεύατο κακῇ κεφαλῇς, χαρίεν δ’ ἥσχυνε πρόσωπον.

Εἶτα ἔλεγε κλάων “ἐγγύς ἐσμεν, ᾧ Καλλιρρόη, καὶ οὐχ ὁρῶμεν ἀλλήλους. 5 σὺ μὲν οὖν οὐδὲν ἀδικεῖς· οὐ γὰρ οἶδας ὅτι Χαιρέας ζῇ· πάντων δὲ ἀσεβέστατος ἐγώ, μὴ βλέπειν σε κεκελευσμένος, καὶ ὁ δειλὸς καὶ φιλόζωος μέχρι τοσούτου φέρω τυραννούμενος. σοὶ δὲ εἴ τις τοῦτο προσέταξεν, οὐκ ἂν ἔζησας.”

6 Ἐκεῖνον μὲν οὖν παρεμυθεῖτο Πολύχαρμος, ἥδη δὲ καὶ Διονύσιος πλησίον ἐγένετο Βαβυλῶνος καὶ ἡ Φήμη προκατελάμβανε τὴν πόλιν, ἀπαγγέλλουσα πᾶσιν ὅτι παραγίνεται γυνή, κάλλος οὐκ ἀνθρώπινον ἀλλά τι θεῖον, ὁποῖαν ἐπὶ γῆς ἄλλην ἥλιος οὐχ ὁρᾷ· φύσει δὲ ἐστὶ τὸ βάρβαρον γυναιμανές, ὥστε πᾶσα οἰκία καὶ πᾶς στενωπὸς ἐπεπλήρωτο τῆς δόξης· ἀνέβαινε δὲ ἡ φήμη μέχρις αὐτοῦ [τοῦ] βασιλέως, ὥστε καὶ ἤρετο Ἀρταξάτην τὸν εὐνοῦχον εἰ πάρεστιν ἡ Μιλησία. 7 Διονύσιον δὲ καὶ πάλαι μὲν ἐλύπει τὸ

βαριά καρδιά υπάκουσε και, παρά την προσπάθειά του να κρυφτεί, τα δάκρυα έτρεχαν ποτάμια στα μάγουλά του. «Θα κάνω ό,τι διατάξεις, αφέντη», είπε και αποσύρθηκε στο δωμάτιο που μοιραζόταν με το φίλο του τον Πολύχαρμο. Έστερα, πέφτοντας στο έδαφος και σκίζοντας τα ρούχα του, μάζεψε με τα δυο του χέρια

μαυρισμένη σκόνη

και την έχυσε στο κεφάλι του, ασχημαίνοντας το όμορφό του πρόσωπο⁴.

Κατόπιν, με κλάματα μιλούσε κι έλεγε: «Τόσο κοντά να είμαστε, Καλλιρρόη, και να μην μπορούμε να δούμε ο ένας τον άλλο! Εσύ, βέβαια, δεν φταις σε τίποτα· δεν ξέρεις ότι ο Χαιρέας ζει. Εγώ είμαι ο πιο αχρείος του κόσμου, που έχω διαταγή να μη σε συναντήσω, και είμαι τόσο δειλός και τόσο πολύ κοιτάζω τη ζωούλα μου, ώστε μέχρι σ' αυτό το σημείο να σκύβω το κεφάλι. Εσύ όμως δεν θα μπορούσες να ζήσεις, εάν σου έδιναν τέτοια διαταγή».

Τον παρηγορούσε λοιπόν εκείνον ο Πολύχαρμος, ενώ ο Διονύσιος πλησίαζε πια στη Βαβυλώνα και η Φήμη, που έτρεχε πριν απ' αυτόν, κυρίευε την πόλη αναγγέλλοντας στα πλήθη ότι η γυναίκα που καταφτάνει δεν έχει απλώς ανθρώπινη αλλά θεϊκή ομορφιά, και καμία άλλη δεν βλέπει ο ήλιος πάνω στη γη με τέτοια ομορφιά. Οι βάρβαροι από τη φύση τους λατρεύουν το γυναικείο φύλο, με αποτέλεσμα κάθε σπίτι και κάθε σοκάκι να ξεχειλίζει από τις διαδόσεις γι' αυτήν. Η δόξα της έφτασε μέχρι τον ίδιο το βασιλιά, ο οποίος έφτασε να ρωτάει τον Αρταξάτη, τον ευνούχο, αν είχε φανεί η Μιλήσια. Ο Διονύσιος πάλι,

περιβόητον τῆς γυναικὸς (οὐ γὰρ εἶχεν ἀσφάλειαν), ἐπεὶ δὲ εἰς Βαβυλῶνα ἔμελλεν εἰσιέναι, τότε ἤδη καὶ μᾶλλον ἐνεπύμπρατο, στενάξας δὲ ἔφη πρὸς ἑαυτὸν “οὐκέτι ταῦτα Μίλητός ἐστι, Διονύσιε, ἡ σὴ πόλις· κάκει δὲ τοὺς ἐπιβουλεύοντας ἐφυλάττου. 8 τολμηρὲ καὶ τοῦ μέλλοντος ἀπροόρατε, εἰς Βαβυλῶνα Καλλιρρόην ἄγεις, ὅπου Μιθριδᾶται τοσοῦτοι; Μενέλαος ἐν τῇ σώφρονι Σπάρτῃ τὴν Ἑλένην οὐκ ἐτήρησεν, ἀλλὰ παρευδοκίμησε καὶ βασιλέα βάρβαρος ποιμήν· πολλοὶ Πάριδες ἐν Πέρσαις. οὐχ ὁρᾷς τοὺς κινδύνους, οὐ τὰ προοίμια; πόλεις ἡμῖν ἀπαντῶσι καὶ θεραπεύουσι σατράπαι. 9 σοβαρωτέρα γέγονεν ἤδη, καὶ οὐπω βασιλεὺς ἐώρακεν αὐτήν. μία τοίνυν σωτηρίας ἐλπίς διακλέψαι τὴν γυναῖκα· φυλαχθήσεται γάρ, ἂν δυνηθῇ λαθεῖν.” ταῦτα λογισάμενος ἵππου μὲν ἐπέβη, τὴν δὲ Καλλιρρόην εἶασεν ἐπὶ τῆς ἄρμαμάξης καὶ συνεκάλυψε τὴν σκηνήν. τάχα δ’ ἂν καὶ προεχώρησεν ὅπερ ἤθελεν, εἰ μὴ συνέβη τι τοιοῦτον.

III. 1 Ἦκον παρὰ Στάτειραν τὴν γυναῖκα τὴν βασιλέως τῶν ἐνδοξοτάτων Περσῶν αἱ γυναῖκες καὶ τις εἶπεν ἐξ αὐτῶν “ὦ δέσποινα, γύναιον Ἑλληνικὸν ἐπιστρατεύεται ταῖς ἡμετέραις οἰκείαις, ἅς καὶ πάλαι μὲν πάντες ἐθαύμαζον ἐπὶ τῷ κάλλει. κινδυνεύει δὲ ἐφ’

που πάντα ανησυχούσε για τη φήμη της γυναίκας του, γιατί δεν αισθανόταν καθόλου ασφαλής, όταν περνούσε τις πύλες της Βαβυλώνας, ένωσε μεγάλη φωτιά να τον καίει και μονολόγησε αναστενάζοντας: «Δεν είναι εδώ Μίλητος, Διονύσιε, η δική σου πόλη. Εκεί μπορούσες βέβαια να προφυλαχτείς από τις συνωμοσίες. Είσαι παράτολμος και καθόλου προνοητικός! Μα φέρνεις την Καλλιρρόη στη Βαβυλώνα, όπου υπάρχουν χιλιάδες Μιθριδάτες; Ο Μενέλαος ούτε μέσα στην ενάρετη πόλη του, τη Σπάρτη, δεν μπόρεσε να κρατήσει την Ελένη, αλλά απέναντί του, παρ' όλο που ήταν βασιλιάς, φάνηκε να υπερτερεί ένας βάρβαρος βοσκός. Πολλοί Πάρηδες βρίσκονται ανάμεσα στους Πέρσες. Δεν βλέπεις τους κινδύνους ούτε τα προειδοποιητικά σημάδια; Οι πόλεις έρχονται να μας προϋπαντήσουν και ολόκληροι σατράπες μάς υπηρετούν. Έχει ήδη αρχίσει να μεγαλοπιάνεται κι ακόμα δεν την έχει δει ο βασιλιάς. Μία ελπίδα σωτηρίας μου έχει απομείνει μόνο, να την κρατήσω στο παρασκήνιο. Θα τη διαφυλάξω σίγουρα, αν μπορέσω να την κρατήσω κρυμμένη». Με τέτοιες σκέψεις στο μυαλό καβάλησε το άλογό του αφήνοντας την Καλλιρρόη μέσα στην άμαξα και κλείνοντας γύρω τα καλύμματα. Ίσως το πράγμα να έπαιρνε την τροπή που επιθυμούσε, αν δεν συνέβαιναν τα εξής.

III. Είχαν πάει να επισκεφτούν τη Στάτειρα, τη γυναίκα του βασιλιά, οι σύζυγοι των πιο ισχυρών προσώπων στην Περσία, και κάποια απ' αυτές είπε: «Αρχόντισσα, έρχεται στα χωράφια μας με απειλητικές διαθέσεις μια γυναικούλα από την Ελλάδα, που όλοι εδώ και καιρό τη θαυμάζουν για την ομορφιά της· κινδυνεύει λοιπόν να εξανεμιστεί η δική μας δόξα, των

ἡμῶν ἢ δόξα τῶν Περσίδων γυναικῶν καταλυθῆναι. φέρ' οὖν σκεψώμεθα πῶς μὴ παρευδοκιμηθῶμεν ὑπὸ τῆς ξένης." 2 ἐγέλασεν ἡ βασιλὶς ἀπιστοῦσα τῇ φήμῃ, ἅμα δὲ εἶπεν "ἀλαζόνες εἰσὶν Ἕλληνες καὶ πτωχοὶ καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰ μικρὰ θαυμάζουσι μεγάλως. οὕτως φημίζουσι Καλλιρρόην καλὴν ὡς καὶ Διονύσιον πλούσιον. μία τοίνυν ἐξ ἡμῶν, ἐπειδὴν εἰσὶν, φανήτω μετ' αὐτῆς, ἵνα ἀποσβέσῃ τὴν πενιχρὰν τε καὶ δούλην." 3 προσεκύνησαν πᾶσαι τὴν βασιλίδαν καὶ τῆς γνώμης ἀπεθαύμασαν καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος ἀνεβόησαν "εἴθε δυνατόν ἦν ὀφθῆναι σέ, δέσποινα." εἶτα διεχέθησαν αἱ γινώμαι καὶ τὰς ἐνδοξοτάτας ὠνόμαζον ἐπὶ κάλλει. 4 χειροτονία δὲ ἦν ὡς ἐν θεάτρῳ, καὶ προεκρίθη Ῥοδογούνη, θυγάτηρ μὲν Ζωπύρου, γυνὴ δὲ Μεγαβύζου, μέγα τι χρῆμα <κάλλους> καὶ περιβόητον, οἶον τῆς Ἰωνίας Καλλιρρόης. τοιοῦτο τῆς Ἀσίας ἢ Ῥοδογούνης. λαβοῦσαι δὲ αὐτὴν αἱ γυναῖκες ἐκόσμουσαν, ἐκάστη τι παρ' αὐτῆς συνεισφέρουσα εἰς κόσμον· ἡ δὲ βασιλὶς ἔδωκε περιβραχιόνια καὶ ὄρμον.

5 Ἐπεὶ τοίνυν εἰς τὸν ἀγῶνα καλῶς αὐτὴν κατεσκεύασαν, ὡς δῆθεν εἰς ἀπάντησιν Καλλιρρόης παρεγίνετο· καὶ γὰρ εἶχε πρόφασιν οἰκείαν, ἐπειδὴ ἦν ἀδελφὴ Φαρνάκου τοῦ γράψαντος βασιλεῖ περὶ Διονυσίου. 6 ἐξεχεῖτο δὲ πᾶσα Βαβυλὼν ἐπὶ τὴν θεάν καὶ τὸ πλῆθος ἐστενοχῶρει τὰς πύλας. ἐν δὲ τῷ περιφανεστάτῳ παραπεμπομένη βασιλικῶς ἢ Ῥοδογούνη περιέμενεν· εἰστήκει δὲ ἄβρὰ καὶ θρυπτομένη καὶ ὡς

γυναικῶν της Περσίας. Εμπρός, λοιπόν, πρέπει να σκεφτούμε έναν τρόπο να μη μας ξεπεράσει η φήμη της ξένης». Αμφιβάλλοντας για τις διαδόσεις, η βασίλισσα γέλασε και είπε: «Οι Έλληνες είναι φαντασμένοι και κακομοίρηδες, γι' αυτό και πράγματα μηδαμινά τους προκαλούν μεγάλο θαυμασμό. Έτσι διαδίδουν φήμες για την ομορφιά της Καλλιρρόης, όπως και για τα πλούτη του Διονυσίου. Μία από μας να εμφανιστεί δίπλα της, καθώς θα μπαίνει, φτάνει για να την επισκιάσει, αυτή την ασήμαντη δούλα». Όλες προσκύνησαν τη βασίλισσα θαυμάζοντας το πνεύμα της, και αρχικά φώναξαν μ' ένα στόμα: «Μακάρι να εμφανιζόσουν εσύ, αρχόντισσα». Έπειτα, οι γνώμες διχάζονταν καθώς ανέφεραν τις πιο διάσημες για την ομορφιά τους γυναίκες. Ψήφισαν τελικά με ανάταση του χεριού, όπως στο θέατρο, και νίκησε η Ροδογούνη, η κόρη του Ζωπύρου και γυναίκα του Μεγαβύζου, ένα κόσμημα λαμπρό και ξακουστή στην Ασία, όπως η Καλλιρρόη στην Ιωνία. Οι γυναίκες την παρέλαβαν και τη στόλιζαν προσφέροντας η καθεμιά κι από κάτι για τον καλλωπισμό της. Η ίδια η βασίλισσα της έδωσε μερικά βραχιόλια και ένα περιδέραιο.

Όταν την προετοίμασαν προσεκτικά, σαν να πήγαινε σε καλλιστεία, βγήκε δήθεν για να προϋπαντήσει την Καλλιρρόη. Είχε άλλωστε μια καλή δικαιολογία γι' αυτό, ότι ήταν αδερφή του Φαρνάκη, εκείνου που είχε γράψει στο βασιλιά για τον Διονύσιο. Όλη η Βαβυλώνα είχε ξεχυθεί στους δρόμους για να θαυμάσει το θέαμα και το πλήθος στριμωχνόταν στις πύλες. Η Ροδογούνη, που την είχαν στείλει με βασιλική μεγαλοπρέπεια, περίμενε στην πιο περίοπτη θέση. Στεκόταν αγέρωχη και κομψευόμενη και ίσως μάλιστα προκλη-

προκαλουμένη, πάντες δὲ εἰς αὐτὴν ἀπέβλεπον καὶ διελάλουν πρὸς ἀλλήλους “νενικήκαμεν ἡ Περσίς ἀποστέσει τὴν ξένην. 7 εἰ δύναται, συγκριθήτω· μαθέτωσαν Ἕλληνες ὅτι εἰσὶν ἀλαζόνες.” ἐν τούτῳ δὲ ἀπῆλθεν ὁ Διονύσιος καὶ μηνυθέντος αὐτῷ τὴν Φαρνάκου συγγενίδα παρεῖναι, καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου προῆλθεν αὐτῇ φιλοφρονούμενος. 8 ἐκείνη δὲ ὑπερυθριῶσα “θέλω” φησὶ “τὴν ἀδελφὴν ἀσπάσασθαι,” καὶ ἅμα τῇ ἀρμαμάξῃ προσῆλθεν. οὐκ οὐν δυνατόν ἦν αὐτὴν ἔτι μένειν κεκαλυμμένην, ἀλλ’ ὁ Διονύσιος ἄκων μὲν καὶ στένων ὑπ’ αἰδοῦς τὴν Καλλιρρόην προελθεῖν ἠξίωσεν· ἅμα δὲ πάντες οὐ μόνον τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς ἐξέτειναν καὶ μικροῦ δεῖν ἐπ’ ἀλλήλους κατέπεσον, ἄλλος πρὸ ἄλλου θέλων ἰδεῖν καὶ ὡς δυνατόν ἐγγυτάτῳ γενέσθαι. 9 ἐξέλαμψε δὲ τὸ Καλλιρρόης πρόσωπον, καὶ μαρμαρυγὴ κατέσχε τὰς ἀπάντων ὄψεις, ὥσπερ ἐν νυκτὶ βαθεῖα πολλοῦ φωτὸς αἰφνίδιον φανέντος· ἐκπλαγέντες δὲ οἱ βάρβαροι προσεκύνησαν καὶ οὐδεὶς ἐδόκει Ῥοδογούνην παρεῖναι. συνῆκε δὲ καὶ ἡ Ῥοδογούνη τῆς ἡττης, καὶ μήτε ἀπελθεῖν δυναμένη μήτε βλέπεσθαι θέλουσα ὑπέδου τὴν σκηνὴν μετὰ τῆς Καλλιρρόης, παραδοῦσα αὐτὴν τῷ κρείττονι φέρειν. 10 ἡ μὲν <οὔν> ἀρμαμάξα προῆει συγκεκαλυμμένη, οἱ δὲ ἄνθρωποι, μηκέτι ἔχοντες Καλλιρρόην ὁρᾶν, κατεφίλουν τὸν δίφρον.

Βασιλεὺς δὲ ὡς ἤκουσεν ἀφίχθαι Διονύσιον, ἐκέλευσεν Ἀρταξάτην τὸν εὐνοῦχον ἀπαγγεῖλαι πρὸς αὐ-

τική, ενώ όλοι την κοίταζαν και έλεγαν αναμεταξύ τους: «Νικήσαμε! Η Περσίδα θα τη σβήσει την ξένη. Αν μπορεί, ας της πάει κόντρα! Για να μάθουν οι Έλληνες να είναι ψωροπερήφανοι». Εκείνη τη στιγμή φάνηκε ο Διονύσιος και όταν πληροφορήθηκε ότι βρισκόταν εκεί μια συγγενής του Φαρνάκη, πήδηξε από το άλογό του και πλησίασε για να τη χαιρετήσει. Εκείνη κοκκίνισε αμυδρά και είπε: «Θέλω να φιλήσω την αδερφή μου», προχωρώντας ταυτόχρονα προς την άμαξα. Δεν ήταν πλέον λοιπόν δυνατό να την κρατά κρυμμένη κι έτσι, αφού ήρθε στο φιλότιμο ο Διονύσιος, με βαριά καρδιά και αναστεναγμούς ζήτησε από την Καλλιρρόη να βγει έξω. Ταυτόχρονα όλοι άρχισαν να εντείνουν το βλέμμα και, με την ψυχή στο στόμα, παρά λίγο να πέσουν ο ένας πάνω στον άλλο στην προσπάθειά τους να δουν πρώτοι και να πάνε όσο το δυνατόν πιο κοντά. Φώτισε τότε το πρόσωπο της Καλλιρρόης και σαν αστραπή σκοτείνιασε τα μάτια των ανθρώπων, όπως μας τυφλώνει μια ξαφνική λάμψη μέσα στο πυκνό σκοτάδι. Οι βάρβαροι έπεσαν έκπληκτοι να προσκυνήσουν και κανείς δεν έδινε πλέον σημασία στην παρουσία της Ροδογούνης. Η Ροδογούνη κατάλαβε την ήττα της αλλά ούτε να φύγει μπορούσε ούτε ήθελε πια να τη βλέπουν, γι' αυτό μπήκε στο σκεπαστό αμάξι μαζί με την Καλλιρρόη, υποταγμένη στην ανώτερή της. Έτσι προχώρησε η άμαξα με όλα τα καλύμματα κατεβασμένα και ο κόσμος, που δεν μπορούσε πια να δει την Καλλιρρόη, ασπαζόταν το όχημα.

Ο βασιλιάς τώρα, μόλις πληροφορήθηκε την άφιξη του Διονυσίου, πρόσταξε τον Αρταξάτη, τον ευνούχο, να του μεταφέρει το εξής μήνυμα: «Δεν ήταν σωστό

τὸν ἔχρῃν μὲν σε κατηγοροῦντα ἀνδρὸς ἀρχὴν μεγάλην πεπιστευμένου μὴ βραδύνειν· ἀφίημι δέ σοι τὴν αἰτίαν, ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐβάδιζες. 11 ἐγὼ δὲ νῦν μὲν ἑορτὴν ἄγω καὶ πρὸς ταῖς θυσίαις εἰμί· τριακοστῇ δὲ ὕστερον ἡμέρᾳ ἀκροάσομαι τῆς δίκης.” προσκυνήσας ὁ Διονύσιος ἀπηλλάγη. IV. 1 Παρασκευὴ οὖν ἐντεῦθεν ἐγένετο ἐπὶ τὴν δίκην παρ’ ἐκατέρων ὥσπερ ἐπὶ πόλεμον τὸν μέγιστον. ἐσχίσθη δὲ τὸ πλῆθος τῶν βαρβάρων καὶ ὅσον μὲν ἦν σατραπικὸν Μιθριδάτῃ προσέθετο· καὶ γὰρ ἦν ἀνέκαθεν ἐκ Βάκτρων, εἰς Καρίαν δὲ ὕστερον μετωκίσθη· Διονύσιος δὲ τὸ δημοτικὸν εἶχεν εὖνουν· ἐδόκει γὰρ ἀδικεῖσθαι παρὰ τοὺς νόμους εἰς γυναῖκα ἐπιβουλευθεῖς, καὶ ὁ μεῖζόν ἐστι, τοιαύτην. 2 οὐ μὴν οὐδ’ ἡ γυναικωνῖτις ἡ Περσῶν ἀμέριμνος ἦν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα διηρέθησαν αἱ σπουδαί· τὸ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐπ’ εὐμορφίᾳ μέγα φρονοῦν ἐφθόνει τῇ Καλλιρρόῃ καὶ ἤθελεν αὐτὴν ἐκ τῆς δίκης ὑβρισθῆναι, τὸ δὲ πλῆθος ταῖς οἰκείαις φθονοῦσαι τὴν ξένην εὐδοκιμῆσαι συνηύχοντο. 3 τὴν νίκην δὲ ἐκάτερος αὐτῶν ἐν ταῖς χερσὶν ἔχειν ὑπελάμβανε· Διονύσιος μὲν θαρρῶν ταῖς ἐπιστολαῖς αἷς ἔγραψε Μιθριδάτῃ πρὸς Καλλιρρόην ὀνόματι Χαιρέου (ζῆν γὰρ οὐδέποτε Χαιρέαν προσεδόκα), Μιθριδάτῃ δὲ Χαιρέαν ἔχων δεῖξαι πέπειστο ἀλῶναι μὴ δύνασθαι. προσεποιεῖτο δὲ δεδιέναι καὶ συνηγόρους παρεκάλει, ἵνα διὰ τὸ ἀπροσδόκητον λαμ-

να καθυστερήσεις τόσο πολύ, αφού έχεις εξαπολύσει κατηγορίες προς έναν άνθρωπο με μεγάλη εξουσία. Αλλά σε συγχωρώ, γιατί είχες στο ταξίδι τη γυναίκα σου μαζί. Εγώ όμως τώρα έχω αρχίσει μια γιορτή και είμαι στο στάδιο της προσφοράς θυσιών. Σε τριάντα μέρες από σήμερα θα διεξαγάγω τη δίκη». Ο Διονύσιος προσκύνησε κι έφυγε. IV. Από τότε άρχισαν και οι δύο πλευρές να προετοιμάζονται πυρετωδώς για τη δίκη, σαν να επρόκειτο να ξεσπάσει μεγάλος πόλεμος. Ο λαός των βαρβάρων είχε διχαστεί: όσοι συμπαθούσαν τους σατράπες είχαν ταχθεί με το μέρος του Μιθριδάτη, που έμενε πολλά χρόνια στα Βάκτρα, πριν μετατεθεί στην Καρία. Ο Διονύσιος από την άλλη είχε πιο πολύ την εύνοια του λαού, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου πίστευε ότι τον υπονόμευσαν με πλάγια μέσα για να του πάρουν τη γυναίκα, και μάλιστα — το σπουδαιότερο — μια τέτοια γυναίκα. Ούτε βέβαια ο γυναικείος πληθυσμός της Περσίας είχε μείνει αδιάφορος αλλά οι γνώμες κι εκεί είχαν διασπαστεί. Όσες μεγαλοπιάνονταν για την ομορφιά τους ζήλευαν την Καλλιρρόη και ήθελαν να σπιλωθεί το όνομά της από τη δίκη, ενώ η μεγάλη μάζα, που φθονούσε τις ντόπιες, ευχόταν να δικαιωθεί η Καλλιρρόη. Και οι δύο αντίδικοι πίστευαν ότι είχαν τη νίκη στα χέρια τους. Ο Διονύσιος βασιζόταν στις επιστολές που έγραψε ο Μιθριδάτης προς την Καλλιρρόη με τ' όνομα του Χαιρέα (δεν του περνούσε ούτε στιγμή από το μυαλό πως μπορεί να ζούσε ο Χαιρέας) και ο Μιθριδάτης έχοντας τον Χαιρέα για απόδειξη ήταν πεπεισμένος ότι δεν θα μπορούσαν να τον καταδικάσουν. Παρίστανε ωστόσο το φοβισμένο και καλούσε δικηγόρους, γιατί ήθελε να τους αιφνιδιάσει και να κάνει έτσι πιο εντυπωσιακή

προτέραν τὴν ἀπολογίαν ποιήσεται. 4 ταῖς δὲ τριάκοντα ἡμέραις Πέρσαι καὶ Περσίδες οὐδὲν ἕτερον διελάλουν ἢ τὴν δίκην ταύτην, ὥστε, εἰ χρὴ τάληθές εἰπεῖν, ὅλη ἡ Βαβυλὼν δικαστήριον ἦν. ἐδόκει δὲ πᾶσιν ἡ προθεσμία μακρὰ καὶ οὐ τοῖς ἄλλοις μόνον ἀλλὰ καὶ αὐτῷ [τῷ] βασιλεῖ. ποῖος ἀγὼν Ὀλυμπικός ἢ νύκτες Ἐλευσίνιαι προσδοκίαν τοσαύτης ἔσχον σπουδῆς;

5 Ἐπεὶ δὲ ἦκεν ἡ κυρία τῶν ἡμερῶν, ἐκαθέσθη βασιλεύς. ἔστι δὲ οἶκος ἐν τοῖς βασιλείοις ἐξαίρετος, ἀποδεδειγμένος εἰς δικαστήριον, μεγέθει καὶ κάλλει διαφέρων· ἔνθα μέσος μὲν ὁ θρόνος κεῖται βασιλεῖ, παρ' ἐκάτερα δὲ τοῖς φίλοις οἱ τοῖς ἀξιώμασι καὶ ταῖς ἀρεταῖς ὑπάρχουσιν ἡγεμόνες ἡγεμόνων. 6 περιεστᾶσι δὲ κύκλῳ τοῦ θρόνου λοχαγοὶ καὶ ταξίαρχοι καὶ τῶν βασιλέως ἐξελευθέρων τὸ ἐντιμότερον, ὥστε ἐπ' ἐκείνου τοῦ συνεδρίου καλῶς ἂν εἴποι τις

“οἱ δὲ θεοὶ παρ Ζηνὶ καθήμενοι ἡγορόωντο.”

7 Παράγονται δὲ οἱ δικαζόμενοι μετὰ σιγῆς καὶ δέους. τότε οὖν ἔωθεν μὲν πρῶτος ἦκε Μιθριδάτης, δορυφορούμενος ὑπὸ φίλων καὶ συγγενῶν, οὐ πάνυ τι λαμπρὸς οὐδὲ φαιδρός, ἀλλ', ὡς ὑπεύθυνος, ἐλεεινός· ἐπηκολούθει δὲ καὶ Διονύσιος Ἑλληνικῷ σχήματι Μιλησίαν στολὴν

την απολογία του. Τις τριάντα εκείνες ημέρες άντρες και γυναίκες στην Περσία δεν μιλούσαν για τίποτα άλλο παρά μόνο γι' αυτή τη δίκη, με αποτέλεσμα — αν θέλουμε να είμαστε απολύτως ειλικρινείς — όλη η Βαβυλώνα να μοιάζει με δικαστήριο. Η προθεσμία φαινόταν σε όλους ατέλειωτη, και όχι μόνο στους άμεσα ενδιαφερόμενους αλλά και στον ίδιο το βασιλιά. Ποιοι Ολυμπιακοί αγώνες ή Ελευσίνια μυστήρια αναμείνονταν με τόση ανυπομονησία;

Όταν έφτασε η μεγάλη μέρα, πήγε ο βασιλιάς και κάθισε στη θέση του. Υπάρχει στο παλάτι μια ξεχωριστή αίθουσα που χρησιμεύει ως δικαστήριο, πολύ μεγαλύτερη και ωραιότερη από τις άλλες. Στο μέσον βρίσκεται ο θρόνος του βασιλιά και στα πλάγια τα καθίσματα των πιο κοντινών του προσώπων, εκείνων που λόγω της φήμης και των προσόντων τους θεωρούνται ανώτεροι ακόμα κι από τους κυβερνήτες. Γύρω από το θρόνο ήταν παραταγμένοι κυκλικά οι αξιωματούχοι και οι διοικητές του στρατού, καθώς και οι απελεύθεροι δούλοι που έχαιραν της εκτίμησης του βασιλιά. Έτσι, για τούτη τη συνεδρίαση θα μπορούσε εύστοχα να πει κάποιος:

Και οι θεοί καθισμένοι γύρω από το Δία συζητούσαν⁵.

Έρθαν λοιπόν να καθίσουν κι οι άλλοι, με ευλαβική σιωπή. Τότε φάνηκε πρώτος ο Μιθριδάτης, πρωινός-πρωινός, τριγυρισμένος από συγγενείς και φίλους, χωρίς ούτε μια αχτίδα χαράς στην όψη του αλλά τελείως αξιολύπητος, σαν να τον βάραιναν ενοχές. Ακολούθησε ο Διονύσιος με ελληνική περιβολή, φορώντας την τοπική στολή της Μιλήτου, και με τις περίφημες επι-

ἀμπεχόμενος, τὰς ἐπιστολάς τῇ χειρὶ κατέχων. 8 ἐπεὶ δὲ εἰσῆχθησαν, προσεκύνησαν. ἔπειτα βασιλεὺς ἐκέλευσε τὸν γραμματέα τὰς ἐπιστολάς ἀναγνῶναι, τὴν τε Φαρνάκου καὶ ἣν ἀντέγραψεν αὐτός, ἵνα μάθωσιν οἱ συνδικάζοντες πῶς εἰσῆκται τὸ πρᾶγμα. ἀναγνωσθείσης δὲ τῆς ἐπιστολῆς ἔπαινος ἐξερράγη πολὺς τὴν σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην θαυμαζόντων τὴν βασιλέως. 9 σιωπῆς δὲ γενομένης ἔδει μὲν ἄρξασθαι τοῦ λόγου Διονύσιον τὸν κατήγορον, καὶ πάντες εἰς ἐκεῖνον ἀπέβλεψαν· ἔφη δὲ Μιθριδάτης “οὐ προλαμβάνω” φησί, “δέσποτα, τὴν ἀπολογία, ἀλλ’ οἶδα τὴν τάξιν· δεῖ δὲ πρὸ τῶν λόγων ἅπαντας παρεῖναι τοὺς ἀναγκαίους ἐν τῇ δίκῃ· ποῦ τοίνυν ἡ γυνή, περὶ ἧς ἡ κρίσις; ἔδοξας δ’ αὐτὴν ἀναγκαίαν διὰ τῆς ἐπιστολῆς καὶ ἔγραψας παρεῖναι, καὶ πάρεστι. 10 μὴ οὖν Διονύσιος ἀποκρυπτέτω τὸ κεφάλαιον καὶ τὴν αἰτίαν ὅλου τοῦ πράγματος.” πρὸς ταῦτα ἀπεκρίνατο Διονύσιος “καὶ τοῦτο μοιχοῦ παράγειν εἰς ὄχλον ἄλλοτρίαν γυναῖκα οὐ θέλοντος ἀνδρός, οὔτε ἐγκαλοῦσαν οὔτε ἐγκαλουμένην αὐτήν. 11 εἰ μὲν οὖν διεφθάρη, ὥς ὑπεύθυνον ἔδει παρεῖναι· νῦν δὲ σὺ ἐπεβούλευσας ἀγνοοῦσῃ, καὶ οὔτε μάρτυρι χρῶμαι τῇ γυναικὶ οὔτε συνηγόρῳ. τί οὖν ἀναγκαῖον παρεῖναι τὴν κατ’ οὐδὲν μετέχουσαν

στολές στο χέρι. Μόλις μπήκαν μέσα, η πρώτη τους κίνηση ήταν να προσκυνήσουν. Έπειτα ο βασιλιάς πρόσταξε το γραμματέα να διαβάσει όλες τις επιστολές, συμπεριλαμβανομένης κι εκείνης του Φαρνάκη αλλά και της δικής του απάντησης, για να πληροφορηθούν και οι άλλοι δικαστές πώς έφτασε η υπόθεση στο δικαστήριο. Μετά την ανάγνωση της δικής του επιστολής το κοινό ξέσπασε σε επευφημίες, από θαυμασμό για τη σύνεση και τη δικαιοσύνη του βασιλιά. Όταν καταλάγιασε ο θόρυβος, ήρθε η σειρά του Διονυσίου να μιλήσει, γιατί αυτός ήταν ο ενάγων, και όλοι στράφηκαν και τον κοίταξαν. Μίλησε όμως ο Μιθριδάτης και είπε: «Δεν σκοπεύω, αφέντη, ν' αρχίσω προκαταβολικά την απολογία μου, γνωρίζω πολύ καλά το πρωτόκολλο. Νομίζω όμως ότι πριν αρχίσουν οι αγορεύσεις, πρέπει να παρευρίσκονται στη δίκη όλα τα εμπλεκόμενα πρόσωπα. Πού είναι λοιπόν αυτή η γυναίκα, για την οποία γίνεται όλη η δίκη; Κι εσύ θεώρησες αναγκαία την παρουσία της, επειδή για κείνη προοριζόταν το γράμμα, και ζήτησες να βρίσκεται εδώ, και πραγματικά βρίσκεται. Ας μη μας κρύβει ο Διονύσιος την πέτρα του σκανδάλου, από την οποία ξεκίνησε όλη η ιστορία». Ο Διονύσιος σ' αυτά τα λόγια αποκρίθηκε: «Είναι κι αυτή βέβαια επιθυμία ενός μοιχού, να παρουσιαστεί μια ξένη γυναίκα μπροστά στον όχλο, παρά τη θέληση του άντρα της, ενώ η ίδια δεν είναι ούτε μάρτυρας κατηγορίας αλλά ούτε και κατηγορούμενη. Αν είχε υποκύψει στη μοιχεία, θα έπρεπε να έρθει για να αναλάβει τις ευθύνες της. Τώρα όμως, αφού οι δόλιες ενέργειές σου έγιναν εν αγνοία της, δεν χρειάζομαι ούτε τη μαρτυρία της ούτε την υπεράσπισή της. Γιατί λοιπόν είναι απαραίτητη η παρουσία

τῆς δίκης;” ταῦτα δικανικῶς μὲν εἶπεν ὁ Διονύσιος, πλὴν οὐδένα ἔπειθεν· ἐπεθύμουν γὰρ πάντες Καλλιρρόην ἰδεῖν. 12 αἰδουμένου δὲ κελεῦσαι βασιλέως πρόφασιν ἔσχον οἱ φίλοι τὴν ἐπιστολήν· ἐκλήθη γὰρ ὡς ἀναγκαία. “πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον” ἔφη τις “ἐξ Ἰωνίας μὲν ἐλθεῖν, ἐν Βαβυλῶνι δὲ οὔσαν ὑστερεῖν;” 13 ἐπεὶ τοίνυν ὠρίσθη καὶ Καλλιρρόην παρεῖναι, οὐδὲν αὐτῇ προειρηκῶς ὁ Διονύσιος, ἀλλὰ μέχρι παντὸς ἀποκρυψάμενος τὴν αἰτίαν τῆς εἰς Βαβυλῶνα ὁδοῦ, φοβηθεὶς αἰφνίδιον εἰσαγαγεῖν εἰς δικαστήριον οὐδὲν εἰδυῖαν (εἰκὸς γὰρ ἦν καὶ ἀγανακτῆσαι τὴν γυναῖκα ὡς ἐξηπατημένην) εἰς τὴν ὑστεραίαν ὑπερέθετο τὴν δίκην.

V. 1 Καὶ τότε μὲν οὕτως διελύθησαν· ἀφικόμενος δὲ εἰς τὴν οἰκίαν ὁ Διονύσιος, οἷα δὴ φρόνιμος ἀνὴρ καὶ πεπαιδευμένος, λόγους τῇ γυναικὶ προσήνεγκεν ὡς ἐν τοιούτοις πιθανωτάτους, ἐλαφρῶς τε καὶ πράως ἔκαστα διηγούμενος. οὐ μὲν ἀδακρυτὶ γε ἤκουεν ἡ Καλλιρρόη, πρὸς τὸ ὄνομα δὲ τὸ Χαιρέου πολλὰ ἀνέκλαυσε καὶ πρὸς τὴν δίκην ἐδυσχέραине. 2 “τοῦτο γὰρ” φησὶ “μόνον ἔλιπέ μου ταῖς συμφοραῖς, εἰσελθεῖν εἰς δικαστήριον. τέθνηκα καὶ κεκήδευμαι, τετυμβωρύχημαι, πέπραμαι, δεδούλευκα· ἰδοὺ, Τύχη, καὶ κρίνομαι. οὐκ ἤρκει σοι διαβαλεῖν ἀδίκως με πρὸς Χαιρέαν, ἀλλ’ ἔδωκάς μοι παρὰ Διονυσίῳ μοιχείας ὑπόθεσιν. 3 τότε

κάποιας που θα μείνει αμέτοχη σε όλη τη διαδικασία της κρίσης;» Ο Διονύσιος μίλησε σωστά και νόμιμα αλλά δεν κατάφερε να πείσει κανέναν, γιατί όλοι ποθούσαν να δουν την Καλλιρρόη. Ο βασιλιάς όμως ντρεπόταν να δώσει τη διαταγή, ώσπου οι σύμβουλοί του βρήκαν πρόφαση τα γράμματα κι έτσι ζήτησαν να παραστεί ως ζωτικής σημασίας πρόσωπο. Κάποιος είπε μάλιστα: «Δεν είναι παράλογο να κάνει ολόκληρο ταξίδι από την Ιωνία κι ενώ βρίσκεται στη Βαβυλώνα να μην παρουσιαστεί;» Αφού λοιπόν πάρθηκε η απόφαση να παρίσταται στη δίκη και η Καλλιρρόη, ο Διονύσιος που δεν της είχε αποκαλύψει τίποτα αλλά μέχρι τότε της έκρυβε το λόγο του ταξιδιού στη Βαβυλώνα, φοβήθηκε να τη φέρει ξαφνικά στο δικαστήριο έχοντας πλήρη άγνοια της υπόθεσης (θα ήταν άλλωστε λογικό να εξοργιστεί με την απάτη η γυναίκα) και ζήτησε αναβολή της συνεδρίασης για την επομένη.

Υ. Έτσι λοιπόν διέκοψαν εκείνη τη συνεδρίαση. Ο Διονύσιος πήγε σπίτι και — σαν συνετός και μορφωμένος άνθρωπος που ήταν — πλησίασε τη γυναίκα του με λόγια κατάλληλα για την περίπτωση και της διηγήθηκε τα συμβάντα όσο μπορούσε πιο ανώδυνα και ομαλά. Η Καλλιρρόη τον άκουγε χωρίς καθόλου να δακρύσει· στο άκουσμα όμως του ονόματος του Χαιρέα ξέσπασε σε δάκρυα και έφερνε αντιρρήσεις για τη δίκη. «Αυτό μου έλειπε τώρα, μέσα στα βάσανά μου, να πάω και σε δικαστήριο. Μετά την εμπειρία του θανάτου και της κηδείας, της σύλησης του τάφου μου, της πώλησής μου και της σκλαβιάς, να που θα δικαστώ κιόλας, Τύχη! Δεν σου έφτανε που με συκοφάντησες άδικα στον Χαιρέα αλλά δημιούργησες και στον Διονύσιο υποψίες ότι τον απάτησα! Την πρώτη

μου τὴν διαβολὴν ἐπόμπευσας τάφῳ, νῦν δὲ βασιλικῷ δικαστηρίῳ. διήγημα καὶ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης γέγονα. ποίοις ὀφθαλμοῖς ὄψομαι τὸν δικαστήν; ποίων ἀκούσάί με δεῖ ῥημάτων; κάλλος ἐπίβουλον, εἰς τοῦτο μόνον ὑπὸ τῆς φύσεως δοθέν, ἵνα μου πλησθήσῃ τῶν διαβολῶν. 4 Ἐρμοκράτους θυγάτηρ κρίνεται καὶ τὸν πατέρα συνήγορον οὐκ ἔχει· οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι ἐπὰν εἰς δικαστήριον εἰσώσιν, εὖνοιαν εὖχονται καὶ χάριν, ἐγὼ δὲ φοβοῦμαι μὴ ἀρέσω τῷ δικαστῇ.” 5 Τοιαῦτα ὀδυρομένη τὴν ἡμέραν ὅλην ἀθύμως διήγαγε καὶ μᾶλλον ἐκείνης Διονύσιος· νυκτὸς δὲ ἐπελθούσης ὄναρ ἔβλεπεν αὐτὴν ἐν Συρακούσαις παρθένον εἰς τὸ τῆς Ἀφροδίτης τέμενος εἰσιούσαν κάκειθεν ἐπανιοῦσαν, ὀρῶσαν Χαιρέαν καὶ τὴν τῶν γάμων ἡμέραν· ἐστεφανωμένην τὴν πόλιν ὅλην καὶ προπεμπομένην αὐτὴν ὑπὸ πατρός καὶ μητρὸς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νυμφίου. 6 μέλλουσα δὲ καταφιλεῖν Χαιρέαν ἐκ τῶν ὕπνων ἀνέθορε καὶ καλέσασα Πλαγγόνα (Διονύσιος γὰρ ἔφθη προεξαναστάς, ἵνα μελετήσῃ τὴν δίκην) τὸ ὄναρ διηγεῖτο. καὶ ἡ Πλαγγὼν ἀπεκρίνατο “θάρρει, δέσποινα, καὶ χαῖρε· καλὸν ἐνύπνιον εἶδες· πάσης ἀπολυθήσῃ φροντίδος· ὥσπερ γὰρ ὄναρ ἔδοξας, οὕτως καὶ ὕπαρ. 7 ἄπιθι εἰς τὸ βασιλέως δικαστήριον ὡς ἱερὸν Ἀφροδίτης, ἀναμνήσθητι σαυτῆς, ἀναλάμβανε τὸ κάλλος τὸ νυμφικόν.” καὶ ταῦτα ἅμα λέγουσα ἐνέδυε καὶ ἐκόσμιε τὴν Καλλιρρόην, ἥ δὲ αὐτομάτως ψυχὴν εἶχεν ἰλαράν, ὥσπερ προμαντευομένη τὰ μέλλοντα.

8 Ἐωθεν οὖν ὠθισμὸς ἦν περὶ τὰ βασίλεια καὶ

φορά με τις συκοφαντίες σου μ' έστειλες στον τάφο, τώρα με οδηγείς στο δικαστήριο του βασιλιά. Έχω γίνει βούκινο στην Ασία και την Ευρώπη. Πώς θ' αντικρίσω το δικαστή; Τι κουβέντες θα πρέπει ν' ακούσω; Ήταν καταστροφική τελικά η ομορφιά μου και η φύση μού τη χάρισε μόνο και μόνο για να πληθαίνουν οι συκοφαντίες. Η κόρη του Ερμοκράτη δικάζεται και δεν είναι εδώ ο πατέρας της να την υπερασπιστεί. Όλοι οι άνθρωποι, όταν πηγαίνουν στο δικαστήριο, εύχονται να κερδίσουν την εύνοια και τη συμπάθεια, εγώ όμως τρέμω μήπως αρέσω στο δικαστή». Με τέτοιους θρήνους πέρασε όλη την ημέρα τελείως αποκαρδιωμένη, και ο Διονύσιος ακόμα χειρότερα. Όταν έπεσε η νύχτα, είδε στον ύπνο της ότι μπαινόβγαينه στο ιερό της Αφροδίτης στις Συρακούσες — ανύπαντρη ακόμα — και ύστερα έβλεπε τον Χαιρέα και την ημέρα του γάμου τους και όλη η πόλη ήταν στεφανωμένη και ο πατέρας της με τη μητέρα της την ξεπροβόδιζαν για το σπίτι του γαμπρού. Τη στιγμή όμως που θα φιλούσε τον Χαιρέα, πετάχτηκε από τον ύπνο της και φώναξε την Πλαγγόνα για να της διηγηθεί το όνειρο (ο Διονύσιος είχε σηκωθεί νωρίτερα να προετοιμαστεί για τη δίκη). Η Πλαγγών τής απάντησε: «Έχε θάρρος, κυρά μου, είναι καιρός να χαρείς. Σε καλό θα βγει το όνειρο που είδες. Όλες σου οι στενοχώριες θα φύγουν και ό,τι είδες στον ύπνο σου θα πραγματοποιηθεί. Πήγαινε στο δικαστήριο όπως και στο ναό της Αφροδίτης και θυμήσου ποια ήσουν, έρες την ομορφιά που είχες στο γάμο». Καθώς της μιλούσε, την έντυνε και τη στόλιζε ταυτόχρονα κι εκείνη ξαλάφρωσε ξαφνικά, σαν να προαισθανόταν το μέλλον.

Από νωρίς το ξημέρωμα επικρατούσε μεγάλος συ-

μέχρις ἔξω πλήρεις οἱ στενωποί· πάντες γὰρ συνέτρε-
χον τῷ μὲν δοκεῖν ἀκροαταὶ τῆς δίκης, τὸ δὲ ἀληθὲς
Καλλιρρόης θεαταί· τοσούτῳ δὲ ἔδοξε κρείττων ἑαυ-
τῆς, ὅσω τὸ πρότερον τῶν ἄλλων γυναικῶν. 9 εἰσῆλ-
θεν οὖν εἰς τὸ δικαστήριον, οἷαν ὁ θεῖος ποιητῆς τὴν
Ἑλένην ἐπιστῆναί φησι τοῖς

ἀμφὶ Πρίαμον <καὶ> Πάνθοον ἡδὲ Θυμοίτην

δημογέρουσιν· ὀφθεῖσα δὲ θάμβος ἐποίησε καὶ σιωπὴν,

πάντες δ' ἡρήσαντο παρὰ λεχέεσσι κλιθῆναι·

καὶ εἶγε Μιθριδάτην ἔδει πρῶτον εἰπεῖν, οὐκ ἂν ἔσχε
φωνήν. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τραύματι ἐρωτικῷ τῆς πα-
λαιᾶς ἐπιθυμίας σφοδροτέραν αὖθις ἐλάμβανε πληγὴν.
VI. 1 Ἦρξατο δὲ Διόνυσιος τῶν λόγων οὕτως

“Χάριν ἔχω σοι τῆς τιμῆς, βασιλεῦ, ἣν ἐτίμησας
κάμῃ καὶ σωφροσύνην καὶ τοὺς πάντων γάμους· οὐ
γὰρ περιεῖδες ἄνδρα ιδιώτην ἐπιβουλευθέντα ὑπὸ ἡ-
γεμόνος, ἀλλὰ ἐκάλεσας, ἵνα ἐπ' ἐμοῦ μὲν ἐκδικήσης
τὴν ἀσέλγειαν καὶ ὕβριν, ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ κωλύσης.
2 μείζονος δὲ τιμωρίας ἄξιον τὸ ἔργον γέγονε καὶ διὰ

νωστισμός γύρω από το παλάτι και τα σοκάκια ήταν γεμάτα μέχρι έξω. Ο κόσμος συνέρεε, δήθεν για να παρακολουθήσει τη δίκη, στην πραγματικότητα όμως όλοι ήθελαν να δουν την Καλλιρρόη. Και τους φάνηκε τόσο ωραιότερη από την προηγούμενη φορά, όσο τότε είχε φανεί να ξεπερνά τις άλλες γυναίκες. Μπήκε λοιπόν στο δικαστήριο και ήταν παρόμοια με την Ελένη, όπως την περιγράφει ο θεϊκός ποιητής όταν στεκόταν

ανάμεσα στον Πρίαμο, στον Πάνθοο και στο Θυμοίτη⁶,

τους δημογέροντες. Όταν την είδαν θαμπώθηκαν κι έχασαν τη λαλιά τους

και όλοι εύχονταν να κοιμηθούν μαζί της⁷.

Ο Μιθριδάτης, αν έπρεπε να μιλήσει πρώτος, πραγματικά δεν θα μπορούσε ν' αρθρώσει λέξη. Σαν να έβλεπε την πιο αριστουργηματική δημιουργία του Έρωτα, ένωσε εντονότερα το παλιό του πάθος να του ανοίγει καινούρια πληγή.

VI. Τότε άρχισε ο Διονύσιος την αγόρευσή του κάπως έτσι: «Σε ευγνωμονώ, βασιλιά μου, που τιμάς με αυτό τον τρόπο και εμένα και την αρετή της φρονιμάδας και το θεσμό του γάμου. Δεν περιφρόνησες έναν άντρα που δεν φέρει δημόσιο αξίωμα, παρ' όλο που τον έβλαψε ένας ηγεμόνας, αλλά με κάλεσες κοντά σου, έτσι ώστε να τιμωρήσεις την προσβολή και την απρέπεια που έγινε σε βάρος μου αλλά και να αποτρέψεις να διαπραχθεί αντίστοιχη σε βάρος κάποιου άλλου. Αυτή η πράξη σηκώνει την έσχατη ποινή για το δρά-

τὸν ποιήσαντα. Μιθριδάτης γάρ, οὐκ ἐχθρὸς ὢν ἀλλὰ
 ξένος ἐμὸς καὶ φίλος, ἐπίβουλος ἐμοί, καὶ οὐκ εἰς ἄλλο
 τι τῶν κτημάτων, ἀλλὰ εἰς τὸ τιμιώτερον ἐμοὶ σώμα-
 τός τε καὶ ψυχῆς, τὴν γυναῖκα· 3 ὃν ἐχρῆν, εἰ καὶ τις
 ἄλλος ἐπλημμέλησεν εἰς ἡμᾶς, αὐτὸν βοηθεῖν, εἰ καὶ
 μὴ δι' ἐμὲ τὸν φίλον, ἀλλὰ διὰ σὲ τὸν βασιλέα. σὺ γὰρ
 ἐνεχείρισας αὐτῷ τὴν μεγίστην ἀρχήν, ἧς ἀνάξιος
 φανεῖς κατήσχυνε, μᾶλλον δὲ προέδωκε τὸν πιστεύ-
 σαντα τὴν ἀρχήν. 4 τὰς μὲν οὖν δεήσεις τὰς Μιθριδά-
 του καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν παρασκευήν, ὅση χρῆται
 πρὸς τὸν ἀγῶνα, ὅτι οὐκ ἐξ ἴσου καθεστήκαμεν, οὐδὲ
 αὐτὸς ἀγνοῶ· θαρρῶ δέ, βασιλεῦ, τῇ σῇ δικαιοσύνῃ
 καὶ τοῖς γάμοις καὶ τοῖς νόμοις, οὓς ὁμοίως σὺ πᾶσι
 τηρεῖς. 5 εἰ γὰρ μέλλεις αὐτὸν ἀφιέναι, πολὺ βέλτιον
 ἦν μὴδὲ καλέσαι· τότε μὲν γὰρ ἐφοβοῦντο πάντες, ὡς
 κολασθησομένης τῆς ἀσελγείας, ἐὰν εἰς κρίσιν εἰσέλ-
 θῃ· καταφρονήσει δὲ λοιπόν, ἐάν <τις> κριθεῖς παρὰ
 σοὶ μὴ κολασθῇ.

Ὁ δὲ ἐμὸς λόγος σαφής ἐστι καὶ σύντομος. ἀνὴρ
 εἰμι Καλλιρρόης ταύτης, ἥδη δὲ ἐξ αὐτῆς καὶ πατὴρ,
 γήμας οὐ παρθένον, ἀλλὰ ἀνδρὸς προτέρου γενομένην,
 Χαιρέου τοῦνομα, πάλαι τεθνεῶτος, οὗ καὶ τάφος ἐστὶ
 παρ' ἡμῖν. 6 Μιθριδάτης οὖν ἐν Μιλήτῳ γενόμενος
 καὶ θεασάμενός μου τὴν γυναῖκα διὰ τὸ τῆς ξενίας

στη. Ο Μιθριδάτης, δηλαδή, χωρίς να είναι εχθρός μου αλλά αντίθετα φίλος και φιλοξενούμενός μου⁸, με εποφθαλμιά, και μάλιστα προσπαθεί να υφαρπάξει όχι ένα κάποιο από τα πράγματά μου αλλά το πιο πολύτιμο και από το σώμα και από την ψυχή μου: την ίδια μου τη γυναίκα! Αυτός, που έπρεπε να μας βοηθήσει, αν τύχαινε κάποιος άλλος να μας αδικήσει, όχι μόνο επειδή ήταν φίλος αλλά και για χάρη δική σου, του βασιλιά. Γιατί εσύ του ανέθεσες την ανώτατη εξουσία, την οποία ντρόπιασε με την ανάξια στάση του, και πρόδωσε έτσι εκείνον που του την εμπιστεύθηκε. Γνωρίζω βέβαια ότι όσον αφορά τις παρακλήσεις του Μιθριδάτη, την ισχύ του και την προετοιμασία που έχει κάνει γι' αυτή τη δίκη, δεν είμαστε ισότιμοι. Ωστόσο, βασιλιά, έχω εμπιστοσύνη στο δικό σου αίσθημα δικαιοσύνης, στον ιερό θεσμό του γάμου και στην ισονομία που εφαρμόζεις για όλους ανεξαιρέτως. Αν όμως πρόκειται να τον αφήσεις ατιμώρητο, καλύτερα ποτέ να μη μας είχες καλέσει. Γιατί πρώτα όλοι φοβούνταν την τιμωρία σε μια δίκη που θα γινόταν για ανήθικη συμπεριφορά. Αν όμως κάποιος που έφτασε ως εσένα για να δικαστεί δεν τιμωρηθεί, θα πάψουν να σε υπολογίζουν.

»Η κατάθεσή μου θα είναι σύντομη και ξεκάθαρη. Είμαι σύζυγος αυτής εδώ της γυναίκας, της Καλλιρρόης, κι έχω ήδη γίνει και πατέρας του παιδιού της. Δεν την πήρα παρθένα, αφού πιο πριν είχε παντρευτεί με άλλον άνδρα, που τον λέγανε Χαιρέα και είναι πεθαμένος εδώ και κάμποσο καιρό. Του έχουμε μάλιστα φτιάξει και μνήμα. Αφού ήρθε λοιπόν ο Μιθριδάτης στη Μίλητο και είδε τη γυναίκα μου — γιατί τον φιλοξενήσαμε, σύμφωνα με το έθιμο —, δεν συμπεριφέρ-

δίκαιον, τὰ μετὰ ταῦτα οὐκ ἔπραξεν οὔτε ὡς φίλος οὔτε ὡς ἀνὴρ σώφρων καὶ κόσμιος, ὁποίους σὺ βούλει εἶναι τοὺς τὰς σὰς πόλεις ἐγκεχειρισμένους, ἀλλ' ἀσελγῆς ὥφθη καὶ τυραννικός. 7 ἐπιστάμενος δὲ τὴν σωφροσύνην καὶ φιλανδρίαν τῆς γυναικὸς λόγοις μὲν ἢ χρήμασι πείσαι αὐτὴν ἀδύνατον ἔδοξε, τέχνην δὲ ἐξεῦρεν ἐπιβουλῆς, ὡς ᾤετο, πιθανωτάτην· τὸν γὰρ πρότερον αὐτῆς ἄνδρα Χαιρέαν ὑπεκρίνατο ζῆν καὶ πλάσας ἐπιστολάς ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῷ ἐκείνου πρὸς Καλλιρρόην ἔπεμψε διὰ δούλων. 8 ἡ δὲ σή, Τύχη, <βασκανία> βασιλέα ἄξιον ὄντα κατέστησε καὶ <ῆ> πρόνοια τῶν ἄλλων θεῶν φανεράς ἐποίησε τὰς ἐπιστολάς· τοὺς γὰρ δούλους μετὰ τῶν ἐπιστολῶν ἔπεμψε πρὸς ἐμὲ Βίας ὁ στρατηγὸς Πριηνέων, ἐγὼ δὲ φωράσας ἐμήνυσα τῷ σατράπῃ Λυδίας καὶ Ἰωνίας Φαρνάκῃ, ἐκεῖνος δὲ σοί. 9 "Τὸ μὲν διήγημα εἶρηκα τοῦ πράγματος, περὶ οὗ δικάζεις· αἱ δὲ ἀποδείξεις ἄφυκτοι· δεῖ γὰρ δυοῖν θάτερον, ἢ Χαιρέαν ζῆν, ἢ Μιθριδάτην ἡλέγχθαι μοιχόν. καὶ γὰρ οὐδὲ τοῦτο δύναται λέγειν, ὅτι τεθνηκέναι Χαιρέαν ἡγνόει· τούτου γὰρ ἐν Μιλήτῳ παρόντος ἐχώσαμεν ἐκείνῳ τὸν τάφον, καὶ συνεπένθησεν ἡμῖν. 10 ἀλλ' ὅταν μοιχεῦσαι θέλῃ Μιθριδάτης, ἀνίστησι τοὺς νεκρούς. παύομαι τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνούς, ἣν οὗτος διὰ τῶν ιδίων δούλων ἔπεμψεν εἰς Μίλητον ἐκ Καρίας. λέγε λαβῶν· 'Χαιρέας ζῶ.' τοῦτο ἀποδειξάτω Μιθριδάτης καὶ ἀφείσθω. λόγισαι δέ, βασιλεῦ, πῶς ἀναίσχυντός ἐστι μοιχός, ὅπου καὶ νεκροῦ

θηκε καθόλου σαν φίλος ούτε σαν άνθρωπος μυαλωμέ-
 νος και ευπρεπής, όπως θα ήθελες κι εσύ να είναι όσοι
 κυβερνούν τις πόλεις σου, αλλά αποδείχτηκε αναίσχυ-
 ντος και αλαζονικός. Επειδή είδε πως η γυναίκα μου
 είναι συνετή και πιστή σύζυγος, κατάλαβε ότι θα ήταν
 αδύνατο να την καταφέρει με τα λόγια ή προσφέρο-
 ντάς της δώρα, κι έτσι βρήκε ένα δόλιο τέχνασμα,
 που προφανώς του φάνηκε ότι σίγουρα θα έφερνε το
 ποθητό αποτέλεσμα. Ισχυρίστηκε, δηλαδή, ότι ζει ο
 προηγούμενος άντρας της, ο Χαιρέας, κι έφτιαξε επι-
 στολές με πλαστή υπογραφή, τις οποίες διέταξε να
 φέρουν κάποιοι δούλοι στην Καλλιρρόη. Η δική σου
 Τύχη όμως, βασιλιά, βοήθησε τον πιο άξιο και η Θεία
 Πρόνοια έφερε στο φως τις επιστολές. Ο Βίας, βλέ-
 πεις, ο στρατηγός της Πριήνης⁹, παρέπεμψε σε μένα
 τους δούλους μαζί με τις επιστολές κι εγώ τους συ-
 νέλαβα και ειδοποίησα το σατράπη της Λυδίας και
 της Ιωνίας Φαρνάκη, ο οποίος ενημέρωσε εσένα. Αυτή
 λοιπόν είναι η ιστορία για την οποία πρέπει να απο-
 φασίσεις. Τα τεκμήρια είναι αδιάσειστα. Γιατί ένα από
 τα δύο πρέπει να ισχύει, ή να ζει ο Χαιρέας ή ο Μι-
 θριδάτης να κριθεί ένοχος για μοιχεία. Κι ούτε βέβαια
 μπορεί να ισχυριστεί ότι δεν γνώριζε πως ο Χαιρέας
 ήταν νεκρός, γιατί ήταν παρών όταν τον θάψαμε στη
 Μίλητο και συμμετείχε στο πένθος μας. Ο Μιθριδά-
 της όμως, όταν θέλει να διαφθείρει μια ξένη γυναίκα,
 ανασταίνει και νεκρούς. Τελειώνοντας θα διαβάσω την
 επιστολή που ο ίδιος με δικούς του δούλους έστειλε
 από την Καρία στη Μίλητο. Πάρτε και διαβάστε:
 “Χαιρέας· είμαι ζωντανός”. Ας το αποδείξει αυτό ο
 Μιθριδάτης και ας αθωωθεί. Σκέψου όμως, βασιλιά,
 πόσο ξεδιάντροπος είναι κάποιος που, για να αποκτή-

καταψεύδεται.”

11 Ταῦτα εἰπὼν ὁ Διονύσιος παρώξυνε τοὺς ἀκούοντας καὶ εὐθύς εἶχε τὴν ψῆφον. θυμωθεὶς δὲ [ὁ] βασιλεὺς εἰς Μιθριδάτην πικρὸν καὶ σκυθρωπὸν ἀπέβλεψε. VII. 1 Μηδὲν δὲ καταπλαγείς ἐκεῖνος

“Δέομαί σου” φησί, “βασιλεῦ, δίκαιος γὰρ εἶ καὶ φιλόανθρωπος, μὴ καταγνῶς μου, πρὶν ἀκούσης τῶν λόγων ἐκατέρωθεν, μηδὲ ἄνθρωπος Ἑλλήν, πανούργως συνθείς κατ’ ἐμοῦ ψευδεῖς διαβολάς, πιθανώτερος γένηται παρὰ σοὶ τῆς ἀληθείας. 2 συνίημι δὲ ὅτι βαρεῖ με πρὸς ὑποψίαν τὸ κάλλος τῆς γυναικός· οὐδενὶ γὰρ ἄπιστον φαίνεται θελῆσαι τινα Καλλιρρόην διαφθεῖραι. ἐγὼ δὲ καὶ τὸν ἄλλον βίον ἔζησα σωφρόνως καὶ πρώτην ταύτην ἔσχηκα διαβολήν· εἰ δέ γε καὶ ἀκόλαστος καὶ ἀσελγὴς ἐτύγχανον, ἐποίησεν ἄν με βελτίω τὸ παρὰ σοῦ τοσαύτας πόλεις πεπιστευθῆναι. 3 τίς οὕτως ἐστὶν ἀνόητος, ἵνα ἔληται τὰ τηλικαῦτα ἀγαθὰ μιᾶς ἡδονῆς ἕνεκεν ἀπολέσαι καὶ ταύτης αἰσχροῦς; εἰ δὲ ἄρα τι καὶ συνήδειν ἐμαυτῷ πονηρόν, ἐδυνάμην καὶ παραγράψασθαι τὴν δίκην· Διονύσιος γὰρ οὐχ ὑπὲρ γυναικὸς ἐγκαλεῖ κατὰ νόμους αὐτῷ γαμηθείσης, ἀλλὰ πωλουμένην ἡγόρασεν αὐτήν· ὁ δὲ τῆς μοιχείας νόμος οὐχ ἔστιν ἐπὶ δούλων. 4 ἀναγνώτω σοι πρῶτον τὸ γραμματίον τῆς ἀπελευθερώσεως, εἶτα τότε γάμον εἰπάτω.

σει μια ξένη γυναίκα, ακόμη και νεκρούς χρησιμοποιεί στα φέματα που λέει».

Με αυτά τα λόγια ο Διονύσιος ξεσήκωσε τους ακροατές και τους πήρε αμέσως με το μέρος του. Αλλά και ο βασιλιάς εξοργίστηκε και κοίταξε τον Μιθριδάτη με βλέμμα διαπεραστικό και βλοσυρό.

VII. Εκείνος, χωρίς καθόλου να χάσει την ψυχραιμία του, είπε: «Σε εκλιπαρώ, βασιλιά μου, γιατί είσαι αναμφισβήτητα δίκαιος και μεγαλόψυχος, μη με καταδικάσεις, προτού ν' ακούσεις και τις δύο πλευρές. Κι ούτε ένας Έλληνας, ο οποίος σκαρφίστηκε εναντίον μου ψευδείς συκοφαντίες, να σου φανεί πιο πειστικός από την ίδια την αλήθεια. Καταλαβαίνω φυσικά ότι για κάθε υποψία που με βαραίνει φταίει η ομορφιά αυτής της γυναίκας. Το να θέλει κάποιος να διαφθείρει την Καλλιρρόη δεν θα φαινόταν παράξενο σε κανένα. Εγώ όμως όλη τη μέχρι τώρα ζωή μου την έζησα με εγκράτεια, και αυτή είναι η πρώτη φορά που κάποιος με κατηγορεί για κάτι. Αλλά κι αν ακόμα ήμουν άσωτος ή ανήθικος, θα είχα σίγουρα γίνει καλύτερος με τη διακυβέρνηση τόσων πόλεων που μου έχεις εμπιστευτεί. Γιατί ποιος θα ήταν τόσο άμυαλος, ώστε να προτιμήσει να χάσει αυτά τα τεράστια προνόμια για χάρη μιας και μόνο απόλαυσης, και μάλιστα τόσο ανήθικης; Αν άλλωστε γνώριζα ότι υπάρχει πραγματικά κάτι εναντίον μου, θα μπορούσα ακόμα και να σταματήσω τη δίκη. Ο Διονύσιος, βλέπετε, με κατηγορεί, όχι για να υπερασπίσει μια γυναίκα που παντρεύτηκε σύμφωνα με τους νόμους, αλλά για κάποια που αγόρασε, όταν την πουλούσε ο ιδιοκτήτης της. Και ο νόμος της μοιχείας βέβαια δεν ισχύει για τους δούλους. Πρώτα λοιπόν να σου διαβάσει το έγγραφο της απελευθέρωσης και μετά να σου μιλήσει για γάμο.

Γυναῖκα τολμᾶς ὀνομάζειν. ἦν ἀπέδοτό σοι ταλάν-
 του Θήρων ὁ ληστής, κάκεινος ἀρπάσας ἐκ τάφου;
 'ἀλλὰ' φησὶν 'ἐλευθέραν οὔσαν ἐπριάμην.' οὐκοῦν ἀν-
 δραποδιστῆς εἶ σὺ καὶ οὐκ ἀνὴρ. πλήν ὡς ἀνδρὶ νῦν
 ἀπολογήσομαι. 5 γάμον ὀνόμαζε τὴν πρᾶσιν καὶ προῖ-
 κα τὴν τιμὴν· Μιλησία σήμερον ἢ Συρακοσία δοξάτω.
 μάθε, δέσποτα, ὅτι οὔτε Διονύσιον ὡς ἄνδρα οὔτε ὡς
 κύριον ἠδίκηκα. πρῶτον μὲν γὰρ οὐ γενομένην, ἀλλ'
 ὡς μέλλουσαν μοιχείαν ἐγκαλεῖ, καὶ πρᾶξιν οὐκ ἔχων
 εἶπεῖν ἀναγινώσκει γραμμάτια κενά. 6 τὰς δὲ τιμω-
 ρίας οἱ νόμοι τῶν ἔργων λαμβάνουσι. προφέρεις ἐπισ-
 τολήν. ἐδυνάμην εἶπεῖν 'οὐ γέγραφα· χειρὰ ἐμὴν οὐκ
 ἔχεις· Καλλιρρόην Χαιρέας ζητεῖ· κρῖνε τοίνυν μοιχεί-
 ας ἐκεῖνον.' 'ναί' φησὶν. 'ἀλλὰ Χαιρέας μὲν τέθνηκε,
 σὺ δὲ ὀνόματι τοῦ νεκροῦ τὴν γυναῖκά μου διέφθει-
 ρας.' 7 προκαλῇ με, Διονύσιε, πρόκλησιν οὐδαμῶς <σοι>
 συμφέρουσιν. μαρτύρομαι· φίλος εἰμί σου καὶ ξένος.
 ἀπόστηθι τῆς κατηγορίας· συμφέρει σοι. βασιλέως δε-
 ήθητι παραπέμψαι τὴν δίκην. παλινωδίαν εἶπε 'Μιθρι-
 δάτης οὐδὲν ἀδικεῖ· μάτην ἐμεμφάμην αὐτόν.' ἂν δὲ
 ἐπιμείνης, μετανοήσεις· κατὰ σαυτοῦ τὴν ψῆφον οἴσεις.
 προλέγω σοι, Καλλιρρόην ἀπολέσεις. οὐκ ἐμὲ βασι-
 λεὺς ἀλλὰ σὲ μοιχὸν εὐρήσει."

»Έχεις το θράσος να ονομάζεις γυναίκα σου εκείνη που σου πούλησε για ένα τάλαντο ο Θήρων ο ληστής, που και τούτος την απήγαγε μέσα από τον τάφο της; Ισχυρίζεται ότι “Ελεύθερη ήταν και την αγόρασα”. Τότε εσύ την έκανες σκλάβα, όχι σύζυγό σου¹⁰. Παρ’ όλ’ αυτά εγώ τώρα θα σου απαντήσω όπως σ’ έναν αληθινό σύζυγο. Ας ονομάσουμε την αγοραπωλησία γάμο και το αντίτιμο προίκα. Η Συρακούσια ας θεωρηθεί για σήμερα Μιλήσια. Μάθε όμως, αφέντη, ότι εγώ δεν έθιξα σε τίποτα τον Διονύσιο ούτε ως προς τη συζυγική του ζωή ούτε ως προς τη διαχείριση της ιδιοκτησίας του. Και πρώτα απ’ όλα δεν με κατηγορεί για μοιχεία που έχει ήδη διαπραχθεί, αλλά για κάποια που δήθεν πρόκειται να διαπραχθεί, και καθώς δεν έχει να παρουσιάσει κάποιο γεγονός, διαβάζει γράμματα χωρίς νόημα. Οι νόμοι ωστόσο προβλέπουν τιμωρίες μόνο για τις ενέργειες που έχουν ήδη πραγματοποιηθεί. Μας διαβάξεις ένα γράμμα. Θα μπορούσα να πω: “Δεν το έγραψα εγώ. Δεν είναι ο δικός μου γραφικός χαρακτήρας. Ο Χαιρέας είναι, που αναζητεί την Καλλιρρόη. Ας δικαστεί εκείνος για μοιχεία”. “Ναι, αλλά ο Χαιρέας πέθανε”, λέει εκείνος, “κι εσύ με το δικό του όνομα πήγες να αποπλανήσεις τη γυναίκα μου”. Διονύσιε, με προκαλείς και δεν σε συμφέρει καθόλου! Σ’ έχω για μάρτυρα· είμαι φίλος σου και μ’ έχεις φιλοξενήσει σπίτι σου. Απόσυρε τις κατηγορίες, για το καλό σου. Παρακάλεσε το βασιλιά να ματαιώσει τη δίκη. Ανακάλεσε και πες: “Ο Μιθριδάτης ποτέ δεν με έβλαψε. Άδικα τον κατηγορήσα”. Αν συνεχίσεις, θα το μετανιώσεις. Θα κερδίσεις την καταδικαστική ψήφο για τον εαυτό σου στο τέλος. Σε προειδοποιώ ότι θα χάσεις την Καλλιρρόη. Ο βασιλιάς θα διαπιστώσει ότι δεν είμαι εγώ ο μοιχός, αλλά εσύ».

8 Ταῦτα εἰπὼν ἐσίγησεν· ἅπαντες δὲ εἰς Διονύσιον ἀπέβλεψαν θέλοντες μαθεῖν, αἰρέσεως αὐτῷ προτεθείσης, πότερον ἀφίσταται τῆς κατηγορίας ἢ βεβαίως ἐμμένει. τὸ γὰρ αἰνιττόμενον ὑπὸ Μιθριδάτου τί ποτε ἦν αὐτοῖς μὲν οὐ συνίεσαν, Διονύσιον δὲ ὑπελάμβανον εἰδέναι. κάκεινος δὲ ἡγνόει, μηδέποτ' ἂν ἐλπίσας ὅτι Χαιρέας ζῇ. 9 ἔλεγεν οὖν· “εἰπέ” φησὶν “ὅτι ποτὲ καὶ θέλεις· οὐδὲ γὰρ ἐξαπατήσεις με σοφίσμασι καὶ ἀξιόπιστοις ἀπειλαῖς, οὐδ' εὐρεθήσεται ποτε Διονύσιος συκοφαντῶν.” 10 Ἐνθεν ἐλὼν ὁ Μιθριδάτης φωνὴν ἐπῆρε καὶ ὥσπερ ἐπὶ θειασμοῦ “θεοὶ” φησὶ “βασίλαιοι ἐπουράνιοί τε καὶ ὑποχθόνιοι, βοηθήσατε ἀνδρὶ ἀγαθῷ, πολλάκις ὑμῖν εὐξαμένῳ δικαίως καὶ θύσαντι μεγαλοπρεπῶς· ἀπόδοτέ μοι τὴν ἀμοιβὴν τῆς εὐσεβείας συκοφαντουμένῳ· χρήσατέ μοι καὶ εἰς τὴν δίκην Χαιρέαν. φάνηθι. δαῖμον ἀγαθὸν καλεῖ σε ἡ σὴ Καλλιρρόη· μεταξύ δὲ ἀμφοτέρων, ἐμοῦ τε καὶ Διονυσίου· στὰς εἶπον βασιλεῖ τίς ἐστὶν ἐξ ἡμῶν μοιχός.”

VIII. 1 Ἐτι δὲ λέγοντος (οὕτω γὰρ ἦν διατεταγμένον) προῆλθε Χαιρέας αὐτός. ἰδοῦσα δὲ ἡ Καλλιρρόη ἀνέκραγε “Χαιρέα, ζῆς;” καὶ ὥρμησεν αὐτῷ προσδραμεῖν· κατέσχε δὲ Διονύσιος καὶ μέσος γενόμενος οὐκ εἶασεν ἀλλήλοις περιπλακῆναι. 2 τίς ἂν φράσῃ κατ' ἀξίαν ἐκεῖνο τὸ σχῆμα τοῦ δικαστηρίου· ποῖος ποιη-

Αυτά εἶπε κι ὕστερα σῶπασε. Ὅλοι τότε κοίταξαν τον Διονύσιο για να δουν αν θα αποσύρει την κατηγορία, μετά το τελεσίγραφο που του ἔδωσε ο Μιθριδάτης, ἢ αν θα μείνει σταθερός στις αποφάσεις του. Κανείς δεν κατάλαβε τον υπαινιγμό του Μιθριδάτη, νόμιζαν ὅμως ὅτι ἦταν κάτι που γνώριζε ο Διονύσιος. Εκείνος ὥστόσο βρισκόταν σε πλήρη ἀγνοια κι οὔτε που του περνούσε καθόλου ἀπό το μυαλό ὅτι μπορεί ο Χαιρέας να ζει. Ἐτσι, ἀπάντησε λέγοντας: «Λέγε ὅ,τι θέλεις. Δεν πρόκειται να με ξεγελάσεις με τα ψεύτικα λόγια και τις βαριές απειλές που εκτοξεύεις, κι οὔτε ο Διονύσιος θα θεωρηθεῖ ποτέ ὑπόπτος για συκοφαντία». Σ' αυτό το σημεῖο τον διέκοψε ο Μιθριδάτης βάζοντας μια δυνατή φωνή, σαν να εἶχε περιέλθει σε θεϊκή ἐκσταση, και εἶπε: «Θεοί παντοκράτορες, του ουρανοῦ και του κάτω κόσμου, παρασταθεῖτε σε ἕναν ἄνθρωπο ἐνάρετο, που πάμπολλες φορές για ιερούς σκοπούς προσευχήθηκε σ' εσάς και σας προσέφερε πλουσιοπάροχες θυσίες. Δώστε μου την ανταμοιβή για την ευσέβειά μου τώρα, που ἀδίκਾ με κατηγοροῦν. Φέρτε στη δίκη για την υπεράσπισή μου και τον ἴδιο τον Χαιρέα. Φανερώσου, πνεῦμα αγαθό! Σε ζητά ἡ αγαπημένη σου, ἡ Καλλιρρόη. Ανάμεσα σ' ἐμένα και τον Διονύσιο, ἐμπρός, ἔλα να πεις στο βασιλιά ποιος εἶναι ο μοιχός».

VIII. Καθὼς ἀκόμα μιλοῦσε (και σύμφωνα με τις οδηγίες που είχαν ἀπό πριν δοθεῖ), ἐμφανίστηκε ο Χαιρέας αυτοπροσώπως. Ἡ Καλλιρρόη, μόλις τον εἶδε, φώναξε: «Χαιρέα, ζεις;» κι ὁρμησε προς το μέρος του. Ο Διονύσιος ὅμως την κράτησε και μπήκε ἀνάμεσά τους για να μην τους ἀφήσει να ἀγκαλιαστούν. Ποιος ἀραγε θα μπορούσε να περιγράψει ἐπ'αἰξία την κατάσταση που επικράτησε σ' ἐκεῖνο το δικαστήριο;

τῆς ἐπὶ σκηνῆς παράδοξον μῦθον οὕτως εἰσήγαγεν·
 ἔδοξας ἂν ἐν θεάτρῳ παρεῖναι μυρίων παθῶν πλήρει·
 πάντα ἦν ὁμοῦ, δάκρυα, χαρά, θάμβος, ἔλεος, ἀπι-
 στία, εὐχαί. 3 Χαιρέαν ἐμακάριζον, Μιθριδάτῃ συνέ-
 χαιρον, συνελυποῦντο Διονυσίῳ, περὶ Καλλιρρόης ἡπό-
 ρουν. μάλιστα γὰρ ἦν ἐκείνη τεθορυβημένη καὶ ἄναυ-
 δος εἰστήκει, μόνον ἀναπεπταμένοις τοῖς ὀφθαλμοῖς
 εἰς Χαιρέαν ἀποβλέπουσα· ἐδόκει δ' ἂν μοι καὶ βασι-
 λεὺς τότε θέλειν Χαιρέας εἶναι. 4 συνήθης μὲν οὖν καὶ
 πρόχειρος πᾶσι τοῖς ἀντερασταῖς πόλεμος· ἐκείνοις δὲ
 καὶ μᾶλλον <πρὸς> ἀλλήλους ἐξῆψε φιλονεικίαν τὸ
 ἄθλον βλεπόμενον, ὥστε, εἰ μὴ διὰ τὴν αἰδῶ τὴν πρὸς
 βασιλέα, καὶ χεῖρας ἀλλήλοις προσέβαλλον. 5 προῆλθε
 δὲ μέχρι ῥημάτων. Χαιρέας μὲν ἔλεγε “πρῶτός εἰμι
 ἀνὴρ,” Διονύσιος δὲ “ἐγὼ βεβαιότερος.” “μὴ γὰρ ἀφῆ-
 κά μου τὴν γυναῖκα;” “ἀλλὰ ἔθαψας αὐτήν.” “δεῖξον
 γάμου διάλυσιν.” “τὸν τάφον ὁρᾷς μοι.” “πατὴρ ἐξέ-
 δωκεν.” “ἐμοὶ δὲ ἑαυτήν.” “ἀνάξιος εἶ τῆς Ἑρμοκρά-
 τους θυγατρὸς.” “σὺ μᾶλλον ὁ παρὰ Μιθριδάτῃ δεδε-
 μένος.” “ἀπαιτῶ Καλλιρρόην.” “ἐγὼ δὲ κατέχω.” “σὺ
 τὴν ἀλλοτρίαν κρατεῖς.” “σὺ τὴν σὴν ἀπέκτεινας.”
 “μοιχέ.” “φονεῦ.” 6 ταῦτα πρὸς ἀλλήλους μαχόμενοι·
 οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἤκουον οὐκ ἀηδῶς.

Καλλιρρόη μὲν εἰστήκει κάτω βλέπουσα καὶ κλαί-

Ποιος ποιητής ανέβασε ποτέ στη σκηνή ένα τόσο απίστευτο σενάριο; Θα νόμιζε κανείς ότι βρίσκεται σε μια θεατρική παράσταση που κυριαρχείται από ποικίλα συναισθήματα: υπήρχαν ανάκατα και τα δάκρυα και η χαρά και ο θαυμασμός, ο οίκτος, η δυσπιστία, οι ευχές. Καλοτύχιζαν τον Χαιρέα, χαίρονταν για τον Μιθριδάτη και ένιωθαν συμπόνια για τον Διονύσιο, ενώ με την Καλλιρρόη είχαν απορήσει. Φαινόταν έντονα αναστατωμένη και έστεκε άφωνη με τα μάτια διάπλατα ανοιχτά, καρφωμένα πάνω στον Χαιρέα. Εκείνη τη στιγμή μου φαίνεται ότι και ο ίδιος ο βασιλιάς θα ήθελε να είναι στη θέση του τελευταίου. Οι σφοδρές διαμάχες ανάμεσα σε αντιζήλους είναι κάτι συνηθισμένο και καθόλου πρωτότυπο. Σ' εκείνους τους δύο όμως, καθώς έβλεπαν μπροστά τους το έπαθλο, άναψε τρικούβετος καβγάς και πραγματικά θα έρχονταν στα χέρια, αν δεν τους συγκρατούσε ο σεβασμός προς το βασιλιά. Έτσι αρκέστηκαν στα λόγια. Ο Χαιρέας έλεγε: «Εγώ είμαι ο πρώτος της άντρας» και ο Διονύσιος «Για μένα όμως είναι πιο βέβαιο». «Μήπως εγκατέλειψα εγώ τη γυναίκα μου;» «Την έθαψες όμως». «Δείξε μου στοιχεία ότι βγήκε διαζύγιο». «Μπορείς να δεις τον τάφο της». «Ο ίδιος ο πατέρας της μας πάντρεψε». «Εμένα όμως με παντρεύτηκε από μόνη της». «Δεν είσαι αντάξιος της κόρης του Ερμοκράτη». «Εσύ είσαι ακόμα χειρότερος, ο σκλάβος του Μιθριδάτη». «Απαιτώ πίσω την Καλλιρρόη!» «Δική μου είναι τώρα». «Κρατάς μια ξένη γυναίκα». «Εσύ τη δική σου τη σκότωσες». «Μοιχέ!» «Φονιά!» Έτσι λοιπόν αυτοί λογομαχούσαν, ενώ όλοι οι άλλοι τούς άκουγαν με ικανοποίηση.

Η Καλλιρρόη στεκόταν με χαμηλωμένα μάτια, κλαί-

ουσα, Χαιρέαν φιλοῦσα, Διονύσιον αἰδουμένη· βασιλεὺς δὲ μεταστησάμενος ἅπαντας, ἐβουλεύετο μετὰ τῶν φίλων οὐκέτι περὶ Μιθριδάτου, λαμπρῶς γὰρ ἀπελογήσατο, ἀλλὰ εἰ χρὴ διαδικασίαν προθεῖναι περὶ τῆς γυναικός. 7 καὶ τοῖς μὲν ἐδόκει μὴ βασιλικὴν εἶναι τὴν κρίσιν· “τῆς μὲν γὰρ Μιθριδάτου κατηγορίας εἰκότως ἤκουσας, σατράπης γὰρ ἦν,” τούτους δὲ ἰδιώτας πάντας εἶναι· οἱ δὲ πλείονες τάναντία συνεβούλευον καὶ διὰ τὸν πατέρα τῆς γυναικός οὐκ ἄχρηστον γενόμενον τῇ βασιλέως οἰκίᾳ καὶ ὅτι οὐκ ἔξωθεν ἐκάλει τὴν κρίσιν ἐφ’ αὐτόν, ἀλλὰ σχεδὸν μέρος οὔσαν ἥς ἐδίκαζεν ἤδη· τὴν γὰρ ἀληθεστάτην αἰτίαν οὐκ ἤθελον ὁμολογεῖν, ὅτι τὸ <τῆς> Καλλιρρόης κάλλος δυσάποσπαστον τοῖς ὀρώσι. 8 πάλιν οὖν προσκαλεσάμενος οὓς μετεστήσατο “Μιθριδάτην μὲν” εἶπεν “ἀφίημι, καὶ ἀπίτω δῶρα τῆς ὑστεραίας παρ’ ἐμοῦ λαβὼν ἐπὶ τὴν σατραπείαν τὴν ἰδίαν· Χαιρέας δὲ καὶ Διονύσιος λεγέτωσαν ἑκάτερος ἅπερ ἔχει δίκαια περὶ τῆς γυναικός· προνοεῖσθαι γὰρ με δεῖ τῆς θυγατρὸς Ἑρμοκράτους τοῦ καταπολεμήσαντος Ἀθηναίου τοὺς ἐμοί τε καὶ Πέρσαις ἐχθίστους.” 9 ῥηθείσης δὲ τῆς ἀποφάσεως Μιθριδάτης μὲν προσεκύνησεν, ἀπορία δὲ τοὺς ἄλλους κατέλαβεν. ἰδὼν δὲ [ὁ] βασιλεὺς ἀμηχανοῦντας αὐ-

γοντας, γιατί αγαπούσε τον Χαιρέα αλλά ταυτόχρονα ένωθε και ντροπή για τον Διονύσιο. Τότε ο βασιλιάς άφησε τον κόσμο να φύγει και μαζί με τους δικούς του προσπαθούσε ν' αποφασίσει όχι πια σχετικά με τον Μιθριδάτη (αφού η απολογία του ήταν πολύ πειστική), αλλά για το αν έπρεπε να ξεκινήσει νέα δίκη σχετικά με την κοπέλα. Μερικοί υποστήριζαν ότι το θέμα δεν χρειαζόταν την προσωπική κρίση του βασιλιά. «Ήταν λογικό να ασχοληθείς με την κατηγορία ενάντια στον Μιθριδάτη», έλεγαν, «γιατί εκείνος ήταν σατράπης», ενώ αντίθετα από τους άλλους κανείς δεν ήταν δημόσιο πρόσωπο. Οι περισσότεροι όμως είχαν αντίθετη άποψη και ως αιτία γι' αυτό πρόβαλλαν την προσφορά του πατέρα της κοπέλας στον οίκο του βασιλιά, καθώς και το ότι η δίκη που θα συγκαλούσε δεν θα ήταν άσχετη, αλλά θ' αποτελούσε μάλλον συνέχεια της προηγούμενης. Δεν ήθελαν βέβαια να ομολογήσουν τον πραγματικό λόγο, ότι δηλαδή κανείς από όσους έβλεπαν την ομορφιά της Καλλιρρόης δεν μπορούσε μετά να την αποχωριστεί. Αφού λοιπόν ο βασιλιάς κάλεσε πάλι εκείνους που πριν από λίγο είχε αφήσει να φύγουν, τους είπε: «Ο Μιθριδάτης είναι ελεύθερος και μπορεί αύριο να φύγει για τη σατραπεία του, μαζί με τα δώρα που θα πάρει από μένα. Ο Χαιρέας και ο Διονύσιος ας μείνουν να υπερασπίσουν ο καθένας το δίκιο του σχετικά με αυτή τη γυναίκα. Γιατί πρέπει βέβαια να φροντίσω για την κόρη του Ερμοκράτη, αφού αυτός κατατρόπωσε τους Αθηναίους, τους πιο μισητούς εχθρούς για μένα και τους Πέρσες». Μετά την αναγγελία της απόφασης, ο Μιθριδάτης προσκύνησε, ενώ οι άλλοι είχαν αναστατωθεί. Ο βασιλιάς κατάλαβε τη δύσκολη θέση τους και τους είπε: «Δεν

τοὺς “οὐκ ἐπείγω” φησὶν “ὑμᾶς, ἀλλὰ συγχωρῶ παρασκευασμένους ὑμᾶς ἐπὶ τὴν δίκην ἥκειν. δίδωμι δὲ πέντε ἡμερῶν διάστημα· ἐν δὲ τῷ μεταξύ Καλλιρρόης ἐπιμελήσεται Στάτειρα ἢ ἐμὴ γυνή· οὐ γάρ ἐστι δίκαιον μέλλουσιν αὐτὴν κρίνεσθαι περὶ ἀνδρός, μετὰ ἀνδρὸς ἥκειν ἐπὶ τὴν κρίσιν.” 10 Ἐξήσαν οὖν τοῦ δικαστηρίου οἱ μὲν ἄλλοι πάντες σκυθρωποί, μόνος δὲ Μιθριδάτης γεγηθώς. λαβὼν δὲ τὰ δῶρα καὶ τὴν νύκτα καταμείνας ἔωθεν εἰς Καρίαν ἐξώρμησε λαμπρότερος ἢ πρόσθεν.

ΙΧ. 1 Τὴν δὲ Καλλιρρόην εὐνοῦχοι παραλαβόντες ἤγαγον πρὸς τὴν βασιλίδαν, μηδὲν αὐτῇ προειπόντες· ὅταν γὰρ πέμψη βασιλεύς, οὐκ ἀπαγγέλλεται. θεασαμένη δὲ αἰφνίδιον ἢ Στάτειρα τῆς κλίνης ἀνέθορε δόξασα Ἀφροδίτην ἐφεστάναι, καὶ γὰρ ἐξαιρέτως ἐτίμα τὴν θεόν· ἢ δὲ προσεκύνησεν. 2 ὁ δὲ εὐνοῦχος νοήσας τὴν ἐκπληξιν αὐτῆς “Καλλιρρόη” φησὶν “αὕτη ἐστὶ πέπομφε δὲ αὐτὴν βασιλεύς, ἵνα παρὰ σοὶ φυλάττηται μέχρι τῆς δίκης.” ἀσμένη τοῦτο ἤκουσεν ἢ Στάτειρα καὶ πᾶσαν ἀφεῖσα γυναικείαν φιλονεικίαν εὐνουστέρα τῇ Καλλιρρόῃ διὰ τὴν τιμὴν ἐγένετο· ἡγάλλετο γὰρ τῇ παρακαταθήκῃ. 3 λαβομένη δὲ τῆς χειρὸς αὐτῆς “θάρρει” φησὶν, “ὦ γύναι, καὶ παῦσαι δακρύουσα· χρηστός ἐστι βασιλεύς. ἔξεις ἄνδρα ὃν θέλεις· ἐντιμότερον μετὰ τὴν κρίσιν γαμηθήσῃ. βάδιζε δὲ καὶ ἀναπαύου νῦν, κέκμηκας γάρ. ὡς ὁρῶ, καὶ ἔτι τὴν ψυχὴν

σας πιέζω, έχετε το περιθώριο να πάτε να προετοιμαστείτε για τη δίκη. Σας δίνω πέντε μέρες διορία. Στο μεταξύ η γυναίκα μου η Στάτειρα θα φροντίσει για την Καλλιρρόη, γιατί δεν είναι σωστό, αφού πρόκειται να αποφασιστεί ποιος θα είναι ο άντρας της, να εμφανιστεί με κάποιον άντρα στο δικαστήριο». Όλοι τελικά βγήκαν από το δικαστήριο μελαγχολικοί και μόνο ο Μιθριδάτης χαιρόταν. Πήρε τα δώρα του και αφού πέρασε εκεί τη νύχτα, την αυγή ξεκίνησε για την Καρία με μεγαλύτερη αίγλη και δόξα από αυτή που είχε πριν.

ΙΧ. Την Καλλιρρόη στο μεταξύ την παρέλαβαν οι ευνούχοι του παλατιού και την οδήγησαν στη βασίλισσα, η οποία όμως ήταν εντελώς απροετοίμαστη, καθώς ο βασιλιάς δεν συνηθίζει να ενημερώνει για τις παραγγελίες του. Μόλις η Στάτειρα την είδε ξαφνικά μπροστά της, πετάχτηκε από το κρεβάτι, γιατί νόμιζε ότι της είχε παρουσιαστεί η Αφροδίτη, την οποία λάτρευε ιδιαιτέρως. Έτσι την προσκύνησε. Ο ευνούχος που κατάλαβε την παρεξήγηση είπε: «Αυτή είναι η Καλλιρρόη. Την έστειλε ο βασιλιάς για να τη φροντίσεις εσύ μέχρι τη δίκη». Η Στάτειρα άκουσε αυτά τα λόγια με χαρά και ξεχνώντας κάθε γυναικείο ανταγωνισμό άρχισε να βλέπει με καλό μάτι την Καλλιρρόη, γιατί ένιωθε ότι ήταν μεγάλη η τιμή που της έκανε ο βασιλιάς και χαιρόταν πολύ για την εμπιστοσύνη που της έδειξε. Έτσι, την πήρε από το χέρι και της είπε: «Κάνε κουράγιο, κοπέλα μου, και πάψε πια να κλαις. Ο βασιλιάς είναι καλός άνθρωπος. Όχι μόνο θα πάρεις για σύζυγο όποιον επιλέξεις εσύ, αλλά και ο γάμος σου, μετά τη δίκη, θα έχει μεγαλύτερο κύρος. Πήγαινε τώρα να κοιμηθείς, γιατί σε βλέπω κουρασμένη κι

ἔχεις τεταραγμένην.” ἡδέως ἡ Καλλιρρόη τοῦτο ἤκουσεν, ἐπεθύμει γὰρ ἡρεμίας. 4 ὥς οὖν κατεκλίθη, καὶ εἶασαν αὐτὴν ἡσυχάζειν, ἀψαμένη τῶν ὀφθαλμῶν “εἶδετε” φησὶ “Χαιρέαν ὑμεῖς ἀληθῶς; ἐκεῖνος ἦν Χαιρέας ὁ ἐμός, ἥ καὶ τοῦτο πεπλάνημαι; τάχα γὰρ Μιθριδάτης διὰ τὴν δίκην εἰδωλον ἔπεμψε· λέγουσι γὰρ ἐν Πέρσαις εἶναι μάγους. 5 ἀλλὰ καὶ ἐλάλησε καὶ πάντα εἶπεν ὥς εἰδώς. πῶς οὖν ὑπέμεινέ μοι μὴ περιπλακῆναι; μὴδὲ καταφιλήσαντες ἀλλήλους διελύθημεν.” Ταῦτα διαλογιζομένης ἠκούετο ποδῶν ψόφος καὶ κραυγαὶ γυναικῶν· πᾶσαι γὰρ συνέτρεχον πρὸς τὴν βασιλίδα, νομίζουσαι πολλὴν ἐξουσίαν ἔχειν Καλλιρρόην ἰδεῖν. 6 ἡ δὲ Στάτειρα εἶπεν “ἀφῶμεν αὐτὴν· διάκειται γὰρ πονήρως· ἔχομεν δὲ <τέσσαρας> ἡμέρας καὶ βλέπειν καὶ ἀκούειν καὶ λαλεῖν.” λυπούμεναι δὲ ἀπήσαν καὶ τῆς ὑστεραίας ἔωθεν ἀφικνουῦνται· καὶ τοῦτο πάσαις ταῖς ἡμέραις ἐπράττετο μετὰ σπουδῆς, ὥστε πολυανθρωποτέραν γενέσθαι τὴν βασιλέως οἰκίαν. 7 ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς πρὸς τὰς γυναῖκας εἰσῆει συνεχέστερον, ὥς δῆθεν πρὸς Στάτειραν. ἐπέμπετο δὲ Καλλιρρόη δῶρα πολυτελῆ, καὶ παρ’ οὐδενὸς ἐλάμβανε, φυλάττουσα τὸ σχῆμα γυναικὸς ἀτυχοῦσης, μελανείμων, ἀκόσμητος καθημένη. ταῦτα καὶ λαμπροτέραν αὐτὴν ἀπεδείκνυε. πυθομένης δὲ τῆς βασιλίδος ὁπότερον ἄνδρα βούλοιτο μᾶλλον, οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἀλλὰ μόνον ἔκλαυσε.

ακόμη δεν έχει καταλαγιάσει η καρδιά σου». Η Καλλιρρόη άκουσε με ανακούφιση τα λόγια αυτά, μια και είχε μεγάλη ανάγκη από ηρεμία. Μόλις λοιπόν ξάπλωσε κι έμεινε μόνη της για να ησυχάσει, είπε αγγίζοντας τα μάτια της: «Είδατε εσείς στ' αλήθεια τον Χαιρέα; Ήταν πραγματικά εκείνος ο δικός μου ο Χαιρέας ή για ακόμη μία φορά πλανήθηκα; Ίσως ο Μιθριδάτης έφερε ένα είδωλο του Χαιρέα για να κερδίσει τη δίκη· λένε άλλωστε ότι στην Περσία υπάρχουν πολλοί μάγοι. Αλλά αυτός και μίλησε και μάλιστα όλα τα είπε γνωστικά. Πώς άντεξε όμως να μη με αγκαλιάσει; Χωριστήκαμε χωρίς καν να φιληθούμε». Καθώς είχε απορροφηθεί στις σκέψεις της, ακούστηκαν ποδοβολητά και γυναικείες φωνές: όλες οι γυναίκες έτρεχαν να βρουν τη βασίλισσα με την ελπίδα πως θα τις άφηνε να δουν την Καλλιρρόη. Η Στάτειρα όμως τους είπε: «Ας την αφήσουμε, γιατί είναι πολύ ταλαιπωρημένη. Έχουμε εξάλλου μπροστά μας τέσσερις μέρες να τη βλέπουμε, να την ακούμε και να της μιλάμε». Εκείνες έφυγαν λυπημένες και ξαναγύρισαν πρωί-πρωί την επομένη. Το ίδιο γινόταν κάθε μέρα ανελλιπώς κατά τη διάρκεια του τετραημέρου, με αποτέλεσμα να υπάρχει συνέχεια πολυκοσμία στο παλάτι του βασιλιά. Αλλά και ο ίδιος ο βασιλιάς επισκεπτόταν συχνά τις γυναίκες, δήθεν για να δει τη Στάτειρα. Για την Καλλιρρόη μάλιστα στέλνονταν και πλουσιότατα δώρα, αλλά εκείνη από κανέναν δεν τα δεχόταν, κρατώντας τη θέση της, σαν μια γυναίκα που έχει ατυχήσει, μαυροφορεμένη και αστόλιστη. Αλλά ακόμα κι έτσι φαινόταν περισσότερο εκθαμβωτική. Κάποια στιγμή μάλιστα που τη ρώτησε η βασίλισσα ποιον από τους δύο προτιμά για σύζυγο, εκείνη δεν απάντησε τίποτα, μόνο ξέσπασε σε κλάματα.

8 Καλλιρρόη μὲν <οὖν> ἐν τούτοις ἦν, Διονύσιος δὲ ἐπειρᾶτο μὲν φέρειν τὰ συμβαίνοντα γενναίως διὰ τε φύσεως εὐστάθειαν καὶ διὰ παιδείας ἐπιμέλειαν, τὸ δὲ παράδοξον τῆς συμφορᾶς καὶ τὸν ἀνδρεῖον ἐκστῆσαι δυνατώτατον ὑπῆρχεν· 9 ἐξεκάετο γὰρ σφοδρότερον ἢ ἐν Μιλήτῳ. ἀρχόμενος γὰρ τῆς ἐπιθυμίας μόνου τοῦ κάλλους ἐραστῆς ἦν, τότε δὲ πολλὰ προσεξῆπτε τὸν ἔρωτα, συνήθεια καὶ τέκνων εὐεργεσία καὶ ἀχαριστία καὶ ζηλοτυπία καὶ μάλιστα τὸ ἀπροσδόκητον. X. 1 Ἐξαφθείς γοῦν ἀνεβόα πολλάκις “ποῖος οὗτος ἐπ’ ἐμοῦ Προτεσίλεως ἀνεβίω; τίνα τῶν ὑποχθονίων θεῶν ἠσέβησα, ἵνα εὖρω μοι νεκρὸν ἀντεραστήν, οὗ τάφον ἔχω; δέσποινα Ἀφροδίτη, σύ με ἐνήδρευσας, ἦν ἐν τοῖς ἐμοῖς ἰδρυσάμην, ἥ θύω πολλάκις. τί γὰρ ἔδειξάς μοι Καλλιρρόην, ἣν φυλάττειν οὐκ ἔμελλες; τί δὲ πάτερ ἐποίεις τὸν οὐδὲ ἄνδρα ὄντα;” 2 μεταξὺ δὲ περιπτυξάμενος τὸν υἱὸν ἔλεγε κλάων “τέκνον ἄθλιον, πρότερον μὲν εὐτυχῶς δοκοῦν μοι γεγονέναι, νῦν δὲ ἀκαίρως· ἔχω γάρ σε μητρὸς κληρονομίαν καὶ ἔρωτος ἀτυχοῦς ὑπόμνημα. 3 παιδίον μὲν εἶ, πλὴν οὐ παντελῶς ἀνάίσθητον ὣν ὁ πατήρ σου δυστυχεῖ. κακὴν

Κάπως έτσι περνούσε η Καλλιρρόη, την ίδια στιγμή που ο Διονύσιος προσπαθούσε να αντιμετωπίσει την κατάσταση με αξιοπρέπεια, κατά πώς ταίριαζε στο σταθερό του χαρακτήρα και την φροντισμένη αγωγή που είχε λάβει· όμως τόσο αλλόκοτα ήταν όσα είχαν συμβεί, ώστε να μπορούν άνετα να καταβάλουν και τον πιο γενναίο άνθρωπο. Η φωτιά που τον έκαιγε ήταν τώρα μεγαλύτερη από ό,τι στη Μίλητο. Τότε ήταν στην αρχή του πάθους του και τον είχε ελκύσει η ομορφιά μόνο, ενώ τώρα υπήρχαν πολλά που φούντωναν τον έρωτά του: η συνήθεια, η ευλογία της τεκνοποίησης, αλλά κι η αχαριστία ακόμα και η ζήλια, πολύ δε περισσότερο οι απρόοπτες μεταβολές. Χ. Ξαφνικά λοιπόν άρχισε να φωνάζει: «Τι είδους Πρωτεσίλαος¹¹ είναι αυτός που για κακή μου τύχη ανέβηκε από τον Άδη; Ποιον από τους θεούς του Κάτω Κόσμου έχω προσβάλει και εμφανίστηκε για αντίζηλός μου ένας νεκρός, που τον τάφο του τον είχα μπροστά στα μάτια μου; Αφροδίτη δέσποινα, εσύ μου έστησες παγίδα, εσύ που σε έχω βάλει μέσα στο σπιτικό μου και σου προσφέρω άπειρες θυσίες. Τι ήθελες και μου έδειξες την Καλλιρρόη, αφού δεν είχες σκοπό να μου την αφήσεις δικιά μου; Γιατί έκανες πατέρα αυτόν που δεν είναι ούτε καν σύζυγος στ' αλήθεια;» Και αγκαλιάζοντας ταυτόχρονα το γιο του τού μιλούσε με κλάματα και του έλεγε: «Δύστυχο παιδί, κάποτε μου έφερες ευτυχία με τη γέννησή σου, τώρα όμως μου φέρνεις τόση δυστυχία! Είσαι για μένα κληρονομιά της μητέρας σου και ενθύμιο του ναυαγισμένου μου έρωτα. Και παρ' όλο που είσαι ακόμη μικρό παιδάκι, μπορείς να νιώσεις τις συμφορές που έχουν χτυπήσει τον πατέρα σου. Κακό ταξίδι κάναμε· δεν έπρε-

ἀποδημίαν ἤλθομεν· οὐκ ἔδει Μίλητον καταλιπεῖν·
 Βαβυλὼν ἡμᾶς ἀπολώλεκε. τὴν μὲν πρώτην δίκην
 νενίκημαι· Μιθριδάτης μου κατηγόρει· περὶ δὲ τῆς
 δευτέρας μᾶλλον φοβοῦμαι· οὐ δὴ γὰρ μεῖζων ὁ κίνδυ-
 νος, δύσελπιν δέ με πεποίηκε τῆς δίκης τὸ προοίμιον.
 4 ἄκριτος ἀφήρημαι· γυναικὸς καὶ περὶ τῆς ἐμῆς ἀγω-
 νίζομαι πρὸς ἕτερον, καί, τὸ τούτου χαλεπώτερον, οὐκ
 οἶδα Καλλιρρόη τίνα θέλει. σὺ δέ, τέκνον, ὡς παρὰ
 μητρὸς δύνασαι μαθεῖν. καὶ νῦν ἄπελθε καὶ ἰκέτευσον
 ὑπὲρ τοῦ πατρός. 5 κλαῦσον, καταφιλήσον, εἰπὲ “μῆ-
 тер, ὁ πατήρ μου φιλεῖ σε,” ὄνειδίσης δὲ μηδέν. τί
 λέγεις, παιδαγωγέ; οὐδεὶς ἡμᾶς ἐᾷ τοῖς βασιλείοις
 εἰσελθεῖν; ὦ τυραννίδος δεινῆς. ἀποκλείουσιν υἱὸν πρὸς
 μητέρα πατρὸς ἥκοντα πρεσβευτήν.”

6 Διονύσιος μὲν οὖν διέτριβεν ἄχρι τῆς κρίσεως
 μάχην βραβεύων ἔρωτος καὶ λογισμοῦ, Χαιρέαν δὲ
 πένθος κατεῖχεν ἀπαρηγόρητον. προσποιησάμενος οὖν
 νοσεῖν ἐκέλευσε Πολυχάρμῳ παραπέμψαι Μιθριδάτην,
 ὡς εὐεργέτην ἀμφοῖν· μόνος δὲ γενόμενος ἤψε βρόχον,
 καὶ μέλλων ἐπ’ αὐτὸν ἀναβαίνειν “εὐτυχέστερον μὲν”
 εἶπεν “ἀπέθνησκον, εἰ ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀνέβαινον, ὃν
 ἔπηξέ μοι κατηγορία ψευδῆς ἐν Καρία δεδεμένῳ· τότε
 μὲν γὰρ ἀπηλλαττόμην ζωῆς ἡπατημένος ὑπὸ Καλ-
 λιρρόης φιλεῖσθαι, νῦν δὲ ἀπολώλεκα οὐ μόνον τὸ ζῆν,

πε ποτέ ν' αφήσουμε τη Μίλητο. Η Βαβυλώνα μάς κατέστρεψε. Την πρώτη δίκη την έχασα κι ο Μιθριδάτης άρχισε να κατηγορεί εμένα. Για τη δεύτερη όμως τρέφω ακόμη μεγαλύτερους φόβους. Όχι ότι είναι τώρα μεγαλύτερος ο κίνδυνος, αλλά τα όσα προηγήθηκαν μ' έχουν κάνει απαισιόδοξο. Χωρίς δηλαδή να με δικάσουν, μου στέρησαν τη γυναίκα μου και τώρα παλεύω να την πάρω από κάποιον άλλο, μα το χειρότερο απ' όλα είναι ότι δεν ξέρω ποιον θέλει η Καλλιρρόη για άντρα της. Εσύ, παιδί μου, που είναι η μάνα σου, θα μπορούσες να το μάθεις. Πήγαινε λοιπόν να την ικετεύσεις για τον πατέρα σου. Κλάψε, γέμισέ τη φιλιά και πες της: "Μητέρα, ο πατέρας σε αγαπάει", προπάντων όμως να μην την κατηγορήσεις για τίποτα. Τι είπες, δάσκαλε; Δεν θα μας αφήσουν να μπορούμε στα βασιλικά διαμερίσματα; Άσπλαχνη τυραννία! Δεν επιτρέπουν στο γιο να πάει στη μητέρα του, του πατέρα του απεσταλμένος».

Ο Διονύσιος λοιπόν ως τη δίκη δεν είχε άλλη ασχολία παρά να κάνει το διαιτητή στον αγώνα του πάθους με τη λογική του, ενώ ο Χαϊρέας από την άλλη ήταν έρμαιο μιας θλίψης που δεν δεχόταν καμιά παρηγοριά. Έτσι, με την πρόφαση ότι δεν αισθανόταν καλά στην υγεία του, έπεισε τον Πολύχαρμο να πάει να συνοδέψει τον Μιθριδάτη, που ήταν ο σωτήρας και των δύο τους. Όταν έμεινε μόνος, έφτιαξε θηλιά και ήταν έτοιμος να κρεμαστεί λέγοντας: «Τι ευτυχισμένος που θα ήμουν, αν είχα πεθάνει τότε πάνω στο σταυρό όπου με είχαν οδηγήσει εκείνες οι ψεύτικες κατηγορίες, τον καιρό που ήμουν σκλάβος στην Καρία! Θα είχα φύγει από τη ζωή με την ψευδαίσθηση ότι η Καλλιρρόη με αγαπά, ενώ τώρα χάνω όχι μόνο

ἀλλὰ καὶ τοῦ θανάτου τὴν παραμυθίαν. 7 Καλλιρρόη με ἰδοῦσα οὐ προσῆλθεν, οὐ κατεφίλησεν· ἐμοῦ παρεστῶτος ἄλλον ἠδεῖτο. μηδὲν δυσωπείσθω· φθάσω τὴν κρίσιν· οὐ περιμένω τέλος ἄδοξον. οἶδα ὅτι μικρὸς ἀνταγωνιστὴς εἰμι Διονυσίου, ξένος ἄνθρωπος καὶ πένης καὶ ἀλλότριος ἤδη. σὺ μὲν εὐτυχοίης, ὦ γύναι· γυναῖκα γὰρ σε καλῶ, κἂν ἕτερον φιλῇς. ἐγὼ δὲ ἀπέρχομαι καὶ οὐκ ἐνοχλῶ τοῖς σοῖς γάμοις. πλούτει καὶ τρύφα καὶ τῆς Ἰωνίας ἀπόλαυε πολυτελείας. 8 ἔχε ὃν θέλεις. ἀλλὰ νῦν ἀληθῶς ἀποθανόντος Χαιρέου αἰτοῦμαί σε, Καλλιρρόη, χάριν τελευταίαν. ὅταν ἀποθάνω, πρόσσελθέ μου τῷ νεκρῷ καὶ εἰ μὲν δύνασαι κλαῦσον· τοῦτο γὰρ ἐμοὶ καὶ ἀθανασίας γενήσεται μεῖζον· εἰπὲ δὲ προσκύψασα τῇ στήλῃ “κάνηρ καὶ βρέφος” ὀρῶ. οἷχη, Χαιρέα, νῦν ἀληθῶς. νῦν ἀπέθανες· ἐγὼ γὰρ ἔμελλον ἐπὶ βασιλέως αἰρεῖσθαι σέ.’ 9 ἀκούσομαί σου, γύναι· τάχα καὶ πιστεύσω. ἐνδοξότερόν με ποιήσεις τοῖς κάτω δαίμοσιν.

εἰ δὲ θανόντων περ καταλήθοντ’ εἰν Ἀἰῖδαο
αὐτὰρ ἐγὼ καὶ κεῖθι φίλης μεμνήσομαί σου.”

τη ζωή μου αλλά και τη μοναδική παρηγοριά που θα μπορούσε να απαλύνει το θάνατό μου. Η Καλλιρρόη με είδε και δεν έτρεξε κοντά μου ούτε με γέμισε φιλία αλλά, παρ' όλο που ήμουν εγώ παρών, αυτή ντράπηκε τον άλλον. Καθόλου δεν πρόκειται να ντροπιαστεί· εγώ θα προλάβω τη δίκη, δεν πρόκειται να καθίσω περιμένοντας το ατιμωτικό τέλος. Ξέρω πολύ καλά ότι αποτελώ ασήμαντο ανταγωνιστή για τον Διονύσιο, όντας από χώρα μακρινή, άνθρωπος φτωχός και απόξενος ήδη. Ας είσαι ευτυχισμένη εσύ, καλή μου γυναίκα. Γυναίκα μου σε αποκαλώ, έστω κι αν άλλον αγαπάς. Εγώ θα αποχωρήσω και δεν θα σταθώ εμπόδιο στο γάμο σου. Ζήσε μέσα στα πλούτη και στην πολυτέλεια και απόλαυσε την ευμάρεια που σου προσφέρει η Ιωνία. Πάρε για άντρα σου όποιον θέλεις. Αλλά τώρα που στ' αλήθεια πεθαίνει ο Χαιρέας, θερμά σου ζητώ, Καλλιρρόη, μια χάρη τελευταία. Όταν πια θα έχω πεθάνει, πλησίασε κοντά στο νεκρό μου σώμα και, αν είναι δυνατό, κλάψε. Αυτό θα είναι για μένα πιο σημαντικό κι από την ίδια την αθανασία. Και σκυμμένη στο μνήμα μου — ακόμη κι αν ο άντρας και το παιδί σου σε βλέπουν — να πεις: “Εφυγες στ' αλήθεια, Χαιρέα, αυτή τη φορά. Έχεις πια πεθάνει. Εγώ όμως στη δίκη ενώπιον του βασιλιά εσένα θα διάλεγα”. Θα σε ακούσω, γυναίκα μου, και ίσως μάλιστα σε πιστέψω. Θα μου δώσεις έτσι υπόληψη μπροστά στους θεούς του κάτω κόσμου.

Κι αν λησμονούν στον Άδη τους νεκρούς
 όμως εγώ κι εκεί, επειδή σ' αγάπησα, θα σε θυμά-
 μαι¹²».

Τοιαῦτα ὀδυρόμενος κατεφίλει τὸν βρόχον “σύ μοι” λέγων “παραμυθία καὶ συνή<γορος>· διὰ σέ νικῶ· σύ με Καλλιρρόης μᾶλλον ἔστερξας.” 10 ἀναβαίνοντος αὐτοῦ καὶ τῷ αὐχένι περιάπτοντος ἐπέστη Πολύχαρμος ὁ φίλος καὶ ὡς μεμνηνότες κατεῖχε, λοιπὸν μηκέτι παρηγορεῖν δυνάμενος. ἤδη δὲ καὶ ἡ προθεσμία τῆς δίκης καθειστήκει.

Με τέτοιους θρήνους μοιρολογώντας φιλούσε παθιασμένα την αγχώνη λέγοντας: «Εσύ είσαι η παρηγοριά και ο υπερασπιστής μου. Με σένα θα γίνω νικητής. Εσύ με αγάπησες περισσότερο από την Καλλιρρόη». Μόλις ανέβηκε στο σκαμνί και περνούσε τη θηλιά στο λαιμό του, εμφανίστηκε ο Πολύχαρμος, ο αγαπημένος του φίλος, και με τη βία τον συγκράτησε, δεν μπορούσε όμως καθόλου να τον παρηγορήσει. Τέλος, έφτασε και η προκαθορισμένη μέρα της δίκης.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΣΤ'

Ι. 1 Ἐπεὶ δὲ ἔμελλε βασιλεὺς τῇ ὑστεραίᾳ δικάζειν
πότερον Χαιρέου γυναῖκα Καλλιρρόην εἶναι δεῖ ἢ Διο-
νυσίου, μετέωρος ἦν πᾶσα Βαβυλών, καὶ ἐν οἰκίαις τε
πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐν τοῖς στενωποῖς οἱ ἀπαντῶντες
ἔλεγον “αὔριον τῆς Καλλιρρόης οἱ γάμοι. τίς εὐτυχέ-
τερος ἄρα;” 2 διέσχιστο δὲ ἡ πόλις, καὶ οἱ μὲν Χαιρέα
σπεύδοντες ἔλεγον “πρῶτος ἦν ἀνὴρ, παρθένον ἔγνημεν
ἐρῶσαν ἐρῶν· πατὴρ ἐξέδωκεν αὐτῷ, πατρίς ἔθαψε·
τοὺς γάμους οὐκ ἀπέλιπεν· οὐκ ἀπελείφθη. Διονύσιος
δὲ οὐκ ἔπεισεν, οὐκ ἔγνημεν. λησταὶ ἐπώλησαν· οὐκ
ἐξὸν δὲ τὴν ἐλευθέραν ἀγοράσαι.” 3 οἱ δὲ Διονυσίῳ
σπεύδοντες ἀντέλεγον πάλιν “ἐξήγαγε πειρατηρίου τὴν
μέλλουσιν φονεύεσθαι· τάλαντον ἔδωκεν ὑπὲρ τῆς σω-
τηρίας αὐτῆς· πρῶτον ἔσωσεν, εἴτα ἔγνημε· Χαιρέας

ΒΙΒΛΙΟ ΣΤ΄

Ι. Την παραμονή της ημέρας που ο βασιλιάς θα αποφάσιζε για το ποιανού γυναίκα έπρεπε να είναι η Καλλιρρόη, του Χαιρέα ή του Διονυσίου, όλη η Βαβυλώνα βρισκόταν στο πόδι και οι άνθρωποι στα σπίτια και στα σοκάκια, όπου συναντιόνταν, έλεγαν ο ένας στον άλλον: «Αύριο είναι ο γάμος της Καλλιρρόης. Ποιος άραγε θα είναι ο τυχερός;» Η πόλη είχε διχαστεί και κάποιοι πολίτες, που είχαν πάρει το μέρος του Χαιρέα, έλεγαν: «Ήταν ο πρώτος της άντρας και την παντρεύτηκε ανέγγιχτη ακόμα, από αμοιβαία αγάπη. Ο πατέρας της τού την έδωσε και η πατρίδα της την κήδεψε. Δεν εγκατέλειψε ο ίδιος το γάμο, ούτε εγκαταλείφθηκε από την Καλλιρρόη. Ο Διονύσιος κανονικά δεν μπορούσε να την αγοράσει κι ούτε νόμιμα την παντρεύτηκε. Ληστές τού την πούλησαν. Δεν είναι σωστό να αγοράζεται μια ελεύθερη γυναίκα». Οι υποστηρικτές του Διονυσίου ανταπαντούσαν: «Την έσωσε από το πειρατικό σινάφι, ενώ θα έβρισκε βέβαιο θάνατο. Έδωσε ένα τάλαντο για να τη γλιτώσει κι αφού πρώτα της έσωσε τη ζωή, έπειτα την παντρεύτηκε. Ο Χαιρέας όμως, που ήταν παντρεμένοι,

δὲ γήμας ἀπέκτεινε· μνημονεύειν ὀφείλει Καλλιρρόη τοῦ γάμου· γνωστὸν δὲ καὶ Διονυσίῳ πρόσσεστιν εἰς τὸ νικᾶν ὅτι τέκνον ἔχουσι κοινόν.” 4 ταῦτα μὲν οὖν οἱ ἄνδρες· αἱ δὲ γυναῖκες οὐκ ἐρρητόρευον μόνον, ἀλλὰ καὶ συνεβούλευον ὡς παρούσῃ Καλλιρρόῃ “μὴ παρῆς τὸν παρθένιον· ἐλοῦ τὸν πρῶτον φιλήσαντα, τὸν πολίτην, ἵνα καὶ τὸν πατέρα ἴδῃς· εἰ δὲ μὴ, ζήσεις ἐπὶ ξένης ὡς φυγάς.” 5 αἱ δ’ ἕτεραι “τὸν εὐεργέτην ἐλοῦ, τὸν σώσαντα, μὴ τὸν ἀποκτείναντα· τί δὲ ἂν πάλιν ὀργισθῇ Χαιρέας; πάλιν τάφος; μὴ προδῶς τὸν υἱόν· τίμησον τὸν πατέρα τοῦ τέκνου.” τοιαῦτα διαλαλούντων ἦν ἀκούειν, ὥστε εἶπεν ἂν τις ὅλην Βαβυλῶνα εἶναι δικαστήριον.

6 Νῦξ ἐκείνη τελευταία πρὸ τῆς δίκης ἐφειστήκει· κατέκειντο δὲ οἱ βασιλεῖς οὐχ ὁμοίους λαμβάνοντες λογισμούς, ἀλλὰ ἡ μὲν βασιλὶς ἠὔχετο ἡμέραν γενέσθαι τάχιον, ἵνα ἀπόθῃται τὴν παρακαταθήκην ὡς φορτίον· ἐβάρει γὰρ αὐτὴν τὸ κάλλος τῆς γυναικὸς ἀντισυγκρινόμενον ἐγγύς· ὑπώπτευε δὲ καὶ βασιλέως τὰς πυκνάς εἰσόδους καὶ τὰς ἀκαίρους φιλοφροσύνας. 7 πρότερον μὲν γὰρ σπανίως εἰς τὴν γυναικωνῖτιν εἰσῆι· ἀφ’ οὗ δὲ Καλλιρρόην εἶχεν ἔνδον, συνεχῶς ἐφοίτα. παρεφύλαττε δὲ αὐτὸν καὶ ἐν ταῖς ὁμιλίαις ἡσυχῇ Καλλιρρόην ὑποβλέποντα, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς

τη σκότωσε. Οφείλει να θυμηθεί το γάμο της η Καλλιρρόη. Άλλωστε είναι υπέρ του Διονυσίου και το γεγονός ότι έχουν κάνει παιδί μαζί». Τέτοια ακούγονταν από το στόμα των ανδρών. Οι γυναίκες από την άλλη δεν αρκούσαν μόνο στην επιχειρηματολογία αλλά έδιναν και συμβουλές στην Καλλιρρόη σαν να ήταν παρούσα: «Μην προσπερνάς τον εραστή της παρθενικής σου ηλικίας. Την πρώτη σου αγάπη να διαλέξεις, το συμπολίτη σου, ώστε να μπορέσεις και τον πατέρα σου να ξαναδείς. Διαφορετικά θα ζήσεις στην ξενιτιά σαν κυνηγημένη». Η άλλη πλευρά ισχυριζόταν: «Τον ευεργέτη σου να διαλέξεις, που σε γλίτωσε, όχι αυτόν που σε σκότωσε. Τι θα γίνει δηλαδή αν πάλι θυμώσει ο Χαιρέας; Ξανά στον τάφο; Μην προδίδεις το γιο σου! Σεβάσου τον πατέρα του παιδιού σου». Τέτοιες συζητήσεις συνέχεια ακούγονταν και άνετα θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι όλη η Βαβυλώνα είχε μετατραπεί σε δικαστήριο.

Κι έφτασε επιτέλους η τελευταία νύχτα πριν από τη δίκη. Το βασιλικό ζευγάρι ξεκουραζόταν, χωρίς όμως να μοιράζεται τις ίδιες σκέψεις. Η βασίλισσα ευχόταν να έρθει γρήγορα το πρωί για να απαλλαγεί από το βάρος της φύλαξης της Καλλιρρόης. Την ενοχλούσε η αδιάκοπη σύγκριση με την εξαίσια ομορφιά της και είχε γίνει καχύποπτη απέναντι στις συχνές επισκέψεις του βασιλιά και στις ασυνήθιστες περιποιήσεις του. Πιο παλιά, σπάνια εμφανιζόταν στο γυναικωνίτη, από τη στιγμή όμως που άρχισε να φιλοξενεί την Καλλιρρόη είχε γίνει τακτικός θαμώνας. Τον παρακολουθούσε η βασίλισσα και τον είχε συλλάβει στις συναντήσεις τους να ρίχνει κλεφτές ματιές στην Καλλιρρόη. Προσπαθούσε να μην τον καταλάβουν, αλλά

κλέπτοντας μὲν τὴν θεάν, αὐτομάτως δὲ ἐκεῖ φερόμενους. 8 Στάτειρα μὲν οὖν ἡδεῖαν ἡμέραν ἐξεδέχετο, βασιλεὺς δὲ οὐχ ὁμοίαν, ἀλλ' ἡγρύπνει δι' ὅλης νυκτὸς

ἄλλοτ' ἐπὶ πλευρὰς κατακείμενος, <ἄλλοτε δ' αὖτε ὕπτιος,> ἄλλοτε δὲ πρηγής,

ἐννοούμενος καθ' αὐτὸν καὶ λέγων “πάρεστιν ἡ κρίσις· ὁ γὰρ προπετὴς ἐγὼ σύντομον ἔδωκα προθεσμίαν. τί οὖν μέλλομεν πράττειν ἔωθεν; ἅπεισι Καλλιρρόῃ λοιπὸν εἰς Μίλητον ἢ εἰς Συρακούσας. 9 ὀφθαλμοὶ δυστυχεῖς, μίαν ὥραν ἔχετε λοιπὸν ἀπολαῦσαι τοῦ καλλίστου θεάματος· εἴτα γενήσεται δοῦλος ἐμὸς εὐτυχέστερος ἐμοῦ. σκέψαι τί σοι πρακτέον ἐστίν, ὦ ψυχὴ· κατὰ σαυτὴν γενοῦ· σύμβουλον οὐκ ἔχεις ἄλλον· ἐρῶντος σύμβουλός ἐστιν αὐτὸς ὁ Ἑρως. 10 πρῶτον οὖν ἀπόκριναι σεαυτῷ. τίς εἶ; Καλλιρρόης ἐραστής ἢ δικαστής; μὴ ἐξαπάτα σεαυτόν. ἀγνοεῖς μὲν, ἀλλὰ ἐρᾶς· ἐλεγχθήσῃ δὲ μᾶλλον, ὅταν αὐτὴν μὴ βλέπῃς. τί οὖν σεαυτὸν θέλεις λυπεῖν; Ἥλιος προπάτωρ σὸς ἐξεῖλέ σοι τοῦτο τὸ ζῶον, κάλλιστον ὦν αὐτὸς ἐφορᾷ· σὺ δὲ ἀπελαύνεις τὸ δῶρον τοῦ θεοῦ; 11 πάνυ γοῦν ἐμοὶ μέλει Χαιρέου καὶ Διονυσίου, δούλων ἐμῶν ἀδόξων, ἵνα βραβεύω τοὺς ἐκείνων γάμους καὶ ὁ μέγας βασιλεὺς ἔργον διαπράττωμαι προμνηστρίας γραῖδος. ἀλλὰ ἔφθην ἀναδέξασθαι τὴν κρίσιν καὶ πάντες τοῦτο

πάλι έστρεφε ασυναίσθητα τα μάτια επάνω της. Για τη Στάτειρα λοιπόν ξημέρωνε μια ευχάριστη μέρα, ενώ αντιθέτως για το βασιλιά δεν ήταν καθόλου έτσι τα πράγματα και όλη νύχτα έμεινε ξάγρυπνος

ξαπλωμένος πότε στο πλάι, πότε πάλι ανάσκελα
και πότε μπρούμυτα¹

βυθισμένος στις σκέψεις του και μονολογώντας: «Πλησιάζει η δίκη, αφού εγώ ο άμυαλος έδωσα τόσο μικρή προθεσμία. Τι κάνουμε λοιπόν από αύριο; Θα φύγει πια η Καλλιρρόη είτε για τη Μίλητο είτε για τις Συρακούσες. Μάτια μου κατακαχημένα, λίγη ώρα μόνο θα μπορείτε ακόμα να θαυμάζετε το ασύγκριτο θέαμα, κι ύστερα κάποιος δούλος μου θα γίνει πιο ευτυχής απόμένα. Σκέψου, ψυχή μου, τι θα κάνουμε. Σε σένα την ίδια να στραφείς, δεν υπάρχει άλλος βοηθός. Για τον ερωτευμένο ο μόνος βοηθός είναι ο Έρωτας. Πρώτα από όλα απάντησε στον ίδιο σου τον εαυτό: Τι είσαι για την Καλλιρρόη; Υποψήφιος εραστής ή δικαστής; Μην κοροϊδεύεις τον εαυτό σου. Θες να το αγνοήσεις, αλλά στην πραγματικότητα την αγαπάς· και το αίσθημά σου θα γίνει πιο έντονο όταν πια δεν θα τη βλέπεις. Γιατί λοιπόν θες να αφήσεις τον εαυτό σου να πληγωθεί; Ο Ήλιος, ο πατέρας του γένους σου², σου φύλαξε το ωραιότερο πλάσμα από όσα αντικρίζει πάνω στη γη. Κι εσύ θα διώξεις το δώρο του θεού; Πολύ που με νοιάζει για τους δύο τιποτένιους δούλους μου, τον Χαιρέα και τον Διονύσιο, για να κάνω τον κριτή στους γάμους τους, κι εγώ, ο Μεγάλος Βασιλιάς, να κάθομαι να παίζω το ρόλο της γριάς προξενήτρας. Ανέλαβα όμως να φέρω σε πέρας τη δίκη και αυτό το

ἴσασι. 12 μάλιστα δὲ Στάτειραν αἰδοῦμαι. μήτε οὖν δημοσίευσεν τὸν ἔρωτα μήτε τὴν δίκην ἀπάρτιζε. ἀρκεῖ σοι Καλλιρρόην καὶ βλέπειν ὑπέρθου τὴν κρίσιν· τοῦτο γὰρ ἔξεστι καὶ ἰδιώτῃ δικαστῇ.”

II. 1 Ἡμέρας οὖν φανείσης οἱ μὲν ὑπηρεταὶ τὸ βασιλικὸν ἡτοίμαζον δικαστήριον· τὸ δὲ πλῆθος συνέτρεχεν ἐπὶ τὰ βασίλεια, καὶ ἐδονεῖτο πᾶσα Βαβυλῶν. ὥσπερ δὲ ἐν Ὀλυμπίοις τοὺς ἀθλητὰς ἔστι θεάσασθαι παραγινομένους ἐπὶ τὸ στάδιον μετὰ παραπομπῆς, οὕτω δὴ κακείνους. τὸ μὲν δοκιμώτατον Περσῶν πλῆθος παρέπεμπε Διονύσιον, ὁ δὲ δῆμος Χαιρέαν. 2 συνευχάϊ δὲ καὶ ἐπιβοήσεις μυρίαὶ τῶν σπευδόντων ἑκατέροις, ἐπευφημοῦντων “σὺ κρείττων, σὺ νικᾷς.” ἦν δὲ τὸ ἄθλον οὐ κότινος, οὐ μῆλα, οὐ πίτυς, ἀλλὰ κάλλος τὸ πρῶτον, ὑπὲρ οὗ δικαίως ἂν ἤρισαν καὶ θεοί. βασιλεὺς δὲ καλέσας τὸν εὐνοῦχον Ἀρταξάτην, ὃς ἦν <παρ> αὐτῷ μέγιστος, “ὄναρ μοι” φησὶν “ἐπιστὰν βασίλειοι θεοὶ θυσίας ἀπαιτοῦσι καὶ δεῖ με πρῶτον ἐκτελέσαι τὰ τῆς εὐσεβείας. 3 παράγγειλον οὖν τριάκοντα ἡμερῶν ἱερομηνίαν ἐορτάζειν πᾶσαν τὴν Ἀσίαν ἀφειμένην δικῶν τε καὶ πραγμάτων.” ὁ δὲ εὐνοῦχος τὸ προσταχθὲν ἀπήγγειλε, πάντα δὲ εὐθύς μεστὰ θυόντων, ἐστεφα-

γνωρίζουν όλοι. Άλλωστε πάνω από όλα υπάρχει και ο σεβασμός στη Στάτεια. Ούτε λοιπόν να φανερώσεις το πάθος σου ούτε να αφήσεις στη μέση τη δίκη. Σου αρκεί να δεις έστω και για μια στιγμή την Καλλιρρόη. Μπορείς να αναβάλεις τη δίκη. Ακόμα κι ένας οποιοσδήποτε δικαστής έχει αυτό το δικαίωμα».

II. Όταν ξημέρωσε, οι υπηρέτες προετοιμάζαν το βασιλικό δικαστήριο, ενώ συγχρόνως ο λαός έτρεχε στα ανάκτορα και από την κοσμοσυρροή τρανταζόταν ολόκληρη η Βαβυλώνα. Όπως γίνεται στους Ολυμπιακούς αγώνες, όπου επιβάλλεται οι αθλητές να εισέλθουν στο στάδιο με τη συνοδεία τους, έτσι συνέβαινε και με τους δύο ανταγωνιστές. Οι ανώτερες κοινωνικές τάξεις αποτελούσαν τη συνοδεία του Διονυσίου και η λαϊκή μάζα του Χαιρέα. Χιλιάδες ευχές και επευφημίες ακούγονταν από τους οπαδούς και των δύο πλευρών, οι οποίοι ζητωκραύγαζαν: «Είσαι ο πρώτος, η νίκη σου είναι σίγουρη». Ήταν που για έπαθλο δεν θα δινόταν ούτε στεφάνι αγριελιάς ούτε μήλο ούτε κλαδί πεύκου, αλλά μια υπέρτατη ομορφιά, για χάρη της οποίας ακόμα και οι θεοί δικαίως θα πολεμούσαν αναμεταξύ τους. Ο βασιλιάς ωστόσο κάλεσε τον ευνούχο Αρταξάτη, εκείνον που κατείχε το ανώτατο αξίωμα κοντά του, και του είπε: «Σε ένα όνειρο που με επισκέφθηκε, μου ζήτησαν θυσία οι παντοκράτορες θεοί, κι εγώ οφείλω φυσικά πριν από οτιδήποτε άλλο να εκτελέσω τα ιερά μου καθήκοντα. Να αναγγείλεις λοιπόν ότι κηρύσσεται εορταστική περίοδος για ένα μήνα και όλη η Ασία θα πανηγυρίζει δίχως να ασχολείται με δίκες ή άλλες υποθέσεις». Ο ευνούχος μεταβίβασε τη διαταγή και όλα τα ιερά γέμισαν αμέσως από ανθρώπους στεφανωμένους που πρόσφεραν θυσίες.

νωμένων. 4 αὐλὸς ἤχει καὶ σύριγξ ἐκελάδει καὶ ἄδον-
τος ἠκούετο μέλος· ἐθυμιάτο <τὰ> πρόθυρα καὶ πᾶς
στενωπὸς συμπόσιον ἦν,

κνίσῃ δ' οὐρανὸν ἵκεν ἐλισσομένη περὶ καπνῶ·

βασιλεὺς δὲ μεγαλοπρεπεῖς θυσίας παρέστησε τοῖς
βωμοῖς. τότε πρῶτον καὶ Ἑρωτι ἔθυσε καὶ πολλὰ
παρεκάλεσεν Ἀφροδίτην, ἵνα αὐτῷ βοηθῇ πρὸς τὸν
υἱόν. 5 Πάντων δὲ ἐν θυμηδίαις ὄντων μόνοι τρεῖς
ἐλυποῦντο, Καλλιρρόη, Διονύσιος, καὶ πρὸ τούτων
Χαιρέας.

Καλλιρρόη δὲ οὐκ ἠδύνατο λυπεῖσθαι φανερώς ἐν
τοῖς βασιλείοις, ἀλλ' ἠσυχῇ καὶ λανθάνουσα ὑπέστενε
καὶ τῇ ἐορτῇ *κατηρᾶτο· Διονύσιος δ' ἑαυτῷ, διότι
Μίλητον κατέλιπε. “φέρε” φησὶν, “ὦ τλήμων, τὴν ἐ-
κούσιον συμφορὰν· ἑαυτῷ γὰρ αἴτιος <εἶ> τούτων. 6
ἐξῆν σοι Καλλιρρόην ἔχειν καὶ Χαιρέου ζῶντος. σὺ ἦς
ἐν Μιλήτῳ κύριος, καὶ οὐδὲ ἡ ἐπιστολὴ Καλλιρρόη
τότε σοῦ μὴ θέλοντος ἐδόθη. τίς ἂν εἶδε; τίς ἂν
προσῆλθε; 7 φέρων δὲ σεαυτὸν εἰς μέσους ἔρριψας
τοὺς πολεμίους. καὶ εἶθε σεαυτὸν μόνον· νῦν δὲ καὶ τὸ
τῆς ψυχῆς σου τιμιώτερον κτῆμα. διὰ τοῦτο πανταχόθεν
σοι πόλεμος κεκίνηται. τί δοκεῖ σοι, ἀνόητε; Χαιρέαν

Παντού ακουγόταν η μουσική του αυλού, το κελάηδημα της φλογέρας και το τραγούδι του ψάλτη. Στις αυλόπορτες είχαν βαλθεί να λιβανίζουν και σε κάθε σοκάκι γινόταν φαγοπότι

και η τσίκνα, χορεύοντας με τον καπνό, έφτανε ως τα ουράνια³.

Ο βασιλιάς κατέθεσε πλουσιοπάροχες προσφορές στους βωμούς και για πρώτη φορά θυσίασε στον Έρωτα παρακαλώντας θερμά την Αφροδίτη να επηρεάσει θετικά το γιο της για χάρη του. Κι ενώ όλοι είχαν επιδοθεί σε διασκεδάσεις, τρία μόνο άτομα ήταν λυπημένα, η Καλλιρρόη, ο Διονύσιος και ακόμα περισσότερο ο Χαιρέας.

Η Καλλιρρόη δυστυχώς δεν μπορούσε να εκφράσει ανοιχτά τα συναισθήματά της, γιατί θρискόταν μέσα στο παλάτι κι έτσι αναγκαζόταν σιωπηλά και μυστικά μόνο να αναστενάζει και να καταριέται τις γιορτές. Ο Διονύσιος τα είχε βάλει με τον εαυτό του, που έκανε το λάθος ν' αφήσει τη Μίλητο, γι' αυτό μονολογούσε: «Τώρα θ' ακολουθήσεις, κακόμοιρε, το δρόμο που διάλεξες. Δικό σου το κρίμα για όλες τις συμφορές. Θα μπορούσες να έχεις την Καλλιρρόη κι ας ήταν ο Χαιρέας ζωντανός. Εσύ ήσουν ο αρχηγός στη Μίλητο και χωρίς τη συγκατάθεσή σου η επιστολή δεν θα έφτανε ποτέ στα χέρια της Καλλιρρόης. Ποιος θα την έβλεπε; Ποιος θα μπορούσε να τη βρει; Παρασύρθηκες κι έπεσες στα νύχια των εχθρών σου. Και μακάρι να ήσουν μόνο εσύ! Απειλείται όμως τώρα και το πολυτιμότερο αγαθό της ζωής σου, που για χάρη του σου έχουν κηρύξει τον πόλεμο από παντού. Μα τι νομίζεις,

ἀντίδικον ἔχεις· κατεσκεύασας σεαυτῷ δεσπότην ἀν-
 τεραστήν. νῦν βασιλεὺς καὶ ὀνείρατα βλέπει, καὶ ἀ-
 παιτοῦσιν αὐτὸν θυσίας οἷς καθημέραν θύει. 8 ὡ τῆς
 ἀναισχυντίας· παρέλκει τις τὴν κρίσιν, ἔνδον ἔχων
 ἄλλοτρίαν γυναῖκα, καὶ ὁ τοιοῦτος εἶναι λέγει δικα-
 στής.”

Τοιαῦτα μὲν ὠδύρετο Διονύσιος, Χαιρέας δὲ οὐχ
 ἤπτετο τροφῆς, οὐδὲ ὅλως ἤθελε ζῆν. Πολυχάρμου δὲ
 τοῦ φίλου κωλύοντος αὐτὸν ἀποκαρτερεῖν “σύ μοι
 πάντων” εἶπε “πολεμιώτατος ὑπάρχεις φίλου σχήματι·
 βασανιζόμενον γάρ με κατέχεις καὶ ἡδέως κολαζόμε-
 νον ὀράς. 9 εἰ δὲ φίλος ἦς, οὐκ ἂν ἐφθόνεις μοι τῆς
 ἐλευθερίας ὑπὸ δαίμονος κακοῦ τυραννουμένῳ. πόσους
 μου καιροὺς εὐτυχίας ἀπολώλεκας; μακάριος ἦν, εἰ ἐν
 Συρακούσαις θαπτομένη Καλλιρρόη συνετάφη· ἀλλὰ
 καὶ τότε σύ με βουλόμενον ἀποθανεῖν ἐκώλυσας καὶ
 ἀφείλω καλῆς συνοδίας· τάχα γὰρ οὐκ ἂν ἐξῆλθε τοῦ
 τάφου καταλιποῦσα τὸν νεκρόν. 10 εἰ δ’ οὖν, ἐκεῖμην
 ταύτη <τὰ> μετὰ ταῦτα κερδήσας, τὴν πρᾶσιν, τὸ
 ληστήριον, τὰ δεσμά, τὸν τοῦ σταυροῦ χαλεπώτερον
 βασιλέα. ὡ θανάτου καλοῦ, μεθ’ ὃν ἤκουσα τὸν δεύτε-
 ρον Καλλιρρόης γάμον. οἷον πάλιν καιρὸν ἀπώλεσάς
 μου τῆς ἀποκαρτερήσεως, τὸν μετὰ τὴν δίκην. 11
 ἰδὼν Καλλιρρόην οὐ προσῆλθον, οὐ κατεφίλησα. ὡ
 καινοῦ καὶ ἀπίστου πράγματος· κρίνεται Χαιρέας εἰ

ανόητε; Ο Χαιρέας είναι ο αντίδικός σου. Φόρτωσες στον εαυτό σου έναν πανίσχυρο αντίζηλο. Και τώρα ο βασιλιάς βλέπει όνειρα δήθεν, που του ζητούν να θυσιάσει και όλη μέρα κάνει θυσίες. Τι ξεδιαντροπιά! Να καθυστερεί κάποιος τη δίκη κρατώντας μέσα στο σπίτι του μια ξένη γυναίκα, και μετά να παίζει το δικαστή».

Τέτοια λόγια έλεγε μέσα στους θρήνους του ο Διονύσιος· ο Χαιρέας στο μεταξύ δεν άγγιζε το φαγητό του και ήθελε με κάθε τρόπο να πεθάνει. Ακόμα και στο φίλο του τον Πολύχαρμο, που δεν τον άφηνε να πεθάνει από ασитία, έλεγε: «Αν έχω φίλους σαν εσένα, τι να τους κάνω τους εχθρούς! Με υποχρεώνεις να ζω στα βάσανα κι ευχαριστιέσαι που με βλέπεις έτσι να τιμωρούμαι. Αν όμως ήσουν φίλος μου, δεν θα μ' εμπόδιζες να ελευθερωθώ από τα κακά πνεύματα που με τυραννάνε. Πόσες φορές μού κατέστρεψες την ευκαιρία να είμαι ευτυχισμένος; Τι καλά που θα ήταν αν είχα ταφεί στις Συρακούσες μαζί με την Καλλιρρόη! Αλλά και τότε εσύ με εμπόδισες παρά τη θέλησή μου να πεθάνω και μου στέρησες την ομορφότερη συντροφιά. Ίσως εκείνη να μην έβγαινε από τον τάφο και να μην εγκατέλειπε το νεκρό μου κορμί. Αλλά ακόμη κι αν ούτε αυτό γινόταν, τουλάχιστον θα βρισκόμουν εκεί ξαπλωμένος και θα είχα γλιτώσει από όλα τα άλλα, την πώληση, τη συμμορία των ληστών, τη σκλαβιά κι αυτό το βασιλιά που είναι χειρότερος κι από το σταυρό. Τι ωραίο που θα ήταν να πεθάνω, πριν μάθω ότι η Καλλιρρόη ξαναπαντρεύτηκε! Και ύστερα από τη δίκη πάλι μου στέρησες μια μοναδική ευκαιρία να πεθάνω. Είδα την Καλλιρρόη αλλά δεν μπόρεσα ούτε να την πλησιάσω ούτε να τη φιλήσω. Πρωτάκουστο πράγμα και απίστευτο να τίθεται θέμα για το αν ο

Καλλιρρόης ἀνὴρ ἐστίν. ἀλλ' οὐδὲ τὴν ὅποιανδήποτε κρίσιν ὁ βάσκανος δαίμων ἐπιτρέπει τελεσθῆναι. καὶ ὄναρ καὶ ὕπαρ οἱ θεοὶ με μισοῦσι." ταῦτα λέγων ὥρμησεν ἐπὶ ξίφος, κατέσχε δὲ τὴν χεῖρα Πολύχαρμος καὶ μονονουχὶ δήσας παρεφύλαττεν αὐτόν.

III. 1 Βασιλεὺς δὲ καλέσας τὸν εὐνουῆχον, ὃς ἦν αὐτῷ πιστότατος ἀπάντων, τὸ μὲν πρῶτον ἡδεῖτο κάκεῖνον· ἰδὼν δὲ αὐτὸν Ἀρταξάτης ἐρυθήματος μεστὸν καὶ βουλόμενον εἰπεῖν, "τί κρύπτεις" ἔφη "δέσποτα, δοῦλον σόν, εὖνουν σοι καὶ σιωπᾶν δυνάμενον; τί τηλικοῦτον συμβέβηκε δεινόν; ὥς ἀγωνιῶ μὴ τινα ἐπιβουλὴν ... εἶπε βασιλεὺς "καὶ μεγίστην, ἀλλ' οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ. 2 τίς γάρ ἐστιν Ἑρως πρότερον ἤκουον ἐν μύθοις τε καὶ ποιήμασιν, ὅτι κρατεῖ πάντων τῶν θεῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Διός· ἠπίστανται δὲ ὅμως ὅτι δύνανταί τις παρ' ἐμοὶ ἐμοῦ γενέσθαι δυνατώτερος. ἀλλὰ πάρεστιν ὁ θεός· ἐνδεδήμηκεν εἰς τὴν ἐμὴν ψυχὴν πολὺς καὶ σφοδρὸς Ἑρως· δεινὸν μὲν ὁμολογεῖν, ἀληθῶς δὲ ἐάλωκα." 3 ταῦτα ἅμα λέγων ἐνεπλήσθη δακρύων, ὥστε μηκέτι <τι> δύνασθαι προσθεῖναι τοῖς λόγοις· ἀποσιωπήσαντος δὲ εὐθὺς μὲν Ἀρταξάτης ἠπίστατο πόθεν ἐτρώθη. οὐδὲ γὰρ πρότερον ἀνύποπτος ἦν, ἀλλὰ ἡσθάνετο μὲν τυφομένου τοῦ πυρός, ἔτι γε μὴν οὐδὲ ἀμφίβολον ἦν οὐδὲ ἄδηλον ὅτι

Χαιρέας είναι ο άντρας της Καλλιρρόης. Σίγουρα όμως ο θεός που μας φθονεί δεν θ' αφήσει να βγει καμία απόφαση. Οι θεοί με μισούν και στα όνειρα και στην πραγματικότητα». Λέγοντας αυτά όρμησε να πιάσει ένα σπαθί, αλλά του έπιασε το χέρι ο Πολύχαρμος, και από τότε μόνο που δεν τον είχε δεμένο για να τον παρακολουθεί από κοντά.

III. Κατόπιν ο βασιλιάς κάλεσε τον ευνούχο, που ήταν ο πιο πιστός του υπηρέτης, στην αρχή όμως ακόμα και μπροστά σ' αυτόν ένωθε ντροπή. Ο Αρταξάτης παρατήρησε ότι ο βασιλιάς είχε κατακοκκινίσει και του φάνηκε ότι είχε ανάγκη να μιλήσει, γι' αυτό του είπε: «Γιατί κρύβεσαι, αφέντη μου, από το δούλο σου, που σου είναι τόσο αφοσιωμένος και ξέρει να κρατάει μυστικά; Ποια συμφορά τόσο τρανή σε βρήκε; Πόσο φοβάμαι μήπως υπάρχει κάποια συνωμοσία..!» Ο βασιλιάς απάντησε: «Υπάρχει συνωμοσία, και μάλιστα απ' τις χειρότερες, προέρχεται όμως από θεούς κι όχι από ανθρώπους. Είχα ακούσει στο παρελθόν για τον Έρωτα στα ποιήματα και στα παραμύθια, καθώς και ότι εξουσιάζει όλους τους θεούς, ακόμα και τον ίδιο το Δία. Κι όμως δεν πίστευα ότι θα μπορούσε ποτέ να βρεθεί κοντά μου κάποιος που να είναι πιο ισχυρός από μένα. Και να που εμφανίστηκε ο θεός. Ήρθε και θρονιάστηκε στην ψυχή μου Έρωτας βαρύς κι αγιάτρευτος. Σκληρό είναι να το λέω, αλλά στ' αλήθεια μ' έχει κυριεύσει». Ενώ μιλούσε, τα μάτια του πλημμύρισαν δάκρυα και δεν μπορούσε πια να συνεχίσει. Έπεσε τότε σιωπή, μα ο Αρταξάτης αμέσως κατάλαβε από πού είχε λαβωθεί. Το είχε προαισθανθεί από καιρό και καταλάβαινε τη φωτιά που σιγόκαιγε· δεν υπήρχε άλλωστε καμία αμφιβολία, ήταν

Καλλιρρόης παρούσης οὐκ ἂν ἄλλου τινὸς ἡράσθη· 4
προσεποιεῖτο ὅμως ἀγνοεῖν καὶ “ποῖον” ἔφη “κάλλος
δύναται τῆς σῆς κρατῆσαι, δέσποτα, ψυχῆς, ὧ τὰ
καλὰ πάντα δουλεύει, χρυσός, ἄργυρος, ἐσθής, ἵπποι,
πόλεις, ἔθνη; καλαὶ μὲν μυρίαὶ γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ
Στάτειρα καλλίστη τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἥς ἀπολαύεις
μόνος. ἐξουσία δὲ ἔρωτα καταλύει, πλὴν εἰ μὴ τις ἐξ
οὐρανοῦ καταβέβηκε τῶν ἄνωθεν ἢ ἐκ θαλάττης ἀνα-
βέβηκεν ἄλλη Θετίς. 4 πιστεύω γὰρ ὅτι καὶ θεοὶ τῆς
σῆς ἐρῶσι συνουσίας.”

Ἀπεκρίνατο βασιλεὺς “τοῦτο ἴσως ἀληθές ἐστιν, ὃ
λέγεις, ὅτι θεῶν τίς ἐστὶν ἡδε ἢ γυνή; οὐδὲ γὰρ ἀν-
θρώπινον τὸ κάλλος· πλὴν οὐχ ὁμολογεῖ· προσποιεῖται
δὲ Ἑλληνίς εἶναι Συρακοσία. καὶ τοῦτο δὲ τῆς ἀπά-
της ἐστὶ σημεῖον. 6 ἐλεγχθῆναι γὰρ οὐ βούλεται πόλιν
εἰποῦσα οὐδεμίαν τῶν ὑφ’ ἡμᾶς, ἀλλ’ ὑπὲρ τὸν Ἴόνιον
καὶ τὴν πολλὴν θάλασσαν τὸν περὶ αὐτῆς μῦθον ἐκ-
πέμπει. προφάσει δὲ δίκης ἦλθεν ἐπ’ ἐμέ καὶ ὅλον τὸ
δράμα τοῦτο ἐκείνη κατεσκεύασε. θαυμάζω δέ σε πῶς
ἐτόλμησας Στάτειραν λέγειν καλλίστην ἀπασῶν, Καλ-
λιρρόην βλέπων. 7 σκεπτέον οὖν πῶς ἂν ἀπαλλαγείην
τῆς ἀνίας. ζήτηι πανταχόθεν εἴ τι ἄρα δυνατόν ἐστὶν
εὔρεῖν φάρμακον.” “εὔρηται” φησὶ “φάρμακον, βασι-
λεῦ, καὶ παρ’ Ἑλλήσι καὶ βαρβάροις, τοῦτο ὅπερ ζη-

ολοφάνερο ότι, από τότε που εμφανίστηκε η Καλλιρρόη, ο βασιλιάς δεν είχε μάτια για καμία άλλη. Συνέχισε όμως να κάνει τον ανήξερο και του έλεγε: «Ποια ομορφιά μπορεί να σου πάρει εσένα το νου, αφέντη, που έχεις δικά σου όλα τα καλά, χρυσάφι, ασήμι, υφάσματα, άλογα, πόλεις και λαούς; Κι έχεις ακόμη χιλιάδες όμορφες γυναίκες αλλά και τη Στάτειρα, που είναι η ομορφότερη σε όλη την υφήλιο και τη χαίρεσαι εσύ αποκλειστικά. Η εξουσία μπορεί να σε κάνει να ξεχάσεις τον έρωτα: εκτός βέβαια κι αν πρόκειται για κάποια θεά που κατέβηκε από τον ουρανό ή από τη θάλασσα αναδύθηκε μια νέα Θέτις. Γιατί πιστεύω ότι και οι θεοί ακόμη μπορεί να επιθυμήσουν τη συνεύρεση μαζί σου».

Ο βασιλιάς τότε αποκρίθηκε: «Ίσως είναι αλήθεια αυτό που λες, ότι τούτη η γυναίκα είναι κάποια θεά. Ασφαλώς δεν είναι ανθρώπινη η ομορφιά της. Απλώς μάλλον δεν το παραδέχεται, παρά προσποιείται ότι είναι Ελληνίδα από τις Συρακούσες. Και να, υπάρχει απόδειξη ότι μας εξαπατά. Επειδή φοβάται μην αποκαλυφθεί, δεν τοποθέτησε την ιστορία της σε κάποια από τις δικές μας πόλεις, αλλά πέρα από το Ιόνιο πέλαγος και της θάλασσας τα πλάτη. Βρήκε τη δικαιολογία μιας δίκης για να έρθει κοντά μου και δημιούργησε όλο αυτό το σενάριο. Απορώ όμως μαζί σου πώς μπόρεσες να πεις ότι η Στάτειρα είναι η ωραιότερη γυναίκα, ενώ έχεις δει την Καλλιρρόη. Ας σκεφτούμε τώρα έναν τρόπο να γλιτώσω απ' αυτό το μαρτύριο. Ψάξε παντού μήπως μπορεί να βρεθεί γιατριά». Του λέει τότε ο Αρταξάτης: «Έχει ανακαλυφθεί το γιατρικό που ζητάς, βασιλιά μου, κι είναι το ίδιο και για τους Έλληνες και για τους βάρβαρους. Το

τεῖς. φάρμακον γὰρ ἕτερον Ἐρωτος οὐδέν ἐστι πλὴν αὐτὸς ὁ ἐρώμενος· τοῦτο δὲ ἄρα καὶ τὸ ἀνδόμενον λόγιον ἦν ὅτι ὁ τρώσας αὐτὸς ἰάσεται.” κατηδέσθη βασιλεὺς τὸν λόγον καὶ “μὴ σύ γε” ἔφη “τοιούτο μηδὲν εἴπης, ἵνα γυναῖκα ἀλλοτρίαν διαφθείρω. 8 μέμνημαι νόμων οὓς αὐτὸς ἔθηκα <καί> δικαιοσύνης ἣν ἐν ἅπασιν ἀσκῶ. μηδεμίαν μου καταγνώς ἀκρασίαν. οὐχ οὕτως ἑαλώκαμεν.” δείσας Ἀρταξάτης ὡς εἰπὼν τι προπετές, μετέβαλε τὸν λόγον εἰς ἔπαινον. “σεμνῶς” ἔφη “διανοῇ, βασιλεῦ. μὴ τὴν ὁμοίαν τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις θεραπείαν τῷ Ἐρωτι προσαγάγης, ἀλλὰ τὴν κρείττονα καὶ βασιλικήν, ἀνταγωνιζόμενος ἑαυτῷ· δύνασαι γάρ, ὦ δέσποτα, σὺ μόνος κρατεῖν καὶ θεοῦ. 9 ἅπαγε δὴ τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν εἰς πάσας ἡδονάς. μάλιστα δὲ κυνηγεσίῳς ἐξαιρέτως χαίρεις· οἶδα γάρ σε ὑπ’ ἡδονῆς διημερεύοντα ἄβρωτον, ἄποτον ἐν θήρᾳ. <θήρᾳ> δὲ ἐνδιατρίβειν <βέλτιον> ἢ τοῖς βασιλείῳσι καὶ ἐγγὺς εἶναι τοῦ πυρός.” IV. 1 Ταῦτα ἤρεσε καὶ θήρα κατηγγέλλετο μεγαλοπρεπῆς.

Ἐξήλαυνον ἵππεῖς κεκοσμημένοι καὶ Περσῶν οἱ ἄριστοι καὶ τῆς ἄλλης στρατιᾶς τὸ ἐπιλεκτον. πάντων δὲ ὄντων ἀξιοθεάτων διαπρεπέστατος ἦν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς. 2 καθῆστο γὰρ ἵππῳ Νισαίῳ καλλίστῳ καὶ

φάρμακο του Έρωτα δεν είναι τίποτε άλλο από το ίδιο το πρόσωπο που μας τον εμπνέει. Έτσι λέει άλλωστε κι ένας χρησμός που συχνά ακούμε, ότι όποιος σε πληγώνει, αυτός και σε θεραπεύει». Ο βασιλιάς ακούγοντας τα λόγια αυτά ένιωσε πολύ άσχημα και απάντησε: «Αυτό να μην το ξαναπείς, εγώ να ατιμάσω μια ξένη γυναίκα. Δεν έχω ξεχάσει τους νόμους, τους οποίους μόνος μου εγώ θέσπισα, και τη δικαιοσύνη που ισχύει για όλους ανεξαίρετως. Μη μου καταλογίζεις τέτοια βλασφημία. Δεν έχω πέσει τόσο χαμηλά». Ο Αρταξάτης φοβήθηκε πως βιάστηκε να μιλήσει και φάνηκε απερίσκεπτος, γι' αυτό άλλαξε στάση κι άρχισε να τον επαινεί: «Καλά τα λες, βασιλιά μου. Για να γιατρευτείς από τον Έρωτα, μη χρησιμοποιήσεις τη θεραπεία που χρησιμοποιούν όλοι οι υπόλοιποι, αλλά την ανώτερη, εκείνη που ταιριάζει σε βασιλιά· προσπάθησε να ξεπεράσεις τον εαυτό σου, γιατί μόνο εσύ, αφέντη, έχεις τη δύναμη ακόμη και θεό να νικήσεις. Πέσε λοιπόν με τα μούτρα σε κάθε είδους ηδονή. Υπάρχει κάτι που σου δίνει ιδιαίτερη απόλαυση: το κυνήγι. Ξέρω καλά την ευχαρίστηση που δοκιμάζεις να ξημεροβραδιάζεσαι στο κυνήγι, χωρίς καθόλου να τρως ή να πίνεις. Καλύτερα λοιπόν να περνάς τον καιρό σου κυνηγώντας, παρά να θρίσκεσαι στο παλάτι, κοντά στη ρίζα του κακού». IV. Ο βασιλιάς συμφώνησε μαζί του και αμέσως προκηρύχθηκε μια μεγαλειώδης κυνηγετική εξόρμηση.

Πορεύονταν έφιπποι και γεμάτοι στολίδια των Περσών οι πιο ανδρειωμένοι και του στρατού τα πιο διαλεχτά παλικάρια. Το θέαμα που παρουσίαζαν όλοι τους ήταν εκθαμβωτικό, ξεχώριζε όμως ανάμεσά τους ο βασιλιάς. Βρισκόταν καθισμένος πάνω σ' ένα πανύ-

μεγίστῳ χρύσειον ἔχοντι χαλινόν, χρύσεια δὲ φάλαρα καὶ προμετωπίδια καὶ προστερνίδια· πορφύραν δὲ ἡμφίεστο Τυρίαν (τὸ δὲ ὕφασμα Βαβυλώνιον) καὶ τιάραν ὑακινθινοβαφῇ· χρύσειον δὲ ἀκινάκην ὑπέζωσμένος δύο ἄκοντας ἐκράτει, καὶ φαρέτρα καὶ τόξον αὐτῷ παρήρτητο, Σηρῶν ἔργον πολυτελέστατον. 3 καθῆστο δὲ σοβαρός· ἔστι γὰρ ἴδιον Ἑρωτος <τὸ> φιλόκοσμον· ἤθελε δὲ μέσος ὑπὸ Καλλιρρόης ὁραθῆναι, καὶ διὰ τῆς πόλεως ἀπάσης ἐξιὼν περιέβλεπεν εἴ που κάκεινη θεᾶται τὴν πομπήν. ταχέως δὲ ἐνεπλήσθη τὰ ὄρη βοώντων, θεόντων, κυνῶν ὑλασσόντων, ἵππων χρεμετιζόντων, θηρῶν ἐλαυνομένων. 4 ἡ σπουδὴ καὶ ὁ θόρυβος ἐκεῖνος αὐτῶν ἐξέστησεν ἂν καὶ τὸν Ἑρωτα· τέρψις γὰρ ἦν, μετ' ἀγωνίας καὶ χαρά, μετὰ φόβου καὶ κίνδυνος ἡδύς.

Ἀλλὰ βασιλεὺς οὔτε ἵππον ἔβλεπε, τοσούτων ἵππεων αὐτῷ παραθεόντων, οὔτε θηρίον, τοσούτων διωκομένων, οὔτε κυνὸς ἤκουε, τοσούτων ὑλακτούντων, οὔτε ἀνθρώπων, πάντων βοώντων. 5 ἔβλεπε δὲ Καλλιρρόην μόνην τὴν μὴ παροῦσαν, καὶ ἤκουεν ἐκείνης τῆς μὴ λαλούσης. συνεξῆλθε γὰρ ἐπὶ τὴν θήραν ὁ Ἑρως αὐτῷ, καί, ἅτε δὴ φιλόνηκος θεός, ἀντιπατόμενον ἰδὼν καὶ βεβουλευμένον, ὥς ᾤετο, καλῶς, εἰς τούναντίον τὴν τέχνην περιέτρεψεν αὐτῷ καὶ δι' αὐτῆς τῆς θεραπείας ἐξέκαυσε τὴν ψυχὴν, ἔνδον παρὼν καὶ λέγων “οἶον ἦν ἐνθάδε Καλλιρρόην ἰδεῖν, κνήμας ἀ-

ψηλο και ωραιότατο Νισαίο άλογο⁴ με χρυσαφί χαλινάρι και χρυσά στολίδια, προμετωπίδες και καλύμματα. Φορούσε πορφύρα⁵ από την Τύρο (αλλά με βαβυλωνιακό ύφασμα) και τιάρα στα χρώματα του υακίνθου. Είχε στη ζώνη του χρυσό εγχειρίδιο και κρατούσε δύο δόρατα, ενώ στον ώμο του κρεμόταν φαρέτρα και τόξο, εξαιρετικά κινέζικα δημιουργήματα. Η στάση του ήταν ιδιαίτερα μεγαλόπρεπη. Ο Έρωτας εξάλλου αγαπάει τη φιλαρέσκεια. Ήθελε λοιπόν να τον δει η Καλλιρρόη περιστοιχισμένο από τους υπηκόους του, γι' αυτό διασχίζοντας την πόλη έψαχνε μήπως κι εκείνη παρακολουθεί από κάπου την πομπή. Σύντομα τα βουνά γέμισαν φωνές και ποδοβολητά, σκυλιά που γάβγιζαν και άλογα που χλιμίντριζαν, θηράματα που έτρεχαν κυνηγημένα. Η έξαψη και ο θόρυβος παραλίγο να διώξουν τελικά ακόμα και τον Έρωτα. Ήταν έκδηλη η ικανοποίηση μαζί με την αγωνία, η χαρά και ο φόβος και μια ευχάριστη αίσθηση κινδύνου.

Ο βασιλιάς όμως δεν έβλεπε τα τόσα άλογα που περνούσαν τρέχοντας από δίπλα του ούτε τα κυνηγημένα ζώα και δεν άκουγε ούτε ένα σκυλί από τα τόσα που γάβγιζαν ή τους ανθρώπους που φώναζαν όλοι μαζί. Έβλεπε μόνο εκείνη που έλειπε, την Καλλιρρόη, και άκουγε τη δική της φωνή, κι ας μη μιλούσε. Είχε βγει, βλέπετε, κι ο Έρωτας μαζί του για κυνήγι, γιατί του θεού αυτού του αρέσει πάντα να κερδίζει, κι έτσι, όταν είδε το βασιλιά να του αντιστέκεται και να σκέφτεται όπως νόμιζε με σύνεση, έστρεψε εναντίον του όλα του τα σχέδια και την ίδια τη θεραπεία του την έκανε μαχαίρι για να του το καρφώσει στην καρδιά. Μπήκε λοιπόν στη σκέψη του και του έλεγε: «Φαντάσου να έβλεπες τώρα εδώ την Καλλιρρόη, με το φόρε-

νεζωσμένην καὶ βραχίονας γεγυμνωμένην, πρόσωπον ἐρυθήματος, στῆθος ἀσταθμῆτου πλήρες. 6 ἀληθῶς

οἷη δ' Ἄρτεμις εἴσι κατ' οὔρεος ἰοχέαιρα,
ἥ κατὰ Τηϋγετον περιμήκετον ἥ Ἐρύμανθον,
τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείης ἐλάφοισι."

7 Ταῦτα ἀναζωγραφῶν καὶ ἀναπλάττων ἐξεκαίετο σφόδρα. ... ταῦτα λέγοντος Ἀρταξάτης ὑπολαβὼν "ἐπιλέλῃσαι" φησί, "δέσποτα, τῶν γεγονότων. Καλλιρρόη γὰρ ἄνδρα οὐκ ἔχει, μένει δὲ ἡ κρίσις, τίνι ὀφείλει γαμηθῆναι. μέμνησο οὖν ὅτι χήρας ἐρᾷς· ὡς μήτε τοὺς νόμους αἰδοῦ, κεῖνται γὰρ ἐπὶ τοῖς γάμοις, μήτε μοιχείαν, δεῖ γὰρ πρῶτον εἶναι ἄνδρα τὸν ἀδικούμενον, εἴτα τὸν ἀδικοῦντα μοιχόν." 8 ἤρεσεν ὁ λόγος τῷ βασιλεῖ, πρὸς ἡδονὴν γὰρ ἦν, καὶ προσλαβόμενος ὑπὸ χεῖρα τὸν εὐνοῦχον κατεφίλησε καὶ "δικαίως ἄρα σε ἐγὼ" ἔφη "πάντων προτιμῶ· σὺ γὰρ εὐνούστατος καὶ φύλαξ ἀγαθὸς ἐμοί. ἅπιθι δὴ καὶ Καλλιρρόην ἄγε. δύο δέ σοι προστάσσω, μὴ ἄκουσαν, μήτε φανερώς· θέλω γὰρ σε καὶ πεῖσαι καὶ λαθεῖν." 9 Εὐθύς οὖν ἀνακλητικὸν τῆς θήρας σύνθημα διεδόθη καὶ πάντες ἀνέστρεφον· βασιλεὺς δὲ ἀνηρτημένος ταῖς ἐλπίσιν εἰσήλαυνεν εἰς τὰ βασίλεια χαίρων ὡς τὸ κάλλιστον θήραμα θηράσας.

μα ανασηκωμένο ως τα γόνατα και γυμνά τα μπράτσα, το πρόσωπο αναψοκοκκινισμένο και το στήθος να πάλλεται. Στ' αλήθεια,

θα ήταν ίδια η Άρτεμη, όταν περνοδιαβαίνει στα όρη στον πανύψηλο Ταϋγετο ή στον Ερύμανθο και χαίρεται με τους κάπρους και τα γοργοπόδαρα ελάφια⁶».

Σαν πίνακα ζωγραφικής έφτιαχνε και ξανάφτιαχνε μέσα του αυτή την εικόνα, που του έκαιγε τα σωθικά. (...) Ένώ έτσι μιλούσε, του είπε ο Αρταξάτης: «Αφέντη μου, ξεχνάς τα γεγονότα. Η Καλλιρρόη δεν έχει άνδρα για την ώρα, εκκρεμεί η δίκη για το ποιον πρέπει να παντρευτεί. Έχε στο νου σου ότι αυτή που αγαπάς είναι χήρα. Δεν χρειάζεται λοιπόν να φοβάσαι ούτε τους νόμους, γιατί ισχύουν μόνο σε περίπτωση γάμου, ούτε τη μοιχεία, γιατί πρέπει πρώτα κάποιος να είναι σύζυγος για να απατηθεί, κι ύστερα γίνεται ο άλλος μοιχός». Τα λόγια του άρεσαν στο βασιλιά — εξάλλου για να τον ευχαριστήσουν είχαν ειπωθεί — και σφίγγοντάς του το χέρι τον φίλησε και του είπε: «Καλά έκανα και σε ξεχώρισα από όλους τους άλλους. Εσύ πióτερο απ' όλους με νοιάζεσαι, είσαι ο καλός μου φύλακας-άγγελος. Πήγαινε λοιπόν και φέρε την Καλλιρρόη. Δυο εντολές θα σου δώσω μόνο: πρώτον, να έρθει οικειοθελώς, και δεύτερον, με απόλυτη μυστικότητα. Θέλω δηλαδή και να καταφέρεις να την πείσεις και να μη γίνετε αντιληπτοί». Αμέσως δόθηκε το σύνθημα να διακοπεί το κυνήγι και όλοι πήραν το δρόμο της επιστροφής. Ο βασιλιάς με αναπτερωμένες πλέον τις ελπίδες του μπήκε στο παλάτι κατευχαριστημένος, σαν να είχε πιάσει το καλύτερο θήραμα.

10 Καὶ Ἀρταξάτης δὲ ἔχαιρε νομίζων πρὸς ὑπηρεσίαν ὑπεσχῆσθαι, βραβεύσειν δὲ λοιπὸν ἄρμα βασιλικόν, χάριν εἰδότων ἀμφοτέρων αὐτῷ, Καλλιρρόης δὲ μᾶλλον· ἔκρινε γὰρ τὴν πρᾶξιν ῥαδίαν, ὡς εὐνοῦχος, ὡς δοῦλος, ὡς βάρβαρος. οὐκ ἦδει δὲ φρόνημα Ἑλληνικὸν εὐγενές καὶ μάλιστα τὸ Καλλιρρόης τῆς σώφρονος καὶ φιλάνδρου. V. 1 Καιρὸν οὖν ἐπιτηρήσας ἤκε πρὸς αὐτὴν καὶ μόνης λαβόμενος “μεγάλων” εἶπεν “ἀγαθῶν, ὦ γύναι, θησαυρόν σοι κεκόμικα· καὶ σὺ δὲ μνημόνευέ μου τῆς εὐεργεσίας· εὐχάριστον γὰρ εἶναί σε πιστεύω.” πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου Καλλιρρόη περιχαρὴς ἐγένετο· φύσει γὰρ ἄνθρωπος, ὃ βούλεται, τοῦτο καὶ οἶται. 2 τάχ’ οὖν ἔδοξεν ἀποδίδοσθαι Χαιρέα καὶ ἔσπευδε τοῦτο ἀκοῦσαι, καὶ τῶν εὐαγγελίων ἀμείψασθαι τὸν εὐνοῦχον ὑπισχνουμένη. πάλιν δὲ ἐκεῖνος ἀναλαβὼν ἀπὸ προοιμίων ἤρξατο “σύ, γύναι, κάλλος μὲν θεῖον εὐτύχησας, μέγα δέ τι ἀπ’ αὐτοῦ καὶ σεμνὸν οὐκ ἐκαρπώσω. 3 τὸ διὰ γῆς πάσης ἔνδοξον καὶ περιβόητον ὄνομα μέχρι σήμερον οὐχ εὔρεν οὔτ’ ἄνδρα κατ’ ἀξίαν οὔτ’ ἐραστήν, ἀλλ’ ἐνέπεσεν εἰς δύο, νησιώτην πένητα, καὶ ἕτερον, δοῦλον βασιλέως. 4 τί σοι γέγονεν ἐκ τούτων μέγα καὶ λαμπρόν; ποίαν χώραν ἔχεις εὐφορον; ποῖον κόσμον πολυτελῆ; τίνων πόλεων ἄρχεις; πόσοι δοῦλοί σε προσκυνοῦσι; γυναῖκες Βαβυλώνιαι θεραπαινίδας ἔχουσι πλουσιωτέρας σου.

Αλλά και ο Αρταξάτης ήταν πολύ χαρούμενος, γιατί πίστευε ότι είχε κάνει μεγάλη εξυπηρέτηση στο βασίλειό και ότι στο εξής θα αναλάμβανε τα ηνία της βασιλείας, αφού και οι δύο πια θα του χρωστούσαν χάρη, πιο πολύ όμως η Καλλιρρόη. Είχε πιστέψει ότι το έργο του θα ήταν εύκολο, κρίνοντας με το μυαλό ενός ευνούχου, δούλου και βάρβαρου. Δεν γνώριζε το υψηλό ελληνικό φρόνημα και πολύ περισσότερο της Καλλιρρόης, που ήταν υπόδειγμα φρονιμάδας και συζυγικής αφοσίωσης. V. Έτσι, με την πρώτη ευκαιρία την πλησίασε, την ξεμονάχιασε και της είπε: «Σου φέρνω πανάκριβο δώρο, γυναίκα, που θα σου χαρίσει μεγάλη ευτυχία. Να το θυμάσαι το καλό που σου κάνω. Είμαι σίγουρος ότι δεν είσαι αχάριστη και αγνώμων». Η Καλλιρρόη καταχάρηκε στην αρχή, γιατί, όπως κάθε άνθρωπος, βιάστηκε να πιστέψει αυτό που ήθελε⁸. Σκέφτηκε λοιπόν αμέσως ότι θα την έδιναν πίσω στον Χαιρέα, και από την ανυπομονησία της να το ακούσει, υποσχόταν στον ευνούχο να τον ανταμείψει για τις χαρμόσυνες ειδήσεις. Άρχισε τότε εκείνος να της εξηγεί, κάνοντας πρώτα μια εισαγωγή: «Είχες την τύχη, κοπέλα μου, να έχεις θεϊκή ομορφιά, κι όμως τίποτα σημαντικό και αξιόλογο δεν κέρδισες απ' αυτή. Το παινεμένο και ξακουστό σ' όλη τη γη όνομά σου δεν βρήκε μέχρι τώρα αντάξιο σύζυγο ή εραστή, αλλά ξέπεσε σε δύο υποκείμενα, στον απένταρο νησιώτη και στον άλλο, το δούλο του βασιλιά. Τι το σπουδαίο ή ιδιαίτερα ωφέλιμο αποκόμισες εσύ από όλα αυτά; Ποια εύφορη χώρα είναι δική σου; Πόσα πανάκριβα στολίδια έχεις; Ποιες πόλεις κυβερνάς; Οι γυναίκες στη Βαβυλώνα έχουν σκλάβες που είναι πιο πλούσιες από σένα. Παρόλα αυτά δεν έχεις τελείως α-

πλὴν οὐκ ἡμελήθης εἰς πάντα, ἀλλὰ κήδονταί σου θεοί. 5 διὰ τοῦτό σε ἐνθάδε ἤγαγον, πρόφασιν εὐρόν-
τες τὴν δίκην, ἵνα σε ὁ μέγας βασιλεὺς θεάσῃται. καὶ
τοῦτο πρῶτον εὐαγγέλιον ἔχεις· ἡδέως σε εἶδε. καὶ γὰρ
δὲ αὐτὸν ἀναμιμνήσκω καὶ ἐπαινῶ σε παρ' ἐκείνῳ.”
τοῦτο γὰρ προσέθηκεν· εἶωθε γὰρ πᾶς δοῦλος, ὅταν
διαλέγηται τινι περὶ τοῦ δεσπότου, καὶ ἑαυτὸν συνισ-
τᾶν, ἴδιον ἐκ τῆς ὁμιλίας μνῶμενος κέρδος. 6 Καλλιρ-
ρόη δὲ εὐθύς τὴν καρδίαν ἐπλήγη ὥσπερ ὑπὸ ξίφους
τοῦ λόγου· προσεποιεῖτο δὲ μὴ συνιέναι καὶ “θεοὶ”
φησὶν “ἴλεω βασιλεῖ διαμένοιεν, σοὶ δὲ ἐκεῖνος, ὅτι
ἐλεεῖτε γυναῖκα δυστυχῇ. δέομαι, θᾶττον ἀπαλλαξά-
τω με τῆς φροντίδος, ἀπαρτίσας τὴν κρίσιν, ἵνα μηκέτι
ἐνοχλῶ μηδὲ τῇ βασιλίδι.”

Δόξας δὲ ὁ εὐνοῦχος ὅτι ἀσαφῶς εἶρηκεν ὃ ἤθελε
καὶ οὐ νενόηκεν ἡ γυνή, φανερώτερον ἤρξατο λέγειν. 7
“αὐτὸ τοῦτο εὐτύχηκας, ὅτι οὐκέτι δούλους καὶ πένη-
τας ἔχεις ἐραστὰς ἀλλὰ τὸν μέγαν βασιλέα, τὸν δυ-
νάμενόν σοι Μίλητον αὐτὴν καὶ ὅλην Ἰωνίαν καὶ Σι-
κελίαν καὶ ἄλλα ἔθνη μεῖζονα χαρίσασθαι. θῦε δὴ τοῖς
θεοῖς καὶ μακάριζε σεαυτήν, καὶ νύττε ὅπως ἀρέσῃς
μᾶλλον αὐτῷ, καὶ ὅταν πλουτήσῃς ἐμοῦ μνημόνευε.”
8 Καλλιρρόη δὲ τὸ μὲν πρῶτον ὥρμησεν, εἰ δυνατόν,
καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύξαι τοῦ διαφθείροντος αὐτήν,

δικηθεί, σε φροντίζουν ακόμα οι θεοί. Γι' αυτό σε έφεραν εδώ, με τη δικαιολογία της δίκης, για να σε δει ο Μεγάλος Βασιλιάς. Και τούτο είναι το πρώτο καλό νέο, ότι σε είδε με καλό μάτι. Άλλωστε κι εγώ του αναφέρω τ' όνομά σου και πλέκω μπροστά του εγκώμια για σένα». Το τελευταίο το είχε βγάλει από το μυαλό του, όπως συνήθιζαν να κάνουν και όλοι οι δούλοι, όταν δηλαδή μιλούσαν σε κάποιον για τον αφέντη τους, τόνιζαν και τη δική τους συμμετοχή αποσκοπώντας στο προσωπικό τους όφελος από τη συνομιλία. Για την Καλλιρρόη τα λόγια του ήταν σαν μαχαιριά μέσα στην καρδιά της. Έκανε όμως ότι δεν κατάλαβε και είπε: «Μακάρι οι θεοί να είναι πάντα ευνοϊκοί με το βασιλιά κι εκείνος με σένα, γιατί βοηθάτε μια δυστυχισμένη γυναίκα. Σε παρακαλώ, ας με απαλλάξει το συντομότερο από την έγνοια μου βγάζοντας μια απόφαση, ώστε να μην ενοχλώ πια και τη βασίλισσα».

Ο ευνούχος νόμισε ότι δεν έκανε σαφές αυτό που ήθελε να πει και πως η γυναίκα δεν το είχε αντιληφθεί, γι' αυτό άρχισε να εξηγεί καλύτερα: «Μα σ' αυτό ακριβώς σ' ευνοεί η τύχη, ότι δεν χρειάζεται πια να έχεις δούλους και φτωχαδάκια για εραστές σου, αλλά το Μεγάλο Βασιλιά, που μπορεί να σου χαρίσει και τη Μίλητο την ίδια και ολόκληρη την Ιωνία, τη Σικελία κι άλλους λαούς, ακόμα καλύτερους. Να πας λοιπόν να κάνεις θυσία στους θεούς και να ευγνωμονείς τη μοίρα σου. Κάνε συνάμα ό,τι μπορείς για να του αρέσεις περισσότερο, και όταν θα γίνεις πλούσια θυμήσου κι εμένα». Η πρώτη κίνηση της Καλλιρρόης ήταν να ορμήσει και να του βγάλει τα μάτια, αν γινόταν, του ανθρώπου τούτου, που προσπαθούσε να τη

οἷα δὲ γυνὴ πεπαιδευμένη καὶ φρενήρης, ταχέως λογισαμένη καὶ τὸν τόπον καὶ τίς ἐστὶν αὐτὴ καὶ τίς ὁ λέγων, τὴν ὀργὴν μετέβαλε καὶ κατειρωνεύσατο λοιπὸν τοῦ βαρβάρου. 9 “μὴ γὰρ οὕτω” φησὶ “μαινοίμην, ἵνα ἐμαυτὴν ἀξίαν εἶναι πεισθῶ τοῦ μεγάλου βασιλέως. εἰμὶ δὲ θεραπαινίσιν ὁμοία Περσίδων γυναικῶν. μὴ σύ, δέομαί σου, μνημονεύσης ἔτι περὶ ἐμοῦ πρὸς τὸν δεσπότην. καὶ γὰρ ἂν ἐν τῷ παραυτίκα μηδὲν ὀργισθῇ, μετὰ ταῦτά σοι χαλεπανεῖ, λογισάμενος ὅτι τὸν γῆς ἀπάσης κύριον ὑπέρριψας Διονυσίου δούλῃ. 10 θαυμάζω δὲ πῶς συνετώτατος ὑπάρχων ἀγνοεῖς τὴν βασιλέως φιланθρωπίαν, ὅτι οὐκ ἔρᾳ δυστυχοῦς γυναικὸς ἀλλὰ ἔλεεῖ. παυσώμεθα τοίνυν λαλοῦντες, μὴ καὶ τῇ βασιλίδι τις ἡμᾶς διαβαλεῖ.”

Καὶ ἡ μὲν ἀπέδραμεν, ἔστη δὲ ὁ εὐνοῦχος ἀχανής· οἷα γὰρ ἐν μεγάλῃ τυραννίδι τεθραμμένος οὐδὲν ἀδύνατον ὑπελάμβανεν, οὐ βασιλεῖ μόνον, ἀλλ’ οὐδ’ ἑαυτῷ. VI. 1 Καταλειφθεὶς οὖν καὶ μηδὲ ἀποκρίσεως καταξιωθείς ἀπηλλάττετο μυρίων παθῶν μεστός, ὀργιζόμενος μὲν Καλλιρρόῃ, λυπούμενος δὲ ἐφ’ ἑαυτῷ, φοβούμενος δὲ βασιλέα· τάχα γὰρ οὐδὲ πιστεύσειν αὐτὸν ὅτι ἀτυχῶς μὲν, ἀλλὰ διελέχθη· δόξει δὲ καταπροδιδόναι τὴν ὑπηρεσίαν χαριζόμενος τῇ βασιλίδι. 2 ἐδεδοίκει δὲ μὴ καὶ πρὸς ἐκείνην Καλλιρρόῃ κατείπη τοὺς

διαφθείρει. Ήταν όμως γυναίκα με μόρφωση και φρονιμάδα κι έτσι αμέσως θυμήθηκε πού βρισκόταν, ποια ήταν η θέση της, ποιον είχε απέναντί της, κι έτσι μετριάζοντας το θυμό της βάλλθηκε να ειρωνεύεται το βάρβαρο: «Δεν τρελάθηκα ακόμα», είπε, «ώστε να πιστέψω πως εγώ είμαι αντάξια του Μεγάλου Βασιλιά. Εγώ είμαι στην ίδια μοίρα με τις δούλες των γυναικών της Περσίας. Κι εσύ, σε παρακαλώ, να μην ξαναμιλήσεις για μένα στον αφέντη σου. Γιατί, ακόμη κι αν δεν αντιδράσει αμέσως, θα σε τιμωρήσει αργότερα, όταν σκεφτεί ότι έριξες τον κύριο της γης όλης στην αγκαλιά μιας σκλάβας του Διονυσίου. Μου κάνει όμως μεγάλη εντύπωση πώς εσύ, που είσαι τόσο έξυπνος, κάνεις σαν να μη γνωρίζεις τη φιλευσπλαχνία του βασιλιά και πως δεν είναι δυνατόν να έχει αγαπήσει μια δύστυχη γυναίκα, αλλά απλώς τη συμπονά. Ας σταματήσουμε λοιπόν αυτή την κουβέντα, μη μας ακούσει κανείς και μας συκοφαντήσει στη βασίλισσα».

Στα λόγια αυτά έγινε άφαντη, αφήνοντας τον ευνούχο άναυδο στη θέση του. Τούτος, μεγαλωμένος με τις αρχές της απόλυτης μοναρχίας, θεωρούσε πως δεν υπάρχει τίποτα ακατόρθωτο, όχι μόνο για το βασιλιά αλλά και για τον ίδιο. VI. Αφού λοιπόν τον παράτησε εκεί χωρίς να του δώσει την απάντηση που περίμενε, έφυγε κι αυτός με ανάμικτα συναισθήματα: ήταν έξω φρενών με την Καλλιρρόη, ενώ για τον εαυτό του ένοιωθε οίκτο και φοβόταν την αντίδραση του βασιλιά. Ανησυχούσε μήπως δεν τον πίστευε ότι στ' αλήθεια της μίλησε, μα χωρίς αποτέλεσμα. Ίσως κιόλας να νόμιζε ότι αθέτησε την υπόσχεσή του για να ευχαριστήσει τη βασίλισσα. Από την άλλη έτρεμε μην τυχόν η Καλλιρρόη ομολογήσει κάτι και σ' εκείνη. Κι η

λόγους· Στάτειραν δὲ βαρυθυμοῦσαν μέγα τι βουλευ-
 σειν αὐτῷ κακὸν ὥς οὐχ ὑπηρετοῦντι μόνον ἀλλὰ καὶ
 κατασκευάζοντι τὸν ἔρωτα. καὶ ὁ μὲν εὐνοῦχος ἐσκέ-
 πετο πῶς ἂν ἀσφαλῶς ἀπαγγεῖλη βασιλεῖ περὶ τῶν
 γεγονότων· Καλλιρρόη δὲ καθ' ἑαυτὴν γενομένη "ταῦ-
 τα" φησὶν "ἐγὼ προεμαντευόμην. 3 ἔχω σε μάρτυν,
 Εὐφράτα. προεῖπον ὅτι οὐκέτι σε διαβήσομαι. ἔρρωσο,
 πάτερ, καὶ σύ, μῆτερ, καὶ Συρακοῦσαι πατρίς· οὐκέτι
 γὰρ ὑμᾶς ὄψομαι. νῦν ὥς ἀληθῶς Καλλιρρόη τέθνη-
 κεν. ἐκ τοῦ τάφου μὲν ἐξῆλθον, οὐκ ἐξάξει δέ με ἐν-
 τεῦθεν λοιπὸν οὐδὲ Θήρων ὁ ληστής. 4 ὦ κάλλος
 ἐπίβουλον, σύ μοι πάντων κακῶν αἴτιον. διὰ σὲ ἀνηρέ-
 θην, διὰ σὲ ἐπράθην, διὰ σὲ ἔγλημα μετὰ Χαιρέαν, διὰ
 σὲ εἰς Βαβυλῶνα ἤχθην, διὰ σὲ παρέστην δικαστηρίῳ.
 πόσοις με παρέδωκας; λησταῖς, θαλάττῃ, τάφῳ, δου-
 λείᾳ, κρίσει. πάντων δέ μοι βαρύτερον ὁ ἔρως ὁ βα-
 σιλέως. 5 καὶ οὐπω λέγω τὴν τοῦ βασιλέως ὀργήν·
 φοβερωτέραν <γὰρ> ἡγοῦμαι τὴν τῆς βασιλίδος ζη-
 λοτυπίαν, ἣν οὐκ ἤνεγκε Χαιρέας, ἀνὴρ Ἕλλην. τί
 ποιήσει γυνὴ καὶ δέσποινα βάρβαρος; ἄγε δὴ, Καλλιρ-
 ρόη, βούλευσαί τι γενναῖον, Ἑρμοκράτους ἄξιον· ἀπό-
 σφαξον σεαυτήν. ἀλλὰ μήπω· μέχρι γὰρ νῦν ὁμιλία
 ἐρωτική παρ' εὐνούχου· ἂν δὲ βιαιότερόν τι γένηται,
 τότε ἐστὶ σοι καιρὸς ἐπιδεῖξαι Χαιρέα παρόντι τὴν
 πίστιν."

Στάτειρα, αν θύμωνε, δε θα τον κατηγορούσε μόνον σαν μεσάζοντα αλλά και σαν υποκινητή του έρωτα του βασιλιά. Έτσι ο ευνούχος προσπαθούσε να βρει έναν τρόπο, όσο γινόταν πιο ανώδυνο, να πληροφορήσει το βασιλιά για τα συμβάντα. Η Καλλιρρόη πάλι, όταν έμεινε μόνη της, σκεφτόταν: «Τα είχα προαισθανθεί εγώ όλα αυτά κι έχω μάρτυρα εσένα, Ευφράτη. Είχα προβλέψει ότι δεν πρόκειται να σε διαβώ δεύτερη φορά. Ας είσαι καλά, πατέρα μου, κι εσύ, μητέρα, και η πατρίδα μου, οι Συρακούσες· δεν θα σας δω ποτέ πια. Τώρα πέθανε στ' αλήθεια η Καλλιρρόη. Από τον τάφο κατάφερα να βγω, από εδώ όμως ούτε ο Θήρων ο ληστής δεν μπορεί πια να με βγάλει. Αχ, ομορφιά μου καταστροφική, εσύ είσαι η αιτία για όλες τις συμφορές μου. Εξαιτίας σου φονεύθηκα, έπειτα πουλήθηκα δούλη και αναγκάστηκα να παντρευτώ για δεύτερη φορά μετά τον Χαιρέα, εξαιτίας σου με έφεραν στη Βαβυλώνα και οδηγήθηκα σε δικαστήριο. Σε πόσα χέρια με άφησες έρμαιο; Στους ληστές, στη θάλασσα, στον τάφο, στη σκλαβιά, στο δικαστή... Κι από όλα το χειρότερο είναι ο έρωτας του βασιλιά. Για την οργή του φυσικά ακόμα δεν συζητάω. Μα ακόμη περισσότερο με τρομάζει η ζήλια της βασίλισσας, αφού ούτε καν ο Χαιρέας, που είναι και Έλληνας, δεν μπόρεσε να ελέγξει αυτό το συναίσθημα. Πώς θα ενεργήσει μια γυναίκα που είναι βάρβαρη και σε θέση ισχύος; Άντε λοιπόν, Καλλιρρόη, πάρε μια γενναία απόφαση, αντάξια του Ερμοκράτη: μαχαιρώσου! Όχι ακόμα όμως! Μέχρι τώρα το μόνο που έχει γίνει είναι μια κουδέντα περί έρωτα από έναν ευνούχο. Αν υπάρξουν πιέσεις, τότε θα είναι η ευκαιρία για σένα να αποδείξεις την πίστη σου, και μάλιστα μπροστά στα μάτια του Χαιρέα».

6 Ὁ δ' εὐνοῦχος ἐλθὼν πρὸς βασιλέα τὴν μὲν ἀλήθειαν ἀπέκρυπτε τῶν γεγονότων, ἀσχολίαν δὲ ἐσκήπτετο καὶ τήρησιν ἀκριβῆ τῆς βασιλίδος, ὥστε μηδὲ δύνασθαι Καλλιρρόη προσελθεῖν. "σὺ δὲ ἐκέλευσάς μοι, δέσποτα, προνοεῖσθαι τοῦ λαθεῖν. 7 ὁρθῶς δὲ προέταξας· ἀνείληφας γὰρ τὸ σεμνότατον πρόσωπον τοῦ δικαστοῦ καὶ θέλεις παρὰ Πέρσαις εὐδοκιμεῖν. διὰ τοῦτό σε πάντες ὑμνοῦσιν. Ἕλληνες δέ εἰσι μικραῖτιοι καὶ λάλοι. περιβόητον αὐτοὶ ποιήσουσι τὴν πρᾶξιν, Καλλιρρόη μὲν ὑπ' ἀλαζονείας ὅτι αὐτῆς βασιλεὺς ἐρᾷ, Διονύσιος δὲ καὶ Χαιρέας ὑπὸ ζηλοτυπίας. 8 οὐκ ἔστι δὲ ἄξιον οὐδὲ τὴν βασιλίδα λυπῆσαι, ἣν εὐμορφότεραν ἐποίησεν ἡ δίκη <τῆς> δόξης." ταύτην δὲ παρέμισγε τὴν παλινωδίαν, εἴ πως ἀποστρέψαι δύναιτο τὸν βασιλέα τοῦ ἔρωτος, καὶ ἑαυτὸν ἐλευθερῶσαι διακονίας δυσχεροῦς. VII. 1 Παραυτίκα μὲν οὖν ἔπεισε, πάλιν δὲ νυκτὸς γενομένης ἀνεκάετο καὶ ὁ Ἔρωσ αὐτὸν ἀνεμίμνησκεν οἴους μὲν ὀφθαλμοὺς ἔχει Καλλιρρόη, πῶς δὲ καλὸν τὸ πρόσωπον. τὰς τρίχας ἐπῆνει, τὸ βάδισμα, τὴν φωνήν· οἷα μὲν εἰσῆλθεν εἰς τὸ δικαστήριον, οἷα δὲ ἔστη, πῶς ἐλάλησε, πῶς ἐσίγησε, πῶς ἠδέσθη, πῶς ἔκλαυσε. 2 διαγρυπνήσας δὲ τὸ πλεῖστον μέρος καὶ τοσοῦτον καταδρατῶν ὅσον καὶ ἐν τοῖς ὕπνοις Καλλιρρόην ἰδεῖν, ἔωθεν καλέσας τὸν εὐνοῦχον "ἄπιθι" φησὶ "καὶ παραφύλαττε δι' ὅλης τῆς ἡμέρας· πάντως γὰρ καιρὸν εὐρήσεις καὶν βραχύτατον

Ο ευνούχος, επιστρέφοντας στο βασιλιά, δεν του αποκάλυπτε τι στ' αλήθεια είχε συμβεί αλλά δικαιολογούνταν ότι την έβρισκε απασχολημένη ή ότι η αυστηρή επίβλεψη της βασίλισσας δεν του επέτρεψε να την πλησιάσει. «Δική σου εντολή ήταν, αφέντη μου, να φροντίσω να είμαι διακριτικός. Και σωστά πρόσταξες. Έχεις αναλάβει, βλέπεις, το σεβάσμιο ρόλο του δικαστή και θέλεις να έχεις υπόληψη μέσα στους Πέρσες. Γι' αυτό και όλοι σε θαυμάζουν. Οι Έλληνες είναι μικροπρεπείς και κουτσομπόληδες. Θα το κάνουν αμέσως βούκινο, η Καλλιρρόη από αλαζονεία που την αγάπησε ο βασιλιάς, ο Διονύσιος και ο Χαιρέας από ζήλια. Κι ούτε είναι σωστό να στενοχωρήσουμε τη βασίλισσα για χάρη μιας ξένης, που η φήμη για την ομορφιά της μεγάλωσε ακόμα περισσότερο λόγω της δίκης». Αυτή ήταν η παλινωδία του, καθώς προσπαθούσε να τα μπαλώσει, για να μπορέσει να ξεκολλήσει το βασιλιά από τον έρωτά του και να απαλλάξει τον εαυτό του από το δύσκολο έργο που είχε αναλάβει. VII. Προς στιγμήν λοιπόν τον έπεισε, όταν όμως έπεσε η νύχτα, η φωτιά φούντωσε πάλι και ο Έρωτας ερχόταν να ξαναθυμίσει στο βασιλιά τα μάτια της Καλλιρρόης, την ομορφιά του προσώπου της. Βάλθηκε να εκθειάζει τα μαλλιά της, το περπάτημά της, τη φωνή της. Με τι χάρη μπήκε στο δικαστήριο, με τι τρόπο στάθηκε και μίλησε, ακόμα και τη σιωπή της, την αμηχανία, το κλάμα της⁹. Αφού λοιπόν πέρασε ξάγρυπνος το μεγαλύτερο μέρος της νύχτας και ο ύπνος του ήταν τόσοσ όσος χρειαζόταν για να ονειρευτεί και πάλι την Καλλιρρόη, κάλεσε πρωί-πρωί τον ευνούχο και του είπε: «Να πας και να παραφυλάξεις όλη μέρα. Δεν μπορεί, θα βρεις μια ευκαιρία, σύντομη έστω, να

ὀμιλίας λανθανούσης. εἰ γὰρ ἤθελον φανερώς καὶ βία περιγενέσθαι τῆς ἐπιθυμίας, εἶχον δορυφόρους.” 3 προσκυνήσας ὁ εὐνοῦχος ὑπέσχετο· οὐδενὶ γὰρ ἔξεστιν ἀντειπεῖν βασιλέως κελεύοντος. εἰδὼς δὲ ὅτι Καλλιρρόη καιρὸν οὐ δώσει, διακρούσεται δὲ τὴν ὀμιλίαν ἐξεπίτηδες συνοῦσα τῇ βασιλίδι, τοῦτο δὴ θεραπεῦσαι θέλων ἔτρεψε τὴν αἰτίαν οὐκ εἰς τὴν φυλαττομένην ἀλλ’ εἰς τὴν φυλάττουσαν, 4 καὶ “ἂν σοι δοκῇ” φησὶν, “ὦ δέσποτα, μετάπεμψαι Στάτειραν, ὡς ἰδιολογῆσασθαί τι βουλόμενος πρὸς αὐτήν· ἐμοὶ γὰρ ἡ ἐκείνης ἀπουσία Καλλιρρόης ἐξουσίαν δώσει.” “ποίησον οὕτως” εἶπε βασιλεύς. 5 Ἐλθὼν δὲ Ἀρταξάτης καὶ προσκυνήσας τὴν βασιλίδα “καλεῖ σε” φησὶν, “ὦ δέσποινα, ὁ ἀνὴρ.” ἀκούσασα ἡ Στάτειρα προσεκύνησε καὶ μετὰ σπουδῆς ἀπῆει πρὸς αὐτόν.

Ὁ δὲ εὐνοῦχος ἰδὼν τὴν Καλλιρρόην μόνην ἀπολειμμένην, ἐμβαλὼν τὴν δεξιάν, ὡς δὴ τις φιλέλλην καὶ φιλάνθρωπος, ἀπήγαγε τοῦ πλήθους τῶν θεραπεινίδων. 6 ἡ δὲ ἠπίστατο μὲν καὶ εὐθύς ὠχρά τε ἦν καὶ ἄφωνος, ἠκολούθει δὲ ὁμως. ἐπεὶ δὲ κατέστησαν μόνοι, λέγει πρὸς αὐτήν “ἑώρακας τὴν βασιλίδα πῶς ἀκούσασα τὸ βασιλέως ὄνομα προσεκύνησε καὶ τρέχουσα ἄπεισι· σὺ δέ, ἡ δούλη, τὴν εὐτυχίαν οὐ φέρεις, οὐδὲ ἀγαπᾷς ὅτι σε παρακαλεῖ κελεῦσαι δυνάμενος. 7 ἀλλ’ ἐγὼ (τιμῶ γάρ σε) πρὸς ἐκεῖνον οὐ κατ<ηγόρευ>σα τὴν μανίαν τὴν σήν, τούναντίον δέ, ὑπεσχόμην ὑπὲρ σοῦ. πάρειςιν οὖν σοι δύο ὁδοί, ὅποτέραν βούλει τρέ-

της μιλήσεις στα κρυφά. Γιατί αν ήθελα στα φανερά και με τη χρήση βίας να ικανοποιήσω τις επιθυμίες μου, έχω και τους φρουρούς». Ο ευνούχος προσκύνησε και υπάκουσε. Εξάλλου, κανείς δεν μπορεί να αντιμιλήσει στις βασιλικές διαταγές. Γνωρίζοντας όμως ότι η Καλλιρρόη δεν θα του άφηνε περιθώρια να την πλησιάσει και ότι θα απέφευγε τη συνάντηση μένοντας σκόπιμα κοντά στη βασίλισσα, θέλησε να βρει μια λύση, γι' αυτό επέρριψε τις ευθύνες όχι στην υπό επίβλεψη γυναίκα, αλλά στην επιβλέπουσα, και είπε: «Αν συμφωνείς, αφέντη, κάλεσε εδώ τη Στάτειρα, για να της μιλήσεις δήθεν ιδιαιτέρως. Η απουσία της θα μου δώσει τη δυνατότητα να μιλήσω στην Καλλιρρόη». «Έτσι να κάνεις», είπε ο βασιλιάς. Πήγε λοιπόν ο Αρταξάτης και προσκυνώντας τη βασίλισσα της είπε: «Αρχόντισσα, σε ζητάει ο άντρας σου». Μόλις το άκουσε η Στάτειρα, προσκύνησε κι έφυγε διαστικά να τον συναντήσει.

Όταν ο ευνούχος σιγουρεύτηκε ότι η Καλλιρρόη είχε μείνει μόνη της, της έδωσε το δεξί του χέρι, σαν θαυμαστής των Ελλήνων τάχα και ανθρωπιστής, και την απομάκρυνε από τις υπηρέτριες. Η Καλλιρρόη, που αμέσως κατάλαβε τι την ήθελε, χλώμιασε κι έχασε τη μιλιά της. Τον ακολούθησε υπάκουα όμως και μόλις έμειναν μόνοι, της λέει: «Είδες πώς η βασίλισσα, με το που άκουσε το όνομα του βασιλιά, προσκύνησε κι έφυγε τρεχάτη. Κι εσύ, μια σκλάβα, περιφρονείς την καλοτυχία σου και δεν εκτιμάς το γεγονός ότι σε παρακαλεί, ενώ θα μπορούσε να σε προστάξει. Επειδή σε συμπαθώ, όμως, εγώ δεν του είπα τίποτα για τον παραλογισμό σου, αντίθετα εγγυήθηκα για σένα. Υπάρχουν πλέον δύο δρόμοι κι όποιον

πεσθαι. μηνύσω δὲ ἀμφοτέρας· πεισθεῖσα μὲν βασιλεῖ δῶρα λήψῃ τὰ κάλλιστα καὶ ἄνδρα ὃν θέλεις· οὐ δῆπου γάρ σε αὐτὸς μέλλει γαμεῖν ἀλλὰ πρόσκαιρον αὐτῷ χάριν δώσεις· εἰ δὲ μή, πείσῃ ἄκουσα ἃ πάσχουσιν οἱ βασιλέως ἐχθροί, μόνοις γὰρ τούτοις οὐδὲ ἀποθανεῖν θέλουσιν ἔξεστι.” 8 κατεγέλασε Καλλιρρόη τῆς ἀπειλῆς καὶ ἔφη “οὐ νῦν πρῶτον πείσομαί τι δεινόν· ἔμπειρός εἰμι τοῦ δυστυχεῖν. τί με δύναται βασιλεὺς ὧν πέπονθα διαθεῖναι χαλεπώτερον; ζῶσα κατεχώσθην παντὸς δεσμωτηρίου τάφος ἐστὶ στενότερος. ληστῶν χερσὶ παρεδόθην. 9 ἄρτι τὸ μέγιστον τῶν κακῶν πάσχω· παρόντα Χαιρέαν οὐ βλέπω.” τοῦτο τὸ ῥῆμα προέδωκεν αὐτήν· ὁ γὰρ εὐνοῦχος δεινὸς ὧν τὴν φύσιν ἐνόησεν ὅτι ἐρά. “ὦ” φησὶ “πασῶν ἀνοητοτάτῃ γυναικῶν, τοῦ βασιλέως τὸν Μιθριδάτου δοῦλον προτιμᾷς;” ἠγανάκτησε Καλλιρρόη Χαιρέου λοιδορηθέντος καὶ “εὐφήμησον” εἶπεν, “ἄνθρωπε. 10 Χαιρέας εὐγενὴς ἐστὶ, πόλεως πρώτης, ἣν οὐκ ἐνίκησαν οὐδὲ Ἀθηναῖοι οἱ ἐν Μαραθῶνι καὶ Σαλαμῖνι νικήσαντες τὸν μέγαν σου βασιλέα.” ταῦτα ἅμα λέγουσα δακρύων πηγὰς ἀφῆκεν· ὁ δὲ εὐνοῦχος ἐπέθετο μάλλον καὶ “σεαυτῇ” φησὶ “τῆς βραδυτῆτος αἰτία γίνῃ. 11 πῶς οὖν εὐμενῇ τὸν δικαστὴν ἔξεις, [ἢ σχεῖν κάλλιον] ἵνα καὶ τὸν ἄνδρα κομίσῃ; τάχα μὲν οὐδὲ

θέλεις μπορείς να διαλέξεις. Εγώ θα σου τους αναφέρω και τους δύο: Αν υπακούσεις στο βασιλιά, θα πάρεις τα ωραιότερα δώρα και για άντρα σου όποιον θέλεις. Άλλωστε ούτε αυτός σκοπεύει να σε παντρευτεί, θα του προσφέρεις μια πρόσκαιρη μόνο ευχαρίστηση. Αν δεν υπακούσεις, ξέρεις τι παθαίνουν οι εχθροί του βασιλιά, που και να εκλιπαρούν να πεθάνουν, δεν έχουν αυτό το δικαίωμα». Η Καλλιρρόη γελώντας με τις απειλές του, αποκρίθηκε: «Δεν θα είναι η πρώτη φορά που θα πάθω κάτι κακό. Είμαι πολύπειρη στη δυστυχία. Τι χειρότερο από όσα έχω περάσει μπορεί να μου κάνει ο βασιλιάς; Ζωντανή με έθαιψαν. Δεν νομίζω καμία φυλακή να είναι στενότερη από τον τάφο. Παραδόθηκα στα χέρια ληστών. Και τώρα ζω το αποκορύφωμα της δυστυχίας μου: παρ' όλο που βρίσκεται εδώ ο Χαιρέας, εγώ δεν μπορώ να τον συναντήσω». Με τα λόγια της αυτά προδόθηκε, και ο ευνούχος, που ήταν πολύ εύστροφος, κατάλαβε ότι ήταν ερωτευμένη. «Α, εσύ», της είπε, «ξεπερνάς στην ανοησία όλο το γυναικείο φύλο, αφού από το βασιλιά προτιμάς το δούλο του Μιθριδάτη». Η Καλλιρρόη οργίστηκε ακούγοντας τις κατηγορίες κατά του Χαιρέα και αντέδρασε έτσι: «Πρόσεχε πώς μιλάς, άνθρωπέ μου! Ο Χαιρέας είναι ευγενής, ο πρώτος μέσα σε μια πόλη που συνέτριψε ακόμα και τους Αθηναίους, τους νικητές στο Μαραθώνα και στη Σαλαμίνα του μεγάλου σου βασιλιά». Καθώς τα έλεγε αυτά, από τα μάτια της έτρεχαν ποτάμια τα δάκρυα. Ο ευνούχος όμως έγινε ακόμη πιο πειστικός και της είπε: «Εσύ, μόνη σου, γίνεσαι αιτία της αργοπορίας. Υπάρχει καλύτερος τρόπος να κερδίσεις την εύνοια του δικαστή, για να σου δώσει τον άντρα σου πίσω; Ίσως μάλιστα ο Χαι-

Χαιρέας γνοίη τὸ πραχθέν, ἀλλὰ καὶ γνοὺς οὐ ζηλο-
τυπήσει τὸν κρείττονα· δόξει δέ σε τιμιωτέραν, ὡς
ἀρέσασαν βασιλεῖ.” 12 τοῦτο δὲ προσέθηκεν οὐχὶ δι’
ἐκείνην ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὕτω φρονῶν· καταπεπλήγασι
γὰρ πάντες οἱ βάρβαροι καὶ θεὸν φανερόν νομίζουσι
τὸν βασιλέα. Καλλιρρόη δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Διὸς οὐκ ἂν
ἡσπάσατο γάμους, οὐδὲ ἀθανασίαν προετίμησεν ἂν
ἡμέρας μιᾶς τῆς μετὰ Χαιρέου. 13 μηδὲν οὖν ἀνύσαι
δυνάμενος ὁ εὐνοῦχος “δίδωμί σοι” φησίν, “ὦ γύναι,
σκέψεως καιρόν. σκέπτου δὲ μὴ περὶ σεαυτῆς μόνης,
ἀλλὰ καὶ Χαιρέου κινδυνεύοντος ἀπολέσθαι τὸν οἴ-
κτιστον μόρον· οὐ γὰρ ἀνέξεται βασιλεὺς ἐν ἔρωτι
παρευδοκιμούμενος.” κάκεῖνος μὲν ἀπηλλάγη, τὸ δὲ
τελευταῖον τῆς ὁμιλίας ἤψατο Καλλιρρόης.

VIII. 1 Πᾶσαν δὲ σκέψιν καὶ πᾶσαν ἐρωτικὴν ὁμι-
λίαν ταχέως μετέβαλεν ἡ Τύχη, καινότερων εὐροῦσα
πραγμάτων ὑπόθεσιν· βασιλεῖ γὰρ ἤκον ἀπαγγέλλον-
τες Αἴγυπτον ἀφεστάναι μετὰ μεγάλης παρασκευῆς.
2 τὸν μὲν γὰρ σατράπην τὸν βασιλικὸν τοὺς Αἰγυπτί-
ους ἀνηρηκέναι, κεχειροτονηκέναι δὲ βασιλέα τῶν ἐπι-
χωρίων, ἐκεῖνον δὲ ἐκ Μέμφεως ὀρμώμενον διαβεβη-
κέναι μὲν Πηλούσιον, ἤδη δὲ Συρίαν καὶ Φοινίκην
κατατρέχειν, ὡς μηκέτι τὰς πόλεις ἀντέχειν, ὥσπερ
χειμάρρου τινὸς ἢ πυρὸς αἰφνίδιον ἐπιρρυέντος αὐταῖς.
3 πρὸς δὲ τὴν φήμην ἐταράχθη μὲν ὁ βασιλεὺς, κα-
τεπλάγησαν δὲ Πέρσαι· κατήφεια δὲ πᾶσαν ἔσχε

ρέας να μη μάθει ποτέ τι έγινε, αλλά και να μάθει, σίγουρα δεν θα φανεί ζηλότυπος απέναντι σε κάποιον που είναι σαφώς ανώτερός του. 'Ισα-ίσα, θα ανέβεις στην εκτίμησή του, επειδή άρεσες στο βασιλιά». Εκφράζοντας τούτη την άποψη δεν είχε σκοπό μόνο να την πείσει αλλά ήταν κάτι που το πίστευε πραγματικά. Όλοι οι βάρβαροι, θαμπωμένοι από τα πλούτη, θεωρούν το βασιλιά θεό επί της γης. Η Καλλιρρόη όμως και τον ίδιο τον Δία θα απέρριπτε, αν της πρότεινε γάμο, και θα διάλεγε ακόμα και μια μόνο μέρα με τον Χαιρέα από την ίδια την αθανασία. Βλέποντας τότε ο ευνούχος ότι δεν κατάφερνε τίποτα, της είπε: «Σου αφήνω το περιθώριο να το σκεφτείς. Να σκεφτείς όχι μόνο για τον εαυτό σου, αλλά και για τον Χαιρέα, που κινδυνεύει να βρει θάνατο φρικτό. Ο βασιλιάς δεν θα ανεχτεί βέβαια να έρχεται δεύτερος στον έρωτα». Εκείνος λοιπόν αποχώρησε, τα τελευταία του λόγια όμως καρφώθηκαν στο μυαλό της Καλλιρρόης.

VIII. Η Τύχη όμως γρήγορα άλλαξε τα σχέδια για κάθε ερωτική σκέψη ή συνάντηση, ανοίγοντας καινούριες ιστορίες¹⁰. Ήρθαν δηλαδή στο βασιλιά αγγελιαφόροι να τον πληροφορήσουν ότι η Αίγυπτος είχε αποστατήσει με αρκετά υπολογίσιμες δυνάμεις. Σκότωσαν μάλιστα το σατράπη του βασιλιά και είχαν ανέβασαν στο θρόνο έναν ντόπιο, που ξεκίνησε από τη Μέμφιδα, πέρασε το Πηλούσιο¹¹ και ήδη λεηλατούσε τη Συρία και τη Φοινίκη. Οι πόλεις δεν μπορούσαν να του αντισταθούν άλλο, ήταν σαν να είχε ξεχυθεί επάνω τους κάποιος χείμαρρος ή μια ξαφνική πυρκαγιά. Στο άκουσμα της είδησης ο βασιλιάς ταραχτήκε και όλοι οι Πέρσες αναστατώθηκαν. Μια γενική μελαγχολία επικράτησε σε ολόκληρη τη Βαβυλώνα, ενώ ορισμένοι

Βαβυλῶνα. τότε καὶ ὄναρ βασιλέως λογοποιοὶ καὶ μάντεις ἔφασκον τὰ μέλλοντα προειρηκέναι· θυσίας γὰρ ἀπαιτοῦντας τοὺς θεοὺς κίνδυνον μὲν ἀλλὰ καὶ νίκην προσημαίνειν. 4 πάντα μὲν τὰ εἰωθότα συμβαίνειν καὶ ὅσα εἰκὸς ἐν ἀπροσδοκίῳ πολέμῳ, καὶ ἐλέγετο καὶ ἐγίνετο· κίνησις γὰρ μεγάλη Ἀσίαν κατέλαβε. συγκαλέσας οὖν ὁ βασιλεὺς Περσῶν τοὺς ὁμοτίμους καὶ ὅσοι παρῆσαν ἡγεμόνες τῶν ἐθνῶν, μεθ' ὧν εἰώθει τὰ μεγάλα χρηματίζειν, ἐβουλεύετο περὶ τῶν καθεστηκότων καὶ ἄλλος ἄλλο τι παρήνει. 5 πᾶσι δὲ ἤρεσκε τὸ σπεύδειν καὶ μηδὲ μίαν ἡμέραν, εἰ δυνατόν, ἀναβαλέσθαι δυοῖν ἔνεκεν· ἵνα καὶ τοὺς πολεμίους ἐπίσχωσι τῆς πρὸς τὸ πλεῖον αὐξήσεως καὶ τοὺς φίλους εὐθυμοτέρους ποιήσωσι, δείξαντες αὐτοῖς ἐγγύθεν τὴν βοήθειαν· βραδυνόντων δὲ εἰς τὸναντίον ἅπαντα χωρήσειν· τοὺς μὲν γὰρ πολεμίους καταφρονήσειν ὡς δεδιότων, τοὺς δὲ οἰκείους ἐνδώσειν ὡς ἀμελουμένους. 6 εὐτύχημα δὲ μέγιστον βασιλεῖ γεγονέναι τὸ μήτε ἐν Βάκτροις μήτε ἐν Ἐκβατάνοις, ἀλλὰ ἐν Βαβυλῶνι κατειληφθαι, πλησίον τῆς Συρίας· διαβάς γὰρ τὸν Εὐφράτην εὐθὺς ἐν χερσὶν ἔξει τοὺς ἀφεστῶτας. ἔδοξεν οὖν τὴν μὲν ἤδη περὶ αὐτὸν δύναμιν ἐξάγειν, διαπέμψαι δὲ πανταχόσε κελεύοντα τὴν στρατιὰν ἐπὶ ποτα-

διέδιδαν φήμες αλλά και οι μάντεις ισχυρίζονταν πως το όνειρο του βασιλιά ήταν σημαδιακό και πως οι θεοί με το να ζητούν θυσίες προανήγγειλαν τον κίνδυνο αλλά και τη νίκη. Έτσι άρχισαν όλα να εξελίσσονται με τον αναμενόμενο τρόπο, δηλαδή γίνονταν οι απαραίτητες δηλώσεις και ενέργειες που αρμόζουν σε μια κατάσταση αναπάντεχου πολέμου. Η κινητοποίηση ήταν μεγάλη σε ολόκληρη την Ασία. Ο βασιλιάς κάλεσε σε συνεδρίαση τους ομοτίμους των Περσών και όσους αρχηγούς εθνών ήταν παρόντες — άτομα με τα οποία ρύθμιζε συνήθως τις σημαντικές υποθέσεις — και συσκέπτονταν για τα συμβάντα, εκφράζοντας ο καθένας και διαφορετική γνώμη. Σ' εκείνο ωστόσο που όλοι συμφωνούσαν ήταν η ανάγκη άμεσης επέμβασης και αποφυγής οποιασδήποτε καθυστέρησης, ούτε καν για μια ημέρα, αν ήταν δυνατό, για τους εξής δύο λόγους: Αφενός για να εμποδίσουν τους εχθρούς να ενισχύσουν τις δυνάμεις τους και αφετέρου για να αναπτερώσουν το ηθικό των συμμάχων τους, δείχνοντάς τους ότι βρίσκονται κοντά για να τους βοηθήσουν. Κάθε αργοπορία θα έφερνε αντίθετα αποτελέσματα σε όλους τους τομείς. Οι αντίπαλοι θα τη θεωρούσαν δειλία και δεν θα τους λογάριαζαν πια, ενώ οι δικοί τους θα παραδίνονταν, γιατί θα τη θεωρούσαν αδιαφορία. Και ήταν μεγάλη τύχη για το βασιλιά που δεν βρισκόταν ούτε στα Βάκτρα ούτε στα Εκβάτανα και τον είχε βρει η είδηση στη Βαβυλώνα, που ήταν κοντά στη Συρία. Έτσι χρειαζόταν απλώς να περάσει τον Ευφράτη και θα έβαζε αμέσως στο χέρι τους στασιαστές. Αποφάσισε λοιπόν να στείλει για αρχή τις στρατιωτικές μονάδες που είχε κοντά του και να δώσει διαταγή σε όλη τη χώρα να μαζευτεί ο στρατός στις

μόν Εὐφράτην ἀθροίζεσθαι. ράστη δέ ἐστι Πέρσαις ἡ παρασκευὴ τῆς δυνάμεως. 7 συντέτακται γὰρ ἀπὸ Κύρου, τοῦ πρώτου Περσῶν βασιλεύσαντος, ποῖα μὲν τῶν ἐθνῶν εἰς πόλεμον ἰππεῖαν καὶ πόσῃν τὸν ἀριθμὸν δεῖ παρέχειν, ποῖα δὲ πεζὴν στρατιὰν καὶ πόσῃν, τίνας δὲ τοξότας καὶ πόσα ἐκάστους ἄρματα ψιλὰ τε καὶ δρεπανηφόρα, καὶ ἐλέφαντας ὁπόθεν καὶ πόσους, καὶ χρήματα παρ' ὧντινων, ποῖα καὶ πόσα. τοσοῦτῳ δὲ παρασκευάζεται χρόνῳ πάντα ὑπὸ πάντων, ὅσω καὶ εἰς ἀνὴρ παρεσκεύασε.

ΙΧ. 1 Τῇ δὲ πέμπτῃ τῶν ἡμερῶν μετὰ τὴν ἀγγελίαν ἐξήλαυε Βαβυλῶνος ὁ βασιλεὺς, κοινῶ παραγγέλματι πάντων αὐτῷ συνακολουθούντων, ὅσοι τὴν στρατεύσιμον εἶχον ἡλικίαν. ἐν δὲ τούτοις ἐξῆλθε καὶ Διονύσιος· Ἰων γὰρ ἦν καὶ οὐδενὶ τῶν ὑπηκόων μένειν ἐξῆν. 2 κοσμησάμενος δὲ ὅπλοις καλλίστοις καὶ ποιήσας στῖφος οὐκ εὐκαταφρόνητον ἐκ τῶν μεθ' ἑαυτοῦ, ἐν τοῖς πρώτοις καὶ φανερωτάτοις κατέταξεν ἑαυτὸν καὶ δῆλος ἦν πράξων τι γενναῖον, οἷα δὴ καὶ φύσει φιλότιμος ἀνὴρ καὶ οὐ πάρεργον τὴν ἀρετὴν τιθέμενος, ἀλλὰ τῶν καλλίστων ἀξιῶν. 3 τότε δὲ καὶ ἐλπίδος εἶχε τι κούφης, ὅτι χρήσιμος ἦν ἐν τῷ πολέμῳ φανῇ, λήψεται παρὰ βασιλέως καὶ δίχα κρίσεως ἄθλον τῆς ἀριστείας τὴν γυναῖκα. 4 Καλλιρρόην δὲ ἡ μὲν βασιλὶς οὐκ ἤθελεν ἐπάγεσθαι· διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐμνημόνευσεν

όχθες του Ευφράτη. Για τους Πέρσες άλλωστε είναι παιχνιδάκι η προετοιμασία της στρατιάς. Είχε προ καιρού οριστεί από τον Κύρο, τον πρώτο βασιλιά των Περσών, ποιοι λαοί πρέπει να δώσουν στρατιώτες για το ιππικό και τον ακριβή αριθμό τους, ποιοι για το πεζικό και πόσους, ποιους τοξότες και πόσα άρματα με ελαφρύ οπλισμό ή δρεπανηφόρα πρέπει να δώσει ο καθένας. Ακόμα, από πού θα έρθουν ελέφαντες και πόσοι, ποιοι θα φροντίσουν για τις προμήθειες, πόσες και ποιες θα είναι αυτές. Τόσο γρήγορα τα ετοιμάζουν όλα αυτά, όσο θα χρειαζόταν για να ετοιμαστεί και ένας μόνο άνθρωπος.

ΙΧ. Την πέμπτη μέρα μετά την αναγγελία της εξέγερσης ξεκίνησε και ο βασιλιάς από τη Βαβυλώνα και μαζί του, βάσει κοινού διατάγματος, πήγαιναν όλοι όσοι βρισκόνταν σε στρατεύσιμη ηλικία. Ανάμεσα σ' αυτούς πορευόταν και ο Διονύσιος, σαν πολίτης της Ιωνίας που ήταν, αφού κανείς από τους υπηκόους δεν είχε δικαίωμα να μείνει πίσω. Στολίστηκε λοιπόν με τα ωραιότερα όπλα και συγκρότησε μία πολύ αξιόλογη ομάδα από την προσωπική του φρουρά. Ο ίδιος ήταν παραταγμένος στην πρώτη γραμμή κατέχοντας την πιο περίοπτη θέση και οι προθέσεις του φανέρωναν ότι θα έκανε κάποιον άθλο· πραγματικά ήταν εκ φύσεως λάτρης των τιμών και θεωρούσε την ανδρεία όχι δευτερεύουσας σημασίας αλλά μέγιστη αξία. Στη συγκεκριμένη περίπτωση μάλιστα είχε τη φρούδη ελπίδα ότι αν μαθεύονταν οι πολύτιμες υπηρεσίες του στον πόλεμο, ίσως να του έδινε ο βασιλιάς, και χωρίς δίκη, σαν έπαθλο της γενναιότητάς του, τη γυναίκα του. Όσο για την Καλλιρρόη, η επιθυμία της βασίλισσας ήταν να μην ακολουθήσει το στράτευμα. Γι' αυτό καθόλου

αὐτῆς πρὸς βασιλέα οὐδὲ ἐπύθετο τί κελεύει γενέσθαι περὶ τῆς ξένης· ἀλλὰ καὶ Ἀρταξάτης κατεσιώπησεν, ὡς δῆτα μὴ θαρρῶν ἐν κινδύνῳ τοῦ δεσπότητος καθεστηκότος παιδιᾶς ἐρωτικῆς μνημονεύειν, τὸ δὲ ἀληθὲς ἄσμενος ἀπηλλαγμένος καθάπερ ἀγρίου θηρίου· ἐδόκει δ' <ἄν> μοι καὶ χάριν ἔχειν τῷ πολέμῳ διακόψαντι τὴν βασιλέως ἐπιθυμίαν ὑπὸ ἀργίας τρεφομένην. 5 οὐ μὴν Καλλιρρόης ἐπελέληστο βασιλεύς, ἀλλὰ ἐν ἐκείνῳ τῷ ἀδιηγῆτῳ τaráχῳ μνήμη τις αὐτὸν εἰσῆλθε τοῦ κάλλους· ἥδειτο δὲ εἰπεῖν τι περὶ αὐτῆς, μὴ δόξη παιδαριώδης εἶναι παντάπασιν, ἐν πολέμῳ τηλικούτῳ γυναικὸς εὐμόρφου μνημονεύων. διαζομένης δὲ τῆς ὁρμῆς πρὸς μὲν Στάτειραν αὐτὴν οὐδὲν εἶπεν, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τὸν εὐνούχον, ἐπειδὴ αὐτῷ συνήδει τὸν ἔρωτα, ἐπενόησε δέ τι τοιοῦτον. 6 ἔθος ἐστὶν αὐτῷ τε βασιλεῖ καὶ Περσῶν τοῖς ἀρίστοις, ὅταν εἰς πόλεμον ἐξίωσιν, ἐπάγεσθαι καὶ γυναῖκας καὶ τέκνα καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ ἐσθῆτα καὶ εὐνούχους καὶ παλλακίδας καὶ κύνας καὶ τραπέζας καὶ πλοῦτον πολυτελῆ καὶ τρυφήν. 7 τὸν οὖν ἐπὶ τούτων διάκονον καλέσας ὁ βασιλεύς, πολλὰ πρῶτον εἰπὼν καὶ τὰ ἄλλα διατάξας ὡς ἕκαστον ἔδει γενέσθαι, τελευταίας ἐμνημόνευσε Καλλιρρόης ἀξιοπίστῳ τῷ προσώπῳ, ὡς οὐδὲν αὐτῷ μέλον. “κάχεϊνο” φησὶ “τὸ γύναιον τὸ ξένον, περὶ οὗ τὴν κρίσιν ἀνεδεξάμην, σὺν ταῖς ἄλλαις γυναιξίν

δεν την ανέφερε στο βασιλιά ούτε τον ρώτησε τι προ-
στάζει να γίνει με την ξένη. Μα και ο Αρταξάτης
αποσιώπησε το όλο θέμα, από τη μία γιατί δεν είχε το
θάρρος σε μια ώρα τέτοιου κινδύνου να μιλήσει στο
βασιλιά για έναν παιδιάστικο έρωτα, στην πραγματι-
κότητα όμως ήταν ανακουφισμένος, σαν να είχε α-
παλλαγεί από ένα άγριο θηρίο. Θα νόμιζε κάποιος πως
χαιρόταν με τον πόλεμο, επειδή έφερνε εμπόδια στην
επιθυμία του βασιλιά, ενώ η προηγούμενη απραξία την
τροφοδοτούσε. Κάθε άλλο όμως παρά είχε ξεχάσει ο
βασιλιάς την Καλλιρρόη· ακόμα και μέσα σ' αυτή την
απερίγραπτη αναταραχή είχε καρφωθεί στο μυαλό του
η ανάμνηση της ομορφιάς της. Ντράπηκε όμως να
μιλήσει ανοιχτά γι' αυτήν, από φόβο μη φανεί στα
μάτια του κόσμου παιδιάστικη η συμπεριφορά του, σε
τέτοια αντάρα πολεμική, αυτός να ασχολείται με μια
πλανεύτρα γυναίκα. Στη Στάτειρα δεν είπε βέβαια
λέξη, αλλά ούτε και στον ευνούχο, που γνώριζε το πά-
θος του, καθώς όμως τον έτρωγε το σαράκι, μηχανεύ-
τηκε κάτι τέτοιο: υπάρχει ένα έθιμο για το βασιλιά
των Περσών και τους ευγενείς, όταν πηγαίνουν στον
πόλεμο, να κουβαλούν μαζί τους τις γυναίκες και τα
παιδιά τους, αλλά και χρυσάφι, ασήμι, ρούχα, ευνού-
χους, ερωμένες, σκύλους, τραπέζια και κάθε πολυτέ-
λεια και άνεση. Έτσι, κάλεσε ο βασιλιάς τον υπηρέτη
τον επιφορτισμένο με αυτά τα καθήκοντα και αφού
του έδωσε πρώτα κάμπουσες οδηγίες και διαταγές για
το πώς έπρεπε να γίνει το κάθε πράγμα, συμπεριέλα-
βε στο τέλος και την Καλλιρρόη, δείχνοντας σαν να
του είναι παντελώς αδιάφορο το όλο θέμα: «Κι εκείνη
η κοπελίτσα η ξένη, που εκδικάζω την υπόθεσή της,
ας έρθει μαζί με τις άλλες γυναίκες». Κι έτσι πέρασε

ἀκολουθείτω." 8 καὶ Καλλιρρόη μὲν οὕτως ἐξῆλθε Βαβυλῶνος οὐκ ἀηδῶς, ἥλπιζε γὰρ καὶ Χαιρέαν ἐξελεύσεσθαι· πολλὰ μὲν οὖν φέρειν πόλεμον καὶ ἄδηλα, καὶ μεταβολὰς τοῖς δυστυχοῦσι βελτίονας, τάχα δὲ καὶ τὴν δίκην ἔξειν τέλος ἐκεῖ ταχείας εἰρήνης γενομένης.

κι η Καλλιρρόη τα σύνορα της Βαθυλώνας, χωρίς καθόλου να τη στενοχωρεί αυτό, γιατί είχε την ελπίδα ότι θα ακολουθούσε και ο Χαιρέας. Ένας πόλεμος άλλωστε μπορεί να δημιουργήσει πολλές απροσδόκητες καταστάσεις και να φέρει ανατροπές ευχάριστες για όσους δυστυχούν, ίσως λοιπόν και η δίκη να έφτανε στο τέλος της, αν εκεί κάτω επικρατούσε γρήγορα ειρήνη.

BIBΛION Ζ΄

Ι. 1 Πάντων δὲ ἐξιόντων μετὰ βασιλέως ἐπὶ τὸν πόλεμον τὸν πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους Χαιρέα παρήγγει-
λεν οὐδεὶς· βασιλέως γὰρ δοῦλος οὐκ ἦν, ἀλλὰ τότε
μόνος ἐν Βαβυλῶνι ἐλεύθερος. ἔχαιρε δὲ ἐλπίζων ὅτι
καὶ Καλλιρρόη μένει. τῆς οὖν ὑστεραίας ἦλθεν ἐπὶ τὰ
βασίλεια, ζητῶν τὴν γυναῖκα. 2 κεκλεισμένα δὲ ἰδὼν
καὶ πολλοὺς ἐπὶ θύραις τοὺς φυλάσσοντας περιήει τὴν
πόλιν ὅλην ἐξερευνώμενος καὶ συνεχῶς καθάπερ ἐμ-
μανῆς Πολυχάρμου τοῦ φίλου πυνθανόμενος “Καλλιρ-
ρόη δὲ ποῦ; τί γέγονεν; οὐ δῆπου γὰρ καὶ αὕτη στρα-
τεύεται.” 3 μὴ εὐρῶν δὲ Καλλιρρόην ἐζήτει Διονύσιον
τὸν ἀντεραστὴν καὶ ἤκεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τὴν ἐκεῖνου.
προῆλθεν οὖν τις ὥσπερ εὐκαίρως, καὶ εἶπεν ἅπερ ἦν
δεδιδραγμένος. θέλων γὰρ ὁ Διονύσιος ἀπελπίσαι Χαιρέαν
τὸν Καλλιρρόης γάμον καὶ μηκέτι μένειν τὴν δίκην,

ΒΙΒΛΙΟ Ζ΄

Ι. Κι ενώ όλος ο κόσμος έφευγε ακολουθώντας το βασιλιά στον πόλεμο κατά των Αιγυπτίων, τον Χαιρέα κανείς δεν τον είχε ενημερώσει σχετικά. Εκείνος εξάλλου δεν ανήκε στους υπηκόους του βασιλιά, είχε την τύχη να είναι ο μοναδικός ελεύθερος άνθρωπος σε ολόκληρη τη Βαβυλώνα. Κι είχε μεγάλη χαρά, ελπίζοντας ότι και η Καλλιρρόη θα είχε μείνει πίσω. Κατέφτασε λοιπόν την επόμενη κιόλας μέρα στο παλάτι να αναζητήσει τη γυναίκα του. Το μόνο όμως που αντίκρισε ήταν τα διπλομανταλωμένα πορτοπαράθυρα κι ένα πλήθος φρουρών να φυλούν απ' έξω· άρχισε τότε να περιπλανιέται στην πόλη αναζητώντας την και ασταμάτητα ρωτούσε, σαν μανιακός, το φίλο του τον Πολύχαρμο: «Πού είναι η Καλλιρρόη; Τι έχει απογίνει; Σίγουρα πάντως δεν την πήρανε κι αυτή για φαντάρο!» Τελικά, αφού δεν έβρισκε την Καλλιρρόη, άρχισε να ψάχνει τον Διονύσιο και πέρασε κι από το δικό του σπίτι. Ένας άγνωστος τον πλησίασε δήθεν τυχαία και του είπε εκείνα που ήταν δασκαλεμένος να του πει. Γιατί ο Διονύσιος, που επιδίωκε να αποθαρρύνει τον Χαιρέα από το γάμο με την Καλλιρρόη, ώστε να μην

ἐπενόησέ τι στρατήγημα τοιοῦτον. 4 ἐξίων ἐπὶ τὴν μάχην κατέλιπε τὸν ἀπαγγελοῦντα πρὸς Χαιρέαν ὅτι βασιλεὺς ὁ Περσῶν χρεῖαν ἔχων συμμάχων πέπομφε Διονύσιον ἀθροῖσαι στρατιὰν ἐπὶ τὸν Αἰγύπτιον καί, ἵνα πιστῶς αὐτῷ καὶ προθύμως ἐξυπηρετῇται, Καλλιρρόην ἀπέδωκε. ταῦτα ἀκούσας Χαιρέας ἐπίστευσεν εὐθύς· εὐεξαπάτητον γὰρ ἄνθρωπος δυστυχῶν. 5 καταρρηξάμενος οὖν τὴν ἐσθῆτα καὶ σπαράξας τὰς τρίχας, τὸ στέρνον ἅμα παίων ἔλεγεν “ἄπιστε Βαβυλῶν, κακὴ ξενοδόχε, ἐπ’ ἐμοῦ δὲ καὶ ἐρήμη. ὦ καλοῦ δικαστοῦ· προαγωγὸς γέγονεν ἀλλοτρίας γυναικός. ἐν πολέμῳ γάμοι. καὶ ἐγὼ μὲν ἐμμελετῶν τὴν δίκην καὶ πάνυ ἐπεπίσμην δίκαια ἐρεῖν· ἐρήμην δὲ κατεκρίθην καὶ Διονύσιος νενίκηκε σιγῶν. 6 ἀλλ’ οὐδὲν ὄφελος αὐτῷ τῆς νίκης· οὐ γὰρ ζήσεται Καλλιρρόη παρόντος διαζευχθεῖσα Χαιρέου, <εἰ> καὶ τὸ πρῶτον ἐξηπάτησεν αὐτὴν τῷ δοκεῖν ἐμὲ τεθνηκένοι. τί οὖν ἐγὼ βραδύνω καὶ οὐκ ἀποσφάζω πρὸ τῶν βασιλείων ἐμαυτόν, προχέας τὸ αἷμα ταῖς θύραις τοῦ δικαστοῦ; γνώτωσαν Πέρσαι καὶ Μῆδοι, πῶς βασιλεὺς ἐδίκασεν ἐνταῦθα.”

7 Πολύχαρμος δὲ ἰδὼν ἀπαρηγόρητον αὐτῷ τὴν συμφορὰν καὶ ἀδύνατον σωθῆναι Χαιρέαν “πάλαι μὲν” ἔφη “παρεμυθούμην σε, φίλτατε, καὶ πολλάκις ἀποθανεῖν ἐκάλυσα, νῦν δέ μοι δοκεῖς καλῶς βεβουλευῆσθαι· καὶ τοσοῦτον ἀποδέω τοῦ σε κωλύειν, ὥστε καὶ αὐτὸς

περιμένει πια ούτε καν τη δίκη, σκαρφίστηκε το εξής τέχνασμα: Όταν έφευγε για το πεδίο της μάχης, άφησε πίσω κάποιον για να μηνύσει στον Χαιρέα ότι, επειδή ο βασιλιάς των Περσών είχε ανάγκη από συμμάχους, ανάθεσε στον Διονύσιο να συγκεντρώσει στρατό, με τον οποίο θα χτυπούσαν τον Αιγύπτιο, και για να εξασφαλίσει την αξιόπιστη και πρόθυμη βοήθειά του, του έδωσε σαν αντάλλαγμα την Καλλιρρόη. Ο Χαιρέας πίστεψε αμέσως τα λόγια του· εύκολο πράγμα να εξαπατηθεί ένας δυστυχισμένος άνθρωπος. Βάλθηκε τότε να ξεσκίζει τα ρούχα του, να τραβάει τα μαλλιά του και να χτυπά τα στήθια του λέγοντας: «Άτιμη Βαβυλώνα, τελείως αφιλόξενη, για μένα έχεις πια ερημωθεί. Τι ωραίος δικαστής! Έγινες προαγωγός μιας γυναίκας ξένης. Γάμος μέσα σε πολεμική ανακατωσούρα! Κι εγώ προετοιμαζόμουν για τη δίκη και ήμουν απόλυτα σίγουρος για τη δίκαιη απολογία μου· να που με καταδίκασαν ερήμην και ο Διονύσιος κέρδισε χωρίς να πει μια λέξη. Ανώφελη όμως θα είναι γι' αυτόν η νίκη. Η Καλλιρρόη δεν πρόκειται να ζήσει χώρια από τον Χαιρέα, ειδικά μάλιστα ενώ γνωρίζει ότι αυτός βρίσκεται εδώ. Στην αρχή εξαπατήθηκε επειδή με νόμιζε νεκρό. Τι περιμένω λοιπόν και δεν σκοτώνομαι μπροστά στο παλάτι ποτίζοντας με το αίμα μου τις πόρτες του δικαστή; Να καταλάβουν οι Μήδοι και οι Πέρσες τι είδους δίκη έκανε εδώ ο βασιλιάς».

Τον είδε ο Πολύχαρμος έτσι απαρηγόρητο για τη συμφορά του και ένιωσε ότι πια δεν τον έσωζε τίποτα, γι' αυτό του είπε: «Κάποτε σε παρηγορούσα, αγαπητέ μου φίλε, και αρκετές φορές σε απέτρεψα από την αυτοκτονία. Τώρα όμως μου φαίνεται ότι σκέφτεσαι σωστά. Και όχι μόνο απέχω παρασάγγας από το να

ἤδη συναποθανεῖν ἔτοιμος. σκεψώμεθα δὲ θανάτου
τρόπον, ὅστις ἂν γένοιτο βελτίων· ὃν γὰρ σὺ διανοῇ,
φέρει μὲν τινα φθόνον βασιλεῖ καὶ πρὸς τὸ μέλλον
αἰσχύνην, οὐ μεγάλην δὲ ἐκδικίαν ὧν πεπόνθαμεν. 8
δοκεῖ δέ μοι τὸν ἄπαξ ὠρισμένον θάνατον ὑφ' ἡμῶν
εἰς ἄμυναν καταχρήσασθαι τοῦ τυράννου· καλὸν γὰρ
λυπήσαντας αὐτὸν ἔργῳ ποιῆσαι μετανοεῖν, ἔνδοξον
καὶ τοῖς ὕστερον ἐσομένοις διήγημα καταλείποντας
ὅτι δύο Ἑλληνες ἀδικηθέντες ἀντελύπησαν τὸν μέγαν
βασιλέα καὶ ἀπέθανον ὡς ἄνδρες.” 9 “πῶς οὖν” εἶπε
Χαιρέας “ἡμεῖς οἱ <δύο> μόνοι καὶ πένητες καὶ ξένοι
τὸν κύριον τηλικούτων καὶ τοσούτων ἐθνῶν καὶ δύνα-
μιν ἔχοντα ἣν ἐωράκαμεν λυπῆσαι δυνάμεθα; τοῦ μὲν
γὰρ σώματος αὐτῷ φυλακαὶ καὶ προφυλακαί, καὶ ἀ-
ποκτείνωμεν δέ τινα τῶν ἐκείνου, καὶ ἐμπρήσωμέν τι
τῶν ἐκείνου κτημάτων, οὐκ αἰσθήσεται τῆς βλάβης.”
10 “ὀρθῶς ἂν” ἔφη Πολύχαρμος “ταῦτα ἔλεγες, εἰ μὴ
πόλεμος ἦν· νῦν δὲ ἀκούομεν Αἴγυπτον μὲν ἀφεστάναι,
Φοινίκην δὲ ἐάλωκέναι, Συρίαν δὲ κατατρέχεσθαι.
βασιλεῖ δὲ ὁ πόλεμος ἀπαντήσῃ καὶ πρὸ τοῦ διαβῆναι
τὸν Εὐφράτην. 11 οὐκ ἐσμέν οὖν οἱ δύο μόνοι, τοσού-
τους δὲ ἔχομεν συμμάχους ὅσους ὁ Αἰγύπτιος ἄγει,
τοσαῦτα ὅπλα, τοσαῦτα χρήματα, τοσαύτας τριήρεις.
χρησώμεθα ἄλλοτρίᾳ δυνάμει πρὸς τὴν ὑπὲρ ἑαυτῶν

σε εμποδίσω, αλλά είμαι έτοιμος να πεθάνω κι εγώ μαζί σου. Εμπρός λοιπόν να βρούμε έναν τρόπο θανάτου όσο το δυνατόν καλύτερο. Αυτό που σκέφτηκες εσύ, ναι μεν θα προκαλέσει μια κάποια αγανάκτηση για το βασιλιά και αργότερα ίσως κάποια ντροπή, δεν θα είναι όμως εκδίκηση αντάξια όσων τραβήξαμε. Εγώ πιστεύω ότι τη μοναδική μας ευκαιρία, το θάνατό μας δηλαδή, πρέπει να τον χρησιμοποιήσουμε για να πάρουμε το αίμα μας πίσω από το δυνάστη. Θα είναι σίγουρα καλό που θα τον κάνουμε να μετανιώσει για τις πράξεις του από τη στενοχώρια, αλλά θα μείνει και ξακουστή η ιστορία μας για να την ακούν οι επόμενες γενιές και να λένε πως δύο Έλληνες, που τους συμπεριφέρθηκε άδικα ο Μεγάλος Βασιλιάς, του ανταπέδωσαν τα ίσα και πέθαναν σαν άντρες». Ο Χαιρέας είπε τότε: «Πώς όμως εμείς οι δύο, μονάχοι και φτωχοί και ξένοι, θα μπορούσαμε να βλάψουμε τον άρχοντα τόσο πολλών και σπουδαίων λαών, ο οποίος έχει την τεράστια δύναμη που και μόνοι μας είδαμε; Τον ίδιο τον προστατεύουν φύλακες επί φυλάκων, κι αν σκοτώναμε έναν από την ακολουθία του ή αν βάζαμε φωτιά στα υπάρχοντά του, ούτε που θα καταλάβαινε τη ζημιά». «Ναι», απάντησε ο Πολύχαρμος, «μπορεί να είχες δίκιο, αν δεν υπήρχε εμπόλεμη κατάσταση. Τώρα ακούμε πως η Αίγυπτος αποστάτησε, η Φοινίκη έπεσε στα χέρια των εχθρών, η Συρία πολιορκείται. Ο βασιλιάς θα έρθει αντιμέτωπος με τον πόλεμο, πριν ακόμη περάσει τον Ευφράτη. Δεν είμαστε επομένως οι δυο μας, έχουμε συμμάχους ισάριθμους με τους στρατιώτες του Αιγυπτίου κι άλλα τόσα όπλα, προμήθειες, τριήρεις. Θα χρησιμοποιήσουμε τις ξένες δυνάμεις για την προσωπική μας εκδίκηση».

ἄμυναν.” “οὐπω πᾶν εἶρητο ἔπος” καὶ Χαιρέας ἀνεβόησε “σπεύδωμεν, ἀπίωμεν. δίκας ἐν τῷ πολέμῳ λήψομαι παρὰ τοῦ δικαστοῦ.” Π. 1 Ταχέως τοίνυν ἐξορμήσαντες ἐδίωκον βασιλέα, προσποιούμενοι ἐθέλειν ἐκείνῳ συστρατεύεσθαι· διὰ γὰρ ταύτης τῆς προφάσεως ἤλπιζον ἀδεῶς διαβήσεσθαι τὸν Εὐφράτην. κατέλαβον δὲ τὴν στρατιὰν ἐπὶ τῷ ποταμῷ καὶ προσμίζαντες τοῖς ὀπισθοφύλαξιν ἠκολούθουν. 2 ἐπεὶ δὲ ἤκον εἰς Συρίαν, ἠύτομόλησαν πρὸς τὸν Αἰγύπτιον.

Λαβόντες δὲ αὐτοὺς οἱ φύλακες ἐξήταζον τίνες εἶεν· σχῆμα γὰρ πρεσβευτῶν οὐκ ἔχοντες ὑπωπτεύοντο κατάσκοποι μᾶλλον. ἔνθα καὶ παρεκινδύνευσαν, εἰ μὴ εἰς γέ τις Ἕλληνα ἐκεῖ κατὰ τύχην εὔρεθῆις συνῆκε τῆς φωνῆς· ἠξίου δὲ ἄγεσθαι πρὸς τὸν βασιλέα, ὡς μέγα ὄφελος αὐτῷ κομίζοντες. 3 ἐπεὶ δὲ ἤχθησαν, Χαιρέας εἶπεν “ἡμεῖς Ἕλληνές ἐσμεν Συρακόσιοι τῶν εὐπατριδῶν. οὗτος μὲν οὖν εἰς Βαβυλῶνα φίλος ἐμὸς ὦν ἦλθε δι’ ἐμέ, ἐγὼ δὲ διὰ γυναῖκα, τὴν Ἐρμοκράτους θυγατέρα, εἴ τινα Ἐρμοκράτην ἀκούεις στρατηγὸν <τὸν> Ἀθηναίους καταναυμαχῆσαντα.” 4 ἐπένευσεν ὁ Αἰγύπτιος, οὐδὲν γὰρ ἔθνος ἄπυστον ἦν τῆς Ἀθηναίων δυστυχίας, ἣν ἐδυστύχησαν ἐν τῷ πολέμῳ τῷ Σικελικῷ. “τετυράννηκε δὲ ἡμῶν Ἀρταξέρξης,” καὶ πάντα διηγῆσαντο. “φέροντες οὖν ἑαυτοὺς δίδομέν σοι φίλους πιστοὺς, δύο τὰ προτρεπτικώτατα εἰς ἀν-

Δεν είχε ακόμη τελειώσει τα επιχειρήματά του¹ και ο Χαιρέας αναφώνησε: «Εμπρός, φύγαμε! Με βοηθό τον πόλεμο εγώ θα καταδικάσω το δικαστή». II. Αμέσως ξεχύθηκαν ξοπίσω από το βασιλιά, δήτην από πόθο να πολεμήσουν στο πλευρό του. Με αυτή τη δικαιολογία πίστευαν πως θα περνούσαν χωρίς δυσκολίες τον ποταμό. Πρόλαβαν τους στρατιώτες κοντά στο ποτάμι και τους ακολούθησαν ανακατεμένοι με τους οπισθοφύλακες. Μετά την άφιξή τους στη Συρία, λιποτάκτησαν προς τη μεριά του Αιγύπτιου.

Οι φρουροί τούς συνέλαβαν και τους ανέκριναν για να εξακριβώσουν την ταυτότητά τους. Καθώς δεν έμοιαζαν με πρεσβευτές, τους πέρασαν για κατασκόπους. Και θα διέτρεχαν σοβαρό κίνδυνο, αν δεν τύχαινε να βρεθεί εκεί ένας Έλληνας, που κατάλαβε τη γλώσσα τους. Ζητούσαν να παρουσιαστούν στο βασιλιά, για να του κάνουν μια μεγάλη εξυπηρέτηση, όπως έλεγαν. Όταν τους οδήγησαν ενώπιόν του, είπε ο Χαιρέας: «Είμαστε Έλληνες από τις Συρακούσες, και μάλιστα ευγενείς. Τούτος εδώ είναι φίλος μου και ήρθε για χάρη μου στη Βαβυλώνα, εγώ όμως ήρθα για μια γυναίκα, την κόρη του Ερμοκράτη, αν έχεις ακουστά, του στρατηγού Ερμοκράτη που κατατρόπωσε τους Αθηναίους σε ναυμαχία». Ο Αιγύπτιος έγνεψε καταφατικά, γιατί πραγματικά δεν υπήρχε ούτε ένας λαός που να μην έχει πληροφορηθεί τον αφανισμό των Αθηναίων στην ατυχή εκείνη εκστρατεία κατά της Σικελίας. «Ο Αρταξέρξης μάς συμπεριφέρθηκε δεσποτικά», είπε ο Χαιρέας και διηγήθηκε με όλες τις λεπτομέρειες τι είχε συμβεί. «Ήρθαμε εδώ για να σου παραδώσουμε τους εαυτούς μας ως πιστούς συμμάχους, καθώς έχουμε δυο βασικά κίνητρα που μας κάνουν ν' αψηφάμε

δρείαν ἔχοντες, θανάτου καὶ ἀμύνης ἔρωτα· ἤδη γὰρ ἐτεθνήκειν ὅσον ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς, λοιπὸν δὲ ζῶ εἰς μόνον τὸ λυπῆσαι τὸν ἐχθρόν.

Μὴ μὰν ἀσπουδί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην,
ἀλλὰ μέγας ῥέξας τι καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.”

5 Ταῦτα ἀκούσας ὁ Αἰγύπτιος ἦσθη καὶ τὴν δεξιὰν ἐμβαλὼν “εἰς καιρὸν ἦκεις” φησίν, “ὦ νεανία, σεαυτῷ τε κάμοί.” παραυτίκα μὲν οὖν αὐτοῖς ἐκέλευσεν ὅπλα δοθῆναι καὶ σκηνήν, μετ’ οὐ πολὺ δὲ καὶ ὁμοτράπεζον ἐποίησατο Χαιρέαν, εἷτα καὶ σύμβουλον· ἐπεδείκνυτο γὰρ φρόνησίν τε καὶ θάρσος, μετὰ τούτων δὲ καὶ πίστιν, οἷα δὴ καὶ φύσεως ἀγαθῆς καὶ παιδείας οὐκ ἀπρονόητος. 6 ἐπήγειρε δὲ μᾶλλον αὐτὸν καὶ διαπρέπτερον ἐποίησεν ἢ πρὸς βασιλέα φιλονεικία καὶ τὸ δεῖξαι θέλειν ὅτι οὐκ ἦν εὐκαταφρόνητος, ἀλλ’ ἄξιος τιμῆς. εὐθὺς οὖν ἔργον ἐπεδείξατο μέγα.

Τῷ μὲν Αἰγυπτίῳ τὰ μὲν ἄλλα προκεχωρήκει ῥαδίως καὶ κύριος ἐγεγόνει τῆς Κοίλης Συρίας ἐξ ἐπιδρομῆς, ὑποχείριος δὲ ἦν αὐτῷ καὶ Φοινίκη πλὴν Τύρου. 7 Τύριοι δὲ φύσει γένος ἐστὶ μαχιμώτατον καὶ κλέος ἐπ’ ἀνδρεία θέλουσι κεκτῆσθαι, μὴ δόξωσι καταισχύνειν τὸν Ἡρακλέα, φανερώτατον θεὸν παρ’ αὐ-

τους κινδύνους: τη διακαή μας επιθυμία τόσο να πεθάνουμε όσο και να πάρουμε εκδίκηση. Γιατί, χωρίς άλλο, θα ήμουν ήδη νεκρός με τόσες συμφορές που με βρήκαν, μα ζω πια μονάχα για να πληγώσω τον εχθρό μου.

*Χωρίς άθλους μη χαθώ και δίχως δόξα
αλλά αφού κάτι κάνω σπουδαίο, να το λένε κι οι
μελλούμενοι²».*

Τα λόγια αυτά χαροποίησαν ιδιαίτερα τον Αιγύπτιο και σφίγγοντάς του το δεξί χέρι τού είπε: «Πάνω στην ώρα ήρθες, νεαρέ μου, και για δικό σου και για δικό μου όφελος». Κι αμέσως έδωσε διαταγή να τους εφοδιάσουν με όπλα και σκηνές, ενώ σύντομα κάθισε τον Χαιρέα στο δικό του τραπέζι και τον έκανε σύμβουλό του. Είχε προκαλέσει αίσθηση η σύνεση και το θάρρος του, αλλά και η τιμιότητά του, λαμπρό σημάδι του ακέραιου χαρακτήρα και της επιμελημένης του μόρφωσης. Τον ξεσήκωνε άλλωστε η διαμάχη του με το βασιλιά και τον έκανε να κυνηγά τη διάκριση, καθώς και η ανάγκη του ν' αποδείξει ότι δεν ήταν ασήμαντος αλλά άξιζε να τον τιμούν. Έτσι, αμέσως επέδειξε ένα αξιόλογο κατόρθωμα.

Για τον Αιγύπτιο όλα πήγαιναν κατ' ευχήν· κατάφερε να κυριαρχήσει στην Κοίλη Συρία³ με αιφνιδιαστική έφοδο, ενώ είχε περάσει στην κατοχή του και η Φοινίκη, με εξαίρεση την Τύρο. Οι Τύριοι είναι ένας λαός από τη φύση του πολεμικός, που επιδιώκουν τη δόξα μέσα από τα ανδραγαθήματα, επιθυμώντας να μην ντροπιάσουν το όνομα του Ηρακλή, του θεού που τιμούν περισσότερο από κάθε άλλον και στον οποίο

τοῖς καὶ ὧ μόνῳ σχεδὸν ἀνατεθείκασι τὴν πόλιν. θαρ-
 ροῦσι δὲ καὶ ὀχυρότητι τῆς οἰκήσεως. 8 ἡ μὲν γὰρ
 πόλις ἐν θαλάσῃ κατώκισται, λεπτή δὲ εἴσοδος αὐ-
 τὴν συνάπτουσα τῇ γῇ κωλύει τὸ μὴ νῆσον εἶναι.
 ἔοικε δὲ νηὶ καθωρμισμένη καὶ ἐπὶ γῆς τεθεικυῖα τὴν
 ἐπιβάθραν. 9 πανταχόθεν οὖν αὐτοῖς τὸν πόλεμον ἀ-
 ποκλειῖσαι ῥάδιον· τὴν μὲν πεζὴν στρατιὰν ἐκ τῆς θα-
 λάσσης, ἀρκούσης αὐτῇ πύλης μιᾶς, τὸν δὲ ἐπίπλουν
 τῶν τριηρῶν τείχεσιν, ὀχυρῶς ὠκοδομημένης τῆς πό-
 λεως καὶ λιμέσι κλειομένης ὥσπερ οἰκίας. III. 1 Πάν-
 των οὖν τῶν περίξ ἐαλωκότων μόνοι <οἱ> Τύριοι τῶν
 Αἰγυπτίων κατεφρόνουν, τὴν εὐνοίαν καὶ πίστιν τῷ
 Πέρσῃ φυλάττοντες. ἐπὶ τούτῳ δυσχεραίνων ὁ Αἰγύ-
 πτιος συνήγαγε βουλήν. τότε πρῶτον Χαιρέαν παρε-
 κάλεσεν εἰς τὸ συμβούλιον καὶ ἔλεξεν ὧδε.

2 “Ἄνδρες σύμμαχοι, δούλους γὰρ οὐκ ἂν εἵπομι
 τοὺς φίλους, ὁρᾶτε τὴν ἀπορίαν ὅτι ὥσπερ ναῦς ἐπὶ
 πολὺ εὐπλοήσασα ἐναντίῳ ἀνέμῳ λαμβανόμεθα καὶ
 Τύρος ἡ παγχάλεπος κατέχει σπεύδοντας ἡμᾶς· ἐπεί-
 γεται δὲ καὶ βασιλεύς, ὥς πυνθανόμεθα. τί οὖν χρή
 πράττειν; οὔτε γὰρ ἐλεῖν Τύρον ἔνεστιν, οὔτε ὑπερβῆ-
 ναι, καθάπερ δὲ τεῖχος ἐν μέσῳ κειμένη τὴν Ἀσίαν
 ἡμῖν πᾶσαν ἀποκλείει. δοκεῖ δέ μοι τὴν ταχίστην
 ἐντεῦθεν ἀπιέναι, πρὶν ἢ τὴν Περσῶν δύναμιν <τοῖς>

μάλιστα έχουν σχεδόν αφιερώσει την πόλη τους⁴. Επίσης, μεγάλη σιγουριά τους δίνει η οχυρή θέση της πόλης τους. Την έχουν δηλαδή χτίσει μέσα στη θάλασσα και μόνο ένα λεπτό κομμάτι γης την ενώνει με την ξηρά και την κάνει να μη θεωρείται νησί⁵. Μοιάζει μάλιστα με πλοίο που έχει αράξει κι έχει κατεβάσει σκάλα στη στεριά. Έτσι, είναι εύκολο γι' αυτούς να αποκρούσουν τις επιθέσεις απ' όπου κι αν προέρχονται: τόσο από τη στεριά, καθώς η θάλασσα αφήνει μόνο μία δίοδο ανοιχτή, όσο και από τη θάλασσα με τα τείχη τους· η πολιτεία είναι άριστα περιφραγμένη, καθώς περικλείεται και από λιμάνια, παρόμοια με ένα σπίτι. III. Όταν όλες οι γύρω πόλεις είχαν υποδουλωθεί, οι μόνοι που συνέχιζαν να περιφρονούν τους Αιγυπτίους ήταν οι Τύριοι, παραμένοντας πιστοί και φίλοι του Πέρση βασιλιά. Προβληματισμένος ο Αιγύπτιος με όλη αυτή την κατάσταση, συγκάλεσε συμβούλιο και για πρώτη φορά τότε κάλεσε τον Χαιρέα και μίλησε ως εξής:

«Καλοί μου σύμμαχοι — γιατί ποτέ τους φίλους μου δεν θα τους αποκαλούσα δούλους — βλέπετε κι εσείς το αδιέξοδο: σαν ένα καράβι, δηλαδή, που για αρκετό καιρό είχε καλό ταξίδι, έχουμε προσκρούσει τώρα σε αντίθετο άνεμο: η Τύρος η ανυποχώρητη ανακόπτει την ορμητική μας επέλαση. Ταυτόχρονα, όπως πληροφορούμαστε, καταφτάνει και ο βασιλιάς. Τι πρέπει άραγε να κάνουμε; Ούτε να καταλάβουμε την Τύρο μπορούμε ούτε να την προσπεράσουμε, γιατί στέκει σαν τείχος μες στη μέση και εμποδίζει το πέρασμά μας προς την υπόλοιπη Ασία. Εμένα μου φαίνεται πως πρέπει να φύγουμε το συντομότερο από εδώ, προτού στη δύναμη των Τυρίων προστεθεί κι

Τυρίοις προσγενέσθαι. 3 κίνδυνος δὲ καταληφθεῖσιν ἡ-
μῖν ἐν τῇ πολεμίᾳ. τὸ δὲ Πηλούσιον ὄχυρόν, ἔνθα οὔτε
Τυρίους οὔτε Μήδους οὔτε πάντας ἀνθρώπους ἐπιόν-
τας δεδοίκαμεν· ψάμμος τε γὰρ ἀδιόδευτος καὶ εἴσο-
δος ὀλίγη καὶ θάλασσα ἡμετέρα καὶ Νεῖλος Αἰγυπτί-
ους φιλῶν.” ταῦτα εἰπόντος λίαν εὐλαβῶς σιωπῇ πάν-
των ἐγένετο καὶ κατήφεια· μόνος δὲ Χαιρέας ἐτόλμη-
σεν εἰπεῖν· 4 “ὦ βασιλεῦ, σὺ γὰρ ἀληθῶς βασιλεὺς,
οὐχ ὁ Πέρσης, ὁ κάκιστος ἀνθρώπων· λελύπηκάς με
σκεπτόμενος περὶ φυγῆς ἐν ἐπινικίοις· νικῶμεν γάρ,
ἂν θεοὶ θέλωσι, καὶ οὐ μόνον Τύρον ἔξομεν, ἀλλὰ καὶ
Βαβυλῶνα. πολλὰ δὲ ἐν πολέμῳ καὶ [τὰ] ἐμπόδια
γίνεται, πρὸς ᾧ δεῖ μὴ παντάπασιν ἀποκνεῖν, ἀλλὰ
ἐγχειρεῖν προβαλλομένους αἰετὴν τὴν ἀγαθὴν ἐλπίδα. 5
τούτους δὲ ἐγὼ σοὶ τοὺς Τυρίους, τοὺς νῦν καταγε-
λῶντας, γυμνοὺς ἐν πέδαις παραστήσω. εἰ δὲ ἀπι-
στεῖς, ἐμὲ προθυσάμενος ἀπέρχου· ζῶν γὰρ οὐ κοι-
νωνήσω φυγῆς. ἂν δὲ καὶ πάντως θέλῃς, ὀλίγους ἐμοὶ
κατάλιπε τοὺς ἐκουσίως μενοῦντας·

νῶϊ δ', ἐγὼ Πολύχαρμός τε μαχησόμεθα·
... σὺν γὰρ θεῷ εἰλήλουθμεν.”

6 Ἡδέσθησαν πάντες μὴ συγκαταθέσθαι τῇ Χαι-
ρέου γνώμῃ· βασιλεὺς δὲ θαυμάσας αὐτοῦ τὸ φρόνημα

εκείνη των Περσών. Είναι επικίνδυνο να συλληφθούμε μέσα σε εχθρικό έδαφος. Αντίθετα στο φρούριο του Πηλουσίου δεν έχουμε τίποτα να φοβηθούμε, ούτε τους Τυρίους ούτε τους Μήδους ούτε και όλοι οι λαοί της γης να κάνουν εισβολή. Η έρημος είναι απροσπέλαστη, υπάρχουν λίγα μονοπάτια, η θάλασσα μας ανήκει και ο Νείλος προστατεύει τους Αιγυπτίους». Όταν τελείωσε, έπεσε μια συγκρατημένη σιωπή κι όλοι έμειναν σκεπτικοί. Μόνο ο Χαιρέας βρήκε το θάρρος να μιλήσει: «Βασιλιά μου — γιατί εσύ βέβαια είσαι ο πραγματικός βασιλιάς και όχι ο Πέρσης, ο χειρότερος παλιάνθρωπος της ανθρωπότητας. Πολύ με στενοχώρησες με το να σκέφτεσαι να υποχωρήσεις πάνω στο απόγειο της επιτυχίας σου. Γιατί θα θριαμβεύσουμε, αν θέλουν οι θεοί, και θα κατακτήσουμε όχι μόνο την Τύρο αλλά και τη Βαβυλώνα. Πολλές φορές αντιμετωπίζουμε δυσκολίες μέσα στον πόλεμο κι ωστόσο δεν πρέπει να εγκαταλείπουμε την προσπάθεια, πρέπει να αγωνιζόμαστε ως το τέλος κρατώντας άσθēστη μπροστά στα μάτια μας την ελπίδα για το καλύτερο. Όσο για τούτους εδώ τους Τυρίους, που τώρα μας περιγελούν, να δεις που εγώ θα τους φέρω μπροστά σου γυμνούς και δεμένους με χαλκάδες. Κι αν δεν με πιστεύεις, εδώ πέρα να με θυσιάσεις, πριν φύγεις. Γιατί ζωντανός δεν πρόκειται ν' ακολουθήσω τη φυγή. Αν πάλι θέλεις, άφησέ με εδώ μαζί με λίγους στρατιώτες, όσους εθελοντικά θα μείνουν.

Δύο εμείς, εγώ και ο Πολύχαρμος θα αγωνιστούμε με θεού θέληση έχουμε έρθει⁶».

Όλους τους αξιωματικούς τούς έπιασε το φιλότιμο και δεν μπορούσαν να διαφωνήσουν με τη γνώμη του

συνεχώρησεν ὅποσον βούλεται τῆς στρατιᾶς ἐπίλεκτον λαβεῖν. ὁ δὲ οὐκ εὐθύς εἶλετο, ἀλλὰ καταμιξας ἑαυτὸν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ Πολύχαρμον κελεύσας τὸ αὐτό, πρῶτον ἀνηρεύνα εἴ τινες εἶεν Ἕλληνες ἐν τῷ στρατοπέδῳ. 7 πλείονες μὲν οὖν εὐρέθησαν οἱ μισθοφοροῦντες, ἐξελέξατο δὲ Λακεδαιμονίους καὶ Κορινθίους καὶ τοὺς ἄλλους Πελοποννησίους· εὔρε δὲ καὶ ὡς εἰκοσι Σικελιώτας. ποιήσας οὖν τριακοσίους τὸν ἀριθμὸν ἔλεξεν ὧδε· 8 “Ἄνδρες Ἕλληνες, ἐμοὶ τοῦ βασιλέως ἐξουσίαν παρασχόντος ἐπιλέξασθαι τῆς στρατιᾶς τοὺς ἀρίστους, εἰλόμην ὑμᾶς· καὶ γὰρ αὐτὸς Ἕλλην εἰμί, Συρακόσιος, γένος Δωριεύς. δεῖ δὲ ἡμᾶς μὴ μόνον εὐγενεῖα τῶν ἄλλων ἀλλὰ καὶ ἀρετῇ διαφέρειν. 9 μηδεὶς οὖν καταπλαγῇ τὴν πρᾶξιν ἐφ’ ἣν ὑμᾶς παρακαλῶ, καὶ γὰρ δυνατὴν εὐρήσομεν καὶ ῥαδίαν, δόξῃ μᾶλλον ἢ πείρᾳ δύσκολον. Ἕλληνες ἐν Θερμοπύλαις τοσοῦτοι Ξέρξην ὑπέστησαν. Τύριοι δὲ οὐκ εἰσὶ πεντακόσiai μυριάδες, ἀλλὰ ὀλίγοι καὶ καταφρονήσει μετ’ ἀλαζονείας, οὐ φρονήματι μετ’ εὐβουλίας χρώμενοι. 10 γνώτωσαν οὖν πόσον Ἕλληνες Φοινίκων διαφέρουσιν. ἐγὼ δὲ οὐκ ἐπιθυμῶ στρατηγίας, ἀλλ’ ἔτοιμος ἀκολουθεῖν ὅστις ἂν ὑμῶν ἄρχειν θέλῃ· πειθόμενόν <με> γὰρ εὐρήσει, ἐπεὶ καὶ δόξης οὐκ ἐμῆς ἀλλὰ κοινῆς

Χαιρέα. Ο ίδιος ο βασιλιάς θαύμασε το υψηλό του φρόνημα και πρόθυμα του παραχώρησε το δικαίωμα να φτιάξει μια δική του ομάδα με όσους από τους καλύτερους στρατιώτες ήθελε. Εκείνος δεν διάσπηκε να αποφασίσει ποιους θα πάρει, αλλά πρώτα περιπλανήθηκε για λίγο ανάμεσα στους στρατιώτες και παρακίνησε και τον Πολύχαρμο να κάνει το ίδιο, για να δουν αν υπήρχαν καθόλου Έλληνες στο στρατόπεδο. Ανακάλυψε αρκετούς που είχαν πάει ως μισθοφόροι⁷, προτίμησε όμως τους Λακεδαιμόνιους, τους Κορίνθιους και τους άλλους Πελοποννήσιους. Βρήκε μάλιστα και είκοσι Σικελιώτες. Αφού συγκέντρωσε τριακόσια άτομα, τους έβγαλε λόγο: «Παλικάρια της Ελλάδας, ο βασιλιάς μου παραχώρησε την εξουσία να διαλέξω τους καλύτερους απ' όλο το στράτευμα, κι εγώ διάλεξα εσάς. Γιατί κι εγώ Έλληνας είμαι, από τις Συρακούσες, και κατάγομαι από τους Δωριείς. Εμείς λοιπόν οφείλουμε να ξεπερνούμε τους υπόλοιπους και στην ευγένεια, αλλά πολύ περισσότερο στην ανδρεία. Γι' αυτό κανείς ας μην παραξενευτεί από αυτό που θα σας ζητήσω, που θα είναι εφικτό και εύκολο, και μάλιστα στην πράξη ευκολότερο από όσο φαίνεται στη θεωρία. Οι Έλληνες στις Θερμοπύλες, που αντιμετώπισαν τον Ξέρξη, ήταν όσοι κι εσείς. Και οι Τύριοι δεν είναι πέντε εκατομμύρια, είναι λίγοι μόνο, κι επιπλέον η περιφρονητική στάση που κρατούν οφείλεται μάλλον σε αλαζονεία, παρά σε συνετή γενναιότητα. Ας τους δείξουμε πόσο ανώτεροι είναι οι Έλληνες από τους Φοίνικες. Εμένα δεν με ενδιαφέρει η στρατηγία, πρόθυμα θα ακολουθήσω όποιον από εσάς θελήσει να μπει αρχηγός. Και αυτός θα με βρει πολύ υπάκουο στις εντολές του, γιατί είμαι υπέρμαχος της κοινής και όχι της

ὀρέγομαι.” πάντες ἐπεβόησαν “σὺ στρατήγεις.” 11 “Βουλομένων,” ἔφη “στρατηγῶ καὶ τὴν ἀρχὴν μοι ὑμεῖς δεδώκατε· διὰ τοῦτο πειράσομαι πάντα πράττειν, ὥστε ὑμᾶς μὴ μετανοεῖν τὴν πρὸς ἐμὲ εὐνοϊάν τε καὶ πίστιν ἡρημένους. ἀλλ’ ἐν τε τῷ παρόντι σὺν θεοῖς ἔνδοξοι καὶ περίβλεπτοι γενήσεσθε καὶ πλουσιώτατοι τῶν συμμάχων, εἰς τε τὸ μέλλον ὄνομα καταλείψετε τῆς ἀρετῆς ἀθάνατον καὶ πάντες, ὡς ὑμνήσουσι τοὺς μετὰ Μιλτιάδου ἢ τοὺς μετὰ Λεωνίδου τριακοσίους, οὕτως καὶ τοὺς μετὰ Χαιρέου ἀνευφημήσουσιν. ἔτι λέγοντος πάντες ἀνέκραγον “ἡγοῦ,” καὶ πάντες ὤρμησαν ἐπὶ τὰ ὅπλα. IV. 1 Κοσμήσας δὲ αὐτοὺς ὁ Χαιρέας ταῖς καλλίσταις πανοπλίαις ἤγαγεν ἐπὶ τὴν βασιλέως σκηνήν. ἰδὼν δὲ ὁ Αἰγύπτιος ἐθαύμασε καὶ ἄλλους ὁρᾶν ὑπελάμβανεν, οὐ τοὺς συνήθεις, ἐπηγγείλατο δὲ αὐτοῖς μεγάλας δωρεάς. 2 “ταῦτα μὲν” ἔφη Χαιρέας “πιστεύομεν· σὺ δὲ ἔχε τὴν ἄλλην στρατιὰν ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ μὴ πρότερον ἐπέλθῃς τῇ Τύρῳ, πρὶν κρατήσωμεν αὐτῆς καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τὰ τεῖχη καλέσωμεν ὑμᾶς.” “οὕτως” ἔφη “ποιήσειαν οἱ θεοί.”

3 Συνεσπειραμένους οὖν ὁ Χαιρέας ἐκείνους ἤγαγεν ἐπὶ τὴν Τύρον, ὥστε πολὺ ἐλάττονας δόξαι· ὡς καὶ ἀληθῶς

ἀσπίς ἄρ’ ἀσπιδ’ ἔρειδε, κόρυς κόρυιν, ἀνέρα δ’ ἀνῆρ.

προσωπικής δόξας». Τότε όλοι από κοινού τού φώναξαν: «Εσύ είσαι ο στρατηγός μας». «Με τη θέλησή σας, λοιπόν», τους απάντησε, «θα αναλάβω την αρχηγία, αφού εσείς μου δίνετε την εξουσία. Γι' αυτό θα κάνω τα πάντα για να μη μετανιώσετε που πιστέψατε σε μένα και με εμπιστευθήκατε. Σύντομα όμως και με τη βοήθεια των θεών θα αποκτήσετε δόξα και το θαυμασμό όλων, θα έχετε πολύ πιο πλούσια λάφυρα από τους άλλους συμμάχους, ενώ το όνομα της γενναιότητάς σας θα μείνει αθάνατο ως το μακρινό μέλλον και όλοι θα σας υμνούν όπως τους τριακόσιους του Οθρυάδου⁸ ή του Λεωνίδα· έτσι ακριβώς θα ζητωκραυγάζουν και τους τριακόσιους του Χαιρέα». Πριν καλά-καλά τελειώσει, όλοι μαζί αναφώνησαν: «Οδηγήσέ μας στον πόλεμο!» και όρμησαν στα όπλα τους. IV. Ο Χαιρέας τούς εφοδίασε με τις ωραιότερες πανοπλίες και τους πήγε στη σκηνή του βασιλιά. Έμεινε έκθαμβος ο Αιγύπτιος όταν τους είδε, και για μια στιγμή νόμισε ότι έβλεπε κάποιους άλλους κι όχι εκείνους που ήξερε. Τους υποσχέθηκε επίσης πλουσιοπάροχες ανταμοιβές. Είπε τότε ο Χαιρέας: «Για όλα αυτά σου έχουμε εμπιστοσύνη. Να κρατάς την υπόλοιπη στρατιά σε ετοιμότητα και μη φανείτε στην Τύρο, παρά μόνο αφού θα την έχουμε κυριεύσει και θα σας κάνουμε από τα τείχη σινιάλο να έρθετε». «Μακάρι έτσι ακριβώς να τα φέρουν οι θεοί», απάντησε εκείνος.

Ο Χαιρέας οδήγησε τους άντρες του ενάντια στην Τύρο σε πυκνή παράταξη, έτσι ώστε να φαίνονται πολύ λιγότεροι απ' όσους ήταν. Αληθινά ήταν

η μια ασπίδα κολλημένη πάνω στην άλλη,
η μια περικεφαλαία δίπλα σε άλλη και οι άντρες
κολλητά⁹.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον οὐδὲ καθεωρῶντο ὑπὸ τῶν πολεμίων· ὥς δ' ἐγγὺς ἦσαν, βλέποντες αὐτοὺς <οἱ> ἀπὸ τῶν τειχῶν ἐσήμενον τοῖς ἔνδον, πάντα μᾶλλον <ἢ> πολεμίους εἶναι προσδοκῶντες. 4 τίς γὰρ ἂν καὶ προσεδόκησε τοσούτους ὄντας ἐπὶ τὴν δυνατωτάτην πόλιν παραγίνεσθαι, πρὸς ἣν οὐδέποτε ἐθάρρησεν ἐλθεῖν οὐδὲ πᾶσα ἡ τῶν Αἰγυπτίων δύναμις; ἐπεὶ δὲ τοῖς τείχεσιν ἐπλησίαζον, ἐπυνθάνοντο τίνες εἶεν καὶ τί βούλοιντο. 5 Χαιρέας δὲ ἀπεκρίνατο "ἡμεῖς Ἑλληνες μισθοφόροι παρὰ τοῦ Αἰγυπτίου τὸν μισθὸν οὐκ ἀπολαμβάνοντες ἀλλὰ καὶ ἐπιβουλευθέντες ἀπολέσθαι πάρεσμεν πρὸς ὑμᾶς, μεθ' ὑμῶν ἀμύνεσθαι θέλοντες τὸν κοινὸν ἐχθρόν." 6 ἐμήνυσέ τις ταῦτα τοῖς ἔνδον καὶ ἀνοίξας τὰς πύλας προῆλθεν ὁ στρατηγὸς μετ' ὀλίγων. τοῦτον πρῶτον Χαιρέας ἀποκτείνας ὥρμησεν ἐπὶ τοὺς ἄλλους,

τύπτε δ' ἐπιστροφάδην· τῶν δὲ στόνος ὤρνυτ' ἀεικῆς.

"Ἄλλος δὲ ἄλλον ἐφόνευεν, ὥσπερ λέοντες εἰς ἀγέλην βοῶν ἐμπεσόντες ἀφύλακτον· οἰμωγὴ δὲ καὶ θρῆνος κατεῖχε τὴν πόλιν ἅπασαν, ὀλίγων μὲν τὸ γινόμενον ὁρώντων, πάντων δὲ θορυβουμένων. 7 καὶ ὄχλος ἄτακτος ἐξεχεῖτο διὰ τῆς πύλης, βουλόμενος θεάσασθαι τὸ συμβεβηκός. τοῦτο μάλιστα τοὺς Τυρίους ἀπώλεσεν. 8 οἱ μὲν γὰρ ἔνδοθεν ἐξελθεῖν ἐβιάζοντο, οἱ δὲ ἔξω παιόμενοι καὶ κεντούμενοι ξίφεσι καὶ λόγχαις εἴσω

Αρχικά λοιπόν δεν έγιναν καθόλου αντιληπτοί από τους εχθρούς. Μόλις πλησίασαν, τους είδαν οι φρουροί από τα τείχη και ειδοποίησαν τους εντός των τειχών, περιμένοντας οτιδήποτε άλλο παρά πως ήταν εχθροί που πήγαιναν να τους πολεμήσουν. Ποιος άλλωστε θα φανταζόταν πως μια τόσο μικρή στρατιωτική δύναμη θα βάδιζε ενάντια στην πιο ισχυρή πόλη, στην οποία δεν τόλμησαν ποτέ να επιτεθούν ούτε σύσσωμες οι αιγυπτιακές δυνάμεις; Όταν ζύγωναν κοντά στα τείχη, τους ρώτησαν ποιοι ήταν και τι ήθελαν. Ο Χαιρέας απάντησε: «Είμαστε Έλληνες μισθοφόροι, αλλά ο Αιγύπτιος μας κράτησε το μισθό μας και σχεδίαζε να μας ξεφορτωθεί, γι' αυτό ήρθαμε σ' εσάς, με σκοπό να πολεμήσουμε μαζί με εσάς τον κοινό μας εχθρό». Κάποιος μετέφερε το μήνυμα στους υπόλοιπους και άνοιξαν τις πύλες για να βγει ο αρχιστράτηγος με λίγους στρατιώτες. Αυτόν σκότωσε πρώτον ο Χαιρέας κι έπειτα χύθηκε πάνω στους άλλους

χτυπώντας ολόγυρα από κείνους σηκώθηκε βαρύς
 αναστεναγμός¹⁰.

Ο καθένας τους είχε πιάσει κι από έναν Τύριο και τον έσφαζε, σαν τα λιοντάρια που πέφτουν πάνω σε ένα αφύλακτο κοπάδι βόδια. Θρήνος και οδυρμός διακατείχε όλη την πόλη, γιατί παρ' όλο που λίγοι είχαν δει το συμβάν, όλοι είχαν κατατρομοκρατηθεί. Έτσι, ένα άτακτο πλήθος όρμησε από την πύλη για να δει τι τρέχει. Αυτό το γεγονός προκάλεσε την καταστροφή των Τυρίων. Εκείνοι που ήταν μέσα βιάζονταν να βγουν, ενώ όσοι ήταν έξω, επειδή τους χτυπούσαν και τους κάρφωναν με τα σπαθιά και τις λόγχες, έτρεχαν

πάλιν ἔφευγον, ἀπαντῶντες δὲ ἀλλήλοις ἐν στενοχωρία πολλὴν ἐξουσίαν παρεῖχον τοῖς φονεύουσιν. οὐκ οὐδὲ τὰς πύλας δυνατὸν ἦν κλεῖσαι, σεσωρευμένων ἐν αὐταῖς τῶν νεκρῶν. 9 Ἐν δὲ τῷ ἀδιηγῆται τούτῳ τὰ ῥάχῳ μόνος ἐσωφρόνησε Χαιρέας· βιασάμενος γὰρ τοὺς ἀπαντῶντας καὶ εἰσω τῶν πυλῶν γενόμενος ἀνεπήδησεν ἐπὶ τὰ τεῖχη δέκατος αὐτὸς καὶ ἄνωθεν ἐσήμεναι καλῶν τοὺς Αἰγυπτίους. οἱ δὲ λόγου θαῖττον παρῆσαν καὶ Τύρος ἐαλώκει. 10 Τύρου δὲ ἀλούσης οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἐώρταζον, μόνος δὲ Χαιρέας οὔτε ἔθυσεν οὔτε ἐστεφανώσατο. "τί γάρ μοι ὄφελος ἐπινικίων, ἂν σύ, Καλλιρρόη, μὴ βλέπῃς; οὐκέτι στεφανώσομαι μετ' ἐκείνην τὴν γαμήλιον νύκτα. εἴτε γὰρ τέθνηκας, ἀσεβῶ, εἴτε καὶ ζῆς, πῶς ἐορτάζειν δύναμαι δίχα σοῦ κατακείμενος, κἂν ἐν τοιούτοις;"

11 Βασιλεὺς δὲ ὁ Περσῶν διαβάς τὸν Εὐφράτην ἔσπευδεν ὡς τάχιστα τοῖς πολεμίοις συμμῖξαι. πυθόμενος γὰρ Τύρον ἐαλωκέναι περὶ Σιδῶνος ἐφοβεῖτο καὶ τῆς ὅλης Συρίας, ὁρῶν τὸν πολέμιον ἀντίπαλον ἤδη. 12 διὰ τοῦτο ἔδοξεν αὐτῷ μηκέτι μετὰ πάσης τῆς θεραπείας ὁδεύειν, ἀλλὰ εὐζωνότερον, ἵνα μηδὲν ἐμπόδιον ᾖ τῷ τάχει. παραλαβὼν δὲ τῆς στρατιᾶς τὸ καθαρώτατον τὴν ἄχρηστον ἡλικίαν αὐτοῦ κατέλιπε μετὰ τῆς βασιλίδος καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰς ἐσθῆτας

προς τα μέσα πάλι, αλλά έπεφταν ο ένας πάνω στον άλλο και μέσα σε όλη αυτή τη σύγχυση διευκόλυναν τους εξολοθρευτές τους. Κι ούτε ήταν πια δυνατόν να κλείσουν τις πύλες, γιατί τα πτώματα είχαν γίνει βουνό ολόκληρο. Μέσα σε όλη αυτή την ανείπωτη αναταραχή, μόνο ο Χαιρέας διατηρούσε καθαρό το μυαλό του. Σπρώχνοντας λοιπόν όλους αυτούς που αλληλοσυγκρούονταν, μπήκε μέσα από τις πύλες και σκαρφάλωσε στα τείχη, πάνω από τα κεφάλια άλλων εννιά ανδρών, για να κάνει σινιάλο στους Αιγυπτίους να πλησιάσουν. Πριν καλά-καλά προλάβει να κάνει το σήμα, κατέφτασαν εκείνοι κι έτσι έπεσε η Τύρος. Μετά απ' αυτό, όλοι άρχισαν να το γιορτάζουν· ο μόνος που δεν πρόσφερε ούτε θυσία ούτε στεφάνι ήταν ο Χαιρέας. «Σε τι μπορούν να με ωφελήσουν εμένα οι πανηγυρισμοί της νίκης, αφού εσύ, Καλλιρρόη, δεν είσαι εδώ να δεις; Δεν έχω ξαναφορέσει ποτέ πια στεφάνι μετά από τη δική μας γαμήλια νύχτα. Γιατί, αν έχεις πεθάνει, θα διαπράξω ασέβεια στο πρόσωπό σου, αν πάλι ζεις, πώς είναι δυνατόν να γιορτάζω μακριά σου κι ενώ εσύ βρίσκεσαι σε τόσους μεπελάδες;»

Ο βασιλιάς των Περσών, από τη μεριά του, μόλις πέρασε τον Ευφράτη, έσπευδε να συναντήσει το συντομότερο τους εχθρούς του. Είχε πληροφορηθεί την άλωση της Τύρου και φοβόταν πια για τη Σιδώνα και την υπόλοιπη Συρία, καθώς έβλεπε μάλιστα ότι οι δυνάμεις του αντιπάλου δεν υστερούσαν μπροστά στις δικές του. Για το λόγο αυτό αποφάσισε να μην προχωρήσει με όλο του το στράτευμα αλλά με τους πιο ικανούς άνδρες, ώστε να κερδίσει χρόνο. Πήρε λοιπόν από τη στρατιά τους πιο αξιόμαχους και άφησε πίσω τους πρεσβύτερους μαζί με τη βασίλισσα, τις αποσκευ-

καὶ τὸν πλοῦτον τὸν βασιλικόν. 13 ἐπεὶ δὲ πάντα θο-
 ρύβου καὶ ταραχῆς ἐπέπληστο καὶ μέχρις Εὐφράτου
 τὰς πόλεις κατειλήφει ὁ πόλεμος, ἔδοξεν ἀσφαλέστε-
 ρον εἶναι τοὺς καταλειπομένους εἰς Ἄραδον ἀποθέ-
 σθαι. V. 1 Νῆσος δὲ ἐστὶν αὕτη ἀπέχουσα τῆς ἡπείρου
 σταδίους τριάκοντα, παλαιὸν ἱερὸν ἔχουσα Ἀφροδίτης.
 ὥσπερ οὖν ἐν οἰκίᾳ, μετὰ πάσης ἀδείας αἱ γυναῖκες
 ἐνταῦθα διῆγον. 2 θεασαμένη δὲ Καλλιρρόη τὴν Ἀφρο-
 δίτην, σταῖσα καταντικρὺ τὸ μὲν πρῶτον ἐσιώπα καὶ
 ἔκλαιεν, ὀνειδίζουσα τῇ θεῇ τὰ δάκρυα· μόλις δὲ ὑπε-
 φθέγγατο ἴδου καὶ Ἄραδος, μικρὰ νῆσος ἀντὶ τῆς
 μεγάλης Σικελίας καὶ οὐδεὶς ἐνταῦθα ἐμός. 3 ἀρκεῖ,
 δέσποινα. μέχρι ποῦ με πολεμεῖς; εἰ καὶ ὅλως σοι
 προσέκρουσα, τετιμώρησαί με· εἰ καὶ νεμεσητὸν ἔδοξέ
 σοι τὸ δυστυχὲς κάλλος, ὀλέθρου μοι γέγονεν αἷτιον. ὃ
 μόνον ἔλιπέ μου ταῖς συμφοραῖς, ἥδη καὶ πολέμου
 πεπεύραμαι. 4 πρὸς τὴν σύγκρισιν τῶν παρόντων ἦν
 μοι καὶ Βαβυλῶν φιλόανθρωπος. ἐγγὺς ἐκεῖ Χαιρέας
 ἦν. νῦν δὲ πάντως τέθνηκεν· ἐμοῦ γὰρ ἐξελθούσης οὐκ
 ἂν ἔζησεν. ἀλλ' οὐκ ἔχω παρὰ τίνος πύθωμαι τί γέ-
 γονε. 5 πάντες ἀλλότριοι, πάντες βάρβαροι, φθονοῦν-
 τες, μισοῦντες, τῶν δὲ μισούντων χείρονες οἱ φιλοῦν-
 τες. σύ μοι, δέσποινα, δῆλωσον εἰ Χαιρέας ζῇ." ταῦτα

ές, τα ρούχα και τη βασιλική περιουσία. Επειδή όμως οι φασαρίες και η αναταραχή είχαν εξαπλωθεί παντού και ο πόλεμος σάρωνε μέχρι και τις πόλεις που βρίσκονταν κοντά στον Ευφράτη, επικράτησε η άποψη εκείνοι που ήταν στα μετόπισθεν, για μεγαλύτερη ασφάλεια, να εγκατασταθούν στην Άραδο¹¹. V. Αυτή είναι ένα νησί που βρίσκεται σε απόσταση τριάντα σταδίων από τη στεριά κι εκεί είναι χτισμένο ένα παμπάλαιο ιερό της Αφροδίτης. Οι γυναίκες περνούσαν σ' αυτό τον καιρό τους ανέμελα, σαν να ήταν στο σπίτι τους. Όσο για την Καλλιρρόη, μόλις αντίκρισε την Αφροδίτη, στάθηκε απέναντί της και στην αρχή μόνο σιωπούσε και έκλαιγε. Τα δάκρυά της όμως ήταν για τη θεά κατηγορητήριο. Τελικά κατάφερε να μιλήσει: «Να λοιπόν και η Άραδος, ένα νησάκι που, μπροστά στη Σικελία, δεν το πιάνει ανθρώπου μάτι, κι όμως δεν έχω εδώ ούτε έναν δικό μου άνθρωπο. Φτάνει πια, κυρά μου. Μέχρι πότε θα με πολεμάς; Αν πραγματικά σου έφταιξα σε κάτι, ήδη τιμωρήθηκα. Αν ήταν η δύσμοιρη ομορφιά μου που θέλησες να τιμωρήσεις, βλέπεις πια πως εξαιτίας της οδηγήθηκα στον αφανισμό. Και το μοναδικό πράγμα που έλειπε από τις ατυχίες μου, τον πόλεμο, κι αυτόν τελικά τον γεύτηκα. Σε σχέση με τα βάσανα που περνώ εδώ, ακόμα και η Βαβυλώνα μού φαίνεται πιο ευχάριστη. Τουλάχιστον εκεί βρισκόταν κοντά ο Χαιρέας. Τώρα όμως θα έχει σίγουρα πεθάνει, αφού αποκλείεται να επιβίωσε μετά την αναχώρησή μου. Δεν έρχεται όμως ούτε ένας άνθρωπος που να μπορεί να μου πει τι απέγινε. Όλοι είναι ξένοι, όλοι βάρβαροι, γεμάτοι φθόνο και μίσος, κι ακόμα χειρότερη από το μίσος είναι η αγάπη ορισμένων. Εσύ, κυρά μου, φανέρωσέ μου αν είναι ζωντανός

λέγουσα ἔτι ἀπῆει. ἐπιστᾶσα δὲ Ῥοδογούνη, Ζωπύρου μὲν θυγάτηρ, γυνὴ δὲ Μεγαβύζου, καὶ πατὴρ καὶ ἀνδρὸς Περσῶν ἀρίστων. αὕτη δὲ ἦν <ή> Καλλιρρόη ἀπαντήσασα πρώτη Περσίδων, ὅτε εἰς Βαβυλῶνα εἰσῆει.

6 Ὁ δὲ Αἰγύπτιος ἐπειδὴ περ ἤκουσε βασιλέα πλησίον ὄντα καὶ παρεσκευασμένον κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, καλέσας Χαιρέαν εἶπε “τὰ μὲν πρῶτά σου τῶν κατορθωμάτων ἀμείψασθαι καιρὸν οὐκ ἔσχον· σὺ γάρ μοι Τύρον ἔδωκας· περὶ δὲ τῶν ἐξῆς παρακαλῶ, μὴ ἀπολέσωμεν ἔτοιμα ἀγαθὰ, ὧν κοινωνόν σε ποιήσομαι. 7 ἐμοὶ μὲν γὰρ ἀρκεῖ Αἴγυπτος, σοὶ δὲ γενήσεται κτῆμα Συρία. φέρ’ οὖν σκεψώμεθα τί ποιητέον· ἐν ἀμφοτέροις γὰρ τοῖς στοιχείοις ὁ πόλεμος ἀκμάζει. σοὶ δὲ ἐπιτρέπω τὴν αἵρεσιν, εἴτε τῆς πεζῆς θέλεις στρατηγεῖν εἴτε τῆς ναυτικῆς δυνάμεως. 8 οἶομαι δὲ οἰκειότερόν σοι εἶναι τὴν θάλασσαν· ὑμεῖς γὰρ οἱ Συρακόσιοι καὶ Ἀθηναῖοι κατεναυμαχήσατε. σήμερον δὲ ἀγὼν ἐστί σοι πρὸς Πέρσας τοὺς ὑπὸ Ἀθηναίων νενικημένους. ἔχεις τριήρεις Αἰγυπτίας, μεῖζονας καὶ πλείονας τῶν Σικελικῶν· μίμησαι τὸν κηδεστὴν Ἑρμοκράτην ἐν τῇ θαλάσῃ.” Χαιρέας δὲ ἀπεκρίνατο “πᾶς ἐμοὶ κίνδυνος ἡδύς· ὑπὲρ σοῦ δὲ ἀναδέξομαι τὸν πόλεμον καὶ πρὸς τὸν ἔχθιστον ἐμοὶ βασιλέα. 9 δὸς δέ μοι

ο Χαιρέας». Με αυτές τις λέξεις ακόμη στο στόμα της απομακρύνθηκε, και ήρθε για να την παρηγορήσει η Ροδογούνη, η κόρη του Ζωπύρου και γυναίκα του Μεγαβύζου, και οι δύο από τους επίφανέστερους των Περσών. Η γυναίκα τούτη ήταν η πρώτη Περσίδα που είχε πάει να καλωσορίσει την Καλλιρρόη, μόλις τούτη είχε φτάσει στη Βαβυλώνα.

Ο Αιγύπτιος τώρα, σαν έμαθε πως ο βασιλιάς είχε ήδη φτάσει πάρα πολύ κοντά, ήταν δε άριστα προετοιμασμένος για πόλεμο τόσο στην ξηρά όσο και στη θάλασσα, κάλεσε τον Χαιρέα και του είπε: «Δεν έχω ακόμα βρει την ευκαιρία να σε ανταμείψω κατάλληλα για τα πρόσφατα κατορθώματά σου: γιατί εσύ μου χάρισες την Τύρο. Σε εκλιπαρώ όμως να μη χάσουμε στο μέλλον βέβαιους θριάμβους, από τους οποίους κι εσύ φυσικά θα έχεις το μερίδιό σου. Για μένα η Αίγυπτος αρκεί, η Συρία λοιπόν θα γίνει όλη δική σου. Έλα ν' αποφασίσουμε πώς θα κινηθούμε. Ο πόλεμος μας ζώνει από στεριά και θάλασσα. Αφήνω λοιπόν εσύ να επιλέξεις αν θέλεις να αναλάβεις τη διακυβέρνηση του στρατού ή του στόλου μου. Πιστεύω όμως ότι θα τα καταφέρεις καλύτερα στη θάλασσα, αφού εσείς οι Συρακούσιοι καταφέρατε να κατατροπώσετε σε ναυμαχία ακόμη και τους Αθηναίους. Και τώρα ο αγώνας είναι κατά των Περσών, που είχαν ηττηθεί από τους Αθηναίους. Θα έχεις στη διάθεσή σου αιγυπτιακές τριήρεις, πιο μεγάλες και πιο πολλές από τις σικελικές. Προσπάθησε στη θάλασσα να ακολουθήσεις τα βήματα του πεθερού σου, του Ερμοκράτη». Ο Χαιρέας απάντησε: «Η σκέψη του κινδύνου μου φαίνεται δελεαστική αυτή τη στιγμή. Θα αναλάβω τον πόλεμο για χάρη σου κι επειδή μισώ θανάσιμα το βασιλιά. Δώσε

μετὰ τῶν τριηρῶν καὶ τοὺς τριακοσίους τοὺς ἐμούς.”
 “ἔχε” φησὶ “καὶ τούτους καὶ ἄλλους, ὅσους ἂν θέλῃς.”
 καὶ εὐθὺς ἔργον ἐγένετο ὁ λόγος· κατήπειγε γὰρ ἡ
 χρεία. καὶ ὁ μὲν Αἰγύπτιος ἔχων τὴν πεζὴν στρατιὰν
 ἀπηντᾶτο τοῖς πολεμίοις, ὁ δὲ Χαιρέας ναύαρχος
 ἀπεδείχθη. 10 τοῦτο πρῶτον μὲν ἀθυμοτέρους ἐποίησε
 τοὺς πεζοὺς, ὅτι μετ’ αὐτῶν οὐκ ἐστρατεύσατο Χαι-
 ρέας, καὶ γὰρ ἐφίλουν αὐτὸν ἤδη καὶ ἀγαθὰς εἶχον
 ἐλπίδας ἐκείνου στρατηγοῦντος· ἔδοξεν οὖν ὥσπερ ὀφ-
 θαλμὸς ἐξηρῆσθαι μεγάλου σώματος. 11 τὸ δὲ ναυτι-
 κὸν ἐπήρθη ταῖς ἐλπίσι καὶ φρονήματος ἐνεπλήσθη-
 σαν, ὅτι τὸν ἀνδρειότατον καὶ κάλλιστον εἶχον ἡγού-
 μενον. ὀλίγον τε ἐπενόουν οὐδέν, ἀλλὰ ὥρμητο καὶ
 τριήραρχοι καὶ κυβερνήται καὶ ναῦται καὶ στρατιῶται
 πάντες ὁμοίως, τίς προθυμίαν ἐπιδείξεται Χαιρέα
 πρῶτος.

12 Τῆς δὲ αὐτῆς ἡμέρας καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ
 θάλασσαν ἡ μάχη συνήφθη. χρόνον μὲν οὖν πολὺν πο-
 λὺν ἀντέσχευεν ἡ πεζὴ στρατιὰ τῶν Αἰγυπτίων Μήδοις
 τε καὶ Πέρσαις, εἶτα πλήθει βιασθέντες ἐνέδωκαν. καὶ
 βασιλεὺς δὲ ἐφίππευσε διώκων. σπουδὴ δὲ ἦν τοῦ
 Αἰγυπτίου καταφυγεῖν εἰς Πηλούσιον, τοῦ δὲ Πέρσου
 θᾶπτον καταλαβεῖν· τάχα δ’ ἂν καὶ διέφυγεν, εἰ μὴ
 Διονύσιος ἔργον θαυμαστὸν ἐπεδείξατο. 13 καὶ ἐν τῇ
 συμβολῇ ἡγωνίσατο λαμπρῶς, αἰὲ μαχόμενος πλησίον

μου, μαζί με τις τριήρεις, και τους δικούς μου τους τριακόσιους». «Πάρε», του είπε, «κι αυτούς και όσους άλλους χρειάζεσαι». Έτσι, πέρασαν αμέσως από τα λόγια στις πράξεις, γιατί οι καταστάσεις που είχαν να αντιμετωπίσουν ήταν πολύ πιεστικές. Ξεκίνησε λοιπόν ο Αιγύπτιος, επικεφαλής του πεζικού, να συναντήσει τους εχθρούς, ενώ ο Χαιρέας ανέλαβε τη θέση του ναυάρχου. Το γεγονός όμως πως ο Χαιρέας δεν βρισκόταν ανάμεσα στους στρατιώτες είχε σαν αποτέλεσμα να πέσει το ηθικό τους, γιατί ήδη τον εκτιμούσαν πολύ και έχοντας εκείνον στρατηγό έτρεφαν ελπίδες. Ήταν σαν από ένα γιγάντιο σώμα να είχε αφαιρεθεί ένα μάτι. Αντίθετα το ναυτικό μεγαλοπιάστηκε ως προς τις προσδοκίες του και γέμισε περίσσιο θάρρος, αφού είχε για αρχηγό του τον πιο γενναίο και τον πιο όμορφο άντρα. Έτσι, χωρίς ν' ανησυχούν για τίποτε — ή σχεδόν για τίποτε —, όλοι μαζί, τριήραρχοι, κυβερνήτες και ναύτες, προσπάθησαν με όλη τους τη δύναμη να δείξουν στον Χαιρέα την καλή τους θέληση και τον ενθουσιασμό τους.

Την ίδια μέρα ξέσπασε μάχη και στη στεριά και στη θάλασσα. Το πεζικό των Αιγυπτίων μπόρεσε κάμποσες φορές να αποκρούσει τις περσικές και μηδικές δυνάμεις. Στο τέλος όμως οι Αιγύπτιοι αναγκάστηκαν να παραδοθούν, κάτω από το ανελέητο σφυροκόπημα του τεράστιου αριθμού των αντιπάλων. Ακόμα και ο ίδιος ο βασιλιάς με το άλογό του τους είχε πάρει στο κυνήγι. Ο Αιγύπτιος έτρεχε να βρει καταφύγιο στο Πηλούσιο, ενώ ο Πέρσης προσπαθούσε να τον συλλάβει. Και σίγουρα θα είχε διαφύγει, αν ο Διονύσιος δεν είχε κάνει ένα ηρωικό κατόρθωμα. Καθ' όλη τη διάρκεια της συμπλοκής αγωνίστηκε με σθένος, πολεμώ-

βασιλέως, ἵνα αὐτὸν βλέπῃ, καὶ πρῶτος ἐτρέψατο
 τοὺς καθ' αὐτόν· τότε δὲ τῆς φυγῆς μακρᾶς οὔσης
 καὶ συνεχοῦς ἡμέραις τε καὶ νυξίν, ὁρῶν ἐπὶ τούτοις
 λυπούμενον βασιλέα “μὴ λυποῦ” φησίν, “ὦ δέσποτα·
 κωλύσω γάρ ἐγὼ τὸν Αἰγύπτιον διαφυγεῖν, ἂν μοι δῶς
 ἱππεῖς ἐπιλέκτους.” 14 ἐπήνεσε βασιλεὺς καὶ δίδωσιν·
 ὁ δὲ πεντακισχιλίους λαβὼν συνῆψε σταθμοὺς δύο
 ἡμέρα μιᾷ, καὶ νυκτὸς ἐπιπεσὼν τοῖς Αἰγυπτίοις ἀ-
 προσδόκητος πολλοὺς μὲν ἐζώγρησε, πλείονας δὲ ἀπέ-
 κτεινεν. ὁ δὲ Αἰγύπτιος ζῶν καταλαμβανόμενος ἀπέ-
 σφαξεν ἑαυτὸν καὶ Διονύσιος τὴν κεφαλὴν ἐκόμισε
 πρὸς βασιλέα. 15 θεασάμενος δὲ ἐκεῖνος “ἀναγράφω
 σε” εἶπεν “εὐεργέτην εἰς τὸν οἶκον τὸν ἐμὸν καὶ ἤδη
 σοι δίδωμι δῶρον τὸ ἡδιστον, οὗ μάλιστα πάντων
 αὐτὸς ἐπιθυμεῖς, Καλλιρρόην γυναῖκα. κέκρικε τὴν
 δίκην ὁ πόλεμος. ἔχεις τὸ κάλλιστον ἄθλον τῆς ἀρι-
 στείας.” Διονύσιος δὲ προσεκύνησε καὶ ἰσόθεον ἔδοξεν
 ἑαυτόν, πεπεισμένος ὅτι βεβαίως ἤδη Καλλιρρόης ἀνὴρ
 ἐστί. VI. 1 Καὶ ἐν μὲν τῇ γῇ ταῦτα ἐπράσσετο· ἐν δὲ
 τῇ θαλάσῃ Χαιρέας ἐνίκησεν, ὥστε μηδὲ ἀντίπαλον
 αὐτῷ γενέσθαι τὸ πολέμιον ναυτικόν· οὔτε γὰρ τὰς
 ἐμβολὰς ἐδέξαντο τῶν Αἰγυπτίων τριηρῶν, οὔτε ὅλως
 ἀντίπρωροι κατέστησαν, ἀλλὰ αἱ μὲν εὐθὺς ἀνετρά-

ντας πάντοτε κοντά στο βασιλιά — για να μπορεί εκείνος να τον βλέπει — και ήταν ο πρώτος που έτρεψε σε φυγή τους αντιπάλους του. Καθώς λοιπόν η υποχώρηση τραβούσε σε μάκρος και συνεχιζόταν νύχτα-μέρα, ο Διονύσιος βλέποντας την ανησυχία του βασιλιά τού είπε: «Μη στενοχωριέσαι, αφέντη μου, εγώ δεν πρόκειται να αφήσω τον Αιγύπτιο να ξεφύγει, αρκεί να μου δώσεις μερικούς καλούς ιππείς». Ο βασιλιάς συμφώνησε και του έδωσε την άδεια. Πήρε τότε εκείνος πέντε χιλιάδες ιππείς και, αφού κάλυψε την απόσταση ανάμεσα σε δύο σταθμούς σε μία μόνο ημέρα, επιτέθηκε αιφνιδιαστικά τη νύχτα στους Αιγυπτίους και πολλούς τους έπιασε αιχμαλώτους αλλά τους περισσότερους τους σκότωσε. Ο Αιγύπτιος, που πιάστηκε ζωντανός, αυτοκτόνησε, και ο Διονύσιος πήγε το κεφάλι του στο βασιλιά. Εκείνος, όταν το είδε, είπε: «Το όνομά σου θα γραφτεί ανάμεσα στους ευεργέτες του βασιλικού οίκου και εγώ θα σου απονεύω το καλύτερο δώρο, εκείνο που ξέρω ότι ποθείς περισσότερο από κάθε άλλο, την Καλλιρρόη για γυναίκα σου. Ο πόλεμος έβγαλε την ετυμηγορία. Θα έχεις το ανώτερο δώρο για την ανδρεία σου». Ο Διονύσιος τον προσκύνησε νιώθοντας μικρός θεός, αφού είχε πια πιστέψει ότι θα ήταν σίγουρα πια ο νόμιμος σύζυγος της Καλλιρρόης. VI. Αυτά λοιπόν ήταν τα κατέκαστα στην ξηρά. Στη θάλασσα όμως επικράτησε ο Χαιρέας, χωρίς ο αντίπαλος στόλος να προβάλλει την παραμικρή αντίσταση. Έτσι, οι Πέρσες ούτε τα έμβολα δέχτηκαν των αιγυπτιακών πλοίων ούτε κατά μέτωπο στάθηκαν για πολύ να τους αντιμετωπίσουν· αντίθετα, άλλες από τις τριήρεις τους καταβυθίστηκαν αμέσως κι άλλες πιάστηκαν με όλο τους το πλήρωμα, καθώς

πησαν, ἃς δὲ καὶ πρὸς τὴν γῆν ἐξενεχθείσας ἐζώγρησεν αὐτάνδρους· ἐνεπλήσθη δὲ ἡ θάλασσα ναυαγίων Μηδικῶν. 2 ἄλλ' οὔτε βασιλεὺς ἐγίνωσκε τὴν ἥτταν τὴν ἐν τῇ θαλάσῃ τῶν ἰδίων οὔτε Χαιρέας τὴν ἐν τῇ γῇ τῶν Αἰγυπτίων, ἐνόμιζε δὲ ἐκάτερος κρατεῖν ἐν ἀμφοτέροις.

Ἐκείνης οὖν τῆς ἡμέρας ἣς ἐναυμάχησε καταπλεύσας εἰς Ἄραδον ὁ Χαιρέας τὴν μὲν νῆσον ἐκέλευσε περιπλέοντας ἐν κύκλῳ παραφυλάττειν· ... ὡς αὐτοὺς ἀποδώσοντας λόγον τῷ δεσπότη. 3 κάκεινοι τοὺς μὲν εὐνούχους καὶ θεραπαινίδας καὶ πάντα τὰ εὐωνότερα σώματα συνήθροισαν εἰς τὴν ἀγοράν, αὕτη γὰρ εὐρυχωρίαν εἶχε. τοσοῦτο δὲ ἦν τὸ πλῆθος, ὥστε οὐ μόνον ἐν ταῖς στοαῖς, ἀλλὰ καὶ ὑπαίθριοι διενυκτέρευσαν. 4 τοὺς δ' ἀξιώματός τι μετέχοντας εἰς οἶκημα τῆς ἀγορᾶς εἰσήγαγον, ἐν ᾧ συνήθως οἱ ἄρχοντες ἐχρημάτιζον. αἱ δὲ γυναῖκες χαμαὶ ἐκαθέζοντο περὶ τὴν βασιλίδα καὶ οὔτε πῦρ ἀνῆψαν οὔτε τροφῆς ἐγεύσαντο· πεπεισμένοι γὰρ ἦσαν ἐαλωκέναι μὲν βασιλέα καὶ ἀπολωλέναι τὰ Περσῶν πράγματα, τὸν δὲ Αἰγύπτιον πανταχοῦ νικᾶν. 5 Ἡ νύξ ἐκείνη καὶ ἡδίστη καὶ χαλεπωτάτη κατέσχευεν Ἄραδον. Αἰγύπτιοι μὲν γὰρ ἔχαιρον ἀπηλλαγμένοι πολέμου καὶ δουλείας Περσικῆς, οἱ δὲ ἐαλωκότες Περσῶν δεσμὰ καὶ μάστιγας καὶ ὕβρεις καὶ σφαγὰς προσεδόκων, τὸ φιλανθρωπώτατον δέ, δουλείαν· ἡ δὲ Στάτειρα ἐνθεῖσα τὴν κεφαλὴν εἰς τὰ γόνατα Καλλιρρόης ἔκλαιεν· ἐκείνη γάρ,

πήγαιναν να αποδιδαστούν στη στεριά. Η θάλασσα είχε γεμίσει με τα συντρίμια του μηδικού στόλου. Ωστόσο, ούτε ο βασιλιάς είχε μάθει τίποτα για την πανωλεθρία των δικών του στη θάλασσα ούτε ο Χαιρέας για των Αιγυπτίων στην ξηρά, και καθένας νόμιζε ότι η νίκη του ήταν ολοκληρωτική.

Την ίδια ημέρα, μετά τη ναυμαχία, ο Χαιρέας έβαλε πλώρη για την Άραδο και διέταξε τα πλοία του να την περικυκλώσουν για να την θέσουν υπό έλεγχο. «...»¹² ώστε να δώσουν αναφορά στον αρχηγό τους. Εκείνοι μάζεψαν τους ευνούχους, τις υπηρέτριες και όλους τους ανθρώπους κατώτερων τάξεων στην αγορά, όπου υπήρχε αρκετός χώρος. Μα το πλήθος ήταν τόσο μεγάλο, ώστε χρειάστηκε να διανυκτερεύσουν όχι μόνο κάτω από υπόστεγα αλλά και στην ύπαιθρο. Οι αξιωματούχοι πάλι οδηγήθηκαν σε ένα κτίριο της αγοράς, το οποίο συνήθως χρησίμευε ως αίθουσα συνεδριάσεων των κυβερνητών. Οι γυναίκες ήταν καθισμένες κατάχαμα γύρω από τη βασίλισσα, χωρίς ούτε φωτιά ν' ανάψουν ούτε να βάλουν στο στόμα τους καθόλου φαγητό. Είχαν πιστέψει πως ο βασιλιάς ήταν αιχμάλωτος, πως οι Πέρσες είχαν ηττηθεί κατά κράτος και πως ο Αιγύπτιος είχε επικρατήσει σε όλα τα μέτωπα. Τη νύχτα εκείνη η Άραδος ζούσε τη μέγιστη χαρά αλλά και την έσχατη λύπη. Οι Αιγύπτιοι από τη μια ήταν κατενθουσιασμένοι, επειδή είχαν απαλλαγεί από τον πόλεμο και την περσική σκλαβιά, ενώ οι αιχμάλωτοι Πέρσες από την άλλη νόμιζαν ότι το μόνο πια που τους περίμενε ήταν οι αλυσίδες, τα μαστίγια, οι προσβολές και οι σφαγές ή, στην καλύτερη περίπτωση, η δουλεία. Η Στάτειρα είχε ακουμπήσει το κεφάλι της στα γόνατα της Καλλιπρόης κι έκλαιγε. Εκείνη, σαν

ὥς ἂν Ἑλληνὶς καὶ πεπαιδευμένη καὶ οὐκ ἀμελέτητος κακῶν, παρεμυθεῖτο μάλιστα τὴν βασιλίδα. 6 συνέβη δέ τι τοιοῦτον. Αἰγύπτιος στρατιώτης, ὁ πεπιστευμένος φυλάττειν τοὺς ἐν τῷ οἰκήματι, γνοὺς ἔνδον εἶναι τὴν βασιλίδα, κατὰ τὴν ἔμφυτον θρησκείαν τῶν βαρβάρων πρὸς τὸ ὄνομα τὸ βασιλικὸν ἐγγὺς μὲν αὐτῇ προσελθεῖν οὐκ ἐτόλμησε, στάς δὲ παρὰ τῇ θύρᾳ κλεισμένη 7 “θάρρει, δέσποινα” εἶπε, “νῦν μὲν γὰρ οὐκ οἶδεν ὁ ναύαρχος ὅτι καὶ σὺ μετὰ τῶν αἰχμαλώτων ἐνταῦθα κατεκλείσθης, μαθὼν δὲ προνοήσεται σου φιλανθρώπως· οὐ μόνον γὰρ ἀνδρεῖος, ἀλλὰ καὶ ...”

“... γυναῖκα ποιήσεται· φύσει γὰρ ἐστὶ φιλογύναιος.”

Ταῦτα ἀκούσασα ἡ Καλλιρρόη μέγα ἀνεκώκυσε καὶ τὰς τρίχας ἐσπάραττε λέγουσα “νῦν ἀληθῶς αἰχμάλωτός εἰμι. φόνευσόν με μᾶλλον ἢ ταῦτα ἐπαγγέλλου. 8 γάμον οὐχ ὑπομένω· θάνατον εὐχομαι. κεντεῖωσαν καὶ καέτωσαν· ἐντεῦθεν οὐκ ἀναστήσομαι· τάφος ἐμός ἐστὶν οὗτος ὁ τόπος. εἰ δέ, ὥς λέγεις, φιλάνθρωπός ἐστιν ὁ στρατηγός, ταύτην μοι δότω τὴν χάριν· ἐνταῦθά με ἀποκτεινάτω.” 9 δεήσεις αὐτῇ πάλιν ἐκεῖνος προσέφερεν, ἡ δ’ οὐκ ἀνίστατο, ἀλλὰ συγκεκαλυμμένη πεσοῦσα ἐπὶ τῆς γῆς ἔκειτο. σκέψις προύκειτο τῷ Αἰγυπτίῳ τί καὶ πράξειε· βίαν μὲν γὰρ οὐκ ἐτόλμα προσφέρειν, πεῖσαι δὲ πάλιν οὐκ ἐδύνατο. διόπερ ὑπο-

Ελληνίδα που ήταν, με βαθιά καλλιέργεια και έχοντας γνωρίσει πολλές κακοτοπιές, προσπαθούσε με κάθε τρόπο να παρηγορήσει τη βασίλισσα. Τότε συνέβη το εξής περιστατικό. Ο Αιγύπτιος στρατιώτης, που είχε αναλάβει τη φύλαξη όσων βρίσκονταν στο κτίριο, όταν έμαθε πως ήταν μέσα η βασίλισσα, δεν τόλμησε βέβαια να την πλησιάσει, λόγω της έμφυτης θρησκευτικής ευλάβειας που νιώθουν οι βάρβαροι προς το βασιλικό αξίωμα, στάθηκε όμως πίσω από την κλεισμένη πόρτα και της είπε: «Κουράγιο, κυρά μου, δεν ξέρει ακόμα ο ναύαρχος ότι είσαι κι εσύ εδώ φυλακισμένη μαζί με τους άλλους αιχμαλώτους, όταν το μάθει όμως θα σου φερθεί μεγαλόψυχα. Γιατί δεν είναι μόνο γενναίος αλλά και ...»

«...¹³ γυναίκα του θα σε κάνει. Από τη φύση του άλλωστε αγαπάει το γυναικείο φύλο».

Με το που άκουσε αυτά τα λόγια η Καλλιρρόη, έβγαλε φωνή μεγάλη και τα μαλλιά της τραβούσε λέγοντας: «Τώρα πραγματικά νιώθω αιχμάλωτη. Καλύτερα να με σκοτώσεις παρά να μου τάξεις τέτοια πράγματα. Το γάμο δεν πρόκειται να τον αντέξω· μακάρι να πέθαινα! Ας με χαρακώσουν και ας με κάψουν. Από εδώ δεν πρόκειται να αναστηθώ. Αυτός ο τόπος θα γίνει ο τάφος μου. Κι αν, όπως λες, ο στρατηγός σου είναι καλόκαρδος, αυτή τη χάρη ας μου κάνει: να με σκοτώσει επιτόπου». Παρά τα καλοπιάσματά του, εκείνη δεν σηκωνόταν όρθια, μόνο ήταν πεσμένη κατάχαμα με το πρόσωπο καλυμμένο. Ο Αιγύπτιος βρισκόταν σε δίλημμα τι να κάνει. Βία δεν τολμούσε να χρησιμοποιήσει αλλά και να την πείσει δεν τα κατάφερνε. Γι'

στρέψας προσῆλθε τῷ Χαιρέα σκυθρωπός. 10 ὁ δὲ ἰδὼν “τοῦτο ἄλλο” φησὶν “ἦν. κλέπτουσί τινες τὰ κάλλιστα τῶν λαφύρων; ἀλλ’ οὐ χαίροντες αὐτὸ πράξουσιν.” ὥς οὖν εἶπεν ὁ Αἰγύπτιος “οὐδεμία γέγονε κάκη, δέσποτα· τὴν γὰρ γυναῖκα, ἣν εὗρον ἐν πλατείαις τεταγμένην, οὐ βούλεται ἐλθεῖν, ἀλλ’ ἔρριπται χαμαί, ξίφος αἰτουῖσα καὶ ἀποθανεῖν βουλομένη.” γελάσας ὁ Χαιρέας εἶπεν “ὦ πάντων ἀνθρώπων ἀφύεστατε, οὐκ οἶδας πῶς μεθοδεύεται γυνὴ παρακλήσασιν, ἐπαίνοις, ἐπαγγελίαις, μάλιστα δέ, ἂν ἐράσθαι δοκῇ; σὺ δὲ βίαν ἴσως προσῆγες καὶ ὕβριν.” 11 “οὐ” ἔφη, “δέσποτα· πάντα δὲ ταῦτα, ὅσα λέγεις, πεποίηκα ἐν διπλῷ μᾶλλον, καὶ γὰρ σου κατεψευσάμην ὅτι ἔξεις αὐτὴν γυναῖκα· ἡ δὲ πρὸς τοῦτο μάλιστα ἡγανάκτησεν.” 12 ὁ δὲ Χαιρέας “ἐπαφρόδιτος ἄρα” φησὶν “εἰμὶ καὶ ἐράσμιος, εἰ καὶ πρὶν ἰδεῖν ἀπεστράφη με καὶ ἐμίσησεν. ἔοικε δὲ φρόνημα εἶναι τῆς γυναικὸς οὐκ ἀγεννές. μηδεὶς αὐτῇ προσφερέτω βίαν, ἀλλὰ ἔατε διάγειν ὥς προήρηται· πρέπει γάρ μοι σωφροσύνην τιμᾶν. καὶ αὐτὴ γὰρ ἴσως ἄνδρα πενθεῖ.”

αυτό έφυγε και πήγε θλιμμένος να βρει τον Χαιρέα. Εκείνος, μόλις τον είδε, είπε: «Άλλο πάλι και τούτο! Τι συμβαίνει; Μήπως έκλεψε κανείς τα καλύτερα λάφυρα; Δεν θα μπορέσει να τα χαρεί!» Του απάντησε ο Αιγύπτιος: «Δεν υπήρξε κανένα παράπτωμα, αφέντη μου. Αλλά εκείνη η γυναίκα που τη βρήκα πεσμένη στις πλάκες της αυλής, αρνείται να έρθει και έχει πέσει κάτω ζητώντας ένα σπαθί γιατί θέλει να σκοτωθεί». Ο Χαιρέας γελώντας του είπε: «Βρε ανόητε άνθρωπε, δεν ξέρεις πως για να καταφέρεις μια γυναίκα πρέπει να χρησιμοποιήσεις παρακάλια, επαίνους, υποσχέσεις, και πολύ περισσότερο να την κάνεις να πιστέψει πως την αγαπούν; Εσύ όμως μάλλον την πλησίασες απότομα και με τρόπο προσβλητικό». «Όχι βέβαια, αφέντη μου», του είπε, «όλα αυτά που λες εγώ τα δοκίμασα από δυο φορές, και μάλιστα είπα ψέματα εκ μέρους σου ότι τάχα θα την πάρεις νόμιμη γυναίκα σου. Εκείνη όμως θύμωσε μ' αυτό ακόμη περισσότερο». Ο Χαιρέας αποκρίθηκε: «Πρέπει τελικά να είμαι πολύ ελκυστικός και αξιαγάπητος, αφού πριν καν με δει ένωσε για μένα απέχθεια και μίσος! Πάντως δεν φανερώνει ταπεινή καταγωγή ο χαρακτήρας αυτής της γυναίκας. Κανείς να μην τη μεταχειριστεί με διαιότητα αλλά να την αφήσετε να συμπεριφέρεται όπως θέλει εκείνη. Οφείλω να σεβαστώ τη σωφροσύνη. Μπορεί κι αυτή να πενθεί κάποιο σύζυγο».

BIBΛION H'

I. 1 Ὡς μὲν οὖν Χαιρέας ὑποπτεύσας Καλλιρρόην Διονυσίῳ παραδεδόσθαι, θέλων ἀμύνασθαι βασιλέα πρὸς τὸν Αἰγύπτιον ἀπέστη καὶ ναύαρχος ἀποδειχθεὶς ἐκράτησε τῆς θαλάσσης, νικήσας δὲ κατέσχευεν Ἄραδον, ἔνθα βασιλεὺς καὶ τὴν γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ καὶ πᾶσαν τὴν θεραπείαν ἀπέθετο καὶ Καλλιρρόην, ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ δεδήλωται. 2 ἔμελλε δὲ ἔργον ἢ Τύχῃ πράττειν οὐ μόνον παράδοξον, ἀλλὰ καὶ σκυθρωπόν, ἵνα ἔχων Καλλιρρόην Χαιρέας ἀγνοήσῃ καὶ τὰς ἀλλοτρίας γυναῖκας ἀναλαβὼν ταῖς τριήρεσιν ἀπαγάγῃ, μόνην δὲ τὴν ἰδίαν ἐκεῖ καταλίπη οὐχ ὥς Ἀριάδνην καθεύδουσαν, οὐδὲ Διονύσῳ νυμφίῳ, λάφυρον δὲ τοῖς ἑαυτοῦ πολεμίοις. 3 ἀλλὰ ἔδοξέ τι δεινὸν Ἀφροδίτῃ· ἤδη γὰρ αὐτῷ διηλλάττετο, πρότερον ὀργισθεῖσα χαλεπῶς διὰ τὴν ἄκαιρον ζηλοτυπίαν, ὅτι δῶρον παρ' αὐτῆς λαβὼν τὸ κάλλιστον, οἶον οὐδὲ Ἀλέξανδρος ὁ Πάρις, ὕβρισεν

ΒΙΒΛΙΟ Η΄

Ι. Έχουμε ήδη αναφέρει πως ο Χαιρέας θέλησε να εκδικηθεί το βασιλιά, επειδή νόμισε ότι είχε δώσει την Καλλιρρόη στον Διονύσιο, και γι' αυτό αυτομόλησε προς τον Αιγύπτιο. Έστερα ανέλαβε καθήκοντα ναυάρχου και πέτυχε να κυριαρχήσει στη θάλασσα, ενώ, μετά τη νίκη του, κατέκτησε και την Άραδο, στην οποία είχε εγκαταστήσει προσωρινά ο βασιλιάς τη γυναίκα του και όλη του τη συνοδεία, μαζί και την Καλλιρρόη. Η Τύχη όμως τους έπαιξε ένα παράξενο και ταυτόχρονα πολύ θλιβερό παιχνίδι, με αποτέλεσμα ο Χαιρέας να έχει μέσα στα χέρια του την Καλλιρρόη και να μην το ξέρει. Έτσι, ενώ πήρε μαζί του φεύγοντας με τα καράβια όλες τις ξένες γυναίκες, μονάχα τη δική του άφησε εκεί, όχι σαν την κοιμωμένη Αριάδνη ούτε δώρο για ένα σύζυγο σαν τον Διόνυσο, αλλά λάφυρο στους εχθρούς του. Η Αφροδίτη όμως απέτρεψε το κακό. Είχε πια αρχίσει να γίνεται πιο διαλλακτική με τον Χαιρέα· παλιότερα ήταν πολύ θυμωμένη μαζί του λόγω της καταστροφικής του ζήλιας, επειδή δηλαδή του είχε προσφέρει το ωραιότερο δώρο — που ούτε καν ο Αλέξανδρος ο Πάρις δεν είχε ισάξιά του —

εἰς τὴν χάριν. ἐπεὶ δὲ καλῶς ἀπελογήσατο τῷ Ἑρωτι Χαιρέας ἀπὸ δύσεως εἰς ἀνατολὰς διὰ μυρίων παθῶν πλανηθεὶς, ἠλέησεν αὐτὸν Ἀφροδίτη καὶ ὅπερ ἔξ ἀρχῆς δύο τῶν καλλίστων ἤρμοσε ζευγος, γυμνάσασα διὰ γῆς καὶ θαλάσσης, πάλιν ἠθέλησεν ἀποδοῦναι. 4 νομίζω δὲ καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο σύγγραμμα τοῖς ἀναγινώσκουσιν ἡδιστον γενήσεσθαι· καθάρσιον γάρ ἐστι τῶν ἐν τοῖς πρώτοις σκυθρωπῶν. οὐκέτι ληστεία καὶ δουλεία καὶ δίκη καὶ μάχη καὶ ἀποκαρτέρησις καὶ πόλεμος καὶ ἄλωσις, ἀλλὰ ἔρωτες δίκαιοι ἐν τούτῳ <καὶ> νόμιμοι γάμοι. 5 πῶς οὖν ἡ θεὸς ἐφώτισε τὴν ἀλήθειαν καὶ τοὺς ἀγνοουμένους ἔδειξεν ἀλλήλοις λέξω.

Ἐσπέρα μὲν ἦν, ἔτι δὲ πολλὰ τῶν αἰχμαλώτων κατελέλειπτο. κεκμηκῶς οὖν ὁ Χαιρέας ἀνίσταται, ἵνα διατάξῃται τὰ πρὸς τὸν πλοῦν. 6 παρίοντι δὲ αὐτῷ τὴν ἀγορὰν ὁ Αἰγύπτιος ἔλεξεν “ἐνταῦθα ἐστὶν ἡ γυνή, δέσποτα, ἢ μὴ βουλομένη προσελθεῖν, ἀλλὰ ἀποκαρτεροῦσα· τάχα δὲ σὺ πείσεις αὐτὴν ἀναστῆναι· τί γάρ σε δεῖ καταλείπειν τὸ κάλλιστον τῶν λαφύρων;” συνεπελάβετο καὶ Πολύχαρμος τοῦ λόγου, βουλόμενος ἐμβαλεῖν αὐτόν, εἴ πως δύναίτο, εἰς ἔρωτα καινὸν καὶ Καλλιρρόης παραμύθιον. “εἰσέλθωμεν” ἔφη, “Χαιρέα.” 7 ὑπερβὰς οὖν τὸν οὐδὸν καὶ θεασάμενος ἐρριμμένην καὶ ἐγκεκαλυμμένην εὐθὺς ἐκ τῆς ἀναπνοῆς καὶ τοῦ σχήματος ἐταράχθη τὴν ψυχὴν καὶ μετέωρος ἐγένετο· πάντως δ’ ἂν καὶ ἐγνώρισεν, εἰ <μὴ> σφόδρα πέπειστο

κι αυτός έδειξε την ευγνωμοσύνη του κακοποιώντας το. Καθώς όμως ο Χαιρέας είχε ξεπληρώσει πια το χρέος του στον Έρωτα υπομένοντας μύρια βάσανα σε Ανατολή και Δύση, τον λυπήθηκε η Αφροδίτη κι αποφάσισε να ενώσει πάλι το ζευγάρι που είχε στην αρχή συνταιριάσει με τους δυο ωραιότερους νέους, αφού τους είχε πια ταλαιπωρήσει και στη στεριά και στη θάλασσα. Νομίζω λοιπόν πως κι αυτό το τελευταίο κεφάλαιο θα ευχαριστήσει πολύ τους αναγνώστες, γιατί θα φέρει την κάθαρση μετά από τα όσα θλιβερά προηγήθηκαν. Δεν μιλά τούτο για ληστείες, σκλαβιά, δίκες, αυτοκτονίες, πολέμους και κατακτήσεις, αλλά για δίκαιους έρωτες και νόμιμους γάμους. Τώρα λοιπόν θα σας διηγηθώ πώς η θεά έκανε την αλήθεια να λάμψει και φανέρωσε στους δύο ερωτευμένους το ταίρι τους που είχαν χάσει.

Είχε βραδιάσει και πολλά ακόμη από τα λάφυρα είχαν μείνει στη στεριά. Ο Χαιρέας, μ' όλη την κούραση που είχε, σηκώθηκε να δώσει διαταγές για την αναχώρηση. Όπως περνούσε από την αγορά, του είπε ο Αιγύπτιος: «Είναι εδώ κι εκείνη η γυναίκα, αφέντη μου, που δεν θέλει να έρθει μαζί και προτιμά να πεθάνει από πείνα. Ίσως να την πείσεις εσύ να σηκωθεί. Γιατί ν' αφήσεις εδώ το πιο πολύτιμο λάφυρο;» Την άποψή του υποστήριξε και ο Πολύχαρμος, ο οποίος ήθελε με κάποιο τρόπο να τον κάνει να ερωτευτεί ξανά και να ξεχάσει έτσι την Καλλιρρόη. «Ας πάμε, Χαιρέα», του είπε. Πέρασε λοιπόν εκείνος το κατώφλι και μόλις την είδε, παρ' όλο που ήταν σκυμμένη και σκεπασμένη, στην όψη και στο άκουσμα της ανάσας της ένιωσε αμέσως μες στην ψυχή του ταραχή κι αμηχανία. Θα την είχε οπωσδήποτε αναγνωρίσει, αν δεν ήταν πεπει-

Καλλιρρόην ἀπειληφέναι Διονύσιον. 8 ἡρέμα δὲ προσελθὼν “θάρρει” φησίν, “ὦ γύναι, ἥτις ἂν ᾗς, οὐ γάρ σε διασόμεθα· ἔξεις δὲ ἄνδρα, ὃν θέλεις.” ἔτι λέγοντος ἡ Καλλιρρόη γνωρίσασα τὴν φωνὴν ἀπεκαλύψατο καὶ ἀμφότεροι συνεβόησαν “Χαιρέα,” “Καλλιρρόη.” περιχυθέντες δὲ ἀλλήλοις, λιποψυχήσαντες ἔπεσον. 9 ἄφρωνος δὲ καὶ Πολύχαρμος τὸ πρῶτον εἰστήκει πρὸς τὸ παράδοξον, χρόνου δὲ προϊόντος “ἀνάστητε” εἶπεν, “ἀπειλήφατε ἀλλήλους· πεπληρώκασιν οἱ θεοὶ τὰς ἀμφοτέρων εὐχάς. μέμνησθε δὲ ὅτι οὐκ ἐν πατρίδι ἐστέ, ἀλλ’ ἐν πολεμία γῇ, καὶ δεῖ ταῦτα πρότερον οἰκονομῆσαι καλῶς, ἵνα μηδεὶς ἔτι ὑμᾶς διαχωρίσῃ.” 10 τοιαῦτα ἐμβοῶντος, ὥσπερ τινὲς ἐν φρέατι βαθεῖ βεβαπτισμένοι μόλις ἄνωθεν φωνὴν ἀκούσαντες, βραδέως ἀνήνεγκαν, εἶτα ἰδόντες ἀλλήλους καὶ καταφιλήσαντες πάλιν παρείθησαν καὶ δεύτερον καὶ τρίτον τοῦτο ἔπραξαν, μίαν φωνὴν ἀφιέντες “ἔχω σε, εἰ ἀληθῶς εἶ Καλλιρρόη· εἰ ἀληθῶς εἶ Χαιρέας.”

11 Φήμη δὲ διέτρεχεν ὅτι ὁ ναύαρχος εὗρηκε τὴν γυναῖκα. οὐ στρατιώτης ἔμεινεν ἐν σκηνῇ, οὐ ναύτης ἐν τριήρει, οὐ θυρωρὸς ἐν οἰκίᾳ· πανταχόθεν συνέτρεχον λαλοῦντες “ὦ γυναικὸς μακαρίας, εἴληφε τὸν εὐμορφότατον ἄνδρα.” Καλλιρρόης δὲ φανείσης οὐδεὶς ἔτι Χαιρέαν ἐπήνεσεν. ἀλλ’ εἰς ἐκείνην πάντες ἀφείρων, ὥς μόνην οὔσαν. 12 ἐβάδιζε δὲ σοβαρά, Χαιρέου

σμένος πως η Καλλιρρόη βρισκόταν με τον Διονύσιο. Έτσι, πλησιάζοντας ήρεμα, της είπε: «Έχε θάρρος, γυναίκα, όποια κι αν είσαι, δεν πρόκειται να σε πιέσουμε. Εσύ θα διαλέξεις ποιον θα πάρεις για άντρα σου». Πριν τελειώσει το λόγο του, η Καλλιρρόη, που είχε αναγνωρίσει τη φωνή του, σήκωσε το μαντίλι της και φώναξαν κι οι δύο ταυτόχρονα: «Χαιρέα!» «Καλλιρρόη!» Κατόπιν, όρμησαν ο ένας πάνω στον άλλο κι έπεσαν λιπόθυμοι. Ο Πολύχαρμος αρχικά στεκόταν άφωνος μπροστά στο απίστευτο γεγονός, μετά από λίγη ώρα όμως είπε: «Σηκωθείτε, βρήκατε πια ο ένας τον άλλο. Οι θεοί εισάκουσαν τις προσευχές και των δυο σας. Μην ξεχνάτε όμως πως δεν είστε στην πατρίδα αλλά σε έδαφος εχθρικό και πρέπει πρώτα να πάρετε μέτρα ασφαλείας, ώστε κανείς να μην μπορεί πια να σας χωρίσει». Τέτοια λόγια φώναζε μέσα στ' αυτιά τους κι αυτοί, σαν να ήταν βυθισμένοι σε βαθύ πηγάδι και άκουγαν αχνά μια φωνή από πάνω, σιγά-σιγά συνήλθαν. Έπειτα, μόλις είδαν ο ένας τον άλλο, έχασαν ξανά τις αισθήσεις τους και ξανά και ξανά, προφέροντας μοναχά δυο λόγια: «Σε βρήκα, αν είσαι στ' αλήθεια η Καλλιρρόη ...αν είσαι στ' αλήθεια ο Χαιρέας».

Πολύ γρήγορα η Φήμη διέδωσε ότι ο ναύαρχος βρήκε τη γυναίκα του. Δεν έμεινε ούτε ένας στρατιώτης στη σκηνή του ούτε ναύτης σε τριήρη ούτε φρουρός σε είσοδο σπιτιού· κόσμος συνέρεε από παντού λέγοντας: «Τι τυχερή γυναίκα, πήρε τον ομορφότερο άντρα!» Όταν όμως εμφανίστηκε η Καλλιρρόη, σταμάτησαν να εγκωμιάζουν τον Χαιρέα και όλες οι ματιές προσηλώθηκαν σ' εκείνη, σαν να μην υπήρχε τίποτα άλλο τριγύρω. Περιπατούσε με μεγαλοπρέπεια,

καὶ Πολυχάρμου μέσσην αὐτὴν δορυφορούντων. ἄνθη καὶ στεφάνους ἐπέβαλλον αὐτοῖς, καὶ οἶνος καὶ μύρα πρὸ τῶν ποδῶν ἔχεῖτο, καὶ πολέμου καὶ εἰρήνης ἦν ὁμοῦ τὰ ἥδιστα, ἐπινίκια καὶ γάμοι. 13 Χαιρέας δὲ εἵθιστο μὲν ἐν τριήρει καθεύδειν καὶ νυκτὸς καὶ μεθ' ἡμέραν πολλὰ πράττων· τότε δὲ Πολυχάρμῳ πάντα ἐπιτρέψας, αὐτὸς οὐδὲ νύκτα περιμείνας εἰσῆλθεν εἰς τὸν θάλαμον τὸν βασιλικόν· καθ' ἐκάστην γὰρ πόλιν οἶκος ἐξαίρετος ἀποδέδεικται τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ. 14 κλίνη μὲν ἔκειτο χρυσήλατος, στρωμνὴ δὲ Τυρία πορφυρᾶ, ὕφασμα Βαβυλώνιον.

Τίς ἂν φράσῃ τὴν νύκτα ἐκείνην πόσων διηγημάτων μεστή, πόσων δὲ δακρύων ὁμοῦ καὶ φιλημάτων; πρώτη μὲν ἤρξατο Καλλιρρόη διηγεῖσθαι, πῶς ἀνέζησεν ἐν τῷ τάφῳ, πῶς ὑπὸ Θήρωνος ἐξήχθη, πῶς ἔπλευσε, πῶς ἐπράθη. 15 μέχρι τούτων Χαιρέας ἀκούων ἔκλαεν· ἐπεὶ δὲ ἤκεν εἰς Μίλητον τῷ λόγῳ, Καλλιρρόη μὲν ἐσιώπησεν αἰδουμένη, Χαιρέας δὲ τῆς ἐμφύτου ζηλοτυπίας ἀνεμνήσθη, παρηγόρησε δὲ αὐτὸν τὸ περὶ τοῦ τέκνου διήγημα. πρὶν δὲ πάντα ἀκοῦσαι, “λέγε μοι” φησὶ “πῶς εἰς Ἀραδὸν ἦλθες καὶ ποῦ Διονύσιον καταλέλοιπας καὶ τί σοι πέπρακται πρὸς βασιλέα.” 16 ἡ δ' εὐθὺς ἀπώμυντο μὴ ἐωρακέναι Διονύσιον μετὰ τὴν δίκην· βασιλέα δὲ ἐρᾶν μὲν αὐτῆς, μὴ κεκοινωνηκέναι δὲ αὐτῷ μηδὲ μέχρι φιλήματος. “ἄδι-

ανάμεσα στον Πολύχαρμο και τον Χαιρέα, που ήταν σαν σωματοφύλακές της. Το πλήθος τούς πετούσε λουλούδια και στεφάνια κι έχυναν κρασί και μύρα μπροστά στα πόδια τους· ήταν η μεγαλύτερη γιορτή του πολέμου και της ειρήνης, γλέντι για τη νίκη μα και για παντρεία. Ο Χαιρέας, που συνήθως κοιμόταν στην τριήρη, γιατί τα καθήκοντά του απαιτούσαν να είναι σε ετοιμότητα μέρα και νύχτα, όρισε υπεύθυνο για όλα τον Πολύχαρμο κι αυτός, μην περιμένοντας ούτε καν να νυχτώσει, μπήκε στο βασιλικό δωμάτιο. Γιατί σε κάθε πόλη υπήρχε ένα πολυτελέστατο σπίτι, που φιλοξενούσε το Μεγάλο Βασιλιά όταν περνούσε απ' την περιοχή. Μέσα σ' αυτό βρισκόταν κρεβάτι δουλεμένο με χρυσό, στρώμα θαμμένο με πορφύρα της Τύρου, υφάσματα από τη Βαβυλώνα.

Ποιος θα μπορούσε να περιγράψει εκείνη τη νύχτα; Με πόσες εξιστορήσεις πέρασε, με πόσα δάκρυα μαζί και φιλιά; Πρώτη άρχισε η Καλλιρρόη να διηγείται πώς ξαναγύρισε στη ζωή μέσα στον τάφο, πώς ήρθε και την έβγαλε ο Θήρων, πώς έφυγε με το πλοίο και πώς έγινε και πουλήθηκε δούλα. Ο Χαιρέας ως αυτό το σημείο την άκουγε κλαίγοντας. Όταν όμως η διήγηση έφτασε στη Μίλητο, η Καλλιρρόη ντράπηκε να συνεχίσει· ξαναζωντάνεψε τότε η έμφυτη ζήλια του Χαιρέα, αλλά η είδηση για τη γέννηση του παιδιού του τον παρηγόρησε. Πριν ακόμα τελειώσει η Καλλιρρόη, τη διέκοψε και της είπε: «Πες μου πώς έφτασες στην Άραδο, πού άφησες τον Διονύσιο και τι έγινε με σένα και το βασιλιά». Εκείνη αμέσως του ορκίστηκε πως δεν είχε δει καθόλου τον Διονύσιο μετά τη δίκη κι ότι ο βασιλιάς την είχε ερωτευτεί αλλά ποτέ δεν του έδωσε το παραμικρό δικαίωμα, ούτε καν να τη φιλή-

κος οὖν" ἔφη Χαιρέας "ἐγὼ καὶ ὄξυς εἰς ὀργήν, τηλικαῦτα δεινὰ διατεθεικῶς βασιλέα μηδὲν ἀδικοῦντά σε· σοῦ γὰρ ἀπαλλαγείς εἰς ἀνάγκην κατέστην αὐτομολίας. 17 ἀλλ' οὐ κατήσχυνά σε· πεπλήρωκα γῆν καὶ θάλασσαν τροπαίων." καὶ πάντα ἀκριβῶς διηγήσατο, ἐναθρυνόμενος τοῖς κατορθώμασιν. ἐπεὶ δὲ ἄλλῃς ἦν δακρύων καὶ διηγημάτων, περιπλακέντες ἀλλήλοις

ἀσπάσιοι λέκτροιο παλαιοῦ θεσμὸν ἴκοντο.

II. 1 Ἔτι δὲ νυκτὸς κατέπλευσέ τις Αἰγύπτιος οὗ τῶν ἀφανῶν, ἐκβὰς δὲ τοῦ κέλητος μετὰ σπουδῆς ἐπυνθάνετο ποῦ Χαιρέας ἐστίν. ἀχθεὶς οὖν πρὸς Πολύχαρμον ἐτέρῳ μὲν οὐδενὶ ἔφη τὸ ἀπόρρητον δύνασθαι εἰπεῖν, ἐπείγειν δὲ τὴν χρεῖαν ὑπὲρ ἧς ἀφίχται. 2 καὶ ἐπὶ πολὺ μὲν ἀνεβάλλετο Πολύχαρμος τὴν πρὸς Χαιρέαν εἰσοδόν, ἐνοχλεῖν ἀκαίρως οὐ θέλων· ἐπεὶ δὲ ὁ ἄνθρωπος κατήπειγε, παρανοίξας τοῦ θαλάμου τὴν θύραν ἐμήνυσε τὴν σπουδήν. ὥς δὲ στρατηγὸς ἀγαθὸς Χαιρέας "κάλει" φησί· "πόλεμος γὰρ ἀναβολὴν οὐ περιμένει." 3 εἰσαχθεὶς δὲ ὁ Αἰγύπτιος, ἔτι σκότους ὄντος, τῇ κλίνῃ παραστὰς "ἴσθι" φησὶν "ὅτι βασιλεὺς ὁ

σει. «Είμαι τελικά άδικος», είπε ο Χαιρέας, «και απόλυτος πάνω στο θυμό μου, αφού κατηγορήσα το βασιλιά για τόσο φοβερά πράγματα, ενώ αυτός καθόλου δεν σε πείραξε. Γιατί εγώ αναγκάστηκα να κάνω αυτή την προδοσία επειδή σε πήραν μακριά μου. Δεν σε ντρόπιασα όμως: γέμισα στεριά και θάλασσα με τα τρόπαια των θριάμβων μου». Και διηγήθηκε τα πάντα με λεπτομέρειες καμαρώνοντας για τα κατορθώματά του. Όταν πια είχαν χορτάσει από τα δάκρυα και τις ιστορίες, αγκαλιάστηκαν και

πήγαν τρισευτυχισμένοι να απολαύσουν το πρωτινό συζυγικό τους κρεβάτι¹.

II. Πριν ξημερώσει εκείνη η νύχτα, ήρθε με γρήγορο πλοiάριο ένας Αιγύπτιος, πρόσωπο καθόλου ασήμαντο, και με το που πάτησε το πόδι του στην ξηρά, άρχισε να ρωτάει βιαστικά πού βρισκόταν ο Χαιρέας. Τον οδήγησαν στον Πολύχαρμο αλλά εκείνος επέμενε πως δεν μπορούσε σε κανέναν άλλο να αποκαλύψει το μυστικό του και πως ο λόγος για τον οποίο είχε έρθει έχρηζε άμεσης προσοχής. Ο Πολύχαρμος προσπαθούσε για αρκετή ώρα να αποφύγει την επίσκεψη στην κρεβατοκάμαρα του Χαιρέα, γιατί δεν ήθελε να τον ενοχλήσει άσκοπα. Ο άνθρωπος αυτός όμως επέμενε πως ήταν επείγον, κι έτσι μισάνοιξε τελικά την πόρτα του δωματίου και τον πληροφόρησε για τη βιαστική υπόθεση. Σαν σωστός στρατηγός, ο Χαιρέας απάντησε: «Πες του να έρθει μέσα. Ο πόλεμος δεν σηκώνει αναβολές». Ο Αιγύπτιος μπήκε στο δωμάτιο κι ενώ ακόμα βασιλευε σκοτάδι, στάθηκε κοντά στο κρεβάτι και είπε: «Μάθε πως ο βασιλιάς των Περσών

Περσῶν ἀνῆρχε τὸν Αἰγύπτιον καὶ τὴν στρατιὰν τὴν μὲν εἰς Αἴγυπτον πέπομφε καταστησομένην τὰ ἐκεῖ, τὴν δὲ λοιπὴν ἄγει πᾶσαν ἐνθάδε καὶ ὅσον οὕπω πάρεστι· πεπυσμένος γὰρ Ἄραδον ἐάλωκέναι λυπεῖται μὲν καὶ περὶ τοῦ πλούτου παντὸς ὃν ἐνθάδε καταλέλοιπεν, ἀγωνιᾷ δὲ μάλιστα περὶ τῆς Στατεΐρας τῆς γυναικός.” 4 Ταῦτα ἀκούσας Χαιρέας ἀνέθορε· Καλλιρρόη δὲ αὐτοῦ λαβομένη “ποῦ σπεύδεις” εἶπε “πρὶν βουλεύσασθαι περὶ τῶν ἐφεστηκότων; ἂν γὰρ τοῦτο δημοσιεύσης, μέγαν πόλεμον κινήσεις σεαυτῷ, πάντων ἐπισταμένων ἤδη καὶ καταφρονούντων· πάλιν δὲ ἐν χερσὶ γενόμενοι πεισόμεθα τῶν πρώτων βαρύτερα.” 5 ταχέως ἐπείσθη τῇ συμβουλῇ καὶ τοῦ θαλάμου προῆλθε μετὰ τέχνης. κρατῶν γὰρ τῆς χειρὸς τὸν Αἰγύπτιον, συγκαλέσας τὸ πλῆθος “νικῶμεν, ἄνδρες” εἶπε, “καὶ τὴν πεζὴν στρατιὰν τὴν βασιλέως· οὗτος γὰρ ὁ ἀνὴρ τὰ εὐαγγέλια ἡμῖν φέρει καὶ γράμματα παρὰ τοῦ Αἰγυπτίου· δεῖ δὲ τὴν ταχίστην ἡμᾶς πλεῖν, ἔνθα ἐκεῖνος ἐκέλευσε. συσκευασάμενοι οὖν πάντες ἐμβαίνετε.” 6 Ταῦτα εἰπόντος ὁ σαλπιστὴς τὸ ἀνακλητικὸν εἰς τὰς τριήρεις ἐσήμαινε. λάφυρα δὲ καὶ αἰχμαλώτους τῆς προτεραίας ἦσαν ἐντεθειμένοι, καὶ οὐδὲν ἐν τῇ νήσῳ καταλέλειπτο, πλὴν εἰ μή τι βαρὺ καὶ ἄχρηστον. 7 ἔπειτα ἔλυον τὰ ἀπόγεια καὶ ἀγκύρας ἀνῆρουν καὶ βοῆς καὶ ταραχῆς ὁ λιμὴν πεπλήρωτο καὶ ἄλλος

σκότωσε τον Αιγύπτιο και έστειλε το μισό στρατό του πίσω στην Αίγυπτο για να επανορθώσει την κατάσταση εκεί, ενώ τον άλλο μισό τον φέρνει εδώ· καταφτάνουν από στιγμή σε στιγμή. Όταν έμαθε για την άλωση της Αράδου, λυπήθηκε πολύ για όλους τους θησαυρούς που είχε αφήσει εκεί, αλλά η μεγαλύτερή του αγωνία ήταν για τη γυναίκα του, τη Στάτειρα». Με το που άκουσε τα λόγια αυτά ο Χαιρέας, πετάχτηκε όρθιος, αλλά η Καλλιρρόη τον συγκράτησε λέγοντάς του: «Πού τρέχεις έτσι διασπαστικά, πριν καθόλου να σκεφτείς τις νέες εξελίξεις; Αν αφήσεις να μαθευτούν όλα αυτά, θα προκαλέσεις ένα τεράστιο κύμα αντιδράσεων εναντίον σου και όταν πια όλοι θα το έχουν καταλάβει, θα σε περιφρονήσουν. Θα πέσουμε πάλι στα χέρια των εχθρών μας και θα πάθουμε τρισχειρότερα από αυτά που τραβήξαμε την πρώτη φορά». Πολύ γρήγορα η συμβουλή της τον έπεισε, με αποτέλεσμα, όταν βγήκε από το δωμάτιο, να έχει ήδη ετοιμάσει μέσα στο μυαλό του ένα σχέδιο. Συγκέντρωσε λοιπόν το λαό και κρατώντας ψηλά το χέρι του Αιγύπτιου, είπε: «Νικάμε, αδέρφια, και το πεζικό του βασιλιά. Αυτός ο άνθρωπος μας έφερε τις ευχάριστες ειδήσεις καθώς και κάτι γράμματα του Αιγύπτιου. Πρέπει να πάμε το συντομότερο στο μέρος που μας προστάζει. Ετοιμάστε τα πράγματά σας και ανεβείτε στα πλοία». Μόλις τέλειωσε το λόγο του, ο σαλπιγκτής σήμανε την αναχώρηση. Είχαν εξάλλου φορτώσει από την προηγούμενη μέρα τα λάφυρα και τους αιχμαλώτους και στο νησί πλέον δεν είχε απομείνει τίποτα, παρά μόνο κάποια βαριά και άχρηστα αντικείμενα. Έπειτα, έλυσαν τα παλαμάρια και σήκωσαν τις άγκυρες, και το λιμάνι απ' άκρη σ' άκρη έσφυζε από φωνές και αναστάτωση,

ἄλλο τι ἔπραττε. παριὼν δὲ Χαιρέας εἰς τὰς τριήρεις σύνθημα λεληθὸς τοῖς τριηράρχαις διέδωκεν ἐπὶ Κύπρου κρατεῖν, ὥς δῆτα ἀναγκαῖον ἔτι ἀφύλακτον οὖσαν αὐτὴν προκαταλαβεῖν· πνεύματι δὲ φορῶ χρησάμενοι τῆς ὑστεραίας κατήχθησαν εἰς Πάφον, ἔνθα ἐστὶν ἱερὸν Ἀφροδίτης.

8 Ἐπεὶ δὲ ὠρμίσαντο, Χαιρέας, πρὶν ἐκβῆναί τινα τῶν τριηρῶν, πρῶτους ἐξέπεμψε τοὺς κήρυκας εἰρήνην καὶ σπονδὰς τοῖς ἐπιχωρίοις καταγγεῖλαι. δεξαμένων δὲ αὐτῶν ἐξεβίβασε τὴν δύναμιν ἅπασαν εἰς γῆν καὶ ἀναθήμασι τὴν Ἀφροδίτην ἐτίμησε· πολλῶν δὲ ἱερείων συναχθέντων εἰστίασε τὴν στρατιάν. 9 σκεπτομένου δὲ αὐτοῦ περὶ τῶν ἐξῆς ἀπήγγειλαν οἱ ἱερεῖς (οἱ αὐτοὶ δὲ εἰσι καὶ μάντεις) ὅτι καλὰ γέγονε τὰ ἱερά. τότε οὖν θαρρήσας ἐκάλεσε τοὺς τριηράρχας καὶ ὅσους τῶν Αἰγυπτίων εὖνους ἐώρα πρὸς αὐτὸν καὶ ἔλεξεν ὧδε· 10 “Ἄνδρες συστρατιῶται καὶ φίλοι, κοινωνοὶ μεγάλων κατορθωμάτων, ἐμοὶ καὶ εἰρήνη καλλίστη καὶ πόλεμος ἀσφαλέστατος μεθ’ ὑμῶν· πείρα γὰρ μεμαθήκαμεν ὅτι ὁμονοοῦντες ἐκρατήσαμεν τῆς θαλάσσης· καιρὸς δὲ ὀξὺς ἐφέστηκεν ἡμῖν εἰς τὸ βουλευσασθαι περὶ τοῦ μέλλοντος ἀσφαλῶς· ἴστε γὰρ ὅτι ὁ μὲν Αἰγύπτιος ἀνῆρηται μαχόμενος, κρατεῖ δὲ βασιλεὺς ἀπάσης τῆς γῆς, ἡμεῖς δὲ ἀπειλήμεθα ἐν μέσοις

αφού όλοι είχαν καταπιαστεί με κάτι. Ο Χαιρέας περνούσε από κάθε τριήρη και μυστικά έδινε στους κυβερνήτες εντολή να πάνε να καταλάβουν την Κύπρο, γιατί ήταν ανάγκη να κυριαρχήσουν σ' αυτήν όσο ακόμη ήταν ανυπεράσπιστη. Με τη βοήθεια ευνοϊκών ανέμων, έφτασαν την επόμενη μέρα στην Πάφο, στην οποία βρίσκεται κι ένα ιερό της Αφροδίτης.

Μόλις αγκυροβόλησαν στο λιμάνι, η πρώτη κίνηση του Χαιρέα, πριν ακόμη κατεβεί κανείς από τις τριήρεις, ήταν να στείλει κήρυκες, για να διακομίσουν στους κατοίκους συνθήκες ειρήνης. Εκείνοι τις δέχτηκαν, και τότε αποβίβασε όλο το στρατό στην ξηρά και έκανε πολλές προσφορές για να δείξει το σεβασμό του στη θεά Αφροδίτη. Έπειτα, με τα άφθονα ζώα που θυσιάστηκαν γευμάτισε το στράτευμα. Καθώς οι ιερείς (που είχαν οι ίδιοι και την ιδιότητα του μάντη), έβλεπαν τον Χαιρέα σκεπτικό για τις μετέπειτα εξελίξεις, τον καθησύχασαν λέγοντάς του πως οι θυσίες φανερώνουν καλούς οιωνούς. Αναθάρρησε τότε και κάλεσε σε σύσκεψη τους κυβερνήτες των караβιών, τους τριακόσιους Έλληνες και όσους Αιγυπτίους έβλεπε να τον συμπαθούν, και τους μίλησε κάπως έτσι: «Συμπολεμιστές και φίλοι μου, σύντροφοί μου στα μεγάλα κατορθώματα, για μένα και η ειρήνη θα είναι γλυκιά και ο πόλεμος θα μου φαίνεται ακίνδυνος, αρκεί να σας έχω κοντά μου. Η πείρα μάς δίδαξε ότι έχοντας ομόνοια ανάμεσά μας γίναμε κυρίαρχοι της θάλασσας. Τώρα όμως οι καταστάσεις μάς πιέζουν να σκεφτούμε σοβαρά για το μέλλον. Πρέπει να μάθετε ότι ο Αιγύπτιος έπεσε στη μάχη, όλες οι ηπειρωτικές περιοχές έχουν περάσει στον έλεγχο του βασιλιά κι εμείς βρισκόμαστε αποκλεισμένοι μέσα σε εχθρικό κλοιό. Μήπως

τοῖς πολεμίοις. 11 εἶτ' οὖν συμβουλεύει τις ἡμῖν ἀπιέναι πρὸς τὸν βασιλέα καὶ εἰς τὰς ἐκείνου χεῖρας φέροντας αὐτοὺς ἐμβαλεῖν;” ἀνεβόησαν εὐθύς ὡς πάντα μᾶλλον ἢ τοῦτο ποιητέον. “Ποῦ τοίνυν ἄπιμεν; πάντα γάρ ἐστὶν ἡμῖν πολέμια καὶ οὐκέτι οὐδὲ τῇ θαλάττῃ προσήκει πιστεύειν, τῆς γῆς κρατουμένης ὑπὸ τῶν πολεμίων· οὐ δῆπου γε ἀναπτῆναι δυνάμεθα.” 12 Σιωπῆς ἐπὶ τούτοις γενομένης Λακεδαιμόνιος ἀνὴρ, Βρασίδου συγγενής, κατὰ μεγάλην ἀνάγκην τῆς Σπάρτης ἐκπεσών, πρῶτος ἐτόλμησεν εἰπεῖν “τί δὲ ζητοῦμεν ποῦ φύγωμεν βασιλέα; ἔχομεν γὰρ θάλασσαν καὶ τριήρεις· ἀμφοτέρω δὲ ἡμᾶς εἰς Σικελίαν ἄγει καὶ Συρακούσας, ὅπου οὐ μόνον Πέρσας οὐκ ἂν δεῖσαιμεν, ἀλλ’ οὐδὲ Ἀθηναίους.” 13 ἐπήνεσαν πάντες τὸν λόγον· μόνος Χαιρέας προσεποιεῖτο μὴ συγκατατίθεσθαι, τὸ μῆκος τοῦ πλοῦ προφασίζόμενος, τὸ δὲ ἀληθὲς ἀποπειρώμενος εἰ βεβαίως αὐτοῖς δοκεῖ. σφόδρα δὲ ἐγκειμένων καὶ πλεῖν ἤδη θελόντων, “ἀλλ’ ὑμεῖς μὲν, ἄνδρες Ἕλληνες, βουλευέσθε καλῶς καὶ χάριν ὑμῖν ἔχω τῆς εὐνοίας τε καὶ πίστεως· οὐκ ἐάσω δὲ ὑμᾶς μετανοῆσαι, θεῶν ὑμᾶς προσλαμβανομένων. 14 τοὺς δὲ Αἰγυπτίους — πολλοὶ γάρ εἰσιν οὓς οὐ προσήκει ἄκοντας βιάζεσθαι· καὶ γὰρ γυναῖκας καὶ τέκνα ἔχουσιν οἱ πλείους,

λοιπόν κάτω από αυτές τις συνθήκες προτείνει κάποιος από σας να υποχωρήσουμε στο βασιλιά και να παραδοθούμε στα χέρια του;» Αμέσως του φώναξαν πως προτιμούσαν οτιδήποτε άλλο εκτός από αυτό. «Πού να πάμε τότε; Όλοι οι τόποι είναι για μας εχθρικοί και δεν έχει νόημα να βασιζόμαστε πια στη θάλασσα, αφού οι εχθροί έχουν στην κατοχή τους την ξηρά. Γιατί φυσικά δεν μπορούμε να βγάλουμε φτερά και να φύγουμε πετώντας». Στο άκουσμα τούτων των λόγων έπεσε σιωπή, και μόνο ένας Λακεδαιμόνιος, από τη γενιά του Βρασίδα², που είχε εξοριστεί από τη Σπάρτη εξαιτίας ενός σοβαρού παραπτώματος, βρήκε το θάρρος να μιλήσει πρώτος: «Ποιος ο λόγος να προβληματιζόμαστε για το πού να πάμε, ώστε να γλιτώσουμε από το βασιλιά; Έχουμε τη θάλασσα, έχουμε και τις τριήρεις. Και τα δύο αυτά μπορούν να μας πάνε στη Σικελία και στις Συρακούσες, όπου δεν θα έχουμε να φοβηθούμε όχι μόνο τους Πέρσες αλλά ούτε τους ίδιους τους Αθηναίους». Όλοι συμφώνησαν μαζί του και μόνο ο Χαιρέας έφερνε δήθεν αντιρρήσεις, με τη δικαιολογία πως ήταν πολύ μακρύ το ταξίδι· στην πραγματικότητα όμως ήθελε να εξακριβώσει αν η απόφασή τους ήταν σίγουρη και οριστική. Εφόσον εκείνοι έμεναν σταθεροί και επέμεναν να ξεκινήσουν χωρίς άλλη καθυστέρηση, τους είπε: «Σωστή είναι η απόφαση που πήρατε, παλικάρια της Ελλάδας, και σας ευγνωμονώ για την εκτίμηση και την εμπιστοσύνη που μου δείχνετε. Δεν θα σας κάνω να μετανιώσετε, αν βέβαια βάλουν και οι θεοί το χέρι τους. Όσον αφορά τους Αιγύπτιους όμως (γιατί είναι πολυάριθμοι και δεν έχουμε δικαίωμα να τους υποχρεώσουμε να έρθουν αν δεν το θέλουν· έχουν κι αυτοί γυναίκες και παιδιά· οι περισσότεροι και θα

ὧν οὐκ ἂν ἡδέως ἀποσπασθεῖεν — κατασπαρέντες οὖν εἰς τὸ πλῆθος διαπυνθάνεσθαι ἐκάστου σπεύσατε, ἵνα μόνον τοὺς ἐκόντας παραλάβωμεν.”

III. 1 Ταῦτα μέν, ὡς ἐκέλευσεν, ἐγένετο· Καλλιρρόη δὲ λαβομένη Χαιρέου τῆς δεξιᾶς, μόνον αὐτὸν ἀπαγαγοῦσα “τί” ἔφη “θεβούλευσαι, Χαιρέα; καὶ Στάτειραν ἄγεις εἰς Συρακούσας καὶ Ῥοδογούνην τὴν καλήν;” ἠρυθρίασεν ὁ Χαιρέας καὶ “οὐκ ἑμαυτοῦ” φησὶν “ἔνεκα ἄγω ταύτας, ἀλλὰ σοὶ θεραπαινίδας.” 2 ἀνέκραγεν ἡ Καλλιρρόη “μὴ ποιήσειαν οἱ θεοὶ τοσαύτην ἐμοὶ γενέσθαι μανίαν, ὥστε τὴν τῆς Ἀσίας βασιλίδα δούλην ἔχειν, ἄλλως τε καὶ ξένην γεγεννημένην. εἰ δέ μοι θέλεις χαρίζεσθαι, βασιλεῖ πέμψον αὐτήν· καὶ γὰρ αὕτη μέ σοι διεφύλαξεν ὡς ἀδελφοῦ γυναῖκα παραλαβοῦσα.” 3 “οὐδὲν ἐστίν” ἔφη Χαιρέας, “ὃ σοῦ θελούσης οὐκ ἂν ἐγὼ ποιήσαιμι· σὺ γὰρ κυρία Στατεΐρας καὶ πάντων τῶν λαφύρων καὶ πρὸ πάντων τῆς ἐμῆς ψυχῆς.” ἤσθη Καλλιρρόη καὶ κατεφίλησεν αὐτόν, εὐθὺς δὲ ἐκέλευσε τοῖς ὑπηρέταις ἄγειν αὐτήν πρὸς Στάτειραν. 4 Ἐτύγχανε δὲ ἐκείνη μετὰ τῶν ἐνδοξοτάτων Περσίδων ἐν κοίλῃ νηί, ὅλως οὐδὲν ἐπισταμένη τῶν γεγεννημένων, οὐδ’ ὅτι Καλλιρρόη Χαιρέαν ἀπείληφε· πολλὴ γὰρ ἦν παραφυλακὴ καὶ οὐδενὶ ἐξῆν προσελθεῖν, οὐκ ἰδεῖν, οὐ μηνῦσαί τι τῶν πραττομένων. 5 ὡς δὲ ἤκεν ἐπὶ τὴν ναῦν, τοῦ τριηράρχου δορυφοροῦντος αὐτήν,

τους είναι δύσκολο να τους αποχωριστούν), σκορπιστείτε ανάμεσά τους και γρήγορα ρωτήστε τους, τον καθένα ξεχωριστά, ώστε να έρθουν μαζί μας μόνο όσοι πραγματικά το επιθυμούν».

III. Οι εντολές του εκτελέστηκαν αμέσως. Τότε η Καλλιρρόη πιάνοντας τον Χαιρέα από το δεξί χέρι, τον ξεμονάχιασε και του είπε: «Τι αποφάσεις είναι αυτές που παίρνεις, Χαιρέα; Θα κουβαλήσεις στις Συρακούσες τη Στάτειρα και την όμορφη Ροδογούνη;» Ο Χαιρέας κοκκίνισε και της απάντησε: «Δεν τις παίρνω για τον εαυτό μου αλλά για δικές σου σκλάβες». Η Καλλιρρόη αντέδρασε υψώνοντας τον τόνο της φωνής της: «Ας μη δώσουν οι θεοί να φτάσω σε τέτοιο σημείο παράνοιας, ώστε να πάρω για υπηρέτριά μου τη βασίλισσα της Ασίας, η οποία μάλιστα μου πρόσφερε κάποτε τη φιλοξενία της. Αν θέλεις πραγματικά να μ' ευχαριστήσεις, να τη στείλεις πίσω στο βασίλειό. Άλλωστε αυτή τόσο πολύ με φρόντισε για χάρη σου, που ούτε γυναίκα του αδελφού της να ήμουν». «Δεν υπάρχει τίποτα», απάντησε ο Χαιρέας, «που δεν θα έκανα, αν μου το ζητούσες. Εσύ είσαι η αρχόντισσα της Στάτειρας και όλων των θησαυρών που μαζέψαμε, και προπάντων της καρδιάς μου». Η Καλλιρρόη από τη χαρά της τον έπνιξε στα φιλιά κι αμέσως ζήτησε από τους υπηρέτες να την οδηγήσουν στη Στάτειρα. Εκείνη βρισκόταν κλεισμένη σε ένα αμπάρι μαζί με άλλες επιφανείς κυρίες της Περσίας και δεν γνώριζε τίποτα για τις πρόσφατες εξελίξεις, ούτε πως η Καλλιρρόη είχε ξαναβρεί τον Χαιρέα. Η φρουρά που τις επιτηρούσε ήταν αυστηρή και κανείς δεν επιτρεπόταν να πλησιάσει ούτε να τις δει ή να τους πει τι γινόταν. Μόλις η Καλλιρρόη ανέβηκε στο καράβι, με τη συνοδεία του

κατάπληξις εὐθὺς ἦν πάντων καὶ ταραχὴ διαθεόντων. εἶτά τις ἡσυχῇ πρὸς ἄλλον ἐλάλησεν “ἡ τοῦ ναυάρχου γυνὴ παραγίνεται.” μέγα δὲ καὶ βύθιον ἀνεστέναξεν ἡ Στάτειρα καὶ κλάουσα εἶπεν “εἰς ταύτην με τὴν ἡμέραν, ὦ Τύχη, τετήρηκας, ἵνα ἡ βασιλὶς ἴδω κυρίαν· πάρεστι γὰρ ἴσως ἰδεῖν οἷαν παρείληφε δούλην.” 6 ἤγειρε θρῆνον ἐπὶ τούτοις καὶ τότε ἔμαθε τί αἰχμαλωσία σωματίων εὐγενῶν. ἀλλὰ ταχεῖαν ἐποίησεν ὁ θεὸς τὴν μεταβολήν· Καλλιρρόη γὰρ εἰσδραμοῦσα περιεπλάκη τῇ Στατείρᾳ. “χαῖρε” φησὶν, “ὦ βασιλεια· βασιλὶς γὰρ εἶ καὶ αἰεὶ διαμένεις. 7 οὐκ εἰς πολεμίων χεῖρας ἐμπέπτωκας, ἀλλὰ τῆς σοὶ φιλάττης, ἣν εὐηργέτησας. Χαιρέας ὁ ἐμός ἐστι ναύαρχος· ναύαρχον δὲ Αἰγυπτίων ἐποίησεν αὐτὸν ὀργὴ πρὸς βασιλέα, διὰ τὸ βραδέως ἀπολαμβάνειν ἐμέ· πέπαυται δὲ καὶ διήλλακται καὶ οὐκέτι ὑμῖν ἐστι πολέμιος. ἀνίστασο δέ, φιλάττη, καὶ ἄπιθι χαίρουσα· ἀπόλαβε καὶ σὺ τὸν ἄνδρα τὸν σεαυτῆς· ζῇ γὰρ βασιλεύς, κἀκείνῳ σε Χαιρέας πέμπει. 8 ἀνίστασο καὶ σύ, Ῥοδογούνη, πρώτη μοι φίλῃ Περσίδων, καὶ βάδιζε πρὸς τὸν ἄνδρα τὸν σεαυτῆς, καὶ ὅσας ἡ βασιλὶς ἂν ἄλλας θέλῃ, καὶ μέμνησθε Καλλιρρόης.” 9 Ἐξεπλάγη Στάτειρα τούτων ἀκούσασα τῶν λόγων καὶ οὔτε πιστεύειν εἶχεν οὔτε ἀπιστεῖν· τὸ δὲ ἦθος Καλλιρρόης τοιοῦτον ἦν, ὥς μὴ δοκεῖν εἰ-

κυβερνήτη, επικράτησε γενική αμηχανία και όλοι άρχισαν να τρέχουν πάνω-κάτω από την ταραχή τους. Έστερα, είπε κάποιος ψιθυριστά: «Έρχεται η γυναίκα του ναυάρχου». Η Στάτειρα τότε αναστέναξε δυνατά από τα βάθη της καρδιάς της και είπε μέσα από το κλάμα της: «Για ένα λόγο, Τύχη, με κράτησες ζωντανή μέχρι σήμερα, για να αντικρίσω, εγώ, μια βασίλισσα, την κυρία μου. Ίσως μάλιστα ήρθε για να δει πώς είναι η καινούρια της σκλάβα». Αμέσως μετά ξέσπασε σε θρήνο, γιατί τότε μόλις κατάλαβε τι σημαίνει η αιχμαλωσία για κάποιον που έχει ευγενική καταγωγή. Ο θεός όμως έκανε γρήγορα τα πράγματα να αλλάξουν. Έτρεξε μέσα η Καλλιρρόη και αγκάλιασε τη Στάτειρα λέγοντας: «Σε χαιρετώ, βασίλισσά μου. Γιατί βασίλισσα είσαι και τώρα και για πάντα. Δεν βρίσκεσαι σε εχθρικά χέρια αλλά στην πολυαγαπημένης σου φίλης, που τόσο πολύ τη βοήθησες. Ο Χαιρέας μου είναι ο ναύαρχος. Πήγε κι έγινε ναύαρχος των Αιγυπτίων από αντίδραση προς το βασιλιά, επειδή καθυστέρούσε να με πάρει πίσω. Τώρα όμως καταλάγιασε ο θυμός του και άλλαξε γνώμη και δεν σας βλέπει πια σαν εχθρούς. Σήκω, αγαπημένη μου, και χαρούμενη να φύγεις. Πήγαινε κι εσύ να ξαναβρείς τον άνδρα σου. Είναι ζωντανός ο βασιλιάς και ο Χαιρέας σε στέλνει πίσω σ' αυτόν. Σήκω κι εσύ, Ροδογούνη, που είσαι η καλύτερή μου φίλη ανάμεσα στις Περσίδες, και πήγαινε στον άντρα σου και οι άλλες κοπέλες, όσες θέλει να πάρει μαζί της η βασίλισσα, μα να θυμάστε και την Καλλιρρόη»³. Η Στάτειρα έμεινε έκπληκτη ακούγοντας τέτοια λόγια και ούτε να τα πιστέψει μπορούσε ούτε να τα αμφισβητήσει. Γιατί, λόγω του χαρακτήρα της, η Καλλιρρόη έδινε την εντύπωση ότι δεν

ρωνεύεσθαι ἐν μεγάλαις συμφοραῖς· ὁ δὲ καιρὸς ἐκέλευε ταχέως πάντα πράττειν.

10 Ἦν οὖν τις ἐν Αἰγυπτίοις Δημήτριος, φιλόσοφος, βασιλεῖ γνῶριμος, ἡλικία προήκων, παιδεία καὶ ἀρετῇ τῶν ἄλλων Αἰγυπτίων διαφέρων. τοῦτον καλέσας Χαιρέας εἶπεν “ἐγὼ ἐβουλόμην μετ’ ἐμαυτοῦ σε ἄγειν, ἀλλὰ μεγάλης πράξεως ὑπηρέτην σε ποιοῦμαι· τὴν γὰρ βασιλίδα τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ πέμπω διὰ σοῦ. 11 τοῦτο δὲ καὶ σὲ ποιήσει τιμιώτερον ἐκείνῳ καὶ τοὺς ἄλλους διαλλάξει.” ταῦτα εἰπὼν στρατηγὸν ἀπέδειξε Δημήτριον τῶν ὀπίσω κομιζομένων τριηρῶν. πάντες μὲν οὖν ἤθελον ἀκολουθεῖν Χαιρέα καὶ προετίμων αὐτὸν πατρίδων καὶ τέκνων. 12 ὁ δὲ μόνας εἴκοσι τριήρεις ἐπελέξατο τὰς ἀρίστας καὶ μεγίστας, ὡς ἂν ὑπὲρ τὸν Ἴόνιον μέλλων περαιούσθαι, καὶ ταύταις ἐνεβίβασεν Ἕλληνας μὲν ἅπαντας ὅσοι παρῆσαν, Αἰγυπτίων δὲ καὶ Φοινίκων ὅσους ἔμαθεν εὐζώνους· πολλοὶ καὶ Κυπρίων ἐθελονταὶ ἐνέβησαν. τοὺς δὲ ἄλλους πάντας ἔπεμψεν οἴκαδε, διανείμας αὐτοῖς μέρη τῶν λαφύρων, ἵνα χαίροντες ἐπανίωσι πρὸς τοὺς ἑαυτῶν, ἐντιμότεροι γεγόμενοι· καὶ οὐδεὶς ἠτύχησεν οὐδενός, αἰτήσας παρὰ Χαιρέου. Καλλιρρόη δὲ προσήνεγκε τὸν κόσμον ἅπαντα τὸν βασιλικὸν Στατεῖρα. 13 ἡ δὲ οὐκ ἠβουλήθη λαβεῖν, ἀλλὰ “τούτῳ” ἔφη “σὺ κοσμοῦ·

αστειεύεται με τόσο θλιβερές καταστάσεις. Εξάλλου οι συνθήκες ήταν τέτοιες που επέβαλλαν να δράσουν άμεσα.

Υπήρχε λοιπόν ανάμεσα στους Αιγυπτίους κάποιος φιλόσοφος Δημήτριος, γνωστός του βασιλιά και αρκετά μεγάλος σε ηλικία, που ξεχώριζε από όλους τους άλλους Αιγυπτίους για τη μόρφωση και τις αρετές του. Ακριβώς αυτόν κάλεσε ο Χαιρέας και του είπε: «Η προσωπική μου επιθυμία είναι να έρθεις μαζί μας, αλλά δυστυχώς υπάρχει μια πολύ σημαντική αποστολή που πρέπει να σου αναθέσω. Θέλω να στείλω τη βασίλισσα πίσω στο Μεγάλο Βασιλιά και εσύ θα τη συνοδεύσεις. Με τον τρόπο αυτό και εσύ θα κερδίσεις μεγάλες τιμές από εκείνον και οι Αιγύπτιοι θα ελαφρύνουν τη θέση τους». Έτσι μίλησε και έδωσε στον Δημήτριο το αξίωμα του στρατηγού όλων των τριήρων που θα επέστρεφαν πίσω. Όλοι ωστόσο ήθελαν να ακολουθήσουν τον Χαιρέα και τον έβαζαν πάνω ακόμα και από την πατρίδα τους και τις οικογένειές τους. Εκείνος ξεχώρισε μόνο είκοσι τριήρεις, τα πιο μεγάλα και γερά σκαριά, για να μπορέσει να διασχίσει άνετα το Ιόνιο πέλαγος, και μέσα σ' αυτές φόρτωσε όλους τους Έλληνες που ήταν εκεί, καθώς και όσους Αιγύπτιους και Φοίνικες ήξερε πως ήταν οι πιο δραστήριοι. Μαζί τους επιβιβάστηκαν και πολλοί Κύπριοι εθελοντές. Τους υπόλοιπους τους έστειλε σπίτια τους, αφού πρώτα τους έδωσε το μερτικό τους από τη λεία, για να γυρίσουν στους δικούς τους ικανοποιημένοι, με δόξα και τιμή. Και δεν χάλασε κανενός το χατίρι ο Χαιρέας, όταν του ζητούσαν κάτι. Η Καλλιρρόη πάλι έδωσε πίσω όλα τα βασιλικά κοσμήματα στη Στάτειρα. Εκείνη δεν τα δεχόταν, μόνο της έλεγε: «Με αυτά να

πρέπει γὰρ τοιούτῳ σώματι κόσμος βασιλικός. δεῖ γὰρ ἔχειν σε ἵνα καὶ μητρὶ χάριση καὶ πατρίοις ἀναθήματα θεοῖς. ἐγὼ δὲ πλείω τούτων καταλέλοιπα ἐν Βαβυλῶνι. 14 θεοὶ δέ σοι παρέχοιεν εὐπλοῖαν καὶ σωτηρίαν καὶ μηδέποτε διαζευχθῆναι Χαιρέου. πάντα πεποίηκας εἰς ἐμὲ δικαίως· χρηστὸν ἦθος ἐπεδείξω καὶ τοῦ κάλλους ἄξιον. καλὴν μοι βασιλεὺς ἔδωκε παραθήκην.”

IV. 1 Τίς ἂν φράση τὴν ἡμέραν ἐκείνην πόσας ἔσχε πράξεις, πῶς ἀλλήλαις διαφόρους, εὐχομένων, συντασσομένων, χαιρόντων, λυπουμενων, ἀλλήλοις ἐντολὰς δίδόντων, τοῖς οἴκοι γραφόντων; ἔγραφε δὲ καὶ Χαιρέας ἐπιστολὴν πρὸς βασιλέα τοιαύτην· 2 “Σὺ μὲν ἔμελλες τὴν δίκην κρίνειν, ἐγὼ δὲ ἤδη νενίκηκα παρὰ τῷ δικαιοτάτῳ δικαστῇ· πόλεμος γὰρ ἄριστος κριτὴς τοῦ κρείττονός τε καὶ χείρονος. οὗτός μοι Καλλιρρόην ἀποδέδωκεν, <καὶ> οὐ μόνον τὴν γυναῖκα τὴν ἐμήν, ἀλλὰ καὶ τὴν σὴν. 3 οὐκ ἐμιμησάμην δέ σου τὴν βραδυτῆτα. ἀλλὰ ταχέως σοι μηδὲ ἀπαιτοῦντι Στάτειραν ἀποδίδωμι καθαρὰν καὶ ἐν αἰχμαλωσίᾳ μείναςαν βασιλίδαν. ἴσθι δὲ οὐκ ἐμέ σοι τὸ δῶρον ἀλλὰ Καλλιρρόην ἀποστέλλειν. ἀνταπαιτοῦμεν δέ σε χάριν Αἰγυπτίοις

στολίζεσαι. Σε μια τέτοια ομορφιά μόνο βασιλικά κοσμήματα ταιριάζουν. Πρέπει εξάλλου να έχεις στολίδια για να προσφέρεις δώρα στη μητέρα σου και αφιερώματα στους θεούς της πατρίδας σου. Εγώ έχω αφήσει στη Βαβυλώνα πολύ περισσότερα από αυτά. Μακάριοι θεοί να σου χαρίσουν τη σωτηρία σου και ένα υπέροχο ταξίδι, και ποτέ πια να μην αποχωριστείς τον Χαιρέα. Ήσουν απέναντί μου δίκαιη στο έπακρο. Απέδειξες ότι η καλοσύνη της καρδιάς σου είναι αντάξια της εξωτερικής σου ομορφιάς. Ο βασιλιάς μού είχε αναθέσει να φροντίζω έναν πολύτιμο θησαυρό».

IV. Ποιος μπορεί να περιγράψει τι έγινε εκείνη την ημέρα, πόσες διαφορετικές εικόνες μπορούσε να αντικρίσει κανείς, καθώς όλοι προσεύχονταν, αγκαλιάζονταν, ήταν ταυτόχρονα χαρούμενοι και λυπημένοι, έδιναν παραγγελίες ο ένας στον άλλο και έγραφαν γράμματα στους δικούς τους; Έγραφε και ο Χαιρέας μια επιστολή στο Μεγάλο Βασιλιά, με τέτοιο περίπου περιεχόμενο: «Από σένα κανονικά εξαρτιόταν η έκβαση της δίκης, εγώ όμως κέρδισα τη νίκη από τον πιο αμερόληπτο δικαστή· γιατί ο πόλεμος είναι αλάθευτος κριτής και για τον πρώτο και για τον τελευταίο στην παλικαριά. Εκείνος λοιπόν μου έδωσε πίσω την Καλλιρρόη — και μάλιστα μαζί με τη δική μου γυναίκα, μου έδωσε και τη δική σου. Δεν ακολούθησα όμως το παράδειγμά σου που χρονοτριβούσες, αλλά πάρα πολύ γρήγορα, χωρίς να προλάβεις καν να μου το ζητήσεις, σου στέλνω πίσω τη Στάτειρα εντελώς απείραχτη, αφού για μας παρέμεινε βασίλισσα ακόμα και τον καιρό που ήταν αιχμάλωτη. Και να ξέρεις πως τούτο το δώρο δεν είναι από μένα αλλά από την Καλλιρρόη. Σου ζητάμε όμως σαν αντάλλαγμα να δώσεις άφεση

διαλλαγῆναι· πρέπει γὰρ βασιλεῖ μάλιστα πάντων ἀνεξικακεῖν. ἔξεις δὲ στρατιώτας ἀγαθοὺς φιλοῦντάς σε· τοῦ γὰρ ἐμοὶ συνακολουθεῖν ὡς φίλοι παρὰ σοὶ μᾶλλον εἴλοντο μένειν.” 4 Ταῦτα μὲν ἔγραψε Χαιρέας, ἔδοξε δὲ καὶ Καλλιρρόῃ δίκαιον εἶναι καὶ εὐχάριστον Διονυσίῳ γράψαι. τοῦτο μόνον ἐποίησε δίχα Χαιρέου· εἰδυῖα γὰρ αὐτοῦ τὴν ἔμφυτον ζηλοτυπίαν ἐσπούδαζε λαθεῖν. λαβοῦσα δὲ γραμματίδιον ἐχάραξεν οὕτως· 5 “Καλλιρρόῃ Διονυσίῳ εὐεργέτη χαίρειν· σὺ γὰρ εἶ ὁ καὶ ληστείας καὶ δουλείας με ἀπαλλάξας. δέομαί σου, μηδὲν ὀργισθῆς· εἰμὶ γὰρ τῇ ψυχῇ μετὰ σοῦ διὰ τὸν κοινὸν υἱόν, ὃν παρακατατίθημί σοι ἐκτρέφειν τε καὶ παιδεύειν ἀξίως ἡμῶν. μὴ λάβῃ δὲ πείραν μητρυιᾶς· ἔχεις οὐ μόνον υἱόν, ἀλλὰ καὶ θυγατέρα· ἀρκεῖ σοι δύο τέκνα. 6 ὧν γάμον ζεῦξον. ὅταν ἀνὴρ γένηται, καὶ πέμψον αὐτὸν εἰς Συρακούσας, ἵνα καὶ τὸν πάππον θεάσῃται. ἀσπάζομαί σε, Πλαγγών. ταῦτά σοι γέγραφα τῇ ἐμῇ χειρί. ἔρρωσο, ἀγαθὲ Διονύσιε, καὶ Καλλιρρόῃς μνημόνευε τῆς σῆς.”

7 Σφραγίσασα δὲ τὴν ἐπιστολὴν ἀπέκρυψεν ἐν τοῖς κόλποις καὶ ὅτε ἔδει λοιπὸν ἀνάγεσθαι καὶ ταῖς τριήρεσι πάντας ἐμβαίνειν, αὐτὴ χεῖρα δοῦσα τῇ Στατεΐρᾳ εἰς τὸ πλοῖον εἰσήγαγε. κατεσκευάκει δὲ Δημήτριος

στους Αιγυπτίους. Ο βασιλιάς πρώτος από όλους πρέπει να ξέρει να συγχωρεί. Έτσι θα αποκτήσεις γενναίους στρατιώτες, που θα τρέφουν για σένα αγάπη. Αν μη τι άλλο, από το να ακολουθήσουν εμένα ως σύντροφοι, προτίμησαν να μείνουν κοντά σ' εσένα». Αυτά έγραψε στο γράμμα του ο Χαιρέας. Μα κι η Καλλιρρόη θεώρησε δίκαιο να εκφράσει την ευγνωμοσύνη της στον Διονύσιο μ' ένα γράμμα. Και ήταν η μοναδική πράξη της που έγινε κρυφά από τον Χαιρέα. Γνωρίζοντας το ζηλότυπο χαρακτήρα του έκανε τα πάντα για να μην την αντιληφθεί. Πήρε λοιπόν μια μικρή πλάκα κι έγραψε τα εξής: «Η Καλλιρρόη στέλνει τους χαιρετισμούς της στον ευεργέτη της Διονύσιο. Εσύ είσαι ο άνθρωπος που με ελευθέρωσε από τα χέρια των ληστών και τα δεινά της δουλείας. Σε παρακαλώ να μη θυμώσεις μαζί μου. Η καρδιά μου θα βρίσκεται πάντα κοντά σου, μέσω του γιου μας· σου τον εμπιστεύομαι να τον αναθρέψεις και να τον σπουδάσεις επάξια, όπως ταιριάζει σε δικό μας παιδί. Καλύτερα να μη γνωρίσει μητριά. Δεν έχεις άλλωστε μόνο το γιο, αλλά και μια κόρη. Σου φτάνουν δύο παιδιά. Όταν εκείνος ανδρωθεί, να τα παντρέψεις και να τον στείλεις στις Συρακούσες, για να συναντήσει και τον παππού του. Φιλιά και σε σένα, Πλαγγών. Σου γράφω ιδιοχείρως αυτές τις λέξεις. Γεια σου, καλέ μου Διονύσιε, και να θυμάσαι την Καλλιρρόη σου».

Αμέσως μετά σφράγισε την επιστολή και την έβαλε στον κόρφο της. Όταν πια ήρθε η ώρα ν' ανοιχτούν στο πέλαγος κι ανέβαιναν όλοι στις τριήρεις, κρατώντας τη Στάτειρα από το χέρι τη συνόδεψε στο καράβι. Ο Δημήτριος είχε φτιάξει μέσα στο πλοίο ένα

ἐν τῇ νηὶ σκηνὴν βασιλικήν, πορφυρίδα καὶ χρυσοῦφῃ Βαβυλώνια περιθείς. 8 πάνυ δὲ κολακευτικῶς κατακλίνασα αὐτὴν Καλλιρρόη “ἔρρωσό μοι” φησὶν, “ὦ Στάτειρα, καὶ μέμνησό μου καὶ γράφε μοι πολλάκις εἰς Συρακούσας· ῥάδια γὰρ πάντα βασιλεῖ. καὶ γὰρ δέ σοι χάριν εἶσομαι παρὰ τοῖς γονεῦσί μου καὶ τοῖς θεοῖς τοῖς Ἑλληνικοῖς. συνίστημί σοι τὸ τέκνον μου, ὃ καὶ σὺ ἡδέως εἶδες· νόμιζε ἐκεῖνο παραθήκην ἔχειν ἄντ’ ἐμοῦ.” 9 ταῦτα λεγούσης δακρύων ἐνεπλήσθη καὶ γόον ἤγειρε ταῖς γυναῖξιν· ἐξιούσα δὲ τῆς νεῶς ἡ Καλλιρρόη, ἡρέμα προσκύψασα τῇ Σταταίρᾳ καὶ ἐρυθριῶσα τὴν ἐπιστολὴν ἐπέδωκε καὶ “ταύτην” εἶπε “δὸς Διονυσίῳ τῷ δυστυχεῖ, ὃν παρατίθημι σοί τε καὶ βασιλεῖ. παρηγορήσατε αὐτόν. φοβοῦμαι μὴ ἐμοῦ χωρισθεὶς ἑαυτὸν ἀνέλῃ.” 10 ἔτι δὲ ἂν ἐλάλουν αἱ γυναῖκες καὶ ἔκλαον καὶ ἀλλήλας κατεφίλουν, εἰ μὴ παρήγγειλαν οἱ κυβερνήται τὴν ἀναγωγὴν. μέλλουσα δὲ ἐμβαίνειν εἰς τὴν τριήρη ἡ Καλλιρρόη τὴν Ἀφροδίτην προσεκύνησε. “χάρις σοι” φησὶν “ὦ δέσποινα, τῶν παρόντων. ἤδη μοι διαλλάττη· δὸς δέ μοι καὶ Συρακούσας ἰδεῖν. πολλὴ μὲν ἐν μέσῳ θάλασσα, καὶ ἐκδέχεται με φοβερά πελάγη, πλὴν οὐ φοβοῦμαι σοῦ μοι συμπλευούσης.” 11 ἀλλ’ οὐδὲ τῶν Αἰγυπτίων οὐδεὶς

βασιλικό κατάλυμα από πορφυρά καλύμματα και χρυσοῦφαντα βαβυλωνιακά πέπλα. Η Καλλιρρόη με ιδιαίτερα κολακευτικές περιποιήσεις τη βοήθησε να ξαπλώσει και της είπε: «Να είσαι καλά, Στάτειρα, να με θυμάσαι και να μου γράφεις συχνά στις Συρακούσες. Εξάλλου τα πάντα είναι εύκολα για το βασιλιά. Κι εγώ θα σε μνημονεύω με ευγνωμοσύνη και προς τους γονείς μου και προς τους θεούς της Ελλάδας. Ίσως θα μπορούσες να φροντίζεις και το παιδί μου, που το έβλεπες κι εσύ με συμπάθεια. Τώρα θα έχεις εκείνο να φροντίζεις αντί για μένα». Τα μάτια της γέμισαν δάκρυα, καθώς τα έλεγε αυτά, και ξεσήκωσε θρήνο ανάμεσα σε όλες τις γυναίκες. Τη στιγμή που θα κατέβαινε από το πλοίο, έσκυψε ελαφρά πάνω από τη Στάτειρα και κοκκινίζοντας λιγάκι της έδωσε την επιστολή και της είπε: «Δώσε αυτό το γράμμα στον καημένο τον Διονύσιο, τον οποίο τώρα πια αφήνω στη φροντίδα τη δική σου και του βασιλιά. Προσπαθήστε να τον παρηγορήσετε. Φοβάμαι μήπως δεν αντέξει το χωρισμό μας και αυτοκτονήσει». Και οι γυναίκες σίγουρα θα ξημεροβραδιάζονταν με την κουθέντα, τα κλάματα και τα φιλιά του αποχαιρετισμού, αν οι κυβερνήτες των караβιών δεν έβγαζαν ανακοίνωση για τον απόπλου. Η Καλλιρρόη, λίγο πριν επιβιβαστεί στο πλοίο, πήγε να προσκυνήσει την Αφροδίτη. «Θερμά σ' ευχαριστώ, σεβαστή αρχόντισσα», της είπε, «για την παρούσα ευτυχία μου. Φαίνεται πως έχεις φιλιώσει πια μαζί μου. Αξιώσέ με λοιπόν να δω και τις Συρακούσες. Γιατί με χωρίζει απ' αυτές μια αχανής θάλασσα και με περιμένουν τα ζοφερά πελάγη, αλλά ο φόβος μου εξαφανίζεται αν ξέρω πως θα σ' έχω μαζί μου στο ταξίδι». Μα κι από τους Αιγύπτιους κανείς

ένέβη ταῖς Δημητρίου ναυσίν, εἰ μὴ πρότερον συνετά-
ξατο Χαιρέα καὶ κεφαλὴν καὶ χεῖρας αὐτοῦ κατεφί-
λησε· τοσοῦτον ἥμερον πᾶσιν ἐνέθηκε. καὶ πρῶτον
κοινὸν εἶασεν ἀναχθῆναι τὸν στόλον, ὥς ἀκούεσθαι
μέχρι πόρρω τῆς θαλάσσης ἐπαίνους μεμιγμένους εὐ-
χαῖς.

V. 1 Καὶ οὗτοι μὲν ἔπλεον, βασιλεὺς δὲ ὁ μέγας
κρατήσας τῶν πολεμίων εἰς Αἴγυπτον μὲν ἐξέπεμπε
τὸν καταστησόμενον τὰ ἐν αὐτῇ βεβαίως, αὐτὸς δ'
ἔσπευδεν εἰς Ἄραδον πρὸς τὴν γυναῖκα. 2 ὄντι δὲ
αὐτῷ περὶ Χίον καὶ Τύρον καὶ θύοντι τῷ Ἡρακλεῖ τὰ
ἐπινίκια προσῆλθέ τις ἀγγέλλων ὅτι “Ἄραδος ἐκπε-
πόρθηται καὶ ἐστὶ κενή, πάντα δὲ τὰ ἐν αὐτῇ φέρουσιν
αἱ ναῦς τῶν Αἰγυπτίων.” μέγα δὴ πένθος κατήγγειλε
βασιλεῖ, ὥς ἀπολωλυίας τῆς βασιλίδος. ἐπένθουν δὲ
Περσῶν οἱ ἐντιμότατοι

Στάτειραν πρόφασιν, σφῶν δ' αὐτῶν κήδε' ἕκαστος,

ὁ μὲν γυναῖκα, ὁ δὲ ἀδελφὴν, ὁ δὲ θυγατέρα, πάντες
δέ τινα, ἕκαστος οἰκεῖον. ἐκπεπλευκώτων δὲ τῶν πο-
λεμίων ἄγνωστον ἦν διὰ ποίας θαλάσσης. 3 Τῇ δευ-
τέρᾳ δὲ τῶν ἡμερῶν ὤφθησαν αἱ Αἰγυπτίων ναῦς
προσπλέουσαι. καὶ τὸ μὲν ἀληθὲς ἄδηλον ἦν, ἐθαύμα-
ζον δὲ ὀρώντες, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπέτεινεν αὐτῶν τὴν

δεν έμπαινε στις τριήρεις που θα ακολουθούσαν τον Δημήτριο χωρίς να χαιρετήσει τον Χαιρέα και να του φιλήσει το κεφάλι ή τα χέρια. Εκείνος άφησε τούτο το στόλο να φύγει πρώτος, κι ακούγονταν από τα πέρατα της θάλασσας ευχές κι επευφημίες.

V. Ξεκίνησαν λοιπόν όλοι αυτοί το ταξίδι τους· την ίδια στιγμή ο Μεγάλος Βασιλιάς, μετά την εξουδετέρωση των εχθρών του, έστειλε κάποιον στην Αίγυπτο με αποστολή να αποκατάσταση με ασφάλεια τα πράγματα εκεί, ενώ ο ίδιος, χωρίς καθυστέρηση, κατευθύνθηκε προς την Άραδο για να βρεθεί κοντά στη γυναίκα του. Όταν βρισκόταν περίπου στο ύψος της Χίου και της Τύρου και πρόσφερε θυσίες στον Ηρακλή για να γιορτάσει τη νίκη του, ήρθε κάποιος να τον πληροφορήσει πως «η Άραδος έπεσε στα χέρια των εχθρών και την εκκένωσαν· ό,τι υπήρχε πάνω σ' αυτήν βρίσκεται τώρα μέσα στα πλοία των Αιγυπτίων». Βαρύ και πένθιμο ήταν το μαντάτο για το βασιλιά, αφού σήμαινε το χαμό της βασίλισσας. Κι οι πιο τιμημένοι ανάμεσα στους Πέρσες βουτήχτηκαν στη θλίψη

για τη Στάτειρα δήτην, μα ο καθένας πιο πολύ για τα
δικά του πάθη',

άλλος για γυναίκα, άλλος για αδελφή, άλλος για κόρη, όλοι μαζί, ο καθένας για ένα ακριβό του πρόσωπο. Κι ούτε γνώριζαν καθόλου σε ποια θάλασσα αρμένιζαν τα καράβια των εχθρών. Τη δεύτερη μέρα όμως είδαν τις αιγυπτιακές τριήρεις να έρχονται προς το μέρος τους. Δεν είχαν την παραμικρή ιδέα τι συνέβαινε· το θέαμα όμως τους είχε καταπλήξει κι η απορία τους γινόταν

ἀπορίαν σημείον ἄρθεν ἀπὸ τῆς νεὸς τῆς Δημητρίου βασιλικόν, ὅπερ εἶωθεν αἵρεσθαι μόνον πλέοντος βασιλέως· τοῦτο δὲ ταραχὴν ἐποίησεν, ὡς πολεμίων ὄντων. 4 εὐθὺς δὲ θεόντες ἐμήνυον Ἀρταξέρξη “τάχα δὴ τις εὐρεθήσεται βασιλεὺς Αἰγυπτίων.” ὁ δὲ ἀνέθορεν ἐκ τοῦ θρόνου καὶ ἔσπευδεν ἐπὶ τὴν θάλασσαν καὶ σύνθημα πολεμικὸν ἐδίδου· τριήρεις μὲν γὰρ οὐκ ἦσαν αὐτῷ· πᾶν δὲ τὸ πλῆθος ἔστησεν ἐπὶ τοῦ λιμένος παρεσκευασμένον εἰς μάχην. 5 ἤδη δέ τις καὶ τόξον ἐνέτεινε καὶ λόγχην ἔμελλεν ἀφιέναι, εἰ μὴ συνῆκε Δημήτριος καὶ τοῦτο ἐμήνυσε τῇ βασιλίδι.

Ἡ δὲ Στάτειρα προελθοῦσα τῆς σκηνῆς ἔδειξεν ἑαυτήν. εὐθὺς οὖν τὰ ὅπλα ρίψαντες προσεκύνησαν· ὁ δὲ βασιλεὺς οὐ κατέσχευεν, ἀλλὰ πρὶν κάλως τὴν ναῦν καταχθῆναι πρῶτος εἰσεπήδησεν εἰς αὐτήν. περιχυθεὶς δὲ τῇ γυναικὶ ἐκ τῆς χαρᾶς δάκρυα ἀφῆκε καὶ εἶπε “τίς ἄρα μοι θεῶν ἀποδέδωκέ σε, γύναι φιλτάτη; ἀμφοτέρα γὰρ ἄπιστα καὶ ἀπολέσθαι βασιλίδᾳ καὶ ἀπολομένην εὐρεθῆναι. 6 πῶς δέ σε εἰς γῆν καταλιπὼν ἐκ θαλάσσης ἀπολαμβάνω;” Στάτειρα δὲ ἀπεκρίνατο “δῶρον ἔχεις με παρὰ Καλλιρρόης.” ἀκούσας δὲ τὸ ὄνομα βασιλεὺς ὡς ἐπὶ τραύματι παλαιῷ πληγὴν ἔλαβε καινὴν· βλέψας δὲ εἰς Ἀρταξάτην τὸν εὐνοῦχον “ἄγε με”

ακόμα μεγαλύτερη καθώς στο πλοίο του Δημητρίου έβλεπαν να έχουν υψώσει ένα βασιλικό έμβλημα, το οποίο συνήθιζαν να αναρτούν μόνο στην περίπτωση που ταξίδευε ο ίδιος ο βασιλιάς. Αυτό λοιπόν ήταν που προκάλεσε τη μεγάλη αναταραχή, γιατί φάνηκε σαν να είχαν εχθρικές διαθέσεις. Έτσι, έτρεξαν αμέσως να ειδοποιήσουν τον Αρταξέρξη ότι «μάλλον θα δούμε ένα νέο βασιλιά των Αιγυπτίων». Εκείνος πετάχτηκε από το θρόνο του και, χωρίς να χάσει καιρό, κατέβηκε στη θάλασσα και κήρυξε έκτακτα πολεμικά μέτρα. Τριήρεις βέβαια δεν είχε καθόλου, γι' αυτό έβαλε τους στρατιώτες του να παραταχτούν πάνω στο λιμάνι σε θέση μάχης. Μερικοί μάλιστα είχαν τεντώσει τα τόξα τους και άλλοι ήταν έτοιμοι να ρίξουν τις λόγχες τους, αλλά το αντιλήφθηκε ο Δημήτριος και ειδοποίησε τη βασίλισσα.

Η Στάτειρα βγήκε τότε από τη σκηνή της και παρουσιάστηκε μπροστά τους. Εκείνοι πέταξαν αμέσως τα όπλα τους και την προσκύνησαν. Ο βασιλιάς δεν κρατήθηκε και πριν καλά-καλά προλάβει το καράβι να δέσει, πήδηξε πρώτος μέσα και όρμησε ν' αγκαλιάσει τη γυναίκα του με δάκρυα χαράς λέγοντάς της: «Ποιος θεός σ' έφερε πίσω σ' εμένα, αγαπημένη μου γυναίκα; Μου φαίνονται και τα δύο εντελώς απίστευτα! Πρώτα δηλαδή να χάσουμε τη βασίλισσα κι ύστερα, μετά από βέβαιο χαμό, να την ξαναβρούμε! Αλλά πώς, παρ' όλο που στη στεριά σε άφησα, τώρα από τη θάλασσα σε παίρνω πίσω;» Η Στάτειρα του αποκρίθηκε: «Η Καλλιρρόη με στέλνει δώρο σε σένα». Στο άκουσμα αυτού του ονόματος ο βασιλιάς ένιωθε σαν να του κατάφεραν καινούριο χτύπημα πάνω σε μια παλιά πληγή. Έριξε μια ματιά στον Αρταξάτη, τον ευνούχο, κι ύστερα γύρισε και της είπε: «Πήγαινε

φησὶ “πρὸς Καλλιρρόην, ἵνα αὐτῇ χάριν γνῶ.” 7 εἶπε δ’ ἡ Στάτειρα “μαθήσῃ πάντα παρ’ ἐμοῦ,” ἅμα δὲ προήεσαν ἐκ τοῦ λιμένος εἰς τὰ βασιλεια. τότε δὲ πάντας ἀπαλλαγῆναι κελεύσασα καὶ μόνον τὸν εὐνοῦχον παρεῖναι, διηγεῖτο τὰ ἐν Ἀράδῳ, τὰ ἐν Κύπρῳ, καὶ τελευταίαν ἔδωκε τὴν ἐπιστολὴν τὴν Χαιρέου. 8 βασιλεὺς δὲ ἀναγινώσκων μυρίων παθῶν ἐπληροῦτο· καὶ γὰρ ὠργίζετο διὰ τὴν ἄλωσιν τῶν φιλτάτων καὶ μετενόει διὰ τὸ παρασχεῖν αὐτομολίας ἀνάγκην, καὶ χάριν δὲ αὐτῷ ἄλιν ἠπίστατο ὅτι Καλλιρρόην μηκέτι δύναίτο θεάσασθαι. μάλιστα δὲ πάντων φθόνος ἦπτετο αὐτοῦ, καὶ ἔλεγε “μακάριος Χαιρέας, εὐτυχέστερος ἐμοῦ.” 9 Ἐπεὶ δὲ ἄλιν ἦν τῶν διηγημάτων Στάτειρα εἶπε “παραμύθησαι, βασιλεῦ, Διονύσιον· τοῦτο γὰρ σε παρακαλεῖ Καλλιρρόη.” ἐπιστραφεὶς οὖν ὁ Ἀρταξέρξης πρὸς τὸν εὐνοῦχον “ἐλθέτω” φησὶ “Διονύσιος.”

10 Καὶ ἦλθε ταχέως, μετέωρος ταῖς ἐλπίσι· τῶν γὰρ περὶ Χαιρέαν ἠπίστατο οὐδέν, μετὰ δὲ τῶν ἄλλων γυναικῶν ἐδόκει καὶ Καλλιρρόην παρεῖναι καὶ βασιλέα καλεῖν αὐτόν, ἵνα ἀποδῶ τὴν γυναῖκα, γέρας τῆς ἀριστείας. ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθε, διηγῆσατο αὐτῷ βασιλεὺς ἐξ ἀρχῆς ἅπαντα τὰ γεγεννημένα. ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ καιρῷ μάλιστα φρόνησιν Διονύσιος ἐπεδείξατο καὶ

με στην Καλλιρρόη, για να την ευχαριστήσω». Η Στάτειρα του απάντησε: «Θα σου τα εξηγήσω όλα εγώ», και ξεκίνησαν από το λιμάνι να πάνε στα βασιλικά διαμερίσματα. Έδωσε τότε εντολή όλοι οι άλλοι να αποχωρήσουν και μόνο στον ευνούχο επέτρεψε να παραμείνει. Κατόπιν εξιστόρησε στο βασιλιά όλα όσα είχαν συντελεστεί στην Άραδο και στην Κύπρο και στο τέλος τού έδωσε την επιστολή του Χαιρέα. Καθώς τη διάβαζε, χίλια διαφορετικά συναισθήματα τον πλημμύρισαν. Από τη μια ξεχείλιζε ο θυμός του για την αιχμαλωσία των αγαπημένων του προσώπων, μα ένιωθε και τύψεις που του έδωσε αφορμή να στραφεί εναντίον του, από την άλλη τον ευγνωμονούσε, επειδή χάρη σ' αυτόν δεν θα μπορούσε πια να ξαναδεί την Καλλιρρόη. Πιο πολύ όμως τον κυρίευε η ζήλια του και τον έκανε να μονολογεί: «Τι τυχερός που είναι ο Χαιρέας, σίγουρα πιο ευτυχισμένος από μένα». Μόλις τελείωσαν τις διηγήσεις τους, η Στάτειρα είπε: «Θερμή παράκληση της Καλλιρρόης, βασιλιά, είναι να παρηγορήσεις τον Διονύσιο, όσο μπορείς». Στράφηκε αμέσως ο Αρταξέρξης στον ευνούχο και τον διέταξε: «Να παρουσιαστεί ο Διονύσιος».

Εκείνος ήρθε πολύ γρήγορα και η καρδιά του πήγαινε να σπάσει από την ανυπομονησία. Αγνούσε παντελώς τα σχετικά με τον Χαιρέα και πίστευε αφενός ότι η Καλλιρρόη βρισκόταν μαζί με τις άλλες γυναίκες και αφετέρου πως ο βασιλιάς τον είχε καλέσει εκεί για να του παραδώσει τη γυναίκα του, σαν βραβείο για την ανδρεία που επέδειξε. Μόλις μπήκε στο δωμάτιο, ο βασιλιάς τού διηγήθηκε από την αρχή μέχρι το τέλος όλα όσα συνέβησαν. Ο Διονύσιος απέδειξε και σ' εκείνη την περίπτωση τη φρονιμάδα του και την αξι-

παιδείαν ἐξαίρετον. 11 ὥσπερ γὰρ εἴ τις κεραυνοῦ πε-
 σόντος πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ μὴ ταραχθεῖη. οὕτως
 κάκεῖνος ἀκούσας λόγων σκηπτοῦ βαρυτέρων, ὅτι Χαι-
 ρέας Καλλιρρόην εἰς Συρακούσας ἀπάγει, ὅμως εὐστα-
 θῆς ἔμεινε καὶ οὐκ ἔδοξεν ἀσφαλὲς αὐτῷ τὸ λυπεῖσθαι,
 σωθείσης τῆς βασιλίδος. 12 ὁ δὲ Ἀρταξέρξης “εἰ μὲν
 ἐδυνάμην” ἔφη, “καὶ Καλλιρρόην ἂν ἀπέδωκά σοι,
 Διονύσιε· πᾶσαν γὰρ εὐνοίαν εἰς ἐμὲ καὶ πίστιν ἐπε-
 δείξω· τούτου δὲ ὄντος ἀμηχάνου, δίδωμί σοι πάσης
 Ἰωνίας ἄρχειν, καὶ ἑρῶτος εὐεργέτης” εἰς τὸν οἶκον
 τοῦ βασιλέως ἀναγραφῆναι.” προσεκύνησεν ὁ Διονύ-
 σιος καὶ χάριν ὁμολογήσας ἔσπευδεν ἀπαλλαγῆναι καὶ
 δακρύων ἐξουσίαν ἔχειν· ἐξιόντι δὲ αὐτῷ Στάτειρα τὴν
 ἐπιστολὴν ἡσυχῇ ἐπιδίδωσιν. 13 Ὑποστρέφας δὲ καὶ
 κατακλείσας ἑαυτόν, γνωρίσας τὰ Καλλιρρόης γράμ-
 ματα πρῶτον τὴν ἐπιστολὴν κατεφίλησεν, εἶτα ἀνοί-
 ξας τῷ στήθει προσεπτύξατο ὡς ἐκείνην παροῦσαν,
 καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον κατεῖχεν, ἀναγινώσκειν μὴ δυ-
 νάμενος διὰ τὰ δάκρυα. ἀποκλαύσας δὲ μόλις ἀνα-
 γινώσκειν ἤρξατο καὶ πρῶτόν γε Καλλιρρόης τοῦνομα
 κατεφίλησεν. ἐπεὶ δὲ ἦλθεν εἰς τὸ “Διονυσίω εὐεργέ-
 τη,” “οἴμοι” φησὶν “οὐκέτ’ ἀνδρί·” 14 σὺ γὰρ εὐεργέτης

όλογη παιδεία του. Κι έμοιαζε με άνθρωπο που, ενώ έπεσε κεραυνός μπροστά στα πόδια του, έμεινε ατάραχος· έτσι ακριβώς κι εκείνος, παρ' όλο που τα νέα — ότι δηλαδή ο Χαιρέας πήρε μαζί του την Καλλιρρόη στις Συρακούσες — τον χτύπησαν πιο δυνατά κι από τυφώνα, κράτησε την ψυχραιμία του θεωρώντας παρακινδυνευμένο να δείξει τη λύπη του, τη στιγμή που η βασίλισσα είχε σωθεί. Ο Αρταξέρξης τού μιλούσε με λόγια παρηγορητικά: «Αν ήταν στο χέρι μου, Διονύσιε, θα σου είχα σίγουρα επιστρέψει την Καλλιρρόη, γιατί με κάθε τρόπο έδειξες την πίστη και την αφοσίωσή σου σ' εμένα. Καθώς όμως κάτι τέτοιο είναι πάνω από τις δυνάμεις μου, σου παραχωρώ την απόλυτη εξουσία σε όλη την Ιωνία και το όνομά σου θα γραφτεί με τον τίτλο “μέγιστος ευεργέτης” στα βασιλικά ανάκτορα». Ο Διονύσιος προσκύνησε, ευχαρίστησε θερμά το βασιλιά και προχώρησε βιαστικά προς την έξοδο, για να μπορεί να κλάψει με την ησυχία του. Την ώρα που έβγαινε, η Στάτειρα του έδωσε κρυφά την επιστολή. Εκείνος επέστρεψε στο δωμάτιό του και κλειδαμπαρώθηκε. Έπειτα κοιτάζοντας το γράμμα αναγνώρισε το γραφικό χαρακτήρα της Καλλιρρόης κι άρχισε να το φιλά με πάθος. Έστερα το άνοιξε και το έσφιξε πάνω στο στήθος του, σαν να είχε κοντά του εκείνη, και για αρκετή ώρα το βαστούσε, χωρίς να μπορεί να το διαβάσει, γιατί τα μάτια του είχαν θολώσει από τα δάκρυα. Όταν πια είχε χορτάσει το κλάμα, άρχισε με δυσκολία την ανάγνωση, αφού πρώτα φίλησε πολλές φορές το όνομα της Καλλιρρόης. Μόλις έφτασε στο σημείο που έλεγε «στον ευεργέτη της Διονύσιο», είπε: «Αλίμονο, δεν λέει “στον άντρα μου”. Εσύ είσαι ο ευεργέτης μου. Μα τι ευ-

ἐμός· τί γὰρ ἄξιον ἐποίησά σοι;” ἤσθη δὲ τῆς ἐπιστο-
λῆς τῇ ἀπολογίᾳ καὶ πολλάκις ἀνεγίνωσκε. ταῦτα τὰ
ρήματα· ὑπεδῆλου γὰρ ὡς ἄκουσα αὐτὸν καταλίποι.
οὕτω κοῦφόν ἐστιν ὁ Ἔρως καὶ ἀναπείθει ῥαδίως ἀν-
τερᾶσθαι. 15 θεασάμενος δὲ τὸ παιδίον καὶ πῆλας ταῖς
χερσὶν “ἀπελεύσῃ ποτέ μοι καὶ σύ, τέκνον, πρὸς τὴν
μητέρα· καὶ γὰρ αὕτῃ τοῦτο κεκέλευκεν· ἐγὼ δὲ ἔρη-
μος βιώσομαι, πάντων αἴτιος ἐμαυτῷ γενόμενος. ἀπώ-
λεσέ με κενὴ ζηλοτυπία καὶ σύ, Βαβυλών.” ταῦτα
εἰπὼν συνεσκευάζετο τὴν ταχίστην καταβαίνειν εἰς
Ἰωνίαν, μέγα νομίζων παραμύθιον πολλὴν ὁδὸν καὶ
πολλῶν πόλεων ἡγεμονίαν καὶ τὰς ἐν Μιλήτῳ Καλ-
λιρρόης εἰκόνας.

VI. 1 Τὰ μὲν οὖν περὶ τὴν Ἀσίαν ἐν τούτοις ἦν, ὁ
δὲ Χαιρέας ἤνυσσε τὸν πλοῦν εἰς Σικελίαν εὐτυχῶς
(εἰστήκει γὰρ αἰεὶ κατὰ πρύμναν <τὸ πνεῦμα>) καὶ
ναῦς ἔχων μεγάλας ἐπελαγίζετο, περιδεῶς ἔχων μὴ
πάλιν αὐτὸν σκληροῦ δαίμονος προσβολὴ καταλάβῃ. 2
ἐπεὶ δὲ ἐφάνησαν Συρακοῦσαι, τοῖς τριηράρχαις ἐκέ-
λευσε κοσμηῆσαι τὰς τριήρεις καὶ ἅμα συντεταγμέναις
πλεῖν· καὶ γὰρ ἦν γαλήνη. ὡς δὲ εἶδον αὐτοὺς οἱ ἐκ
τῆς πόλεως, εἶπέ τις “πόθεν τριήρεις προσπλέουσι; μή

εργασία σου έκανα;» Χάρηκε θέβαια που έκανε απόπειρα να δικαιολογηθεί μέσα στην επιστολή της και ξαναδιάβασε πολλές φορές τα ίδια λόγια. Ίσως κιόλας υπονοούσαν ότι τον είχε αφήσει χωρίς να το θέλει. Τόση επιπολαιότητα υπάρχει στον έρωτα, ώστε εύκολα παρασύρει τους ανθρώπους να πιστεύουν ότι βρίσκουν ανταπόκριση. Κοίταξε ύστερα το παιδί του και χορεύοντάς το μέσα στα χέρια του έλεγε: «Θα μου φύγεις κάποτε, παιδί μου, κι εσύ, και θα πας να βρεις τη μητέρα σου. Αυτή άλλωστε ήταν κι η δική της επιθυμία. Κι εγώ θα ζω μόνος κι έρημος, αφού είμαι υπεύθυνος για όλες τις συμφορές μου. Με κατέστρεψε μια ανώφελη ζηλοτυπία μα έβαλες το χέρι σου κι εσύ, Βαθυλώνα». Έτσι είπε κι άρχισε να ετοιμάζεται για να γυρίσει στην Ιωνία το συντομότερο δυνατόν, ελπίζοντας ότι μεγάλη παρηγοριά θα αποτελούσαν γι' αυτόν το μακρύ ταξίδι, η εξουσία που πλέον θα είχε σε ένα πλήθος πόλεων και τα πορτρέτα της Καλλιρρόης που υπήρχαν στη Μίλητο.

VI. Έτσι εξελίσσονταν τα πράγματα στην Λαμία. Το ταξίδι του Χαιρέα προς τη Σικελία έγινε μέσα σε ιδανικές συνθήκες (ο άνεμος τους ακολουθούσε πάντα από την πρύμνη), μα καθώς αρμένιζε στ' ανοιχτά με τα πελώρια καράβια του, τον έζωνε η ανησυχία μήπως για μια ακόμη φορά δεχτεί επίθεση από κάποια σκληρόκαρδη θεότητα. Μόλις άρχισαν να διακρίνονται στον ορίζοντα οι Συρακούσες, έδωσε εντολή στους τριήραρχους να στολίσουν τα πλοία και να τα παρατάξουν έτσι ώστε να οδεύουν όλα μαζί σε μια ευθεία. Ο καιρός βοηθούσε, γιατί υπήρχε νηνεμία. Όταν οι κάτοικοι τους είδαν, είπε ένας από αυτούς: «Από πού έρχονται αυτές οι τριήρεις; Μήπως είναι από την

τι Ἀττικάί; φέρε οὖν μηνύσωμεν Ἑρμοκράτει.” 3 καὶ ταχέως ἐμήνυσε “στρατηγέ, βουλεύου τί ποιήσεις· τοὺς λιμένας ἀποκλείσωμεν ἢ ἐπαναχθῶμεν; οὐ γὰρ ἴσμεν εἰ μεῖζων ἔπεται στόλος, πρόδρομοι δέ εἰσιν αἱ βλεπόμεναι.” καταδραμὼν οὖν ὁ Ἑρμοκράτης ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ τὴν θάλασσαν κωπῆρες ἐξέπεμψε πλοῖον ἀπαντᾶν αὐτοῖς. 4 ὁ δὲ ἀποσταλὴς ἐπυνθάνετο πλησίον ἐλθὼν τίνες εἶησαν, Χαιρέας δὲ ἐκέλευσεν ἀποκρίνασθαί τινα τῶν Αἰγυπτίων “ἡμεῖς ἐξ Αἰγύπτου πλέομεν ἔμποροι, φορτία φέροντες, ἃ Συρακοσίους εὐφρανεῖ.” “μὴ ἀθρόοι τοίνυν εἰσπλεῖτε” φησὶν, “ἕως ἄν γνῶμεν εἰ ἀληθεύετε· φορτίδας γὰρ οὐ βλέπω ναῦς ἀλλὰ μακρὰς καὶ ὡς ἐκ πολέμου τριήρεις, ὥστε αἱ μὲν πλείους ἔξω τοῦ λιμένος μετέωροι μεινάτωσαν, μία δὲ καταπλευσάτω.” “ποιήσομεν οὕτως.” 5 Εἰσέπλευσεν οὖν τριήρης ἡ Χαιρέου πρώτη. εἶχε δὲ ἐπάνω σκηνὴν συγκεκαλυμμένην Βαβυλωνίοις παραπετάσμασιν. ἐπεὶ δὲ καθωρμίσθη, πᾶς ὁ λιμὴν ἀνθρώπων ἐνεπλήσθη· φύσει μὲν γὰρ ὄχλος ἐστὶ περίεργόν τι χρῆμα, τότε δὲ καὶ πλείονας εἶχον αἰτίας τῆς συνδρομῆς. 6 βλέποντες δὲ εἰς τὴν σκηνὴν ἔνδον ἐνόμιζον οὐκ ἀνθρώπους ἀλλὰ φόρτον εἶναι πολυτελεῆ, καὶ ἄλλος ἄλλο τι ἐμαντεύετο, πάντα δὲ μᾶλλον ἢ τὸ ἀληθὲς εἶκαζον· καὶ γὰρ ἦν ἄπιστον ὡς ἀληθῶς, ἥδη πεπεισμένων

Αθήνα; Γρήγορα, να ειδοποιήσουμε τον Ερμοκράτη». Κι αμέσως έσπευσε να τον ενημερώσει: «Στρατηγέ, αποφάσισε τι θα κάνεις. Να κλείσουμε τα λιμάνια ή να βγάλουμε στη θάλασσα τα καράβια μας; Δεν ξέρουμε κιόλας αν θ' ακολουθήσει στη συνέχεια μεγαλύτερος στόλος, κι αυτές που βλέπουμε είναι μόνο η αρχή». Ο Ερμοκράτης από την αγορά κατέβηκε τρέχοντας προς τη θάλασσα κι έστειλε ένα σκάφος με κουπιά να τους προϋπαντήσει. Ο απεσταλμένος πλησίασε και τους ρώτησε ποιοι ήταν, αλλά ο Χαιρέας πρόσταξε έναν από τους Αιγύπτιους να απαντήσει: «Είμαστε έμποροι κι ερχόμαστε από την Αίγυπτο, με φορτίο που σίγουρα θα κάνει τους Συρακούσιους πολύ να χαρούν». «Να μην μπείτε όμως μέσα όλοι μαζί, μέχρι να εξακριβώσουμε αν λέτε την αλήθεια. Εγώ πάντως δεν βλέπω εμπορικά πλοία παρά μακριά σκαριά που μοιάζουν με πολεμικές τριήρεις περισσότερο. Γι' αυτό ας μείνει ο κυρίως στόλος έξω από το λιμάνι να περιμένει, και μόνο μία από αυτές να περάσει μέσα». «Όπως διατάξετε». Μπήκε λοιπόν πρώτη στο λιμάνι η τριήρης του Χαιρέα, επάνω στην οποία υπήρχε μια σκηνή σκεπασμένη με καλύμματα από τη Βαβυλώνα. Δεν πρόλαβε να αγκυροβολήσει και το λιμάνι γέμισε κιόλας κόσμος. Είναι μέσα στη φύση του όχλου η περιέργεια, μα ειδικά στην περίπτωση εκείνη υπήρχαν πολλοί λόγοι για αυτή τη μαζική προσέλευση. Βλέποντας δηλαδή τη σκηνή πάνω στο πλοίο, πίστεψαν πως δεν είχε ανθρώπους μέσα αλλά πλούσια εμπορεύματα, κι ο καθένας έκανε διάφορες υποθέσεις για το περιεχόμενό της, οι οποίες όμως απείχαν πολύ από την πραγματικότητα. Είχαν πληροφορηθεί πως ο Χαιρέας ήταν νεκρός και το θεωρούσαν γεγονός τετε-

αὐτῶν ὅτι Χαιρέας τέθνηκε, ζῶντα δόξαι καταπλεῖν καὶ μετὰ τοσαύτης πολυτελείας. 7 οἱ μὲν οὖν Χαιρέου γονεῖς οὐδὲ προήεσαν ἐκ τῆς οἰκίας, Ἑρμοκράτης δὲ ἐπολιτεύετο μὲν, ἀλλὰ πενθῶν, καὶ τότε εἰστήκει μὲν, λανθάνων δέ.

Πάντων δὲ ἀπορούντων καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκτετακότων αἰφνίδιον εἰλκύσθη τὰ παραπετάσματα, καὶ ὤφθη Καλλιρρόη μὲν ἐπὶ χρυσηλάτου κλίνης ἀνακειμένη, Τυρίαν ἀμπεχομένη πορφύραν, Χαιρέας δὲ αὐτῇ παρακαθήμενος, σχῆμα ἔχων στρατηγοῦ. 8 οὔτε βροντὴ ποτε οὕτως ἐξέπληξε τὰς ἀκοὰς οὔτε ἀστραπὴ τὰς ὄψεις τῶν ιδόντων, οὔτε θησαυρὸν εὐρών τις χρυσίου τοσοῦτον ἐξεβόησεν, ὥς τότε τὸ πλῆθος, ἀπροσδοκῆτως ἰδὼν θέαμα λόγου κρεῖττον. Ἑρμοκράτης δὲ ἀνεπήδησεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν καὶ περιπτυζάμενος τὴν θυγατέρα εἶπε “ζῆς, τέκνον, ἥ καὶ τοῦτο πεπλάνημαι;” “ζῶ, πάτερ, νῦν ἀληθῶς, ὅτι σε ζῶντα τεθέαμαι.” δάκρυα πᾶσιν ἔχεῖτο μετὰ χαρᾶς. 9 Μεταξὺ δὲ Πολύχαρμος ἐπικαταπλεῖ ταῖς ἄλλαις τριήρεσιν· αὐτὸς γὰρ ἦν πεπιστευμένος τὸν ἄλλον στόλον ἀπὸ Κύπρου διὰ τὸ μηκέτι Χαιρέαν ἄλλω τινὶ σχολάζειν δύνασθαι πλὴν Καλλιρρόῃ μόνῃ. 10 ταχέως οὖν ὁ λιμὴν ἐπληροῦτο, καὶ ἦν ἐκεῖνο τὸ σχῆμα τὸ μετὰ τὴν ναυμαχίαν τὴν Ἀττικὴν· καὶ αὗται γὰρ αἱ τριήρεις ἐκ πολέμου

λεσμένο, οπότε τους ήταν εντελώς αδιανόητο ότι θα μπορούσε να εμφανιστεί μπροστά τους ζωντανός μέσα από ένα καράβι και μάλιστα με τόση χλιδή. Οι γονείς του Χαιρέα εκείνη την ημέρα δεν βγήκαν καν από το σπίτι, ενώ ο Ερμοκράτης, που ασχολιόταν με την πολιτική, αν και βυθισμένος στο πένθος του, παραβρέθηκε, η παρουσία του όμως ήταν πολύ διακριτική.

Καθώς η απορία του πλήθους μεγάλωνε και τα μάτια όλων ήταν καρφωμένα εκεί, ξαφνικά άνοιξε το παραπέτασμα και εμφανίστηκε η Καλλιρρόη ανακαθισμένη πάνω σε χρυσοποίκιλτο κρεβάτι, φορώντας πορφύρα από την Τύρο, και δίπλα της ο Χαιρέας με περιβολή στρατηγού. Ποτέ ήχος εκκωφαντικής βροντής δεν αιφνιδίασε τόσο τα αυτιά που την άκουσαν ούτε εκτυφλωτική αστραπή τα μάτια που την είδαν, ούτε κάποιος που βρήκε πολύτιμο θησαυρό δεν φώναξε από τη χαρά του τόσο δυνατά, όσο εκείνο το πλήθος όταν αντίκρισε ξαφνικά ένα θέαμα που άξιζε όσο χίλιες λέξεις. Ο Ερμοκράτης με έναν πήδο βρέθηκε μέσα στη σκηνή και, αγκαλιάζοντας τη θυγατέρα του, είπε: «Παιδί μου, ζεις ή κι αυτό είναι μια πλάνη;» «Ζω, πατέρα μου, τώρα στ' αλήθεια ζω, αφού βλέπω κι εσένα ζωντανό». Όλοι οι παρευρισκόμενοι ξέσπασαν σε δάκρυα από τη χαρά τους. Εν τω μεταξύ ο Πολύχαρμος οδήγησε και τις άλλες τριήρεις μέσα στο λιμάνι. Αυτός είχε αναλάβει επικεφαλής και του υπόλοιπου στόλου από την Κύπρο, επειδή ο Χαιρέας δεν μπορούσε πια να ασχολείται με τίποτα άλλο, παρά μόνο να απολαμβάνει τις χάρες της Καλλιρρόης. Το λιμάνι πολύ σύντομα γέμισε πλοία και έμοιαζε όπως τότε μετά τη ναυμαχία με τους Αθηναίους. Γιατί και τούτα τα καράβια είχαν καταφτάσει μετά από πόλεμο, στολι-

κατέπλεον ἐστεφανωμένοι, χρησάμεναι Συρακοσίῳ στρατηγῷ· συνεμίχθησαν δὲ αἱ φωναὶ τῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης τοὺς ἀπὸ γῆς ἀσπαζομένων καὶ πάλιν ἐκείνων τοὺς ἐκ θαλάσσης, εὐφημαί τε καὶ ἔπαινοι καὶ συνευχαὶ πυκναὶ παρ' ἀμφοτέρων πρὸς ἀλλήλους. ἦκε δὲ μεταξὺ φερόμενος καὶ ὁ Χαιρέου πατήρ, λιποψυχῶν ἐκ τῆς παραδόξου χαρᾶς. 11 ἐπεκυλίωντο δὲ ἀλλήλοις συνέφηβοι καὶ συγγυμνασταί, Χαιρέαν ἀσπάσασθαι θέλοντες, Καλλιρρόην δὲ αἱ γυναῖκες. ἔδοξε δὲ ἔτι καὶ αὐταῖς Καλλιρρόην <καλλίῳ> γεγονέναι, ὥστε ἀληθῶς εἶπες ἂν αὐτὴν ὁρᾶν τὴν Ἀφροδίτην ἀναδυομένην ἐκ τῆς θαλάσσης. προσελθὼν δὲ Χαιρέας τῷ Ἑρμοκράτει καὶ τῷ πατρὶ “παραλάβετε” ἔφη “τὸν πλοῦτον τοῦ μεγάλου βασιλέως.” 12 καὶ εὐθὺς ἐκέλευσεν ἐκκομίζεσθαι ἄργυρόν τε καὶ χρυσὸν ἀναρίθμητον, εἶτα ἐλέφαντα καὶ ἤλεκτρον καὶ ἐσθῆτα καὶ πᾶσαν ὕλης τέχνης τε πολυτέλειαν ἐπέδειξε Συρακοσίοις καὶ κλίνην καὶ τράπεζαν τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὥστε ἐνεπλήσθη πᾶσα ἡ πόλις, οὐχ ὡς πρότερον ἐκ τοῦ πολέμου τοῦ Σικελικοῦ πενίας Ἀττικῆς, ἀλλὰ, τὸ καινότατον, ἐν εἰρήνῃ λαφύρων Μηδικῶν.

VII. 1 Ἀθρόον δὲ τὸ πλῆθος ἀνεβόησεν “ἔξίωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν.” ἐπεθύμουν γὰρ αὐτοὺς καὶ βλέπειν καὶ ἀκούειν λόγου δὲ θᾶττον ἐπληρώθη τὸ θέατρον ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. εἰσελθόντος δὲ μόνου Χαιρέου

σμένα με στεφάνια και έχοντας για στρατηγό ένα Συρακούσιο. Οι φωνές εκείνων που έρχονταν από τη θάλασσα ανακατώθηκαν με εκείνων που ήταν στη στεριά, και όλοι αντάλλαζαν μεταξύ τους ασπασμούς, ενώ και από τις δύο πλευρές ακούγονταν αδιάκοπα επευφημίες, έπαινοι και συντροφικές προσευχές. Στο μεταξύ, ήρθε και ο πατέρας του Χαιρέα, υποβασταζόμενος και έτοιμος να λιποθυμήσει από την αναπάντεχη ευτυχία. Οι παιδικοί φίλοι του Χαιρέα και οι συναθλητές του συνέρεαν ο ένας μετά τον άλλο για να τον φιλήσουν, και οι γυναίκες για την Καλλιρρόη. Στα μάτια τους φάνταζε ακόμη πιο όμορφη από πριν και δικαίως θα μπορούσε να πει κάποιος ότι έβλεπε την ίδια την Αφροδίτη να αναδύεται μέσα από τα κύματα της θάλασσας. Ο Χαιρέας πήγε κοντά στον Ερμοκράτη και στον πατέρα του και τους είπε: «Ελάτε να παραλάβετε τους θησαυρούς του μεγάλου βασιλιά». Κι αμέσως έδωσε διαταγή να κουβαλήσουν τις τεράστιες ποσότητες από χρυσάφι και ασήμι κι έπειτα το ελεφαντόδοντο, το κεχριμπάρι, τα υφάσματα. Η πολυτέλεια σε όλο της το μεγαλείο, και ως προς τα υλικά μα και στην τέχνη, παρέλασε μπροστά στους Συρακούσιους· ακόμα και το κρεβάτι και το τραπέζι του μεγάλου βασιλιά, με αποτέλεσμα όλη η πόλη να ξεχειλίζει, όχι όπως παλιότερα στο Σικελικό πόλεμο από αθηναϊκή λιτότητα αλλά — πράγμα πρωτάκουστο — από τα λάφυρα των Περσών, και μάλιστα σε καιρό ειρήνης.

VII. Όλος ο λαός με ένα στόμα, φώναξε: «Απαιτούμε να γίνει συνέλευση». Ήθελαν συνεχώς και να τους βλέπουν και να τους ακούνε. Το θέατρο, εν ριπή οφθαλμού, γέμισε ασφυκτικά με άνδρες και γυναίκες. Καθώς ο Χαιρέας μπήκε μόνος του, όλοι και όλες τού

παῖσαι καὶ πάντες ἐπεβόησαν “Καλλιρρόην παρακά-
λει.” 2 Ἑρμοκράτης δὲ καὶ τοῦτο ἐδημαγώγησεν, εἰς-
αγαγὼν τὴν θυγατέρα. πρῶτον οὖν ὁ δῆμος εἰς τὸν
οὐρανὸν ἀναβλέψας εὐφήμει τοὺς θεοὺς καὶ χάριν ἡ-
πίστατο μᾶλλον ὑπὲρ τῆς ἡμέρας ταύτης ἢ τῆς τῶν
ἐπινικίων· εἴτα ποτὲ μὲν ἐσχίζοντο, καὶ οἱ μὲν ἄνδρες
ἐπὴνουν Χαιρέαν, αἱ δὲ γυναῖκες Καλλιρρόην, ποτὲ δ’
αὖ πάλιν ἀμφοτέρους κοινῇ· καὶ τοῦτο ἐκείνοις ἥδιον
ἦν. 3 Καλλιρρόην μὲν οὖν ὥς ἂν ἐκ πλοῦ καὶ ἀγωνίας
εὐθύς ἀσπασαμένην τὴν πατρίδα ἀπήγαγον ἐκ τοῦ
θεάτρου, Χαιρέαν δὲ κατεῖχε τὸ πλῆθος, ἀκοῦσαι
βουλόμενον πάντα τὰ τῆς ἀποδημίας διηγήματα.

Κάκεινος ἀπὸ τῶν τελευταίων ἤρξατο, λυπεῖν οὐ
θέλων [έν] τοῖς πρώτοις καὶ σκυθρωποῖς τὸν λαόν. ὁ
δὲ δῆμος ἐνεκελεύετο “ἐρωτῶμεν, ἄνωθεν ἄρξαι, πάν-
τα ἡμῖν λέγε, μηδὲν παραλίπης.” 4 ὤκνει Χαιρέας,
ὥς ἂν ἐπὶ πολλοῖς τῶν οὐ κατὰ γνώμην συμβάντων
αἰδούμενος, Ἑρμοκράτης δὲ ἔφη “μηδὲν αἰδεσθῆς, ὦ
τέκνον, κἂν λέγῃς τι λυπηρότερον ἢ πικρότερον ἡμῖν·
τὸ γὰρ τέλος λαμπρὸν γενόμενον ἐπισκοτεῖ τοῖς προ-
τέροις ἅπασι, τὸ δὲ μὴ ῥηθὲν ὑπόνοιαν ἔχει χαλεπω-
τέραν ἐξ αὐτῆς τῆς σιωπῆς. 5 πατρίδι λέγεις καὶ γο-

φώναξαν: «Να φέρεις και την Καλλιρρόη!» Ο Ερμοκράτης και σ' αυτήν την περίπτωση φρόντισε να ικανοποιήσει τη λαϊκή επιθυμία, φέρνοντας την κόρη του μέσα. Η πρώτη αντίδραση του κόσμου ήταν να στρέψει τα μάτια στον ουρανό και να ευχαριστήσει τους θεούς, νιώθοντας μεγαλύτερη ευγνωμοσύνη για την ημέρα εκείνη, παρά για τη μέρα που γιόρταζαν τη νίκη τους. Έπειτα, το πλήθος κάποιες φορές διχαζόταν και οι άνδρες ζητωκραύγαζαν για τον Χαιρέα, ενώ οι γυναίκες για την Καλλιρρόη, άλλες πάλι φορές επευφημούσαν από κοινού και τους δύο. Αυτό το τελευταίο χαροποιούσε ιδιαίτερα το ζευγάρι. Κατόπιν η Καλλιρρόη, καταπονημένη από το ταξίδι και τα βάσανα που πέρασε, χαιρέτισε τους συμπατριώτες της και οδηγήθηκε έξω από το θέατρο. Αντίθετα, τον Χαιρέα τον κράτησε εκεί ο λαός, για να εξιστορήσει τα πάντα σχετικά με τις περιπέτειές του μακριά από την πατρίδα.

Εκείνος άρχισε την αφήγηση από το τέλος, γιατί δεν ήθελε να πικράνει τον κόσμο με τα πρώτα, δυσάρεστα γεγονότα. Ο λαός όμως του το ζητούσε με επιμονή: «Αφού σε ρωτάμε, να αρχίσεις από την αρχή και να μας τα πεις όλα, χωρίς τίποτα να παραλείψεις». Ο Χαιρέας δίσταζε, σαν να ντρεπόταν για πολλά πράγματα που δεν εξελίχθηκαν όπως θα ήθελε, αλλά του είπε ο Ερμοκράτης: «Μην ντρέπεσαι για τίποτα, παιδί μου, ακόμα κι αν έχεις να πεις κάτι που νομίζεις ότι θα μας στενοχωρήσει ή ότι θα μας προσβάλει. Η θριαμβευτική κατάληξη των πραγμάτων επισκιάζει όλα τα προηγούμενα, κι εκτός αυτού κάτι που αποκρύπτουμε δημιουργεί μεγαλύτερες υποψίες, εξαιτίας της σιωπής που το καλύπτει. Τώρα μιλάς στην πατρίδα

νεῦσιν, ὧν ἰσόρροπος ἢ πρὸς ἀμφοτέρους ὑμᾶς φιλοστοργία. τὰ μὲν οὖν πρῶτα τῶν διηγημάτων ἤδη καὶ ὁ δῆμος ἐπίσταται, καὶ γὰρ τὸν γάμον ὑμῶν αὐτὸς ἔξευξε· 6 τὴν <τε> τῶν ἀντιμνηστευομένων ἐπιβουλὴν εἰς ψευδῇ ζηλοτυπίαν <καὶ ὡς> ἀκαίρως ἔπληξας τὴν γυναῖκα πάντες ἔγνωμεν καὶ ὅτι δόξασα τεθνάναι πολυτελῶς ἐκηδεύθη, σὺ δὲ εἰς φόνου δίκην ὑπαχθεὶς σεαυτοῦ κατεψηφίσω, συναποθανεῖν θέλων τῇ γυναικί. 7 ἀλλ' ὁ δῆμός σε ἀπέλυσεν, ἀκούσιον ἐπιγνούς τὸ συμβάν. τὰ δὲ τούτων ἐφεξῆς ἡμῖν ἀπήγγειλαν, ὅτι Θήρων ὁ τυμβωρύχος νυκτὸς τὸν τάφον διασκάψας Καλλιρρόην ζῶσαν εὐρὼν μετὰ τῶν ἐνταφίων ἐνέθηκε τῷ πειρατικῷ κέλῃτι καὶ εἰς Ἰωνίαν ἐπώλησε, σὺ δὲ κατὰ τὴν ζήτησιν τῆς γυναικὸς ἐξελθὼν αὐτὴν μὲν οὐχ εὔρες, ἐν δὲ τῇ θαλάσῃ τῷ πειρατικῷ πλοίῳ περιπεσὼν 8 τοὺς μὲν ἄλλους ληστὰς τεθνεῶτας κατέλαβες ὑπὸ δίφους, Θήρωνα δὲ μόνον ἔτι ζῶντα εἰσ-ἡγάγες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, κάκεινος μὲν βασανισθεὶς ἀνεσκολοπίσθη, τριήρη δὲ ἐξέπεμψεν ἢ πόλις καὶ πρεσβευτὰς ὑπὲρ Καλλιρρόης, ἐκούσιος δὲ συνεξέπλευσέ σοι Πολύχαρμος ὁ φίλος. ταῦτα ἴσμεν· σὺ δὲ ἡμῖν δι-ἡγησαι τὰ μετὰ τὸν ἔκπλουν συνενεχθέντα τὸν σὸν ἐντεῦθεν.”

9 Ὁ δὲ Χαιρέας ἔνθεν ἐλὼν διηγεῖτο “πλεύσαντες τὸν Ἰόνιον ἀσφαλῶς εἰς χωρίον κατήχθημεν ἀνδρὸς Μιλησίου, Διονυσίου τοῦνομα, πλούτῳ καὶ γένει καὶ

σου και στους γονείς σου, που η αγάπη τους είναι εξίσου μοιρασμένη και στους δυο σας. Την αρχή της ιστορίας σας τη γνωρίζει ήδη ο λαός, γιατί αυτός ο ίδιος σάς πάντρεψε. Τη συνωμοσία των αντιζηλών σου μνηστήρων, που σου δημιούργησε άδικα αισθήματα ζήλιας και το θανάσιμο χτύπημα που έδωσες στη γυναίκα σου, όλα αυτά τα γνωρίζουμε, καθώς και ότι, επειδή εκείνη έπαθε νεκροφάνεια, της έγινε πλούσια κηδεία, ενώ εσύ, όταν οδηγήθηκες στο δικαστήριο κατηγορούμενος για φόνο, ψήφισες κατά του εαυτού σου, από σφοδρή επιθυμία να πεθάνεις μαζί με τη γυναίκα σου. Ο λαός ωστόσο σε αθώωσε, επειδή κατάλαβε ότι η πράξη δεν έγινε εκ προθέσεως. Τη συνέχεια την έχουμε ακούσει, δηλαδή ότι, όταν ο Θήρων ο τυμβωρύχος πήγε το βράδυ κι έσκαψε τον τάφο της Καλλιρρόης, ανακάλυψε ότι ήταν ζωντανή, και μαζί με τα κτερίσματα την έβαλε στο πειρατικό του και την πούλησε στην Ιωνία. Εσύ έφυγες για να την αναζητήσεις αλλά, αντί για κείνη, συνάντησες μεσοπέλαγα το πειρατικό και βρήκες όλους τους άλλους ληστές νεκρούς από τη δίψα και ζωντανό μόνο τον Θήρωνα. Τον έφερες έπειτα στην εκκλησία του δήμου, όπου βασανίστηκε και, τέλος, σταυρώθηκε, ενώ η πόλη έστειλε μια τριήρη με πρεσβευτές για να αναζητήσουν την Καλλιρρόη κι εθελοντικά ήρθε μαζί σου κι ο φίλος σου ο Πολύχαρμος. Όλα αυτά μάς είναι γνωστά. Εσύ λοιπόν να μας διηγηθείς εκείνα που διαδραματίστηκαν μετά την αναχώρησή σου από τη χώρα μας».

Ο Χαιρέας ξεκίνησε από το σημείο αυτό τη διήγησή του: «Αφού διασχίσαμε το Ιόνιο χωρίς κανέναν κίνδυνο, φτάσαμε στα μέρη ενός άνδρα από τη Μίλητο — Διονύσιος λέγεται — που ξεχωρίζει ανάμεσα στους

δόξη πάντων Ἰώνων ὑπερέχοντος. οὗτος δὲ ὁ παρὰ
 Θήρωνος Καλλιρρόην ταλάντου πριάμενος. 10 μὴ φο-
 βηθῆτε· οὐκ ἐδούλευσεν· εὐθύς γὰρ τὴν ἀργυρώνητον
 αὐτοῦ δέσποιναν ἀπέδειξε, καὶ ἐρῶν αὐτῆς βιάσασθαι
 οὐκ ἐτόλμησε τὴν εὐγενῆ, πέμψαι δὲ πάλιν εἰς Συ-
 ρακούσας οὐχ ὑπέμεινεν ἥς ἦρα. 11 ἐπεὶ δὲ ἦσθετο
 Καλλιρρόη κύουσιν ἑαυτὴν ἐξ ἐμοῦ, σῶσαι τὸν πολί-
 την ὑμῖν θέλουσα, ἀνάγκην ἔσχε Διονυσίῳ γαμηθῆναι,
 σοφισζομένη τοῦ τέκνου τὴν γονήν, ἵνα ἐκ Διονυσίου
 δόξη γεγεννηκέναι, καὶ τραφῇ τὸ παιδίον ἐπαξίως. 12
 τρέφεται γὰρ ὑμῖν, ἄνδρες Συρακόσιοι, πολίτης ἐν
 Μιλήτῳ πλούσιος ὑπ' ἀνδρὸς ἐνδόξου· καὶ γὰρ ἐκείνου
 τὸ γένος ἔνδοξον <καὶ> Ἑλληνικόν. μὴ φθονήσωμεν
 αὐτῷ μεγάλης κληρονομίας. VIII. 1 "Ταῦτα μὲν οὖν
 ἔμαθον ὕστερον· τότε δὲ καταχθεῖς ἐν τῷ χωρίῳ,
 μόνον τὴν εἰκόνα Καλλιρρόης θεασάμενος ἐν ἱερῷ ἐγὼ
 μὲν εἶχον ἀγαθὰς ἐλπίδας, νύκτωρ δὲ Φρύγες λησται
 καταδραμόντες ἐπὶ θάλασσαν ἐνέπρησαν μὲν τὴν τρι-
 ῆρη, τοὺς δὲ πλείστους κατέσφαξαν, ἐμὲ δὲ καὶ Πολύ-
 χαρμον δῆσαντες ἐπώλησαν εἰς Καρίαν." 2 θρῆνον
 ἐξέρρηξεν ἐπὶ τούτοις τὸ πλῆθος, εἶπε δὲ Χαιρέας
 "ἐπιτρέψατέ μοι τὰ ἐξῆς σιωπᾶν, σκυθρωπότερα γάρ
 ἐστι τῶν πρώτων." ὁ δὲ δῆμος ἐξεβόησε "λέγε πάντα."

Ίωνες για τα πλούτη του, την καταγωγή του και τη δόξα του. Αυτός είχε αγοράσει από τον Θήρωνα την Καλλιρρόη για ένα τάλαντο. Μην τρομάζετε, δεν έγινε ποτέ σκλάβος. Αμέσως εκείνος, παρ' όλο που ήταν αγορασμένη, την αντιμετώπισε σαν ισότιμη και την αγάπησε. Δεν τολμούσε όμως να αναγκάσει μια γυναίκα με ευγενική καταγωγή να κάνει κάτι που δεν θέλει, αλλά ούτε και άντεχε να στείλει πίσω στις Συρακούσες εκείνη που λάτρευε. Η Καλλιρρόη ωστόσο ανακάλυψε πως ήταν ήδη έγκυος από μένα, κι επειδή ήθελε να σώσει τον αγέννητο συμπολίτη σας, υποχρεώθηκε εκ των πραγμάτων να παντρευτεί τον Διονύσιο πλαστογραφώντας την πατρότητα του παιδιού, ώστε να περάσει για γόνος του Διονυσίου και να έχει την ανατροφή που του αρμόζει. Αυτή τη στιγμή, Συρακούσιοι, άνδρας δοξασμένος μεγαλώνει για σας στη Μίλητο έναν πάμπλουτο πολίτη. Εξάλλου κι ο ίδιος είναι από γενιά σπουδαία, ελληνική. Ας μη στερήσουμε από το παιδί την πολύτιμη κληρονομιά του.

VIII. Όλα αυτά βέβαια εγώ τα έμαθα πολύ αργότερα. Στην αρχή αποβιβάστηκαμ σ' εκείνο τον τόπο κι έτυχε να δω μόνο μια ζωγραφιά με το πρόσωπο της Καλλιρρόης σ' ένα ιερό, πράγμα που με γέμισε αισιοδοξία. Τη νύχτα όμως έκαναν επιδρομή στα παράλια ληστές από τη Φρυγία κι έκαψαν την τριήρη, ενώ από τους δικούς μας οι πιο πολλοί σφαγιάστηκαν, κι εγώ με τον Πολύχαρμο, δεμένοι χειροπόδαρα, πουληθήκαμε για δούλοι στην Καρία». Μόλις πρόφερε αυτά τα λόγια, όλος ο κόσμος ξέσπασε σε γοερό κλάμα και ο Χαιρέας τούς πρότεινε: «Επιτρέψτε μου να μη μιλήσω παραπάνω, γιατί η συνέχεια είναι πιο λυπητερή από την αρχή». Οι άνθρωποι όμως του φώναξαν: «Να τα πεις όλα!»

Καὶ ὅς ἔλεγεν “ὁ πριάμενος ἡμᾶς, δοῦλος Μιθριδάτου, στρατηγοῦ Καρίας, ἐκέλευσε σκάπτειν ὄντας πεπεδημένους. ἐπεὶ δὲ τὸν δεσμοφύλακα τῶν δεσμωτῶν ἀπέκτεινάν τινες, ἀνασταυρωθῆναι πάντας ἡμᾶς Μιθριδάτης ἐκέλευσε. 3 καὶ γὰρ μὲν ἀπηγόμην· μέλλων δὲ βασανίζεσθαι Πολύχαρμος εἶπέ μου τοῦνομα καὶ Μιθριδάτης ἐγνώρισε· Διονυσίου γὰρ ξένος γενόμενος ἐν Μιλήτῳ Χαιρέου θαπτομένου παρῆν· πυθομένη γὰρ Καλλιρρόη τὰ περὶ τὴν τριήρη καὶ τοὺς ληστὰς, κάμει δόξασα τεθνάναι, τάφον ἔχωσέ μοι πολυτελεῖ. 4 ταχέως οὖν ὁ Μιθριδάτης ἐκέλευσε καθαιρεθῆναί με τοῦ σταυροῦ σχεδὸν ἤδη πέρας ἔχοντα, καὶ ἔσχεν ἐν τοῖς φιλτάτοις· ἀποδοῦναι δέ μοι Καλλιρρόην ἔσπευδε καὶ ἐποίησέ με γράψαι πρὸς αὐτήν. 5 ἀμελεία δὲ τοῦ διακονουμένου τὴν ἐπιστολήν ἔλαβεν αὐτὸς Διονύσιος. ἐμὲ δὲ ζῆν οὐκ ἐπίστευεν, ἐπίστευσε δὲ Μιθριδάτην ἐπιβουλεύειν αὐτοῦ τῇ γυναικί, καὶ εὐθὺς αὐτῷ μοιχείαν ἐγκαλῶν ἐπέστειλε βασιλεῖ· βασιλεὺς δὲ ἀνεδέξατο τὴν δίκην καὶ πάντας ἐκάλεσε πρὸς αὐτόν. οὕτως ἀνέβημεν εἰς Βαβυλῶνα. 6 καὶ Καλλιρρόην μὲν Διονύσιος ἄγων περιέβλεπτον ἐποίησε <καὶ> κατὰ τὴν Ἀσίαν ὅλην θαυματομένην, ἐμὲ δὲ Μιθριδάτης ἐπηγάγετο· γενόμενοι δὲ ἐκεῖ μεγάλην ἐπὶ βασιλέως δίκην εἵπο-

Τότε εκείνος συνέχισε: «Μας αγόρασε ένας δούλος του Μιθριδάτη, του στρατηγού της Καρίας, και μας έδωσε διαταγή να σκάβουμε σφιχτοδεμένοι με αλυσίδες. Επειδή όμως κάποιοι από τους σκλάβους σκότωσαν το δεσμοφύλακα, ο Μιθριδάτης πρόσταξε να μας σταυρώσουν όλους. Και είχαν πάρει κι εμένα, αλλά εκείνη την ώρα ο Πολύχαρμος, καθώς ήταν έτοιμοι να τον βασανίσουν, είπε το όνομά μου⁵ και ο Μιθριδάτης το αναγνώρισε. Γιατί, ως φιλοξενούμενος του Διονυσίου στη Μίλητο, είχε παρευρεθεί στην κηδεία κάποιου Χαιρέα. Αυτό είχε γίνει επειδή η Καλλιρρόη έμαθε για την τριήρη και τους ληστές κι αφού με θεώρησε νεκρό, κατασκεύασε για μένα ένα μεγαλόπρεπο μνημείο. Έτσι ο Μιθριδάτης διέταξε να με κατεβάσουν αμέσως από το σταυρό, ενώ ήδη βρισκόμουν κοντά στο τέλος, και αμέσως με τοποθέτησε ανάμεσα στα πιο αγαπημένα του πρόσωπα. Προσπαθούσε με κάθε τρόπο να με βοηθήσει να πάρω πίσω την Καλλιρρόη κι εκείνος μου έδωσε την ιδέα να της γράψω. Από αμέλεια όμως του υπηρέτη που το μετέφερε, το γράμμα έπεσε στα χέρια του Διονυσίου κι επειδή εκείνος δεν μπορούσε να πιστέψει πως εγώ είμαι ζωντανός, πίστεψε ότι ο Μιθριδάτης καταστρώνει παράνομα σχέδια για να του πάρει τη γυναίκα. Έτσι, έστειλε μια επιστολή στο βασιλιά, όπου κατηγορούσε τον Μιθριδάτη για μοιχεία. Ο βασιλιάς ανέλαβε προσωπικά τη διεξαγωγή της δίχης και κάλεσε όλους τους ενδιαφερόμενους σε ακρόαση. Κάπως έτσι βρεθήκαμε στη Βαβυλώνα. Ο Διονύσιος έφερε την Καλλιρρόη εκθέτοντάς τη σε κοινή θέα, με αποτέλεσμα να κερδίσει το θαυμασμό όλης της Ασίας, κι εμένα με πήγε ο Μιθριδάτης. Όταν μαζευτήκαμε όλοι εκεί, καταθέσαμε ε-

μεν. Μιθριδάτην μὲν οὖν εὐθύς ἀπέλυσεν, ἐμοὶ δὲ καὶ Διονυσίῳ διαδικασίαν περὶ τῆς γυναικὸς ἐπήγγειλε, Καλλιρρόην παραθέμενος ἐν τῷ μεταξύ Στατεῖρα τῇ βασιλίδι.

7 Ποσάκις, ἄνδρες Συρακόσιοι, δοκεῖτε θάνατον ἐβουλευσάμην ἀπεξευγμένος τῆς γυναικός, εἰ μὴ με Πολύχαρμος ἔσωσεν, ὁ μόνος ἐν πᾶσι φίλος πιστός· καὶ γὰρ βασιλεὺς ἡμελήκει τῆς δίκης, ἔρωτι Καλλιρρόης φλεγόμενος. 8 ἀλλ' οὔτε ἔπεισεν οὔτε ὕβρισεν· εὐκαίρως δὲ Αἴγυπτος ἀποστᾶσα βαρὺν ἐκίνησε πόλεμον, ἐμοὶ δὲ μεγάλων ἀγαθῶν αἴτιον. Καλλιρρόην μὲν γὰρ ἡ βασιλὶς ἐπήγετο, ψευδῇ δὲ ἀκούσας ἀγγελίαν ἐγὼ φήσαντός τινος ὅτι Διονυσίῳ παρεδόθη, θέλων ἀμύνασθαι βασιλέα, πρὸς τὸν Αἰγύπτιον αὐτομολήσας ἔργα μεγάλα διεπραξάμην. 9 καὶ γὰρ Τύρον δυσάλωτον οὔσαν ἐχειρwsάμην αὐτὸς καὶ ναύαρχος ἀποδείχθεις κατεναυμάχησα τὸν μέγαν βασιλέα καὶ Ἀράδου κύριος ἐγενόμην, ἔνθα καὶ τὴν βασιλίδα καὶ τὸν πλοῦτον ὃν ἐωράκατε βασιλεὺς ἀπέθετο. 10 ἐδυνάμην οὖν καὶ τὸν Αἰγύπτιον ἀποδείξαι πάσης τῆς Ἀσίας δεσπότην, εἰ μὴ χωρὶς ἐμοῦ μαχόμενος ἀνηρέθη. τὸ δὲ λοιπὸν φίλον ὑμῖν ἐποίησα τὸν μέγαν βασιλέα, τὴν γυναῖκα δωρησάμενος αὐτῷ καὶ Περσῶν τοῖς ἐντιμοτάτοις μητέρας τε καὶ ἀδελφὰς καὶ γυναῖκας καὶ θυ-

νώπιον του βασιλιά. Εκείνος αμέσως έδωσε στον Μιθριδάτη την άδεια να φύγει κι εξήγγειλε νέα δίκη για μένα και τον Διονύσιο, σχετικά με το θέμα της συζύγου μας, αφήνοντας εν τω μεταξύ τη φροντίδα της Καλλιρρόης στη Στάτειρα, τη βασίλισσα.

»Καταλαβαίνετε, Συρακούσιοι, πόσες φορές έπαιρνα τη μαύρη απόφαση να πεθάνω, αφού ήμουν αναγκασμένος να ζω μακριά από τη γυναίκα μου, και με έσωζε κάθε φορά ο Πολύχαρμος, ο μόνος φίλος που μου στάθηκε πιστός σε όλες τις δυσκολίες; Γιατί και ο βασιλιάς δεν έδινε πια καμία σημασία στη δίκη, είχε καεί κι αυτός από τον έρωτα της Καλλιρρόης. Ωστόσο δεν την πίεσε, ούτε την πρόσβαλε. Πάνω στην ώρα αποστάτησε η Αίγυπτος και κήρυξε πόλεμο φοβερό, που για μένα όμως είχε θετικά αποτελέσματα. Η Καλλιρρόη τότε ακολούθησε τη βασίλισσα, εμένα όμως μου είπε κάποιος ψέματα ότι είχε τάχα παραδοθεί στον Διονύσιο, γι' αυτό, θέλοντας να εκδικηθώ το βασιλιά, λιποτάκτησα και πήγα στον Αιγύπτιο, κοντά στον οποίο έκανα μερικά λαμπρά κατορθώματα. Και πρώτα-πρώτα την Τύρο, που ήταν έως τότε απόρρητη, εγώ κατάφερα να την κυριεύσω· μετά, όταν ανακηρύχτηκα ναύαρχος, κατατρόπωσα το μεγάλο βασιλιά σε ναυμαχία και πέρασε στην κατοχή μου η Άραδος, όπου ο βασιλιάς είχε αφήσει τη βασίλισσα αλλά και όλα αυτά τα πολύτιμα αντικείμενα που είδατε. Ακόμη και τον Αιγύπτιο θα μπορούσα να είχα κάνει αρχηγό ολόκληρης της Ασίας, αν δεν είχε σκοτωθεί στη μάχη ενώ εγώ έλειπα. Επιπλέον, ο Μεγάλος Βασιλιάς έγινε φίλος σας, καθώς του έστειλα πίσω σαν δώρο τη γυναίκα του, αλλά και όλες τις μητέρες, τις αδελφές, τις γυναίκες και τις κόρες των πιο επι-

γατέρας πέμψας. 11 αὐτὸς δὲ Ἕλληνας τοὺς ἀρίστους Αἰγυπτίων τε τοὺς θέλοντας ἡγαγον ἐνθάδε. πλεύσεται καὶ ἄλλος στόλος ἐξ Ἰωνίας ὑμέτερος· ἄξει δὲ αὐτὸν ὁ Ἑρμοκράτους ἔκγονος.”

12 Εὐχαὶ παρὰ πάντων ἐπὶ τούτοις ἐπηκολούθησαν. καταπαύσας δὲ τὴν βοὴν Χαιρέας εἶπεν “ἐγὼ καὶ Καλλιρρόη χάριν ἔχομεν ἐφ’ ὑμῶν Πολυχάρμω τῷ φίλῳ· καὶ γὰρ εὖνοιαν ἐπεδείξατο καὶ πίστιν ἀληθεστάτην πρὸς ἡμᾶς· καὶ ὑμῖν δοκῇ, δῶμεν αὐτῷ γυναικα τὴν ἀδελφὴν τὴν ἐμήν· προῖκα δὲ ἔξει μέρος τῶν λαφύρων.” 13 ἐπευφήμησεν ὁ δῆμος “ἀγαθῷ ἀνδρὶ Πολυχάρμω, φίλῳ πιστῷ, ὁ δῆμός σοι χάριν ἐπίσταται. τὴν πατρίδα εὐηργέτηκας ἀξίως Ἑρμοκράτους καὶ Χαιρέου.” μετὰ ταῦτα πάλιν Χαιρέας εἶπε “καὶ τούσδε τοὺς τριακοσίους, Ἕλληνας ἄνδρας, στρατὸν ἐμὸν ἀνδρεῖον, δέομαι ὑμῶν, πολίτας ποιήσατε.” πάλιν ὁ δῆμος ἐπεβόησεν “ἄξιοι μεθ’ ἡμῶν πολιτεύεσθαι· χειροτονείσθω ταῦτα.” 14 ψήφισμα ἐγράφη καὶ εὐθὺς ἐκεῖνοι καθίσαντες μέρος ἦσαν τῆς ἐκκλησίας. καὶ Χαιρέας δὲ ἐδωρήσατο τάλαντον ἐκάστῳ, τοῖς δὲ Αἰγυπτίοις ἀπένειμε χώραν Ἑρμοκράτης, ὥστε ἔχειν αὐτοὺς γεωργεῖν.

15 Ἔως δὲ ἦν τὸ πλῆθος ἐν τῷ θεάτρῳ, Καλλιρρόη, πρὶν εἰς τὴν οἰκίαν εἰσελθεῖν, εἰς τὸ τῆς Ἀφροδίτης ἱερὸν ἀφίκετο. λαβομένη δὲ αὐτῆς τῶν ποδῶν καὶ

φανών Περσών. Τέλος, οδήγησα εδώ τα πιο γενναία παλικάρια των Ελλήνων και από τους Αιγύπτιους όσους το επιθυμούσαν. Αργότερα δε, θα έρθει αργότερα από την Ιωνία κι άλλος στόλος με φιλικές διαθέσεις απέναντί σας. Θα τον οδηγεί ο εγγονός του Ερμοκράτη».

Μόλις τελείωσε το λόγο του, ακούστηκαν χιλιάδες ευχές από τα στόματα όλου του λαού. Ο Χαιρέας τούς ζήτησε να ησυχάσουν και τους είπε: «Η Καλλιρρόη κι εγώ οφείλουμε πρώτα από όλα να ευχαριστήσουμε ενώπιόν σας το φίλο μας τον Πολύχαρμο. Μας απέδειξε πολλές φορές την αγάπη του και την ειλικρινή του αφοσίωση. Αν συμφωνείτε κι εσείς, να του δώσουμε για γυναίκα του την αδερφή μου και να πάρει για προίκα ένα μέρος από τα λάφυρα». Ο κόσμος αμέσως επιδοκίμασε την ιδέα του: «Καλέ Πολύχαρμε, πιστέ φίλε, ο λαός σου χρωστάει πολλά. Ύπηρετήσεις την πατρίδα ισάξια με τον Ερμοκράτη και τον Χαιρέα». Ύστερα μίλησε πάλι ο Χαιρέας: «Και για αυτούς εδώ τους τριακόσιους άνδρες από την Ελλάδα, το γενναίο στρατό μου, σας ζητώ να τους δώσετε τον τίτλο του πολίτη». Ο λαός πάλι αναφώνησε: «Είστε άξιοι να ονομαστείτε συμπολίτες μας. Να ψηφιστεί αυτή η απόφαση». Το ψήφισμα κατατέθηκε κι εκείνοι αμέσως πήραν θέσεις και ενσωματώθηκαν στη συγκέντρωση. Ο Χαιρέας χάρισε από ένα τάλαντο στον καθένα, ενώ στους Αιγύπτιους μοίρασε καλλιεργήσιμη γη ο Ερμοκράτης, για να μπορέσουν να ζήσουν ασχολούμενοι με τη γεωργία.

Την ώρα που ο λαός ήταν συγκεντρωμένος στο θέατρο, η Καλλιρρόη, πριν ακόμη πάει σπίτι της, πέρασε από το ιερό της Αφροδίτης. Άγγιξε τα πόδια

ἐπιθεῖσα τὸ πρόσωπον καὶ λύσασα τὰς κόμας, καταφιλοῦσα “χάρις σοι” φησίν, “Ἀφροδίτη· πάλιν γάρ μοι Χαιρέαν ἐν Συρακούσαις ἔδειξας, ὅπου καὶ παρθένος εἶδον αὐτὸν σοῦ θελούσης. 16 οὐ μέμφομαί σοι, δέσποινα, περὶ ὧν πέπονθα· ταῦτα εἴμαρτό μοι. δέομαί σου, μηκέτι με Χαιρέου διαζεύξης, ἀλλὰ καὶ βίον μακάριον καὶ θάνατον κοινὸν κατάνευσον ἡμῖν.”

Τοσάδε περὶ Καλλιρρόης συνέγραψα.

της θεάς, ακούμπησε πάνω τους το πρόσωπό της κι έπειτα λύνοντας τα μαλλιά της, τα φιλούσε κι έλεγε: «Μεγάλη η χάρη σου, Αφροδίτη, που έδωσες να ξαναδώ τον Χαιρέα μέσα στις Συρακούσες, στο μέρος όπου τον είχα πρωτοδεί όταν ακόμη ήμουν ανύπαντρη, με δικό σου θέλημα. Δεν σε κατηγορώ για όσα έπαθα, κυρά μου. Αυτά έγραφε η μοίρα μου. Σε θερμοπαρκαλώ όμως να μη με χωρίσεις από τον Χαιρέα ποτέ ξανά αλλά να μας αξιώσεις να έχουμε ζωή ευτυχισμένη και θάνατο κοινό».

Εδώ τελειώνει η συγγραφή μου για την Καλλιρρόη.

Σχόλια

ΒΙΒΛΙΟ Ε΄

1. Η ανακεφαλαίωση της μέχρι τώρα διήγησης στην αρχή του πέμπτου βιβλίου ακολουθεί τον τρόπο του Ξενοφώντα (π.χ. *Κύρου Ἀνάβασις* Δ, Ι 1, Ε, Ι 1, Ζ, Ι 1).

2. Πρόκειται για τους ομοτίμους, δηλαδή τους Πέρσες ευπατρίδες, όπως αναφέρει ο Ξενοφών στην *Κύρου Παιδεία*.

3. Οι ευνούχοι, στις αυλές των Ασσύριων και Περσών ηγεμόνων, ασκούσαν υψηλά καθήκοντα, καθώς, στερούμενοι απογόνων, θεωρούνταν μάλλον ανιδιοτελείς και ακίνδυνοι. Στην πράξη βέβαια αυτό ίσχυσε λίγες φορές. Η περίοπτη θέση των ευνούχων μεταξύ των βασιλικών αξιωματούχων της περσικής αυλής οδηγούσε πολλούς γονείς να ευνουχίζουν κάποιον από τους γιους τους για να βρεθεί στο βασιλικό περιβάλλον. Αργότερα, στη Μικρά Ασία, πολλοί ευνουχίζονταν για θρησκευτικούς λόγους: είτε για να γίνουν ιερείς είτε από μόνο τον φανατισμό τους. Αυτός ήταν και ο κύριος λόγος της μεταφοράς και διάδοσης της συνήθειας του ευνουχισμού στη Ρώμη και ιδίως στο Βυζάντιο (απ' όπου μεταφέρθηκε και στο ισλάμ). Στην

Οθωμανική Αυτοκρατορία οι ευνούχοι συχνά ανέρχονταν στα υψηλότερα στάδια της διοικητικής ιεραρχίας, ενώ στα καθήκοντά τους περιλαμβάνονταν συχνά και η φύλαξη χαρεμιών. Στη χριστιανική Εκκλησία ορισμένοι κατέφυγαν στον αυτοακρωτηριασμό (πιο γνωστή η περίπτωση του Ωριγένη, 2ος-3ος μ.Χ. αι.), πρακτική την οποία καταδίκασε η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος.

Γνωστότεροι ως ιστορικά πρόσωπα είναι α) ο έμπιστος αυλικός του Αρταξέρξη του Ώχου (τον οποίο ωστόσο δηλητηρίασε), ιδιοκτήτης ενός ονομαστού πολυτελούς κήπου στη Βαβυλώνα· β) ο ευνοούμενος του Μεγάλου Αλεξάνδρου και γ) ο Καππαδόκης πολιτικός που διαδραμάτισε ρόλο στην εκθρόνιση του Αριοβαρζάνη (1ος π.Χ. αι.).

4. Όμηρος, *Ίλιάς* Σ 23-24.

5. Όμηρος, *Ίλιάς* Δ 1.

6. Όμηρος, *Ίλιάς* Γ 146.

7. Όμηρος, *Όδύσσεια* α 366 και σ 213.

8. Το γεγονός ότι ο Μιθριδάτης είχε φιλοξενηθεί από τον Διονύσιο κάνει ακόμη βαρύτερο το αμάρτημά του.

9. Ο Βίας ο Πριηνεύς, ένας από τους Επτά Σοφούς της αρχαιότητας, φέρεται να έζησε τον 6ο π.Χ. αιώνα.

10. Βλ. Βιβλίο Γ΄, σχόλιο 1.

11. Ο Πρωτεσίλαος υπήρξε ο πρώτος από τους Έλληνες που σκοτώθηκε στον Τρωικό πόλεμο, αμέσως μόλις αποβιβάστηκε από το πλοίο του στην ακτή του Ιλίου, σύμφωνα με χρησμό ο οποίος είχε δοθεί. Η αγαπημένη του γυναίκα Λαοδάμεια, μόλις πληροφορήθηκε το θάνατό του, παρακάλεσε τους θεούς να της δώσουν τη δυνατότητα να του μιλήσει για μια τελευ-

ταία φορά, κι έτσι ο Πρωτεσίλαος γύρισε για λίγες μόνο ώρες από τον Κάτω Κόσμο.

12. Όμηρος, Ίλιάς X 389-390.

BIBΛΙΟ ΣΤ'

1. Όμηρος, Ίλιάς Ω 10-11.

2. Ο Ήλιος θεωρούνταν πρόγονος των Αχαιμενιδών.

3. Όμηρος, Ίλιάς A 317.

4. Το Νισαίον ή Νήσαιον πεδίοι ήταν μια πεδιάδα της Μηδίας, βορειοδυτικά των Εκβατάνων. Εκεί βρίσκονταν τα ιπποφορβεία του Μεγάλου Βασιλιά και οι περίφημοι Νισαίοι ή Νησαίοι ίπποι ανέρχονταν σε δεκάδες χιλιάδες.

5. Το πορφυρό χρώμα με το οποίο έβαφαν οι Φοίνικες τα υφάσματά τους έβγαινε από ένα όστρακο, την πορφύρα. Κυριότερα κέντρα παραγωγής των πορφυρών υφασμάτων, που θεωρούνταν είδη πολυτελείας και κατάλληλα για βασιλικά ενδύματα έως και τους βυζαντινούς χρόνους, ήταν η Τύρος και η Σιδών.

6. Όμηρος, Όδύσσεια ζ 102-104.

7. Εδώ πρέπει να λείπουν κάποιες γραμμές του κειμένου.

8. Δημοσθένης, Γ' Όλυνθιακός, παρ. 19.

9. Πρβλ. την αντίστοιχη συμπεριφορά του Διονυσίου στο βιβλίο Β', IV,3.

10. Η πλοκή στο σημείο αυτό έχει φτάσει σε οριακό σημείο. Η Καλλιρρόη βρίσκεται μπροστά σε αδιέξοδο: η άρνησή της να ενδώσει στο Μεγάλο Βασιλιά θα προκαλέσει δεινά τόσο στην ίδια όσο —κι αυτό την

ενδιαφέρει πολύ περισσότερο — στον Χαιρέα. Η Τύχη όμως θα ανατρέψει την κατάσταση με ένα γεγονός εντελώς απρόσμενο και έξω από τους ήρωες: την εξέγερση των Αιγυπτίων.

11. Πρόκειται για οχυρό που βρισκόταν στο στόμιο του πλέον ανατολικού βραχίονα του ποταμού Νείλου. Χρησίμευε για την άμυνα εναντίον εισβολέων από την Ασία και είχε ιδρυθεί από τους Υξώς μετά την επικράτησή τους στην Αίγυπτο.

BIBΛΙΟ Ζ'

1. Όμηρος, *Ιλιάς* K 540 και *Οδύσσεια* π 11 και 351.

2. Όμηρος, *Ιλιάς* X 304-305.

3. Στην αρχαιότητα, έτσι ονομαζόταν η κοιλάδα μεταξύ των ορέων Λίβανος και Αντιλίβανος. Κατά την Ελληνιστική εποχή, ο όρος περιλάμβανε επίσης τη νότια Συρία και την Παλαιστίνη, καθώς και τις περιοχές που γειτνιάζαν με την Αραβία και την Αίγυπτο, εκτός από τα φοινικικά παράλια και την Ιουδαία.

4. Στην Τύρο λατρευόταν ο θεός Μελκάρθ ή Μελικέρτης, ο οποίος ταυτίστηκε με τον Ηρακλή. Τα ιερά του Ηρακλέους στην Τύρο ήταν, όπως αναφέρει ο Ηρόδοτος, πλουσιότατα, απεικονίσεις δε του ήρωα-θεού υπάρχουν και σε νομίσματα της πόλης.

5. Η Τύρος η οποία ιδρύθηκε τον 15ο αιώνα π.Χ., αποτελούνταν από δύο πόλεις: την Παλαιά, χτισμένη στη στεριά, και τη Νέα, χτισμένη πάνω σε δύο νησίδες που είχαν ενωθεί μεταξύ τους με τεχνητό βραχίονα. Η δεύτερη γνώρισε και τη μεγαλύτερη ακμή, επισκί-

ασε την Παλαιά πόλη και έγινε κέντρο του διαμετακομιστικού εμπορίου του τότε γνωστού κόσμου για περίπου έξι αιώνες (11ος-6ος π.Χ.). Διέθετε δύο λιμάνια, το Σιδώνιο και το Αιγυπτιακό. Όταν οι Πέρσες κατέλαβαν τη Φοινίκη, η Τύρος μαζί με τη Σιδώνα και την Άραδο αποτέλεσαν τη φοινικική ομοσπονδία Τρίπολη διατηρώντας ευρεία αυτονομία.

6. Όμηρος, *Ιλιάς* I 48-49.

7. Η χρήση μισθοφόρων ήταν πολύ συνηθισμένη πρακτική στους στρατούς της αρχαιότητας, το δε κίνητρο εκτός από την αμοιβή ήταν και η αρπαγή λαφύρων. Οι Πέρσες κατά τους Περσικούς πολέμους χρησιμοποίησαν πολλά μισθοφορικά στρατεύματα, όπως και οι Αθηναίοι αργότερα, οι Φωκαείς κ.ά. Αλλά και Έλληνες πολέμησαν ως μισθοφόροι στο στρατό ξένων ηγετών, όπως οι Μύριοι στο πλευρό του Κύρου του Νεότερου.

8. Ήρωας της Σπάρτης για τον οποίο ο Ηρόδοτος παραδίδει τα εξής: κατά τη διάρκεια πολέμου μεταξύ Άργους και Σπάρτης το 546 π.Χ., οι αντίπαλοι συμφώνησαν η μάχη να κριθεί από τη σύγκρουση ανάμεσα σε δύο σώματα αποτελούμενα από τριακόσιους στρατιώτες από κάθε πόλη. Οι μόνοι που επέζησαν ήταν από τους Σπαρτιάτες ο Οθρυάδης και από τους Αργείους ο Αλκήνωρ και ο Χρομίος. Ο Οθρυάδης όμως κατόρθωσε να στήσει τρόπαιο νίκης κι έτσι ξέσπασε ξανά μάχη, στην οποία τελικοί νικητές ήταν οι συμπατριώτες του. Κατά την παράδοση αυτή, ο Οθρυάδης αυτοκτόνησε στο πεδίο της μάχης, γιατί δεν ήθελε να επιστρέψει μόνος αυτός επιζών στην πατρίδα του.

9. Όμηρος, *Ιλιάς* N 131 και II 215.

10. Όμηρος, *Οδύσσεια* χ 308.

11. Η Άραδος ήταν νησί της Φοινίκης, κοντά στην Τύρο. Ο Πτολεμαίος την αντιδιαστέλλει με την ομώνυμη νήσο που βρισκόταν στον Περσικό κόλπο.

12. Χάσμα στο χειρόγραφο.

13. Και εδώ υπάρχει χάσμα στο χειρόγραφο. Ο Αιγύπτιος στρατιώτης έχει απευθύνει μετά τη βασίλισσα το λόγο στην Καλλιρρόη, κι αυτή ετοιμάζεται να του απαντήσει.

ΒΙΒΛΙΟ Η΄

1. Όμηρος, *Οδύσσεια* ψ 296.

2. Πρόκειται για τον αρχηγό των Σπαρτιατών κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο, ένα από τα ενδοξότερα τέκνα της πόλης.

3. Δεν μπορούμε στο σημείο αυτό να μη θαυμάσουμε την ανωτερότητα της Καλλιρρόης, τη λεπτότητα και την καλοσύνη της. Έχοντας η ίδια γνωρίσει πολλές κακοτυχίες και ανατροπές της μοίρας της, αντιμετωπίζει τις Περσίδες αριστοκράτισσες με το σεβασμό που αρμόζει στη θέση τους, ούτε με έπαρση λόγω της ισχύος που έχει πλέον αποκτήσει λόγω του Χαιρέα, ούτε και με δουλοπρέπεια. Η φιλία που μοιάζει να έχει γεννηθεί ανάμεσα στις γυναίκες, σαν ένα εύθραυστο άνθος μέσα στη λαίλαπα του πολέμου, αποτελεί ένα από τα πιο τρυφερά σημεία του βιβλίου.

4. Όμηρος, *Ιλιάς* T 302.

5. Στην πραγματικότητα ο Πολύχαρμος είχε αναφέρει το όνομα της Καλλιρρόης.

ΧΑΡΙΤΩΝ

ΑΠΑΝΤΑ

Τόμοι 2

1. Τὰ περὶ Χαιρέαν καὶ Καλλιρρόην
Βιβλία Α' - Δ'
2. Τὰ περὶ Χαιρέαν καὶ Καλλιρρόην
Βιβλία Ε' - Η'

ISBN 960-382-123-3